

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

PREŞOVA VE BİLAÇ TÜRK AĞZI
İNCELEME – METİN – SÖZLÜK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bilinda KAMBERİ

BURSA - 2015

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

PREŞOVA VE BİLAÇ TÜRK AĞZI
İNCELEME – METİN – SÖZLÜK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

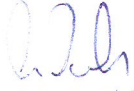
Bilinda KAMBERİ

Danışman:
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN

BURSA - 2015

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim/Anasanat Dalı,
..... Türk Dili Bilim Dalı'nda 701341002 numaralı
..... Bilim Dalı Kamberi 'nın hazırladığı
"..... Presora, Bilag Türk Ağzı, İnceleme - Metin - Sözlük"
konulu Yüksek Lisans (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik
Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 24/08 2015 günü 10:30 - 11:30 saatleri
arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
..... başarılı (başarılı/başarısız) olduğuna oy birliği
(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN
Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA
Uludağ Üniversitesi

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Zafer ÖNLER
Gaziantep On Sekiz Mart Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

24/08/2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Bilinda Kamberi
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Türk Dili
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XVI+166
Mezuniyet Tarihi	: 24 / 08 / 2015
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Hatice Şahin

PREŞOVA VE BİLAÇ TÜRK AĞZI, İNCELEME – METİN – SÖZLÜK

“Preşova ve Bilaç Türk Ağzı”, adı altındaki Yüksek Lisans tezi “İnceleme, Metin ve Sözlük” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bu tezi yapmaktaki amaç, Kosova’da bulunan Preşova ve Bilaç köylerinin Türk ağzını ortaya çıkarmaktır. Kosova’nın birçok şehrinde Türkçe konuşulmaktadır. Buna karşılık her şehrin farklı dil özellikleri ortaya çıkmaktadır. Bu bölgelerde 1375 yılından itibaren konuşulan Türkçe, Türkiye Türkçesinden farklı bazı dil özellikleri taşımaktadır. Tezin İncelemesi için ilk olarak bu köylerde kaynak kişilerden derlemeler yapılmış, metinler daha sonra çeviriyazı alfabesiyle yazıya aktarılmıştır. Tez üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm “İnceleme” başlığından oluşmuştur. Bu bölümde bölge ağızlarının Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi ve Cümle Bilgisi açısından dil özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. İkinci bölüm “Metin” başlıklı bölümde yapılan derlemelerin çeviriyazı sistemiyle yazıya geçirilmesi amaçlanmıştır. Üçüncü bölüm ise “Sözlük”ten oluşmaktadır. Bu bölümde de derlemelerde ortaya çıkan farklı anlamlı kelimelerin ve aynı zamanda bu ağızda diğer yabancı dillerden, Arnavutça ve Sırpçadan gelen kelimelerin Türkçe karşılıkları verilmiştir. Tezin genel amacı ise Preşova ve Bilaç ağzı üzerinde şimdiye kadar hiçbir çalışma yapılmadığı gerekçesiyle bu bölge ağzının dil özelliklerini ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Sözcükler: Preşova ve Bilaç Ağzı, Kosova Ağızları, Türkiye Türkçesi Ağızları

ABSTRACT

Name and Surname : Bilinda Kamberi
University : UludağUniversity
Institution : Social Science Institution
Field : Turkish Language and Literature
Branch : Turkish Language
Degree Awarded : Master
Page Number : XVI+166
Degree Date : 24 / 08 / 2015
Supervisor (s) : Prof. Dr. Hatice Şahin

TURKISH DIALECT OF PRESEVO AND BILAÇ, ANALYSIS – TEXT – DICTIONARY

The title of the Master thesis is “*Turkish dialect of Preshevo and Bilaç*” and it is formed from three main titles *Analysis-Text* and *Dictionary*. The purpose of analyzing this topic is to know you with the Turkish dialect of these two places that are with in the borders of the Kosovo. Beside this two villages there are a few more cities within the borders of Kosovo that speak Turkish language, among these places differences on speaking are observed. The aim of the work of this theme is that residents of Preshevo and Bilaç are known as Turkish language speaking people, so compared with the current Turkish language you can clearly observe the linguistic differences, so this was one of the main reasons that made me to do its linguistic analysis in this area. Inside the topic as a first step to make its linguistic analysis, I started collecting Turkish language speaking from the people of these regions than I wrote its linguistic transcript. As I mentioned before the whole topic is composed of three main parts that analyses the spoken language. The first part consists of linguistic analysis, Phonetics, Morphology and Syntax. Where in this part you can deduce particular and linguistic changes that differ from today’s Turkish language. The second part consists of Text, which here is given the main part of all analysis in speech and dictionary. This part is composed of people speaking that are taken from these two villages based on this theme. Particularities and phonetic differences are transcribed and written in phonetic symbols. Finally, the third part of thesis consists of dictionary, wherein specified Turkish words are treated by explaining which words are changed in composition and which words are influenced by the Albanian and Serbian language (languages that are spoken in the region).

Keywords:Preşova and Bilaç Dialect, Kosovo Dialects, Turkish Dialects.

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak Preşova-Bilaç ağı üzerine çalışmanın nedeni, yapılmamış olmasıdır. Dolayısıyla danışmanım Prof. Dr. Hatice Şahin hocamın da desteğiyle bu çalışmayı yapmaya karar verdim.

Amacım, 14.yy'dan bu yana bölgede konuşulan Türkçenin dil özelliklerini ortaya çıkarmak, daha sonra yapılacak çalışmalara katkıda bulunabilecek metin ve söz varlığını ortaya koymaktır.

Bu çalışmamın sonunda teşekkür etmem gereken çok sayıda hocalarım, bilgisine güvendiğim arkadaşlarım ve yabancı ülkeden gelmiş olsam da beni manevi anlamda fazlasıyla destekleyen ailem, yakınlarım ve daha birçok insan var. Çok isim olsada başta sadece bana ders vermekle kalmayıp beni her halimle destekleyen, her tökezlediğimde kalkmama yardımcı olan, bütün yanlışlarımı hiç bozuntuya vermeden düzelten, hep güler yüzüyle beni karşılayan danışmanım Prof. Dr. Hatice Şahin hocama, destekleriyle benden yardımlarını esirgemeyen Dr. Şükrü Baştürk ve Dr. Mustafa Uluocak hocalarıma, Priştine Üniversitesinde ders vermekte olan, kaynakları bulmama yardımcı olan değerli hocalarım Prof. Dr. Suzan Canhasi, Dr. Nebahat Sülçevsi ve Mr. Zekiye Cafçe ve geçici bir süre için ayrı olduğum, ama manevi anlamda desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili aileme ve derleme yaptığım tüm "Preşova ve Bilaç" köy halkına çok çok teşekkür ederim.

BURSA, 10.07.2015

BİLİNDA KAMBERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	4
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	iii
KULLANILAN İŞARETLER.....	iv
TABLolar LISTESİ.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 KOSOVA’NIN TARİHİ VE COĞRAFİ YAPISI.....	2
1.1.1. Kosova’nın Osmanlı Öncesi Tarihçesi.....	3
1.1.2. Osmanlı Hakimiyeti İçinde Kosova.....	4
1.1.3. Kosova’nın Nüfus Dağılımı.....	7
1.1.4. Kosova’da Türkçe Eğitimin Durumu.....	8
1.1.5. Kosova’da Türk Kültürünün ve Edebiyatının Durumu.....	9
1.2. PREŞOVA VE BİLAÇ KÖYLERİNİN TARİHÇESİ.....	10
1.2.1. Preşova’nın Arkeolojik Zenginlikleri.....	13
1.2.2. Bilaç Köyü ve Tarihi Hakkında Bilgiler.....	13
1.2.3. Preşova ve Bilaç Köylerinde Yapılan Nüfus Sayımları.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ

1. SES BİLGİSİ.....	19
1.1.ÜNLÜLER.....	19
1.1.1. Ünlü Türleri.....	19
1.1.2. Uzun Ünlüler.....	27
1.1.2.1. Birincil Ünlü Uzunlukları.....	27
1.1.2.2. İkincil Ünlü Uzunluklar.....	28
1.1.2.2.1.Ünsüz Etkisiyle Oluşan Uzunluklar.....	28
1.1.2.2.2. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzunluklar.....	29
1.1.2.2.3. Eklemede Oluşan Uzun Ünlüler.....	31
1.1.3. Ünlü Uyumları.....	31
1.1.3.1. Kalınlık – İncelik Uyumu.....	31

1.1.3.2. Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu.....	32
1.1.4. Ünlü Türemesi.....	32
1.1.5. Ünlü Düşmesi.....	33
1.1.6. Ünlü Değişmesi.....	33
1.1.6.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	34
1.1.6.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	35
1.1.6.3. Geniş Ünlülerin Daralması.....	35
1.1.6.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	37
1.1.6.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	38
1.1.6.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	39
1.2. ÜNSÜZLER.....	40
1.2.1. Ünsüz Türleri.....	40
1.2.2. Ünsüz Uyumu.....	42
1.2.3. Ünsüz Türemesi.....	43
1.2.3.1. Ön Türeme.....	43
1.2.3.2. Ünsüzlerde İç Ses ve Son Ses Türemesi.....	43
1.2.4. Ünsüz Düşmeleri.....	45
1.2.4.1. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmeleri.....	45
1.2.5. Ünsüz Değişmeleri.....	48
1.2.5.1. Ön Ses Değişmesi.....	48
1.2.5.2. İç Ses Değişmesi.....	51
1.2.5.3. Son Ses Değişmesi.....	55
1.2.6. Benzeşme.....	57
1.2.6.1. İç Ses Benzeşmesi.....	57
1.2.7. Tonlulaşma.....	58
1.2.8. Tonsuzlaşma.....	58
1.2.9. Son Seste Sızıcılaşma.....	58
1.2.10. Benzeşmezlik.....	59
1.2.11. Ünsüz İkizleşmesi.....	59
1.2.12. Ünsüz Tekleşmesi.....	60
1.2.13. Kaynaşma.....	60
1.2.14. Göçüşme.....	60

İKİNCİ BÖLÜM ŞEKİL BİLGİSİ

1. ŞEKİL BİLGİSİ.....	62
1.1. EKLER	62
1.1.1. İşletme Ekleri	62
1.1.1.1. İsim İşletme ekleri	62
1.1.1.1.1. Çokluk Ekleri.....	62
1.1.1.1.2. İyelik Ekleri	63
1.1.1.1.3. Durum Ekleri	64
1.1.1.1.3.1. Yalın Durum	64
1.1.1.1.3.2. Yönelme Durumu :+(y)A, +y, +gA.....	65
1.1.1.1.3.3. Bulunma Durumu:+DA	65
1.1.1.1.3.4. Ayrılma Durumu:+DAn, + nen.....	66
1.1.1.1.3.5. Araç (Vasita) Durumu:+(y) lA, +(y) lAn, +In	67
1.1.1.1.3.6. Eşitlik Durumu:+ cA	67
1.1.1.1.3.7. Tamlayan Durumu:+(n)In.....	67
1.1.1.2. Fiil İşletimi	68
1.1.1.2.1.Basit Çekimler	68
1.1.1.2.1.1. Zamanlar	68
1.1.1.2.1.1.1. Şimdiki Zaman	68
1.1.1.2.1.1.2. Geniş Zaman	69
1.1.1.2.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman	70
1.1.1.2.1.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman	71
1.1.1.2.1.1.5. Gelecek Zaman.....	71
1.1.1.3. Kipler	73
1.1.1.3.1. Emir Kipi.....	73
1.1.1.3.2. İstek Kipi	73
1.1.1.3.3. Dilek – Şart Kipi.....	74
1.1.1.3.4. Gereklilik.....	75
1.1.1.4.Birleşik Çekimler.....	75
1.1.1.4.1.Hikaye	75
1.1.1.4.2. Rivayet.....	77
1.1.2. Türetme Ekleri.....	77
1.1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	77
1.1.3. Fiilimsiler	80
1.1.3.1 Masterlar	80

1.1.3.2. Ortaçlar	81
1.1.3.3. Ulaçlar.....	81
1.1.4. Fiilden İsim Yapan Ekler	83
1.1.5. İsimden Fiil Yapan Ekler	84
1.1.6. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	84
1.1.6.1 Çatı Ekleri	81
1.3. KELİME ÇEŞİTLERİ.....	86
1.3.1. Sıfatlar.....	86
1.3.1.1. Niteleme Sıfatları.....	86
1.3.1.2. Belirtme Sıfatları	86
1.3.1.3. Sayı Sıfatları	87
1.3.1.4. Soru Sıfatları.....	87
1.3.2.5. Derecelendirme Sıfatları	87
1.3.2.6. Belirsizlik Sıfatları.....	87
1.3.3. Zamirler	88
1.3.3.1. Kişi Zamirleri	88
1.3.3.2. Dönüştürme Zamirleri.....	89
1.3.3.3. Soru Zamirleri	90
1.3.3.4. Belirsizlik Zamirleri.....	90
1.3.4. Zarflar	92
1.3.5. Edatlar.....	93
1.3.5.1. Ünlem Edatları.....	93
1.3.5.2. Seslenme Edatları	94
1.3.5.3. Karşılaştırma Edatları	94
1.3.4. Fiiller.....	95
1.3.4.1. Fiil + Ulaç Eki + Yardımcı Fiil Dizilişinde Olanlar	95
1.3.4.1.1. Yeterlilik.....	95
1.3.4.1.2. Tezlik.....	96
1.3.4.2. İsim + Fiil Dizilişinde Olanlar.....	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM CÜMLE BİLGİSİ

1. CÜMLE BİLGİSİ.....	97
1.1. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE VE ANLAMINA GÖRE CÜMLELER	97
1.1.1 Fiil Cümlesi.....	97
1.1.1.1. Olumlu Fiil Cümlesi	98

1.1.1.2. Olumsuz Fiil Cümlesi	98
1.1.2 İsim Cümlesi	98
1.1.2.1 Olumlu İsim Cümlesi.....	99
1.1.2.2. Olumsuz İsim Cümlesi.....	99
1.1.3. Soru Cümlesi.....	99
1.2. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER.....	100
1.2.1 Kurallı Cümle.....	100
1.2.1.1. Kurallı Fiil Cümlesi	100
1.2.1.2. Kurallı İsim Cümlesi.....	100
1.2.2 Devrik Cümle	101
1.2.2.1. Devrik Fiil Cümlesi	101
1.2.2.2. Devrik İsim Cümlesi	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM METİN

1. (METİN).....	103
1.1. RAİF YUSUF	103
1.2. MAHMUT AHMETİ	110
1.3. SAMİ QERİMİ	113
1.4. HASAN MEHMETİ.....	116
1.5. BAYRAM AMCA	123
1.6. MENDUŞE HÜSENİ.....	124
1.7. SAİME HÜSENİ.....	131

BEŞİNCİ BÖLÜM SÖZLÜK

SÖZLÜK.....	135
SONUÇ.....	161
KAYNAKÇA.....	163
EKLER.....	167
ÖZGEÇMİŞ.....	168

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
ar.	Arnavutça
b.	Baskı
bkz.	Bakınız
C	Cilt
Dan.	Danışmanı
MTA	Mamuşa Türk Ağzı
PTA	Priştine Türk Ağzı
s	Sayfa
ss	Sayfa Sayısı
T.T	Türkiye Türkçesi
TDK	Türk Dil Kurumu
Y.L.T.	Yüksek Lisans
yay.	yayın evi

KULLANILAN İŞARETLER

ā (Uzun a)

á (a-e arası ses)

ă (a-ı arası ses)

ä (a-o arası ses)

â (uzun ve ince a)

å (ince a)

è (e-i arası ses kapalı e)

ē (uzun e)

ě (kısa e)

ī (uzun ı)

ĩ (kısa ı)

î (ı- i arası ses)

î (uzun i)

ï (kısa i)

ō (uzun o)

ó (o-u arası ses)

ū (uzun u)

ů (kısa u)

û (u-ü arası ses)

ü (uzun ü)

˘ (ulama)

ğ (art damak ünsüzü)

ł (ince l)

ı (t-d arası ses)

Ç (art damak ç'si)

ê (ince telaffuz edilen c)

ñ (nazan nun, geniz n'esi)

ķ (inceltici k)

TABLolar LİSTESİ

1. Tablo 1.1.9.1. Preşova ve Bilaç Köylerinde Yapılan Nüfus Sayımları.....	18
2. Tablo 1.1.9.2. 1921 Preşova ve Bilaç Köylerinde Yapılan Nüfus Sayımları.....	18
3. Tablo 1.1.1.1.2. İyelik Ekleri.....	64
4. Tablo.1.1.1.2.1.1.1. Basit Zamanlar, Şimdiki Zaman.....	69
5. Tablo.1.1.1.2.1.1.2. Basit Zamanlar, Geniş Zaman.....	71
6. Tablo.1.1.1.2.1.1.3. Basit Zamanlar, Görülen Geçmiş Zaman.....	72
7. Tablo.1.1.1.2.1.1.4. Basit Zamanlar, Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	73
8. Tablo 1.1.1.2.1.1.5. Gelecek Zaman.....	73
9. Tablo. 1.1.1.3.1. Kipler, Emir Kipi.....	73
10. Tablo.1.1.1.3.2. Kipler, İstek Kipi.....	74
11. Tablo.1.1.1.3.3. Kipler, Dilek-Şart Kipi.....	75
12. Tablo. 1.1.1.3.3. Kipler, Dilek-Şart Kipi Olumsuzu.....	75
13. Tablo.1.1.1.4.1 Birleşik Zamanlar, Görülen Geçmiş Zaman Hikayesi.....	76
14. Tablo.1.1.1.4.2. Birleşik Zamanlar, Öğrenilen Geçmiş Zaman Rivayetin Olumsuzu.....	77
15. Tablo.1.3.3.1. Zamirler, Kişi Zamirleri.....	88
16. Tablo.1.3.3.1. Zamirler, Kişi Zamirlerinde Durum Ekleri.....	89
17. Tablo.1.3.3.2 Zamirler, Dönüşlülük Zamirleri.....	89
18. Tablo.1.3.3.3. Zamirler, Soru Zamirleri.....	90
19. Tablo. 1. Ekler, Kosova Cumhuriyetinin İçinde Preşova'nın Haritası.....	168
20. Tablo. 2. Ekler, Kosova Cumhuriyetinin İçinde Preşova'nın Haritası.....	168

1. GİRİŞ

“Preşova ve Bilaç Türk Ağzı”nın dil açısından incelemesindeki amaç, Kosova'nın sınırları içerisinde bulunan bu iki köyün ağız sahasında daha önce incelemeye alınmamış olması ve bunun dışında bu bölgeler gibi çevresinde bulunan diğer şehirlerde de Türkçenin hâlâ konuşulduğunun vurgulanmasıdır.

Uzun yıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğunun Balkan'lara, Kosova'ya girmesiyle Türkçenin konuşulmaya başladığı görülmektedir. Kosova'nın birçok şehrinde, Priştine, Prizren, Mamuşa, İpek, Vuçitirin ve çevrelerinde bulunan diğer köylerde farklı dil özellikleriyle Türkçenin devam ettiği saptanmıştır. Her bir bölgede birçok çalışma yapılmış ve belli çizgilerde farklı yönleri de ortaya koyulmuştur. Bu alanda çalışan birçok akademisyen ve araştırmacı vardır. Prof. Dr. Suzan Canhasi, Prof. Dr. Nimetullah Hafız ve daha birçok isim Kosova'da konuşulan Türk ağzı kapsamında birçok çalışma yapmıştır. Fakat bütün bu çalışmaların sonucunda Preşova ve Bilaç Türk ağzı henüz kimse tarafından incelemeye alınmamıştır. Tam da bu yüzden bu köylerde konuşulan bu ağız yüksek lisans tezi olarak incelemeye alınmıştır.

Türkçe, bölgede 1375 yılından itibaren konuşulmaya başlanmıştır. Bu köylerde, özellikle Bilaç köyünde Osmanlı zamanında, Balkanlarda bulunan askeri yönetimi olarak bulunmuştur. Bu sadece dil açısından değil tarihi açıdan da çok önem taşımaktadır. Osmanlı'nın miraslarından biri de dildir, öyle ki yıllar boyunca Türkçe konuşan az sayıda hane kalmasına rağmen bu miras, hâlâ korunmaktadır. Osmanlı döneminden kalan camiler, çeşmeler, mektepler ve hepinden dikkat çekici askeri kışlalarıdır ki o dönemlerde Preşova ve Bilaç bölgesinde Osmanlı ordusunun bir askeri taburu yerleşmiştir. Bu köyler sadece Osmanlı döneminde değil ondan sonra işgali altında kaldığı Bulgarlar ve sonradan Sırp orduları tarafından da kullanılmış ve zarara uğratarak zaptedilmeye çalışılmıştır.

Preşova ve Bilaç Türk ağzı dil açısından üç bölüm şeklinde incelemeye alınmıştır. Birinci bölüm İnceleme bölümünden oluşmaktadır. Bu bölümde, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi ve Cümle Bilgisi başlıkları altında gerekli açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölüm ise derlenen metinlerden oluşmaktadır.

Üçüncü bölüm ise Sözlük bölümüdür. Sözlükte şekilleri değişen kelimelerin, farklı anlam taşıyan kelimelerin ve bu köylerde Türkçe dışında, Sırpça ve Arnavutçanın etkisini gösteren kelimelerin listesi verilmiş ve anlamlandırılmıştır.

Önem açısından ise hem Türkçenin ne kadar geniş bir coğrafyaya sahip olduğu görülür hem de yıllar sonra ilk defa sadece konuşulan bir ağzın yazı şekline getirilmiş ve en önemlisi de bilimsel anlamda incelenmesine vesile olunmuştur. Bu köylerde uzun süredir kullanılan ve birçok milletten gelen kişilerle beraber bir yerde yaşayan insanların dillerini bu kadar zaman geçmesine rağmen hala koruyabildiklerini göstermektedir.

1.1 KOSOVA’NIN TARİHİ VE COĞRAFİ YAPISI

Kosova, 10.887 km² yer kaplayan, dünyanın en yeni devletidir. Güney ve güneybatısında Makedonya, batısında Arnavutluk, kuzeybatısında Sancak, kuzeydoğusunda Sırbistan ülkeleriyle çevrilmektedir. 1965 yılına kadar Kosova ve Metohya Özerk bölgesi olarak Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti içinde Sırbistan’a bağlı muhtar bölge statüsünde iken 1969 yılında Kosova Özerk Bölgesi olarak adını aldı. Yugoslavya’nın dağılmasından sonra 22 Mart 1989 yılında Sırp askeri Kosova’daki özerkliği kaldırınca savaş hâli ortaya çıkmıştır.

09 Haziran 1999 yılında Nato ile Sırbistan İç işleri Bakanlığı’nın temsilcilerinin de arasında bulunduğu Sırbistan kuvvetleri, Makedonya’nın Kumanova şehriyle bir antlaşma yapmıştır. Kumanova antlaşmasına göre, Sırbistan kuvvetleri Kosova’yı en geç 11 gün içinde terk etmek zorunda kalmıştır. Bu kararın sonrasında 12 Haziran 1999’da Kosova UNMİK’e (Birleşmiş Milletler Kosova Misiyonu İdaresine) girmiştir. Tam bağımsızlık ya da bağımsızlığa yakın bir idare şekli statüsünü elde edecek çalışmalar yapılırken 17 Şubat 2008 yılında bağımsızlığını ilan etti. Kosova Cumhuriyeti adı altında dünyanın en genç ülkesi, Avrupa ve Balkanlar’da yerini almıştır.

Kosova, Kopaonik ve Şar dağlarının arasında Arnavutluk, Karadağ, Makedonya ve Sırbistan’ı hem coğrafi hem de stratejik yönden gelişmiş, Prizren-İpek arasında geniş düzlüklerin yer aldığı Kosova’da, Beyaz Drin, İpek, Bistric(ts)ası, İbre, Lepenas ve Topluva gibi akarsuları bulunmaktadır. Prokletya ve Şar dağları eteklerinden kaynaklanan akarsular Lepenas Vardar nehirleriyle Ege denizine; Beyaz Drin; Adriyatik Denizine; İbre ve Morava nehirleri, Karadenize dökülmektedir.

Ayrıca termal sular açısından da zengin bir bölgedir. Akarsularıyla zengin olan Kosova’da tarımcılık da gelişmiştir. Bağcılık, tütüncülük ve hayvancılık gibi zirai ürünlerin yanında tekstil endüstrisi ve sanayinin diğer dalları da gelişmiştir. Sanayinin yanında Kosova yer altı zenginlikleri bakımından zengindir.¹ Bölgede, demir, bakır, çinko, mangan, magnezyum, kömür, asbest

¹ Sipahioğlu, Bahtiyar, “**Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova- Coğrafi, Siyasi Yapısı ve Tarihi**”, Balkan Aydınları ve Yazarları yay.:51, Araştırma dizisi:12, I. bas., Mart,2009, Prizren,s.10.

yataklarıyla ün yapmıştır. Trepçe maden ocağı dünyada tanınmış, Avrupa'da yeraltı zenginliklerinde bakır metallerin işçiliğinde birinci olan bir maden ocağıdır. Kosova'da 1971 sayımına göre, 916.167 Arnavut, 208.261 Sırp, 31.555 Karadağlı, 12.204 Türk ve 60.000 diğeri olmak üzere toplam 1.243.689 nüfusu bulunmaktaydı. Bu yıldan sonra sayımlar oldu fakat sonuçlarını açıklamada kargaşalar, karışıklıklar olduğu için 71'den sonra doğru düzgün istatistik çıkarılmamıştır. 1990'lı yıllarda nüfusu tahminen 2.000.000'u aşmış duruma gelmiştir. Başkenti Priştine diğeri şehirleri ise Prizren, İpek, Yakova, Gilan, Mitroviça, Ferizovik, Vuçitırın ve Prešovadır. Etnik yapısı zengin olan bu bölgede günümüzde Arnavutlar, Sırlar, Karadağlılar, Türkler, Goranlar, Çingeneler yaşamaktadır.

1.1.1. Kosova'nın Osmanlı Öncesi Tarihçesi

Balkan Yarımadasında verimli topraklara sahip olan Kosova, tarih öncesi devirlerden bugüne kadar birçok medeniyetlerin ev sahipliğini yapmış, adeta medeniyetler beşiği görevini üstlenmiştir. Bölgede ilk yaşayan milletler Dardanyalılarıdır. Daha sonra Batı ve Doğu Roma İmparatorlukları yaşamlarını sürdürdükten sonra 6.-7. yy.'da Slavlar, Karpatlardan inerek bu bölgeye yerleşmişlerdir. Sırlar da bölgeye yerleşince Başka ve Zeka devletlerini kurmuştur. 12.yy.'da Bizans Devleti büyük sarsıntılar geçirerek, zayıf duruma düştü. Bu durumu fırsat gören Sırp kralı Nermanya, Vuçitırın yakınlarında Bizans ordusunu yenerek, Kosova'yı kendi topraklarına kattı.² 12. yy.'da Kosova'nın tamamı Sırp hakimiyetine geçti. Bu süre içinde değişik Türk kavimlerinin (Peçenek, Kuman, Uz Türkleri, Avarlar vb.) Balkanlara yerleşmiş oldukları gibi Kosova'ya da yerleşmiş oldukları bir gerçektir. Bu milletlerle ilgili ayrıntılı bilgiler Balkan tarihinde maalesef yoktur. Zaman içinde kimliklerini kaybeden bu kavimlerin Osmanlı'nın gelmesiyle Pomak, Torbeş, Goran gibi milletler kendini göstermiştir.

“Sırbistan Cumhuriyeti Kültür Sektörü” tarafında bu kavimlerin gelmesiyle ve Balkan'da Tarih boyunca yerleşimle ilgili şöyle bir kitap yayınladı, 2 Şubat 1973 yılında Arnavutça ve Sırpça dilinde “Dünden Bugüne Kosova” adlı kitabı yayınladılar. Bu kitapta konuyla ilgili şöyle sözler geçmektedir.

“Sırp halkı, Arnavutların dillerini ve dinlerini değiştirmeye zorlamıştır. Şayet Türkler gelmeseydi Kosova'da hiçbir Arnavut kalmayacaktı. 15. yy'da Sırların yaşadığı köylerde halk Sırp ancak köy isimleri Arnavutçadır. Örnek, “Sipcan ve Gosturan” köylerindeki halk Sırp olmasına rağmen köy adları hâlâ Arnavutçadır. Bu yerli halkın asimile edildiğini gösteren en

² Sipahioğlu, Bahtiyar, “Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, Kosova'nın Osmanlı Zamanın Öncesi Tarihi”, Balkan Aydınları ve Yazarları yay.:51, Araştırma dizisi:12, I.bas., Mart, 2009, Prizren, s.11-14.

önemli tarihi yerdir.” Aynı yazının devamında, “Türkler, Arnavutların asimilasyonunu Balkanlara gelmekle durdurmuşlardır” denmektedir. Bu şartlar böyle devam ederken bölge Osmanlı devletine eline geçer böylece yerli halk derin bir nefes alma imkânı yakalamış olur.

1.1.2. Osmanlı Hakimiyeti İçinde Kosova

Hâlâ kabri Paşrik dağı tepesinde, Arnavutluk ve Kosova sınırındadır. Kosova, 1388 yılında Türklere vergi veren Sırp Prenslığının eline geçer, Tuna kıyılarına kadar olan bölgeye akınlar yapılır.

Ali Paşa, Kosova tekfuruna haber göndererek Osmanlı himayesi altına girmesini ister, tekfur bu emri dinlemeyince Doğan Bey komutasında birkaç bin kişilik kuvvet gönderilir. Aldığı esirlerle dönerken tekfur, Ali Paşa’ya esirlere karşılık elinde bulunan bir kaleyi teslim edeceğini bildirir fakat sözünde durmaz. Bir yıl sonra yapılan 1. Kosova Savaşı, Osmanlıların Balkanlara yerleşmesini sağlar. 1. Kosova Savaşı’nda Sultan Murat Hüdavendigâr (7 şeytan gediği) başta Sırp olma üzere 7 millete karşı savaşır 1389 yılında Kosovayı fethetmiştir. Ancak şehit edilir, bağımsızlığını kaybeden Sırp Krallığı da 19.yy’a kadar Osmanlı Devletine bağlı kalır. Yıldırım Bayazıt Karamanoğulları’nın, Anadolu beyleri meselesi için çözüm getirmek amacıyla bir anlaşma oluşturmaya çalışır. Üsküp ile Güney Kosova yörelerini uç beyi Paşa Yiğit’e vererek Anadolu’ya döner, Priştine’nin güneyinde bulunan Novo Brdo kasabası (Kosova’nın orta bölgesi), Musa Çelebi’nin Rumeli’ye hakim olduğu sırada Türklerin eline geçer. Musa Çelebi, kardeşi Süleyman Çelebi ile işbirliği yapan Üsküp Sancak beyi Yiğit Paşa’yı hapsettirir. Sonra affederek tekrar eski görevine gönderir, Yiğit Paşa, Mehmet Çelebi hesabına Sırplarla anlaşır, bunun üzerine Musa Çelebi yeniden Sırbistan sınırlarını aşar. Bir süre sonra, Mehmet Çelebi Rumeli’ye geçer, Sırplarla birleşir, Kosova’nın tamamı Türk hâkimiyetine girmiştir.

Kosova’nın, Fatih Sultan devrinin sonlarında düzenlenen tahrir defterine göre Rumeli Beylerbeyliğine bağlı (Vuçitırın ve Üsküp vilayetleri) içinde kaldığı anlaşılmaktadır. 1660’da Kosova Ovası’na gelen Evliya Çelebi, Vuçitırın kasabasının iki bin hanelik bir sancak merkezi olduğu, Türkçe ve Arnavutça konuştuğunu “Seyahatname” adlı eserinde yazar. Tanzimat ve Islahat fermanlarının ilanından sonra, merkezi Sofya olmak üzere Niş ve Priştine’yi de içine alan Kosova Vilayeti kurulur.

1877- 1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra, vilayet merkezi Priştine, Üsküp, Prizren, Yeni Pazar ve Debre sancaklarını içine alır ve daha sonraki idari bölünmeye göre Üsküp, Priştine, Seniça, İpek, Yaşlıca ve Prizren olmak üzere altı sancağa ayrılır³.

1389'da Kosova savaşının zaferiyle ve Birinci Sultan Murat'ın şehadetiyle Kosova Osmanlı hakimiyetin altına geçti. Sultan Murat'ın şehit edildiği yerde iç organları gömüldü. İç organlarının gömüldüğü yere türbe yapıldı. Nâşî Osmanlının başkenti olan Bursa'ya taşındı. Bursa'da Nilüfer çayının kıyılarında gömüldü, gömüldüğü yerde de türbe yapıldı. Türbenin yanında yapılan Hüdavendigâr mahallesi oluştu.

Biri Kosova'da diğeri Bursa'da olmakla beraber iki türbesi bulunan Sultan Murat, Kosova savaşının yapıldığı tarihlerde her yıl hem Kosova'da hem Bursa'da anılmaktadır. Bu zaferin elde edildiği alanda Sultan Murat türbesi ve 300 metre ilerisinde olan Bayraktar türbesi tarihe şahitlik etmektedir. Sırp bu savaşın anısına aynı ovada Sultan Murat'ın kalleşçe hançeriyle zehirlenerek şehit eden Miloş Kabiloviç (Obiliç)⁴ anısına bir anıt dikmişlerdir. Sırp kaynaklarına göre, Kosova zaferinin kazanıldığı gün olan, 28 Haziran'da her yıl Sırp bu anıt etrafında toplanır, kendi kahramanlıklarını kutlarlar.

“Türk ve Müslüman egemenliği veya varlığı kabul edilmeyecek, nerede bir Sırp varsa orası Sırbistandır, Sırpın başka milletlerin esiri hiçbir zaman olmayacaklar” ifadelerini söylemektedir. Türkler Balkan topraklarına genellikle Konya Karaman'dan, bunun dışında Kayseri, Sivas, Akhisar, Tokat gibi şehirlerden gelerek Kosova'yı vatan yapmışlar. Kosova'da Türkler genellikle Prizren, Priştine, İpek, Gilan, Vuçitırın gibi şehirlerde, Mamuşa, Dobırçan, Novo Birdo, Yanova, Preşova, Bilaç gibi köylerde ve kasabalarda yaşamaktadır. Osmanlı Balkanları ilkel ve gelişmemiş bir şekilde buldu, 10.yy.'dan itibaren devam eden din ve ırk kargaşaları Balkanları çok yıpratmıştı. Bu dönemde kuzeyden, batıdan, doğudan gelen milletler ve yapılan savaşlar geride büyük yaralar bıraktı. Özellikle çürümüş olan Bizans İmparatorluğu yeniden bir devlet kurmaktan çok uzaktı.⁵

Dolayısıyla diğer Balkan milletleri gibi Arnavutlar da İslamiyeti isteyerek kabul etmiştir. Batı literatürünün ve Komünist İdarenin bahsettiği gibi değil, zülüm değil, üç yüzyıl boyunca barış içinde İslamı kabul etmiştir. Kosova'da yeni yeni oluşan bu medeniyetin içinde hoşgörü ve beraberinde İslamı getirdiği diğer güzel etkilerle beraber Arnavutların, Torbeşlerin ve Goranların bir yerde yaşamlarını sürdürmelerini sağlayabilmiştir. Bu anlayışın getirdiği durumun neticesinde

³ Ergin, Jable, “Kosova Türk Ağzı”, Sakarya, 2010, D.T., ss.3-4.

⁴ Kosova'da bu isimle bulunan bir şehirdir.

⁵ Bahtiyar, Sipahioğlu, “Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, Kosova'nın Osmanlı Zamanın Öncesi Tarihi”, Balkan Aydınları ve Yazarları yay.:51, Araştırma dizisi:12, I.bas., Mart,2009, Prizren, s.18-19.

Türklük, Müslümanlıkla özdeşleşmiş hale gelerek, Arnavutların “Elhamdullilah Türküm” diyerek kendilerini Türk tanımları halini almıştır.

Yeni medeniyetin getirdiği yeniliklerin etkisinde kalarak Arnavut halkı, dillerine Türkçe ve Türkçenin benimsediği Arapça ve Farsça kelime yerleştirerek kabile dili olan dillerini zenginleştirme imkânı yakalamışlardır.⁶ Bunun sonucunda Osmanlı edebiyatına ve kültürüne yüzlerce şair, yazar, bilim adamı kazandırmışlardır. Mesihi, Nehari, Suzi Çelebi, Şemsettin Sami, Naim Fraşiri, Abdül Fraşiri, İpekli Tahir Efendi, Mehmet Akif ve daha yüzlerce şair ve devlet adamları bunlardan bazılarıdır. Fakat bütün bunların dışında yeniçağın başlamasıyla 1878 yılında Berlin Kongresinin yapılmasıyla ve Fransız ihtilalin oluşmasıyla milliyetçilik ortaya çıkıp, Arnavutların da kendi dilinin kullanmaları için kışkırtmalar başlar.⁷ Bu kongrede, Kosova ve Arnavutluk her ne kadar Osmanlı himayesinde olsalar da, Avrupa devletleri kendi çıkarları için hareket ederler ve Balkanlarda huzursuzluk çıkarmaya başlarlar.

Kongrede alınan kararlardan biri de “Arnavutların Islahatı” ile ilgiliydi. Bu kararlar Arnavutların lehine değil tam aksine Onları paramparça ederek yok edilmesini planlamaktadırlar. Bu düşüncede olan Arnavut aydınları da vardı, Müslümanların yanında Ortodoks ve Hıristiyan aydınlar da vardı. Dolayısıyla Katolik ve Ortodoks Arnavutların kışkırtmalarıyla 1881’de Arnavut beldesi Debre’de toplanarak başkent Ohri olmak üzere bağımsız bir Arnavut devleti oluşturmak istediler.⁸ Böyle fikirler olduğunu Sultan duyunca, Derviş Paşanın vasıtasıyla halka şöyle yönelir:

“Halife olduğumdan hepinizin babası sayılırım. Huzur ve rahatınızın bozulmaması için uykumu, rahatımı ve her türlü arzularımı terk eyledim. Müslüman evlatlarımların bir bölümü olan Arnavutları babalık himayesinden nasıl uzaklaştırabilirim? Böyle aldatıcı fikirlerde bulunan beş on kadar vatan hainin fesatlarına kulak asmayın, zira bunlar hem devletlerine hem de soylu bir kavme zulüm eden bu insanlardan sizi Allah korusun.” Sadece siyasal, askeri bir mücadele hedefi gütmemiş ayrıca Arnavutların milli birliğini oluşturmak amacıyla kültürel faaliyetlere de destek verilmiştir. 1879’da Arnavut Bilim Cemiyeti oluştu, bu cemiyette Arnavut dili, tarihi, kültürü, folklorü gibi konular da kendini gösteriyordu. Daha sonra Arnavut alfabesi oluşturulması için komisyon oluşturuldu. Komisyonunda Hoca Tahsin, Vasko Paşa, Yani Vreto, Koto Hoxhi ve Şemsettin Sami’nin hazırladığı 36 harfli alfabe kabul edildi. Alfabede 25’i Latince, 5’i Yunanca ve 6 Kiril alfabesinden oluşuyordu. Bu gibi çalışmaların gerçekleşmesine rağmen Arnavutların kendilerine ait yazılmış bir tarihi, oluşturulmuş bir edebiyatı, kendine has medeniyeti yoktu. Kültürüyle, medeniyetiyle, edebiyatıyla, sanatıyla Osmanlı’nın içinde varlığını gösteriyordu.

⁶ a.g.e., ss. 21-22.

⁷ a.g.e., s. 23.

⁸ a.g.e, s.25.

Bunun için Bismark, Berlin Kongresinde, Arnavutların “Milleti yoktur, Arnavutluk coğrafyası mevcuttur” görüşünü savunmuştur. 19 Haziran 1913 yılında Osmanlı devleti Arnavut topraklarından ve Balkan’dan ayrılmıştır.⁹

1.1.3. Kosova’nın Nüfus Dağılımı

Osmanlı döneminden Kosovalı Türklerle ilgili çok fazla bilgiye rastlayamayız. Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı ile ilgili resmi bilgiler bulunamamıştır. Müslümanlara karşı yapılan zulümler devam etmiş ve Türkiye’ye bir göç dalgası daha başlamıştır. Önce 1947 yılında soyadların değiştirilmesine karar verilir. Kimine “viç”, kimine “iç” kimine de Arnavutların “i” harfleri soyadlarının sonuna ek olarak getirilir. 1951’de sayım ilk defa yapılır ama maalesef Kosova genelinde Türk yoktur, Türkçe konuşulan yerde Türk’ün olmaması kimsenin dikkatini çekmez. Halbuki, 1951’de Türkçe eğitim vardır hem de devlet okullarında. En büyük göç 1954’te başlar 1958’e kadar resmi rakamlara göre yaklaşık 80.000 aile göç eder. Türk nüfusunun 100.000 üzerinde olması herkesi rahatsız etmiş. Bu nüfusu azaltmak için Sırp’lar çeşitli oyunlar oynamış ve başarılı olmuşlardır.

1971’de yapılan nüfus sayımlarında ise Türklerin nüfusu 12.513 olarak gösterilir ama maalesef 1981’de de sayı, 12.513 gösterilmiştir. Bu da demektir ki açıkça bir oyun oynanmış ve basit bir hesap yapılırsa bile demek ki 10 yıl içinde bir Türk doğmamış ve bir Türk ölmemiştir!¹⁰ 1989 yılında özerkliği alınan Kosova halkı 1999 yılında beklenmeyen savaşa karşılaşmıştır 24 Mart 1999 Nato Yugoslavya’yı bombalamaya başlar. 77 gün süren savaşta Türkler de kayıp vermiştir, Prizren, Mamuşa’da yoğunlaşan Türkler birbirlerine yardım etmiş 25.000 Arnavut’a sahip çıkarak tüm varlıklarını paylaşmışlardır.¹¹ Bugünkü Kosova topraklarında M.Ö. 8. ve 9. yy. İller halklarına mensup olan çeşitli gruplar yaşadığı bilinmektedir. Daha sonraki Dardanyalılar, Tarçanlar adıyla anılan grupların yaşadığı görülmektedir. M.Ö. 284’de Dardanyalılar kendi devletlerini kurdular. Roma İmparatorluğunun uzun zaman sürdükten sonra 7.yy.’da Avarlar ve Slavlar bu bölgeye yerleştiler. Bizans İmparatorluğunun egemenliği ve baskısı altında yaşamlarını sürdürdüler. Osmanlı 1455’de yapılan sayımda aile fertlerin adlarına gelince, çocukların adları Sırp, babalarının ise Arnavut adı taşıdıkları görülmektedir. 1623 yılında Mazreki’nin kayıtlarına göre Prizren’in nüfusu 12.000 dir, 600 Hıristiyan hane, 200 hanesi Katolik Arnavut, kalanları ise Sırp. 1660 yılında Evliya Çelebi’nin Seyehatnamesinde, Vuçitirin’da yalnız Türkler ve Arnavutlar

⁹ a.g.e., s.34.

¹⁰ Ergin, Jable, “Kosova Türk Ağzı”, Sakarya, 2010, s.6, D.T., Bu kısımda az bilgiler olmasına rağmen kısıtlı bilgilerdenve kaynaklardan toplanmış istatistik rakamlardır. O dönemlerde Arnavutlar olmakla beraber Türkleri de göç etmelerine zorlamış ve nüfusunu ne kadar aza indirme olsa o kadar başarılı sayılmış oluyordular.

¹¹ a.g.e.

yaşamaktadır. Vuçitırın'da bu yıllarda Türklerin ve Arnavutların dışında herhangi bir başka dil konuşulmamaktadır.

Balkan savaşından sonra Kosova'nın nüfusu 497.455' dir. 1921'de yapılan sayıma göre, nüfus 439.000'dir. 1931'in sayımına göre nüfus 522.064'tür. Orana gelince %60.1 Türkler bu yıllarda Türk ve Arnavut ayrımı olmadığı için her iki milleti kapsamaktadır, %32.70 Sırp ve Karadağlılar, %7.3 ise diğerleri. Bu dönemlerde nüfus sayısında azalma görünüyordu, bunun nedeni ise Türkiye'ye göçtür.¹²

1.1.4. Kosova'da Türkçe Eğitimin Durumu

Osmanlı döneminde eğitim hiçbir zaman yaygınlaşmış değildi. Kosova'da Türkçe eğitim konusunda son dönemlerde yapılan çalışmalardan birisinde Kosova'da Türkçe eğitim kurumu hakkında ilk belgenin 1513 yılında yazılan Suzi Çelebi Vakıfnamesi olduğu belirtilmektedir. 1874'de Prizren Salnamesine dayanarak verilen bilgilere göre, Prizren'de 4 medreseden başka, 655 öğrencinin eğitim gördüğü 16 Sıbyan mektebi ile 152 öğrenci sayısı olan Rüştüye (Orta okul) okulu vardı. Bunun dışında diğer şehirlerde de okullar vardı: Priştine, Vuçitırın, Mitroviça, Gilan gibi yerlerde kız okulları (Darül Muallim) da vardı. 1912 - 45 yılları arasında bölgedeki Türk hakının büyük çoğunluğu sadece Sırp - Hırvat dilinde eğitim yapabilmıştır.

1912-1951 yıllarında Kosova'da yaşayan Türklerin ana dilinde eğitim görmemesi, iki savaş arasında Türkiye'ye göçler, Kosova'daki Türklerin eğitim seviyesinin düşük kalmasının önemli nedenlerindedir. 1951-52 yılları arasında Kosova'nın Prizren, Priştine, Gilan, Mitroviça, İpek şehirlerinde ve Mamuşa, Dobriçan ve Bilaç köylerinde Türk okulları açılmıştır. Başka kaynaklara göre, "XX. yüzyılın ikinci yarısında Kosova'da Türk varlığının bir kısım muhafazakâr güçlerce tanınmaması, asimilasyon süreci, 1951'li yıllarda Türkiye'ye yaşanan göç"¹³ gibi etkenlerle azalan Türk nüfusu nedeniyle, Türkçe eğitim ve öğrenci sayısında azalma görülse de 1951- 1999 yılları arasında Kosova'da Türkçe eğitimi ayakta kalmayı başarmıştır. 1962-63 öğretim yılında Prizren'de "Cevdet Doda" Yüksek Pedagoji okulunda Türk Dili ve Edebiyatı bölümü açılmış, bu bölüm 1965 - 66 öğretim yılında Priştine Yüksek Pedagoji okuluna taşınmıştır.¹⁴ 1988 - 89 yıllarında Priştine Üniversitesindeki Şarkiyat bölümünde açılan Türk Dili

¹² Bahtiyar, Sipahioğlu, "Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, Kosova'nın Nüfus Dağılımı", Grafix yay., C.I., Prizren, Mart, 2009, ss. 39-40.

¹³ Bahtiyar, Sipahioğlu, "Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, Kosova'da Türkçe Eğitim", Balkan Aydınları ve Yazarları yay.:51, Araştırma dizisi:12, I. bas., Mart, 2009, Prizren, ss. 72-76.

¹⁴ Bilgim, Çelik, "Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri", Yeniden Anadolu ve Rumeli Mudafa-i Hukuk yay., Mayıs, 2008.

ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuşlardır. O günden beri hâlen bugün bile faaliyette olan Şarkiyat bölümü ve ondan ayrı açılmış olan Türk Dili ve Edebiyatı bölümü çalışmalarını devam ettirmekteler.¹⁵

1.1.5. Kosova'da Türk Kültürünün ve Edebiyatının Durumu

Dil, kültürün temel dinamiklerindedir. Milletlerin gücü, dil ve düşüncelerinin gücüyle orantılıdır. Bir toplum dilde, düşüncede ne kadar zengin ise, o kadar güçlü sayılır. Bir ferd kendi dilini ne kadar iyi kullanıyorsa, o ölçüde kendi olarak kalmasını sağlar.

Edebiyat insan ruhunun dili ve tercümanıdır. İnsan ruhu edebiyatın meyvelerinden yararlandığı oranda hayat bulur, canlı kalır. Kosova 1389'da vatan toprağı haline gelmiş, Balkan savaşlarının sonuna kadar vatan toprağı olarak kalmıştır. Vatan toprağı olduğu dönemin ilk yıllarından, özellikle onbeşinci yüzyıldan başlayarak günümüze kadar bu topraklarda yüzlerce halk şairi, tasavvuf şairi ve divan şairi yetişmiştir. Yetişen bu şair ve ilim adamları, Türk Edebiyatına, Türk kültürüne, Türk sanatına çok büyük katkılarda bulunmuşlardır. Halk edebiyatı şairlerinden başlıca isimleri şöyledir: Fahiri, Şemsi, aşık Ferki, Pürderi, Savfeti, Murati, Fikri, Fettah, Yaşar Hafız, Şefki Sudanlı, Şeyhi vb.

Divan edebiyatından başlıca şairleri: Prizren şairleri olarak bilinen Suzi Çelebi, Nehari, Mümin, aşık Çelebi, Şenli, Sayi, Mesihi, Azmi, Levhi, Nuhi, Hatifi, Sali, Sücudi gibi ün yapmış, eser vermiş şairlerdir. Yunus gibi tekke, zaviye ve dergâhlarda yetişen birçok şairin dışında isimleri unutulmuş tasavvuf şairi de bu topraklarda edebi eserler vermişlerdir. Yazdıkları tasavvuf eserleriyle, tekkelerde hâlâ günümüzde bile eserleriyle varlıklarını koruyabilen tasavvuf şairleri şunlardır: Feyzullah Efendi, Mehmet Efendi, Süleyman Efendi, Abdürrahim Fedai, Ali Hoca Müderris, Kâzım Baba, Haki, Hafız Fethi, Abidin Hafız Efendi gibi tasavvuf erbabı olan kişilerdir.

Akılda kalan Divan Edebiyatında, Tasavvuf Edebiyatında ve siyasi alanda önemli eserler veren şairlerden biri de hacı Ömer Lütfü'dür. Hacı Ömer Lütfü yirminci yüzyıl başlarında yetişmiş önemli siyaset ve tasavvuf şahsiyettir.¹⁶

¹⁵ Bedrettin, Topsakak, Cem- Koro, "Kosova'da Yaşayan Türkçe Eğitimi", Bay yay., Prizren, 2001.

¹⁶ Bahtiyar, Sipahioğlu, "Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, Kosova'da Türk Kültürü ve Edebiyatı", Balkan Aydınları ve Yazarları yay.:51, Araştırma dizisi:12, I.bas., Mart, 2009, ss. 180-182.

1.2. PREŞOVA, BİLAÇ KÖYLERİNİN TARİHÇESİ

Preşova, eski Arnavutluğun kuzeydoğusunda bir bölgesi olarak bulunmaktadır. Bunun dışında Preşova, Osmanlı İmparatorluğu zamanından bugüne kadar dayanan iyi bir stratejik yerleşim olduğu için çok avantajlı ve çok değerli bir yer olduğunu bugün de kanıtlamaktadır. Doğudan Köstendil'in bir küçük bölgesiyle, Bulgar krallığıyla, güney ve batı tarafındaysa Gilan ve Kumanova bölgeleriyle çevrilidir. Dokuzuncu yüzyıla kadar Bizans İmparatorluğunun altında Preşova bulunmuş, dokuzuncu yüzyılın yarısından sonra onuncu yüzyılın başına kadar Bulgar krallığının kuşatması altına girmiş ama yine de on birinci yüzyıldan on ikinci yüzyıla kadar Preşova Bizans İmparatorluğunun altında kalmıştır. Bazı Sırp belgelere dayanarak, Preşova, Nemanic krallığı altında kalır ve bu durum 1455 yılına kadar devam etmiştir. Bütün bu süreç içinde bu bölgede yaşayan insanlar, Romalıların etkisiyle Hristiyan dinine mensub olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Preşova ismi, sözlük bakımından yola çıkarsak, Latin kelimelerden gelmiştir, "Preş" ki tercümesine bakılırsa pırasa anlamına gelir ve "eva" kelimesi "ova" anlamına gelmektedir, tam anlam ise "Pırasa ovası" olarak ortaya çıkmaktadır.

Preşova daha önce söylediğimiz gibi çok stratejik bir yerde bulunduğu için, bu bölgede çok sayıda han ve konaklama yerleri bulunmaktadır.¹⁷ Bütün bu hanlar ve konaklama yerleri hep o en kolay gidilen yolların kenarlarında ve açan kişinin ismiyle anılmıştır. on dokuzuncu yüzyılın altmışlı yıllarına kadar bu bölgenin en bilinir ve tanınmış hanı olarak "Bilaç Hanı" ortaya çıkmıştır ve her yerden gelen insanlar oraya gitmişlerdir. Bilaç hanı dışında başka hanlar da bulunuyordu, Somolisa'da "Payazit'in Hanı", Çukarka'da "Recep'in Hanı", bunlar dışında diğer en çok bilinen hanlar, Nogriçan'ın "Karabiçan Hanı" ve Komanova'da "Rotka Babanın Hanı".

Osmanlı İmparatorluğunun bu topraklarda hüküm sürdüğü dönemlerde Preşova en önemli bir yer olarak bilinmektedir çünkü o, İliya yarım adası arasında bir köprü olarak çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu önemi, Arnavutların, Belgrat krallığından çıkarılması sırasında daha da fazla artmıştır. Bu dönemlerde Belgrat krallığından, 1867 yıllarında 413.000 Arnavut kötü ve barbar bir şekilde kendi topraklarından sürülmüştür.¹⁸ Ama geride kalanlar da yeni bir hayat yaşamak için çaba göstermiş ve camiler, mektepler açmışlardır. Bu bölgede İslam'ın ve eğitimin ilk yeri olarak, Arnavutların ve aynı zamanda da Türklerin okuyabileceği ilk yer Preşova'nın eski Atik Camisi olmuştur. Bu cami 1678 yılında yapılmış, sonrasında ise 1804 yılında restorasyonu yapılmıştır. Bu camiden sonra yeni camiler de yapılmaya başlanır ve 1878 Preşova'ya Yeni Cami yapılır. 1983 yılında restorasyonu yapılır. 1860-62 yılında Rahovica Camisi, 1820 yılında Buştran Camisi inşa

¹⁷ a.g.e., s.56.

¹⁸ a.g.e., s.60.

edilir, ama bunlar yapılırken bütün cemaat Bilaç'ta, Tabanoc'ta ve Bugarina'da, 1375'de yapılan ilk Camilerde namazlarını kılmışlardır. Niş krallığında en az 48 cami yapılmış ve her bir caminin yanında birer mektep inşa edilmiştir, Belgrat'ta ise 217 cami ve bir o kadar da mektep yapılmıştır¹⁹.

Kaynaklarda Preşova'da ilk okul 1867-1878 açılmış, Türk ve Arap dilinde eğitim vermeye başlanmıştır. Ondan sonra 1892'de ikinci okul açılır, 1893-94 yılları arasında "İptidaiye" Türk ve Arap dilinde eğitim vermeye devam edilmiştir. En önemli hocalar ise, Hacı Mehmet Efendi, İsmail Efendi, Lütfü Efendi, Hacı Hüdavendigâr Efendi ve katip olarak da Mahmut Efendidir. Bu okul sonrasında diğer okullar açılmaya devam eder, "Rüjdiye" ve diğer bir "İptidaiye" okulları açılır, ana okul çocukları için de birkaç sınıflık "Sıbyan" okulu açılır.²⁰

Preşova sözlük bakımından on dördüncü yüzyılında Osmanlının koyduğu ismi "Periş Ova", "Temiz Ova" olarak bilinmiştir. Ancak Sırpların gelmesiyle ismine farklı anlamlar kullanmaya başlamışlardır.²¹ Preşova 1878-1898 yıllar arasında 4 büyük mahalleye ayrılır: 1) Mutiş mahallesi, 2) Pacik mahallesi, ki bu en eski mahallelerdendir, 3) Ali ve Mete mahallesi ve 4) Ahmet mahallesi. Bu dört mahalleyi Preşova'nın ortasında bulunan nehir ikiye ayırır ve iki mahalle nehrin bir yanında diğer ikisi ise de diğer yanında kalır. Preşova'nın 640 hanesi ve 30 dükkânı vardır. Bu dükkânlarda bulunan malların temini manifaturalardan, diğer eksik mallar için ise Buyanoca, Kumanova, Üsküp ve Selanik'ten temin ediliyordu. Kamu binaları olarak, yerlilerin gidebileceği yerler ise iki büyük camii, iki okul, bir tekke ve devlet binası olarak bir konak kullanılmıştır.²²

Preşova'nın Nüfusu: Preşova küçük bir kasaba olarak, Priştine sancağının merkezidir, Kosova vilayetini 50 km güney-doğusunda bulunur ve yanında ise Üsküp, az kuzey- doğusunda ise Sırbistan'ın sınırı ve bütün yerlerle bağlanan demiryolu çizgisi vardır. O zamanlarda Preşova'nın nüfusu 3000'e yakındı, Preşova bir bölge olarak Priştine sancağının güney-doğusunda bulunur, kuzey-doğu tarafından Sırbistan sınırıyla, kuzey-batı tarafında Gilan bölgesiyle, batıda Üsküp'le ve Kumanova bölgesiyle çevrilir.

Preşova bölgesi iklim olarak çok uygun bir konuma sahiptir ve çok verimli toprakları vardır, en çok yetiştirilen meyve ise üzümdür ve tabii daha bir çok şey vardır. Preşova'da 134 köy

¹⁹ a.g.e, s.63. Bu kitaptan alınan bu bilgiler yazar tarafından tarihi Sırp kaynaklarında ve arşivlerde az sayıda kalmasına rağmen toplanan bilgilerden yazılmıştır. Bu bilgilerin Sırpların yok etmeyi istedikleri bilgiler oldukları için bu kitabı yazan kişiyi hapis ile cezalandırdılar. Tarih boyunca hep kendi bir parçası olduğunu savunan Sırplar bu kitabın tüm baskılarını yayından kaldırmıştır ama yine de son yıllarda kitap yeniden basılmaya başlamıştır. Sözü geçen tarihi mekânlar hepsi Osmanlı dönemlerinde inşa edilmiştir.

²⁰ a.g.e, s.65.

²¹ a.g.e, s.66.

²² a.g.e., s.68. Bu yazılarda geçen bazı yerler, mekânlar eski tarihlerde var olan yerlerdir. Bu bölgede çok fazla devletler gelip gittiği için bu binaların bir kısmı tarihi dokusunu korumakta ama diğer büyük bir kısmı ise o eski halini kaybedip değiştirilmiştir. Küçük bir kasaba olduğu için çok fazla da mimari genişliği bulunmamakla beraber diğer komşu yörelerle eğer incelersek çok daha fazla mimari güzellikleri bulmak mümkündür. s.68.

bulunur ve 39.544 civarı nüfusu vardır kionların büyük bir kısmı Müslüman (Arnavut ve Türk) geri kalanı da Slavlardır.

Bu bölgede on üç cami ki en eskisi Bilaç'ın, Bugarina'nın ve Tabanoca'nın camileridir. 1375'te yapılmıştır, iki mescidi, beş yüz dükkânı, otuz üç hanesi, on üç askeri postahanesi ve bir askeri hastahanesi bulunmaktadır. Preşova bölgesi genel nüfusu 37.124'e ulaşır ki 27.678'i Bulgar, 9.446'sı da Arnavut ve çok az denecek sayıda Türk kalmıştır. Sınırlı sayıda Türk haneleri vardır. Onlar da Arnavutlarla evlenerek karışmış, hem dil olarak hem kültür olarak Arnavutça'ya yönelmişlerdir. Eskiler dışında tam o zamanki Türkçeyi konuşan çok az insan bulunmaktadır. Bu bölgeye ait genel sayıya bakılırsa Preşova'dan başka diğer köyler de var olmakla beraber Türkçenin hala konuşulduğu yer Bilaç köyüdür. Preşova'nın nüfusu 2.000 Arnavut, gerisi Bulgar ve çok sınırlı sayıda Türk haneleri vardır. Bilaç'ta toplam altı yüz elli kusur nüfus var, üç yüz elli Arnavut, üç yüz Bulgar ve geri kalanı da Türktür.

Bu ikisinin dışında diğer çevredeki köylerin nüfusu şöyledir: 2002 yılının sayımına göre toplam 48.008 nüfus ve otuz altı köy bulunmaktadır, bir kısmı da şöyledir: 1) Geray – 1.390 nüfus, 2) Bırçes – yüz yirmi nüfus, 3) Bukiç – altı yüz elli nüfus, 4) Bilaç – altı yüz elli, 5) Bukuros – bin altmış yedi nüfus, 6) Bukos – yüz otuz yedi nüfus, 7) Buştran – bin seksen altı nüfus, 8) Bugarina beş yüz elli yedi nüfus ve daha birçok köy.²³ Bazı kaynaklara göre bu köylerdeki nüfusun çoğunluğunu Slav ve Arnavutlardan oluşturduğu ve sınırlı bir sayıda Türkler olduğunu belirtiyor ki bu sayımın yirmiye yakın haneden oluştuğu söylenebilir. Tabii bu hanelerde de ailelerin sadece yaşlıları tam Türkçeyi konuşmakta, orta yaşta ve yeni nesiller ise daha çok Arnavutça ve günümüzün Türkiye Türkçesini öğrenmektedirler. 1948'de nüfus sayımı yapıldığı zamandan bu yana 1953'e kadar nüfusun arttığını görürüz ancak 1953-1961 yılları arasında halk göçe zorlandığından nüfusun azaldığını çok rahat görebiliriz. Bu göçlerin çoğunluğunu Arnavutlar ve Türkler oluşturmuş daha çok da Türkiye'ye göç etmişlerdir. 1961-2003 yılları arasında nüfusun arttığını ama bunun daha çok Arnavutlar lehinde olduğunu söyleyebiliriz.

Bazı kaynaklara göre bu bölgede eski dönemlerden bu yana şu kavimler yaşamıştır: İlirler, (Dardanlar-Kosova'nın eski ismi bu kavimden gelmekte ve eski ismi de Dardania olarak bilinmekteydi), Trakaslar, Latinler, Romalılar, Bizanslılar, Arnavutlar, Türkler, Slavlar. En ele alınır belgeler ise bu bölgenin nüfusunu anlayabilmemiz için Osmanlı imparatorluğu dönemine aittir. Bu sayımlar: 1) 1519, 2) 1528 ve 3) 1570'te olmuştur. Bu sayım din mensuplarına göre yapılmış ve sadece aile nüfusu ortaya koyulmuştur. Bu nüfus sayımı orada yaşayan Hristiyan ve

²³ Şemsettin, Sami, "Kamus-u Alam Ansiklopedisi", www.tarihvedenedeniyet.org. C.I. 2010.

Balkanda birçok yerin kaynak olarak alabileceğimiz kısımlarından alınmıştır. Bu bölgelerde normal olarak her yıl nüfus sayımı olamadığından sayılarda değişiklik görebilmemiz mümkündür, elde edilen bilgilerden yola çıkarak en son yapılmış olan sayımlardan verileri aktarmaya çalışılmıştır.

Ortodoks dinine mensub olan insanlar İslamı kabul ettikten sonra yapılmıştır, çünkü orada yaşayan insanların arasında Arnavutlar, Sırpalar ve Vlleher vardı.²⁴ Bu bölgede, bazı vilayet istatistiklerine göre, 1883'te 15.846 nüfus vardır ve onların arasında 8.525'i müslüman ve 7.321 gayri müslimdi.

Kaynaklar, Preşova'da, Bilaç'ta ve Buyanoc'ta nüfusun çoğunun Müslüman Arnavutlardan ve Türklerden oluştuğunu ortaya koyar. Ki bu da Türklerin nüfus sayısının yine sınırlı olduğunu ve sadece birkaç aileden oluştuğu belirtmektedir o da: ağa aileleri, beyler ve memurlardan ibaret oldukları anlaşılıyor.²⁵

1.2.1.Preşova'nın Arkeolojik Zenginlikleri

Her ne kadar Preşova önemli bir bölge olarak kendi devlet idaresini kuramadıysa da yolların bağlantı noktasında olması bakımından arkeolojik zenginliğe sahiptir. Bu müzede bir çok tarihi eser bulunur ve her biri bu bölgenin ne kadar zengin bir kültüre sahip olduğu hakkında güçlü bir delildir.

Orada M.Ö'sine ait silahlar, seramikler ve daha bir çok tarihi destekleyen ve yaşanmışlığı ispat eden değerli eserler bulunmaktadır.²⁶ M.Ö otuzlu yıllara ait silah türlerinde eserler İlnsa (Preşova dağının) köyünde bulunmuştur. Yüzükler ve diğer mücevherler Junisa köyünde bulunmuştur. Bunların incelemelere göre M.Ö otuz beşli yıllara ait olduğu ve daha açık söylemek gerekirse Oktaviyan August'un zamanında var olduğu anlaşılmaktadır. Junisa ve Preşova'da M.Ö 35'li yıllara ait olan para örnekleri bulunmuştur. Seramiklerde birçok alet şekilleri ve diğer objelere ulaşıldığını ortaya koymaktadır.²⁷

1.2.2.Bilaç Köyü ve Tarihi Hakkında Bilgiler

Ekim 1912'ye kadar Osmanlı Devletinin önemli ticari merkezi olan Bilaç, aynı zamanda askeri yönetim merkezlerinden biriydi. Ama bu durum 1912'de Osmanlının bu topraklardan gitmesiyle değişmiş eski o önemi kalmamış ve zayıflamaya başlamıştır. Bilaç'ın sözlük anlamını incelediğimizde eğer iki farklı kaynaktan iki ayrı rivayetin geldiğini görürüz:

1) Rivayetlerden biri, bir çobanın yabancı bir yerden gelerek bu köyde konaklamasıyla ilişkilendirilir. Ama bu köy yaşanır bir yer olmadığından onu gören bir asker ona burada

²⁴ Arsim, Ejupi, "Lugina e Preşeves Studim Rajonal Gjeografik", Tirane, Arnavutluk, 2013, s.75., D.T., 2013.

²⁵ a.g.e, s.80.

²⁶ a.g.e, s.84.

²⁷ a.g.e.,s.86.

yaşayamayacağını çünkü burada evi bırak tek “bir ağaç” bile olmadığını söyler. Bu “bir ağaç” sözü halk arasında yoğunlaşır ve bir zamandan sonra “bilaç” ismine kadar ulaşır ve bu köy çoğalır artık yaşanır yer haline gelir.

2) İkinci rivayet de bir çobandan kaynaklanır. Onun koyun sürüsü vardır ve gece vakti başka bir yere gidemediği için bu köyün bir hanesi bile olmadığı zamanda, orada yaşayabileceğine inanarak orada bir çadır kurmaya karar verir. O zamanda bu köy sadece hayvan sürülerinin otlanabileceği bir yer olduğu için, Osmanlı askerleri onu görüp orada yaşayamayacağını, tek başına hayatta kalamayacağını söyler ve ona “bil ki aç” kalırsın diye ikaz ederler.

Askerlerin bu “bil ki aç” cümlesi halk arasında bir süre sonra “bilaç” şekline dönmüştür. Partizanların kuşattığı ve ateşe verdiği binada Türklere ve Sırlara ait bir çok evrak, toprakların tapuları ki bir kısmı göçmen Arnavutlara ait olduğu bilinmektedir. Zabıtalardan arabalarını, hayvanların ahırlarını, askeri kıışlaları, çarşığı ve onun içinde olan bütün o dükkânları, bütün herşeyini ateşe verip değerli eşyalarını gasp etmişlerdir.²⁸ Bütün bunlar Sırp eşkiyasının Bilaç’a girmesi ve her yeri yakıp yok etmesi 1912 yıllarında olmuştur. Bunun dışında bu köyde askerlerin ve önemli komutanların mezarları da bulunuyordu. Bir yönde askerleri ve zabıtalardan diğer bir yönde de önemli askeri komutanların mezar taşları vardı. Bütün bu saydığımız mezar taşların bir çoğunu yok etmişlerdir.²⁹

Bilaç’ta Sırbistan krallığının hüküm sürdüğü dönemlerde Türk askeri kıışlanın bulunduğu binayı dört yıllık okul olarak kullanmıştır. Bütün bu süre içinde 1941 yıllarında Sırbistan’ın hüküm sürdüğü bu zamanlarda, bu okullarda Sırpça dersleri verilmiş ve hocaların da Dhaskali Zafir Stoshiç olduğu belirtilmektedir.

Bu okul ve bu belediye için, Bilaç’ta çokça olaylar olduğu halk arasında söylenir. Bilaç ortaçağ’a ait bir kasaba olduğundan burada yaşayan halk da her zaman göçmen hayatı yaşamak zorunda kalmışlar tıpkı 1878 -1883 yıllar aranda olduğu gibi. Bilaç bölge olarak Masarica ve onun çevresinden ve diğer yönden ise Vranja tarafından çevrildiği için, insanlar bu dönemlerde hep Bilaç’tan kaçmak zorunda kalıp diğer yakın bölgelere göç etmek durumunda kalmışlardır. 1864 yılında Sırp askerlerin dışında baştan beri Türkleri sevmeyen belli bir Arnavut kesimi vardı ve tam

²⁸ a.g.e.s. 97.

²⁹ a.g.e., s.100. Bu kitaptan alınan bilgilere göre ve tabii orada yaşayan daha yaşlı insanlara sordüğümüzde, Bilaç’ta dönemler öncesinde Evren Paşa ve onun ailesiyle birlikte bu köyde bulunmuşlar ve halen de bu köyde mezarları bulunmaktadır. Bu mezar hakkında çok incelemeler yapılmıştır ve bir çok incelemelerden sonra gerçekten orada Evren Paşanın yaşadığı kanıtlanmıştır.

Bu mezarların başka bir farklı yönü vardır bu mezar taşları gömüldüğü kişiye göre değişiyor, mesela eğer gömülen kadın ise o zaman o taşta küpeler bulunuyormuş, ve bütün o Osmanlı zamanından kalan o taşları hepsini bozmuşlardır bir tek o Evren Paşanın dedesi ve kızının olduğu taşlar dokunulmamıştır.

bu yıllarda bu Arnavutların ve Türklerin arasında bir isyan gibi savaş adı altında ortaya çıkar. O zamanlarda dağa çıkan ve orada da askeri kumandanlığı yapan, çokça bilinmeyen Bilaç'a ait bir efsane adı altında Deli Ağuş Ağa diye bir adam eşkiya vardı.³⁰ Onun hakkında ve yaptıklarıyla ilgili çok bilgi yoktur. Sadece çocuk yaşlarda ailesiyle beraber ve diğer ailelerle Vranja şehrinden göç etmek zorunda kaldıklarını biliyoruz. Uzun yıllar sonra Almanya'nın Berlin kongresi yapıldığı dönemlerde Deli Ağuş, Bilaç camii'nin üstünde taştan bir kale gibi bir ev inşa eder ve o mahalleyi "Çitak Mahallesi" olarak adlandırır. Onun evinin aşağısında ise güney Sırbistan tarafından evlerinde atılan, sürülen birçok Türk sever halkı olduğunu ifade eder ki bir Sırp araştırmacı Aleksa Bugusa Uljeviç'e göre "Arnavutlar her zaman Osmanlı'dan ve içinde yaşamak zorunda kaldıkları devletten nefret ederler ama diğer taraftan ise kendilerine ait olan devletleri için çok büyük bir arzu içindedirler". Bu Sırp araştırmacının sözlerini daha iyi anlamak için ise kendisi yazmış olduğu şiir ile daha iyi anlayabiliriz:

“Ey Yiğit ve yenilmez kahraman olan Arnavut,
dört bir yandan kötülük sarmış seni,
ama senin yiğit kanında, bir damla bile olsun Türklerin kanı bulunmaz”.

Bu şiirin satırlarında Arnavutlar, Türkler tarafından dört bir yandan sarılmış olduğu, Türklerin onları kendi insanları gibi gösterip çıkarları için Türk olarak tanıttığı ifade edilmektedir. Bu şiir ve onun ifade ettiği şeyler bazıları için çok değer taşırken Deli Ağuş Ağa gibi bir grup insanın o zamanlar İslamı kabul etmeyip Onlara karşı durdukları ifade edilir hatta bununla kalmayıp Türklere ve Osmanlı devletine kin ve nefret duydukları bilinir. Diğer yönden bakılırsa, yine aynı araştırmacı ve yazardan açık yüreklilikle Sırpların, Arnavutlara kötü davranıp onları sürgün ettiğini kabul eder. Sadece Arnavutları değil Türkleri de o bölgeden zorla sürgün ettiklerini ifade eder. Bu da o dönemin ekonomisine ve siyasetine çok fazla zarara uğratmıştır. Bu Arnavutların ve diğer taraftan bulunan diğer Türklerle beraber olan askerler, Türk askerlerin desteğiyle bilhassa Kumanova sancağından gelen Zeki Paşa'nın desteğiyle bu savaşın bitmesini sağlamışlardır. Bu savaşın bitmesini sadece Zeki Paşa değil, Vranja'dan Hüsen Mehmet Paşa da desteğini onlara karşı esirgememiştir. Preşova'nın yakınlarında Çukarka dağından Bilaç taburuna gelen askeri destek Deli Ağuş'un kulağına kadar gider. O da bu Kumanova'dan Çukarka dağı üzerinden geldiklerini anlar. O da eşiyile, beraber olup beş arkadaşlarıyla oradan ayrılmadan, o

³⁰ a.g.e., s.103. Bu bilgiler arasında geçen ve Arnavut edebiyatının belki bir kısmı diyebileceğimiz isimler arasında Türklere karşı pek sevgi beslemeyen ve o dönemlerde var olan devlet sistemini kabul etmeyen bazı "Koyu Arnavut" diyebileceğimiz şairler vardı. Onların tek derdi sadece kendi dili konuşulması ve diğer diller ortadan kalkmasını istemilerdir, bu biraz da uzun yıllar hep bir başka devletin altında olmaktan kaynaklanan birşey olduğundan Türkler gibi veya başka devletlerden ve başka dilde konuşan insanlardan hep biraz düşman gözüyle bakılmış diyebiliriz. "Deli Ağuş" efsanesi de bu konuyu belki biraz daha somut halde anlatmamız bir örnek olabilir.

taşlardan kale gibi yaptığı o evden sadece ölü olarak çıkacaklarına yemin eder ki gerçekten de öyle olmuş, Onların sadece ölü bedenleri oradan çıkmıştır.

Türk askerleri, Bilaç'tan 1864'te yapılan o savaş veya isyanı bitirmiş ama yine de Bilaç'ın köylüleri din veya ırk farketmeksizin Deli Ağuş Ağıy güzel ve övgülü sözlerle anmış hatta Arnavut düğünlerinde destan olarak da dile getirmiştir. Bu destanlar Arnavut dilinde söylenmiştir. Her ne kadar o dönemlerde Sırpça ve Türkçe konuşulsa da, Arnavut olduğu için belki de Arnavutlar daha çok benimsemiş ve sahiplenmiş durumundaydı. Bu dönemlerde camiler ve mektepler, Arnavut ve Türk çocukların, Kur'an öğrenmeleri için tek yerlerdi. O zamanda o mekteplerde derslerde Arap ve Kiril alfabesi kullanılıyordu. Cami'nin İmamı okumaya gelen öğrencilere hem Kiril alfabesinin hem de Arap alfabesini öğretiyordu. Arnavut alfabesi ise 1908'de Manastır'da düzenlenmiş ve kullanılmaya başlanmıştır.³¹

Bunu da o dönemlerde yazılan şarkı veya başka bir ifadeyle destan şeklinde bilindiği sözleriyle ifade ediliyor:

“Hey, kara bir bulut çökmüştü üstümüze ,

O, çöken sadece kara bulut değil,

O, çöken güçlü bir orduyu,

gelen, güçlü asker ordusu, Sırbistan'ındı.

Hey Bilaç'a doğru gidiyordu,

Bilaç'a ve kapalı çarşıya doğru,

hey kapalı çarşıya ve camilere,

Ağuş Ağa'nın karısı da onu görmüş onu yana yakıla çağırıp

duruyor.

“Hadi, kalk hey Deli Ağuş Ağa, kalk da silhınla kuşanıp git,

silahını ben sana kurşunla doldurup sana doğrultum,

aşağıdaki yollardan buraya doğru büyük ordu geliyor.”

“Bütün köyü tümüyle yakıp kül etmek istiyor,

genç yaşlı demeden hepsini ezip geçmek istiyor,

³¹ a.g.e., s.109.

Seni ey Ağam, seni köyün ortasında dar ağacında ibreti alem

için asmak istiyor,

beni ise bu körpe halimle, senin helalini alıp satmak istiyor”...

Deli Ağuş bunların ardında çıkıp haykırır:

“Herkes duysun bilsin ki ben yerimden kaçıp gitmem,

ben artık herşeyden umudunu kesmiş hayata küsmüşüm,

ben silahımla çok savaşlara gidip savaşmışım,

ben güzel mi güzel kadınlara gönül verip hayran olmuşum,

gençleri de yaşlıları da çok koruyup kollamışım”...

artık ah, fukara Pçinya ağlayıp duruyor,

neden Ağamız hala çıkmayıp savaşmıyor diye isyan edip

yaniyor,

orada güçlü ordu Onlara hücum ettiler,

Deli Ağayı yakalayıp aldılar, aldılar da ibreti alem için dar

ağacına astılar,

güzel mi güzel hanımını da alıp başkalarına sattılar...”

Bu destan yazıldıktan bir zaman sonra, “Deli Ağuş Ağa halk oyunu” ortaya çıktı. Bu oyun zurna ve davulların eşliğinde çeşitli Arnavut düğünlerde ve toplantılarda oynanmıştır.

Bu oyun önceden sadece küçük düğünlerde oynanmış ama daha sonrasında müzik grupları ortaya çıkınca geleneksel Arnavut halk oyunu olarak o zamanlarda oynanmıştır. Ama günümüzde artık o oyunlar ve destanlar sadece bu köyün tarihinde kalmış ve devam ettirilmemiştir.

1.2.3. Preşova ve Bilaç Köylerinde Yapılan Nüfus Sayımları

Preşova’da ve civarında bulunan 1921 yılına ait nüfus sayımı yapıldığında dini inançlara göre verilerin dökümü:

Yerleşim	Toplam	Müslüman	Ortodoks	Hıristiyan
1.Preşova	5952	5322 - % 89.4	629 - % 10.57	1 - % 0.02
2.Buyanoca	8245	4807- % 58.3	3438 - % 41.7	-----
3.Bilaç	3473	2464 - % 76.2	826 - % 23.78	1 - % 0.03
4.Junica	3899	14 - % 0.36	3834 - % 99.61	1 - % 0.03
5. Klenik	3895	8 - % 0.21	3887 - % 99.79	-----

Tablo 1.1.9.1. Preşova ve Bilaç Köylerinde Yapılan Nüfus Sayımları

Preşova ve civarında bulunan köylerde 1921’de yapılan Ana diline göre nüfus sayımın dökümü:

Yerleşim	Toplam	Arnavut	Sırp	Türk
1. Preşova	5952	4633 - % 77.84	661 - % 11.11	323 - % 5.43
2.Buyanoca	8245	4033 - % 48.91	3436 - % 41.76	110 - % 1.33
3. Bilaç	4762	2620 - % 55.02	1298 - % 27.26	343 - % 7.2
4. Junica	3473	2454 - % 70.66	802 - % 23.09	18 - % 0.52
5. Levosova	2541	1413 - % 55.61	1102 - % 43.37	6 - % 0.24

Tablo 1.1.9.2. 1921 Preşova ve Bilaç Köylerinde Yapılan Nüfus Sayımları

Bu değişiklikler de en çok 1931 yılında yapılan müslüman nüfus sayımının sonucunda ortaya çıkmıştır.

1. Preşova - % 80.42’den, % 76.08,
2. Bilaç - % 76.19’dan, % 64.06,
3. Buyanoca - % 58.30’dan,% 57.14.³²

³² Arsim, Ejupi, “Lugina e Preşeves Studim Rajonal Gjeografik”, Tirane, Arnavutluk, 2013, s.90. D.T.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SES BİLGİSİ

1.1. ÜNLÜLER

Türkiye Türkçesinde, standart olarak 8 ünlü bulunmaktadır (**a, ı, o, u, e, i, ö, ü**), ama Türk dili sadece bir bölgede, tarih boyunca farklı yerlerde yaşamını sürdürmüştür. Yüzyıllar boyunca Anadolu'dan başlayarak çok farklı bölgelerde kullanılan bu dilin konuşulduğu yerlerden biri Balkan bölgesidir. Balkan'da konuşulan Türkçe, eski dönemlere ait özellikleri de korumaktadır. Normalde sekiz ünlü bulunmasına rağmen ağız çalışmalarında daha fazla ünlü tespit edilmektedir.

Normal süreli ünlülerde **ö** ünlüsü bulunmamaktadır onun yerine birçok ağız metinlerinde **ü** ünlüsünü kullanıldığını görülür³³. Preşova ve Bilaç ağızında ise hem **ö** hem **ü** ünlüsü görülmektedir.

1.1.1. Ünlü Türleri

Preşova ve Bilaç Köyü Türk ağızında karakteristik diyebileceğimiz ünlüleri şöyle sıralanır: **ā, â, ȃ, ě, ē, ī, ō, ū**.³⁴

ā: Bu ünlünün bu bölgede kullanım şekline ve telaffuzuna bakılırsa, kimi zaman uzun olarak kullanıldığı görülür. Bölgede uzun **ā** sesinin kullanımı yaygındır. Söz konusu ünlü sadece Türkçe kelimelerde değil Arapça, Farsça ve Arnavutça kelimelerde de kullanılmaktadır.

Türkçe Kelimelerde :

kālmış : kalmış (1:1), nāsıl : nasıl (1:2), nāsır : nasıl (1:6), kā : kadar (1:6), dā : daha, (1:7), tā : daha (1:28), sārī : sarı, (1:33), kadā : kadar (1:60), tāş : taş (1:66), bābāne : babaanne (1:89), ānēm : annem (2:3), yāvaj : yavaş (2:35), anlaşāyım : anlayayım (2:36), āyakābi : ayakkabı (3:58), anlāysın : anlıyorsun musun (4:13), yātī : yatıyor, duruyor (4:26), ālma : elma(4:31), gāl : al (4:40), ānam : annem (5:1), bābam : babam (5:2).

³³ Nebahat, Sülçevsi, “**Priştine Türk Ağızının Fonetik Özellikleri**”, Priştine, 2009, s.17, Y.L.T., Dan. Prof. Dr. Suzan Canhasi.

³⁴ Preşova Bilaç köyünde saptamış olduğumuz ünlülerin bir çoğunun diğer Kosova ağızlarında da bulunduğu ama tabii ki birbirinden farklı söylenildiği ortaya çıkmaktadır. Bizim saydığımız bu ünlüler sadece bu bölgede konuşulan ve daha çok kullanılan ünlülerdir ve bunu da derleme yaptığımız insanların konuşma örnekleriyle beraber sunmaktayız.

Yabancı Kelimelerde :

ārbi : harbi (1:9), sāta : saatte (1:11), serbistā : Sırbistan (1:17), pāydāt : padi taht (4:100), televizyānın : televizyonun (4:75), dırjavānīn : hükümetin (4:32), dırjavāy : hükümeti (4:32), ānē : hane (4:15), zanātlen : zanaat ile (3:59), germānyadan : Almanya'dan (3:43), hāricī : hariç, dışardan (3:8), ārptan : harpten, savaştan (3:11), zirāt : ziraat (3:14), zemānda : zamanda (3:17), zanātīliler : zanaatlılar (3:22), türcārīlār : tüccarlar (3:22), fukarāydiler : fakirdiler, fukuraydılar (3:3), skuādreten : nesiller, jenerasyonlar (3:6), beligratā : Belgrad'da (2:39), dāvetiyē : davetiye (2:39), maksāt : maksat (2:51), acolāri : amcaları (2:54).

â: uzun ve ince **a** ünlüsü için Preşova ve Bilaç köyünde, yapılan derlemeler ve inceleme sırasında anlaşılan şudur: uzun ve ince **a** daha çok ince **l** denilen ünsüzden kaynaklanmıştır, çünkü çoğu zaman sadece **l** ünsüzün ardından **a** ünlüsü geldiğinde normal bir tonla telaffuz edilemediğinden ince **l** olarak gelmektedir. Dolayısıyla, bu durum bu ünsüzden sonra gelen bütün **a** ünlülerin uzun ve ince **a** olarak okunmasına sebep olmaktadır.

Genellikle yabancı sözcüklerde yarı yuvarlak ve yuvarlak okunan **a** ünlüsünden önce STT'de ince boğumlanan "l" ünsüzü PTA'da kalın boğumlanır. **Örn: lâ:na : lahana, lâ:zım :lazım, lâf : laf, hâ:l : hal.**³⁵ Bu ince **l** ünsüzü sadece burada çalışılan ağızda değil, Prizren Türk ağızında da kullanılmaktadır.³⁶ Bunun dışında bu uzun ve ince **â** ünlüsünün normal **l** ünsüzünün yanına geldiği görülebilir **örn: "personâl, lâzım, dātumlâri"**.

Türkçe Kelimelerde :

gelmedilār : gelmediler (1:4), düşetmişlār : döşetmişlerdir (1:27), taşlā : taşlar (1:62), uturdilār : oturdular (95:1), soraylār : soruyorlar (1:110), odalāi : odaları (1:126), kışlāt : kışla (1:142), toplantilān : toplantılar (1:173), dikeydilār : dikeyyorlardı (17:2), çalışirdilār : çalışıyorlardı (3:4), okudulā : okudular (3:5), çalışsınlār : çalışsınlar (3:7).

Yabancı Kelimelerde:

kuşkalārini : öğle yemeklerini (7:63), rubalāri : gelin eşyaları (7:54), hiristiyalā : hıristiyanlar (1:38), ar. plāk : yaşlı (7:14), sr.dātumlāri : tarihleri (6:2), partizanlārle : partizanlar ile (4:188), lâzım : lazım (1:196), sigaralāri : sigaraları (1:120), sr.marşefār : asker (1:96), bilācı : Bilacı (1:5), bilāšta : Bilaç'ta (1:22).

³⁵ Nebahat, Sülçevsi, "Pristine Türk Ağzının Fonetik Özellikleri, Kalın Boğumlamalı l Ünsüzü", Pristina Üniversitesi Pristina, 2009, s.51, Y.L.T., Dan. Prof.Suzan CANHASI.

³⁶ Bu ünlüyü (**â**) Kosova'da yapılmış olan diğer incelemelerde de çok rahat görebiliriz, bunun dışında Nimetullah Hafız'ın "Prizren Türk ağız incelemesinde" söylediği gibi, (sadece ince **l**'den sonra gelen "**a, ı, o, u**" ünlüleri yarı ince olarak gösterir), s.50, fakat bizim Türkçümüzde ince **l**'den sonra gelen "**a**" ünlüsünü yarı ince ve uzun **â** olarak veriyor, bu uzunluğu da diğer bahsettiğimiz dillerden gelen etkenlerden kaynaklanıyor.

â: Bu ünlünün oluşma sebebinin yukarıdaki ünlüyle aynı olduğunu söylemek mümkündür. Burada da ince l'nin etkisinden oluştuğunu ve onun ardından geldiğinde kelimelerde ince â olarak ortaya çıktığı görülür. Preşova ve Bilaç Türk ağzında bu ünlülerden çokça örnek bulmak mümkün.³⁷

Türkçe Kelimelerde:

ōrdilārī : orduları (1:5), bakaylār : bakıyorlar (1:32), getirecelār : getirecekler (1:90), getirmiştlār : getirmişlerdir (1:121), tıkmışlār : sokmuşlardır (1:121), gitmiştlār : gitmişlerdir (1:115), vār : var (2:42), çıkmıştlār : çıkmışlardır (2:54), yaşādilār : yaşadılar (3:35), yapayorlār : yapıyorlar (3:53), kardaşlārım : kardeşlerim (3:63), āpacākılār : yapacaklar (4:43), cōriyolār : görüyorlar (2:68).

Yabancı Kelimelerde:

evlātlar : evlatlar (6:11), pēÇēnkalār : düğün sabahlarında yapılan kızartmalar (4:72), tēravilārī : teravihler (4:79), sr.unūkalār : torunlar (4:60), profesolār : Profesörler (3:6), türcārılār : tüccarlar (3:22), bulgarılārın : Bulgar'larla (ile) (1:38), bilâÇ : Bilaç (1:1).

(**e-i arası, kapalı é**): Bununla ilgili çok çalışma ve çeşitli incelemeler yapılmıştır. Preşova ve Bilaç köyünde bu ünlünün kullanımı son derece yaygındır. Bu bölgede yaşayanlar ister Arnavut ister Türk olsun yaşadıkları yöre itibariyle e ünlüsünü her zaman normalden daha kapalı telaffuz ederler. Bu sadece Türkçe kelimelerde değil Arnavutça kelimelerde de çokça karşılaşılan bir özelliktir.

Türkçe Kelimelerde :

gēlme : gelme (bir yerden gelmek) (1:43), dēmek : demek (1:160), yērlē : yerler (1:99), yērin : yerin (1:154), istersēn : istersen (1:157), ēv : ev (1:159), dēmek : demek (160:1), bēş : beş (165:1), ēvler : evler (1:168), ēn : en (eki) (1:170), sūlērısık : söyleriz (2:2), gēldım : geldim (2:13), ērdım : erdim (2:27), çerkēk : erkek (2:34), gidērım : giderim (2:40), ēvden : evden (4:11), ēkerdik : ekerdik (4:27), dēlim : diyelim (4:28), istēr : ister (4:37), bitēvi : baştan sona (4:42), ēşci : eski (4:44), yēÇirmek : geçirmek (4:48).

Yabancı Kelimelerde :

sēfte : sıftah, ilk defa (7:101), āstanedēydım : hastahanedeydim (7:20), hānē : hane (5:11), ēkserīya : çoğunlukla (5:14), mēdeniyet : medeniyet (5:6), sarāēvāda : Sarayeva'da (4:20), ēveldēn : evvelden (3:1), vaziyētleri : vaziyetleri, durumları (3:3), ar. hēkter : dönüm (3:3), mēktebler : mektepler, okullar (3:6), ar. inçinērler : mühendisler (3:6), ar.diyalēkti : şive (2:37), dāvetiyē : davetiyé :

³⁷ Her ağızda olduğu gibi derlemelerde konuşan kişiler, konuştukları zaman bazı kelimeleri olduğundan daha farklı söylediklerinde orada ya ses düşmesi, ya asli ünlü uzunluğu veya diğer dillerden gelen etkileşimlerden gelen sebeplerden dolayı farklı karakteristik seslerin çıkması mümkündür. Preşova ve Bilaç ağzında da aynı şekilde olmuştur, sadece bu ağızda değil Kosova'nın farklı bölgelerinde de bu ünlünün var olduğunu görmek mümkündür.

davetiye (2:39), priştinède : Priştine'de (2:30), gërmāniya : Almanya (2:19), sēneden : yıldan (2:22), ével : evvel (1:122).

ē: Uzun e sesi Preşova ve Bilaç ağzında çok kullanılmaktadır. Bazı yerlerde ses düşmesinden kaynaklı olarak bazı yerlerde de asli uzunluk olduğu için görülmektedir. Uzun ē sadece Preşova ve Bilaç ağzında değil diğer Kosova Türk ağızlarında da yer almaktadır.

Türkçe Kelimelerde:

düğünlēr : düğünler (1:43), yēvine : evine (1:50), ēvuni : evini (1:51), küpeklēr : köpekler (1:89), ēl ēle : el ele (1:100), dēdem : dedem (2:7), binēm : bilmem (2:8), hēpisine : hepsine (2:46), nēnem : ninem (2:2), iÇerēy : içeri (7:62), yapmēlār : yapmıyorlar (7:71), gezēydilār : geziyorlardı (7:8), burēy : buraya (7:23), gidēcēm : gideceğim (6:114), gidēysin : gidiyorsun (6:114), bülēy : böyle (6:9), bildēniz : bildiğiniz (5:2), sülēm : söyleyeyim (4:52), bē : bre (4:81), gidecēsīk : gideceğiz (4:81), işlemēy : işlemiyorlar (4:42), ēpimīs : hepimiz (4:31), cēlecēys : geleceğiz (3:26), cīdicēyis : gideceğiz (3:26), türçēnīn : Türkçenin (3:27).

Yabancı Kelimelerde :

serbēs : serbest (1:99), legēnī : leğeni (1:90), sēnelērlen : seneler ile (1:58), prēşovaya : Preşova'ya (2:50), priştinēy : Priştine'ye (3:44), mēmēt : Mehmet (6:36).

ī: Uzun i sesi de kelime kök ve gövdesinde görülmekle beraber ses olayları sonucu, özellikle eklemede görülür.

Türkçe Kelimelerde :

dēre kazılarla : dere kazıları ile (1:27), şīnde : şimdi (1:31), bunī : bunu (1:37), ēpisi : hepsi (1:41), brakmīş : bırakmış (1:60), gidīm : gidiyorum (1:71), sīs : siz (2:1), iğī : iki (2:39), doğramaçī : doğramacı (2:14), ülmīş : ölmüş (2:3), evlendī : evlendi (3:34), esÇī : eski (4:1), onīda : onu da (4:1), bitivī : baştan sona (4:4), gitmīsık : gitmişiz (4:12), nīce : nice (4:13), geçirmīşık : geçirmişiz (4:22), īste : ister (4:25), yaşıli : yaşlı (5:3), yitīm : yetim (5:3), yetiştīk : yetiştik (5:5), eskisi : eskisi (5:5), gittīk : gittik (5:8), kaynīmi : kaynımı (5:6), görmedī : görmedi (6:8), bindiydik : bindiydik (6:45), yaktīr : yaktı (6:58), yatīim : yatıyorum (7:35), tağırīy : ağrıyor (7:38), dayanīm : dayanıyorum (7:39), gezīydım : geziyordum (7:29), yīydım : yiyordum (7:29), etmīy : etmiyor (7:4), içtiydım : içtiydim (7:6), dīm : diyorum (7:7), sakaliysin : sıkılıyorsun (7:8), pitliydi : pisliyordu (6:50), vuriydī : vuruyordu (6:44), dīldır : değildir (6:38), digīdik : dikiyorduk (6:24), kidiyidi : gidiyordu (6:31), diyeler : diyorlar (6:36), bilmīm : bilmiyorum (6:1), bīde : bir de (5:4), işlemīy : işlemiyor (4:42), etiler : ettiler (5:2), gidīy : gidiyor (2:5), diyim : deyiğim (2:5).

Yabancı Kelimelerde :

sr.toyagile : değnek ile (7:33), ar.kundralarimi : ayakkabılarımı (6:37), turbiya : Sırbistan (6:43), ar.patlıcan : domates (4:30), sr.dirjavalı : hükümetin (4:32), ar.agronomi : tarım (3:15), askeriyen : ordunun (3:21), cadesi : caddesi (3:40), ar.veni : vendi, yer (1:38), hariçi : haricii (3:8), arp.rujdiye : Rüstiye (3:29), miratoCalı : MiratoCa'lı (2:3), ternofCayı : TırnovCayı (1:54).

ō: Bu ünlünün Preşova ve Bilaç ağzında çok büyük bir rolü var. Rumeli'de birçok ağızda **ō** ünlüsü hiç kullanılmaz ve onun yerine **ü** ünlüsü kullanılır, ama Preşova ve Bilaç ağzında çok az kullanılsa da yine de **ō** ünlüsünün kullanıldığı görülmüştür. Bunun haricinde **ō** ünlüsünün çoğu yerlerde **ü** ünlüsüyle veya **o** olarak daha fazla çıktığı bir hakikattir. Bu yüzden uzun **ō** ünlüsü hem uzunluğu açısından hem asli uzunluk olarak hem de düşme sebebi uzunluk olarak da çok önemli yer almakta.

Türkçe Kelimelerde :

yök : yok (1:2), ō : o(ünlem) (1:9), ōn : on (1:22), dōrt : dört (1:23), çōk : çok (1:46), Çōrcuk : çocuk (1:30), ōdur : odur (1:88), ōtōrūn : oturun (2:1), ōtōrurum : otururum (2:33), ōnlarındı : Onlarındı (3:4), cōldım : geldim (3:25), ōkurduk : okurduk (3:30), dōędi : doğdu (3:35), çōkluęi : çoğunluğu (3:44), dōęmiş : doğmuş (3:57), ōnbeş : onbeş (4:62), ōyin : oyun (4:84), ōldi : oldu (4:88), Çōk : çok (4:95), cōre : göre (4:98), çōyliden : köylüden (4:125), ōlsun : olsun (5:4), bōl : bol, yeterli (5:6), ōlsin : olsun (5:7), ōlmasın : olmasın (5:7), dōrt : dört (6:117), ōturiylār : oturuyorlar (6:143), dōędi : doğmuş (6:151), ōturmātın : oturamazsın (6:174), ōturdı : oturdu (6:218), yōkıt : yuktu (6:218), tōrt : dört (7:33), cōrüşmedik : görüşmedik (7:80), Çōr : kör (7:82), tō : te o (7:40), ōrdān : oradan (6:82), ōsın : olsun (5:8), nō : ne o (6:22), tōrdan : te ordan (2:6), sōray : soruyor (1:111), gōrmeycak : görmeyecek (1:103), tōdır : te odur (1:20), sōna : sonra (1:3), sōra : sonra (1:5).

Yabancı Kelimelerde :

ar.sr.mōre : more ünlem (1:106), sr.şkōdaya : beygirli araba (45:6), ar.histōriyā : tarih (6:72), kūmanōva : Kumanova (113:4), sr.prōs : eski (4:118), sr.mōderno : modern (4:26), preşōvanin : Preşova'nın (2:37), sr.ōfiCēr : memur (2:47), hōca : hoca (2:8).

ū: Rumeli Türk ağızlarında birçok incelemelerde **ō** ünlüsünün kullanılmadığı ve onun yerine **ü** ünlüsü kullanıldığı bilinen bir konudur.

Türkçe Kelimelerde Olan Uzunluklar:

ūç : üç (1:123), Çoylūler : köylüler (1:125), yūs : yüz (1:127), düęūn : düęün (1:127), ūteye : öteye (1:144), ūęretmen : öğretmen (1:163), gūn : gün (1:172), sūnmiştirlār : sönmüşlerdir (1:178),

ũçe : *ũçe* (1:179), *bũyũgi* : *bũyũgũ* (2:30), *bũyũk* : *bũyũk* (2:60), *sũrmũsık* : *sũrmũštũk* (4:12), *sũr* : *sũr* (24:4), *tũtũn* : *tũtũn* (4:24), *ũçũzler* : *ũkũzler* (4:45), *bũtũn* : *bũtũn* (4:45), *obũrisi* : *obũrũsũ* (4:58), *dũdũk* : *dũndũk* (6:63), *tũrçé* : *Tũrkçé* (7:103), *sũlenin* : *sũyleyin* (7:104), *sũleyim* : *sũyleyeyim* (7:105), *bũdilâr* : *bũyũdũler* (6:11), *ũle* : *ũyle* (4:61), *sũle* : *sũyle* (65:4), *tũle* : *te* *ũyle* (5:4), *bũgi* : *bũyũgũ* (6:28), *ũzũk* : *yũzũk* (1:177), *ũzũk* : *yũzũk* (1:177), *ũksek* : *yũksek* (1:153), *ũçũs* : *ũç yũz* (1:153), *tũrçé* : *Tũrkçé* (1:161), *gũrũmçem* : *gũrũmçem* (6:6), *ũldi* : *ũldũ* (6:10), *gũldig* : *gũldũk* (6:12), *ũçũnũsi* : *ũçũncũsũ* (6:18), *dũřek* : *dũřek* (6:56).

Yabancı Kelimelerde:

arp.tekayũt : *tekayũt* (3:18), *dũřan* : *dũkkân* (1:145), *ũskũbe* : *ũskũp'e* (1:151), *ũskũb* : *ũskũp* (3:27).

Bũtũn bu ũnlũler yapılan bu derlemelerde en çok kullanılan ve belki de Preşova ve Bilaç Tũrk ağzını oluşturan karakteristik ũnlũlerdir. Bunun yanısıra, bu Tũrk ağzında diğer ũnlũlerin de olduğunu ama yukarıda saydıklarımızla kıyasen daha az kullanılan ũnlũler olduğunu sũylemek de mũmkũndũr.

đ: **a-e** arası sestir. Bu ũnlũler ve kullanıldığı örnekler aşağıda verilmiştir.

Tũrkçe Kelimelerde:

tũrkiyáda : *Tũrkiye'de* (2:56), *buráyá* : *buraya* (6:99), *bárabar* : *beraber* (7:8), *kárát ağriy* : *kere ağrıyor* (7:38).

Yabancı Kelimelerde:

sarâyávada : *Sarayeva'da* (2:10).

đ: **a-ı** arası sestir. Örneği fazla değildir. Bu ũnlũ tũrũnũn, Priştine Tũrk Ağzında da kullanıldığını gũrũlũr³⁸.

Tũrkçe Kelimelerde:

ufâk : *ufâk*, *kũçũk* (4:142), *kaldáraym* : *kaldırayım* (7:31), *kaldáramâym* : *kaldıramıyorum* (7:32).

Yabancı Kelimelerde:

bugarlâr : *Bulgarlar* (6:48).

â: **a-o** arası sestir. Bu ũnlũde az kullanılmasına rağmen belli edici özelliklere sahip olduklarını inkâr edilemez. Bu ũnlũ Preşova ve Bilaç Tũrkçesinde ağız yapısına bağlı sebeplerden ortaya çıkmış ve

³⁸ a.g.e.,s.21.

bazı yerlerde kalın ve ince ünlü uyumunu sağlamak için ünlü karışması olduğunu söylemek mümkün. Bazı kelimelerde ünlü uyumu olsun diye kullanılır, bir de Arnavutçada söylendiği gibi söylenir. Bu ünlü Priştine Türk Ağzında da kullanılmaktadır.³⁹

Türkçe Kelimelerde:

bälana : bağlana, çoğaldıkça (1:1), bälāmiş : bağlanmış, çoğalmış (1:3), vār : var (1:89), çócuklār : çocuklar (2:61), çäki : çoğu (3:44), älabılırdın : alabilirdin (4:177), kädınlar : kadınlar (4:179), yūkārı : yukarı (4:218), kälktī : kalktı, kullanılmıyor, yapılmıyor (4:25), tallatırälım : sallayalım (6:170), yälına : yoluna (6:186).

Yabancı Kelimelerde:

ar. kişä : kilise (6:125), älmänya : Almanya (4:26), erödän : eurodan, (AB'nin) para birimi (4:218), säf : sadece, yalnızca (2:54), gostivär : Gostivar (1:157), bälkan : Balkan (1:189).

ë: Kaybolmak üzere olan bir sestir.

Türkçe Kelimelerde:

gidë : gide gide (1:14), këndi : kendi (1:15), türkiyëyi : Türkiye'yi (1:19), bişë : bir şey (1:96), êrkeğîn : erkeğin (1:126), dëdī : dedi (4:201), türçë : Türkçe (7:95).

Yabancı Kelimelerde :

çëşmë : çeşme (1:22), adëtler : adetler (1:41).

ĩ: Her uzun ünlüde olduğu gibi ya asli uzunluğundan ötürü ortaya çıkmış veya ses düşmesi sebebiyle daha uzun söylenmiştir. Uzun ünlü olmasına rağmen bu ağızda bazı örnekler dışında çok fazla kullanılmamıştır.

Türkçe Kelimelerde:

bugarłārı : Bulgarları (4:194), ältī : altı (1:3), yedī : yedi (1:7), gëlmişir : gelmiştir (1:24), hī : ünlem (1:77), bitī : bitti (1:98), nasī : nasıl (2:12), yanlı : yalnız (2:20), ī : ı (ünlem) (2:52), budī : budur (7:100).

Yabancı Kelimelerde:

slupčanīn : Slupčan'ın(1:57).

ĩ: Kısa *ı* ünlüsüdür. Kaybolmak üzere olan bir ünlüdür.

³⁹ a.g.e.,s.21.

Türkçe Kelimelerde:

sīs : sus (1:108), almiṣīn : almışsın (1:113), āyīp : ayıp (1:128), türçēnīn : Türkçenin (3:27), sandīklarlen : sandıklar ile (4:168).

Yabancı Kelimelerde:

ēmtiyānī : imtihanı (6:181).

ī: Kısa **i** ünlüsü. Bu ünlü çok nadir karşımıza çıkmakla beraber yine de bahsekonu Türk ağzında yer almaktadır.

ikī : iki (1:2), bēsbeli : bes belli (3:16).

ó: **o-u** arası ünlüsü.

Türkçe Kelimelerde:

bóynuzlari : boynuzları (1:44), ókumâk : okumak (1:79), yóktó : yoktu (1:123), bóşluk : boşluk (1:136), dórum : durum (1:148), ótórun : oturun (2:1), sorón : sorun (2:1), çócuğlar : çocuklar (2:29), otórurum : otururum (2:32), onó : onu (2:39), ólurdık : olurduk (4:33), ódun : odun (4:47), çóuğlârlen : çocuklar ile (4:62), çóuk : çocuk (4:63), óturiydi : oturuyordu (4:70), óndā : O'nda (5:7), tópladık : topladık, biriktirdik (5:8), bólümünde : bölümünde, bölgede (5:13).

Yabancı Kelimelerde:

yógoslavyānīn : Yugoslavya'nın (2:45), móabet : muhabbet (1:98).

ū: Uzun **ü** ünlüsü diğer uzun ünlüler kadar tespit edilmiştir.

bū : bu (1:132), sū : su (1:24), hū : (ünlem) (1:76), oldū : oldu (5:7), Çokū : çoğu (7:14), hayū : hayu (6:228).

ū: Kısa **u** ünlüsü Preşova ve Bilaç ağzında çok fazla kullanılan bir ünlü değildir.

būrayā : buraya (1:199), būrsa : Bursa (1:204), būrda : burada (2:13), bū : bu (4:8), būrsada : Bursa'da (4:11).

ū: **u-ü** arası ünlü. Çok nadir görülen bir ünlü örneğidir.

Çāvūş : çavuş (2:11).

ʷ: **Ulama** her ağzında olduğu gibi derlemelerde de sıkça karşılaşılan bir özelliktir. Türk dilinin hemen her ağzında olduğu gibi bu ağzında bulunuyor ve diğer Rumeli Türk Ağzlarında da ulamanın var olduğu örneklerde görülmektedir.

deil'imıştır : değil imiştir (1:17), ön'iki : on iki (1:22), yok'imışturlâr : yok imiştir (1:31), yitmiş'ö : gitmiş O (1:40), fak'etmezmiştir : fark etmemiştir (1:52), dört'üs : dört yüz (1:67), on'ikis : on iki (2:4), altmış'igî : altmış iki (2:9), dort'ay : dört ay (2:10), dokus'üz : dokuz yüz (3:9), memur'imıştır : memur imiştir (3:21), yok'idi : yok idi (3:27), var'imış : var imiş (3:28), on'ev : on ev (4:11), tütün'ilen : tütün ile (4:28), lezēli'imıştır : lezzetli imiştir (4:69), hâfiz'idi : Hafiz idi (3:34), teşkür'ederis : teşekkür ederiz (2:1).

1.1.2. Uzun Ünlüler

1.1.2.1. Birincil Ünlü Uzunlukları

Preşova ve Bilaç ağzında bazı Türkçe kelimeler ünsüz düşümü olamsına rağmen yine de uzun olarak telaffuz edildiği görülür. Bazı kelimelerde ünsüz düşmesine uğramış şekline de rastlanmakta ancak bazı yerlerde o birincil uzunluğunu koruduğu şekliyle de tespit edilmiştir. Yapılan derlemelerde konuşma sırasında konuşmacıların bilerek veya dilin alışkanlığı nedeniyle hiç bir ses olayı olmadan uzun ünlüleri kullandıkları tespit edilmiştir.

Bu tür ünlülerin oluşma şeklini inceleyerek bunu daha iyi anlamamıza yardımcı olacak örneklerle nasıl ortaya çıktığını görmek mümkündür. Şunu belirtmek gerekir ki tek heceli sözcüklerde görülen uzunluk çok heceli sözcüklerde de görülebilir, o yüzden bazı kelimelerde uzunluk ilk hecede olabilirken bazı kelimelerde son orta veya son hecede var olabilmektedir.⁴⁰ Bazı kelimelerde ise hem ilk hem ondan sonra gelen ikinci veya son hecede bulunabilmektedir, bu tür uzunluklarda kelimenin kökünde veya onun ikinci hecesinde bulunmasının dışında, uzunluklar bazı morfolojik eklerde yer alabiliyor, yönelme durumlarında, fiil zaman eklerinde, çokluk eklerinin bazılarında, olumsuzluk eklerinde, emir veya dilek eklerinde vb.

kâlmış : kalmış (1:1), vār : var (1:2), kân : kan (1:12), sārî : sarı (1:33), âltın : altın (1:33), yāğmur : yağmur (1:29), arādā : arada (1:47), âlırsen : alursan (1:45), tâş : taş (1:66), bāşının : başının (1:67), ancā : anca (1:84), bābasının : babasının (2:2), yāvaş : yavaş (2:37), kārdaşım : kardeşim (2:59), kārımın : karımın (3:37), yaşādılâr : yaşadılar (3:35), âltısında : altısında (4:20), anān : anan (4:19), kâlmıştır : kalmıştır (4:28).

⁴⁰ Nebahat, Sülçevsi, "Pristine Türk Ağzlarının Fonetik Özellikleri", Pristina, 2009, s.23, Y.L.T., Dan. Prof.Dr.Suzan Canhasi..

1.1.2.2. İkincil Ünlü Uzunluklar

Preşova ve Bilaç köyünde, diğer Kosova Türk ağızlarındaki ve diğer Türk lehçelerindeki birçok nedenden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenler birçok etkene göre sınıflandırılabilir ama ses olayları sonucunda ortaya çıkan uzun ünlüler genelde üç şekilde oluşur:

- Ünsüz etkisiyle oluşan uzun ünlüler,
- Ünsüz düşmesiyle oluşan uzun ünlüler,
- Hece kaynaşması sonucunda oluşan uzun ünlüler ve eklerde oluşan uzun ünlüler.

1.1.2.2.1. Ünsüz Etkisiyle Oluşan Uzunluklar

Preşova ve Bilaç köyünde belli başlı nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. PTT’da son ünlüsü ince olan sözcük tabanlarına getirilen isimlere gelen çokluk +**IAr** ve eylem çekiminde kullanılan –**IAr** eklerindeki “**I**” sesi ince boğumlanır.⁴¹

gelmedîâr : geldiler (1:4), gēlmîştîrîâr : gelmişlerdir (1:4), kalmāsîlâr : kalmasıdır (1:5), bozmuştîrîâr : bozmuşlardı (1:22), düştîmîştîrîâr : döşetmişlerdir (1:27), kaçmîştîâr : kaçmışlar (2:4), derîâr : derler (2:14), dikeydîlâr : dikeyorlardı (2:17).

n, l, r, v, y, m, gibi ünsüzlerin önünde veya ardında bulunan **e** ünlüsünü uzun söylenmesine sebep olur.

gēlmîştîrîâr : gelmişlerdir (1:4), çēndınız : kendiniz (1:5), nēreye : nereye (1:12), dēre kazîlarla : dere kazılar ile (1:27), vkünkülēr : künkler (1:31), künkîlēr : künkler (1:32), düğünlēr : düğünler (1:43), ēvine : evine (1:48), kēndî : kendi (1:48), yēvine : evini (1:50), türÇē : Türkçe (2:3), dēdem : dedem (2:7), sēnē : sene (2:8), āskerîyē : ordu (2:9), askēr : asker (2:11), gideyēm : gideyim (2:35), bilmēm : bilmem (2:44), hēpisine : hepsine (2:46), prēşovaya : Preşova’ya (2:50).

t, d, ş, s, l, r gibi ötümlü ünsüzlerin ardında bulunan **ı** ünlüsü uzun söylenmektedir.

ālî : altı (1:3), yedî : yedi (1:7), gēlmîşîr : gelmiştir (1:24), nasî : nasıl (2:12), yanlî : yalnız (2:20), bugarlârî : Bugarları (4:194), budî : budur (7:100).

“- **iy**” Rumeli Türk ağzında şimdiki zaman eki –**yor** yerine –(**A**)**y** eki kullanılır. Priştine Türk ağzında –**iy** ekindeki **y** düşerek sadece uzun **i** ile ifade edilen şimdiki zaman eki kullanılmaktadır.⁴²

⁴¹ Nebahat, Sülçevsi, “**Priştine Ağzının Fonetik Özellikleri, İnce Boğumlanmalı I Ünsüzü**”, Priştine Üniversitesi Priştine, 2009, s.51. Y.L.T., Dan. Prof.Dr. Suzan CANHASI.

⁴² Nebahat, Sülçevsi, “**Priştine Türk Ağzının Fonetik Özellikleri**”, Priştine, 2009, s.23, Y.L.T, Dan. Prof.Dr. Suzan Canhasi.

Ama bunun dışında bazı durumlarda geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, belirtme durum eki ve 3.kişi çokluk ve teklilik iyelik eki olarak **i** ünlüsü uzun olarak söylenmektedir.

kışlalarī : kışlaları (1:21), fūrūnlari : fırınları (1:2), bōzumişidi : bozulmuştu (1:62), kışkardaşı : kızkardeşi (1:63), yaşamiş : yaşamış (1:59), takmiş : takmış (1:89), ülmüş : ölmüş (2:3), diverim : deyi vereyim (2:43), biliyim : biliyim (2:50), kaybūldi : kayboldu (2:29), çalışiydi : çalışıyordu (2:31), türkÇesi : Türkçesi (3:23), cētum : gittim (3:25), bēzzerdi : benziyordu (3:27), hōcayīdi : hoca idi (3:33), evlendi : evlendi (3:34), Çocuklarīn : çocukların (3:35), yaşıyor : yaşıyor (3:65), onīda : onu da (4:1), kalmiysık : kalmıyorsunuz (4:10).

Kelimenin başında veya sonunda **n, m, r, s, z, t, k, l** gibi ünsüzlerin önünde veya arkasından gelen **o** ünlüsü uzun **ō** olarak söylenir.

yōk : yok (1:2), sōna : sonra (1:3), sōra : sonra (1:5), ōrdilāri : orduları (1:5), ōkumişinīs : okumuşsunuz (1:5), kōnuşālım : konuşalım (1:74), cōrelim : görelim (1:78), ōtōrūn : oturun (2:1), tōrdan : te oradan (2:6), hōca : hoca (2:8), ōtōrurum : otururum (2:33), preşōvanīn : Preşova'nın (2:37), kōñyadān : Konya'dan (2:49), stambōldadır : İstanbul'dadır (2:60).

d, k, y gibi ünsüzlerden sonra gelen **u** ünlüsü **ū** uzun olarak söylenir.

oldū : oldu (7:5), Çokū : çoğu (7:14), hayū : hayu (6:228).

ç, g, ğ, k, d, t, l, n, gibi ünsüzlerin önünde veya arkasında bulunan **ü** ünlüsünün uzun **ū** olarak söylenmesine sebep olur.

ūç : üç (1:123), Çoylūler : köylüler (1:125), yūs : yüz (1:127), düğūn : düğün (1:127), ūteye : öteye (1:144), dūÇan : dükkân (1:145), būyügi : büyüğü (2:30), ūÇ : üç (3:27), ūsküb : Üsküp (3:27), tūle : te öyle (4:5), sūrmūsık : sürmüşüz (4:12), gūzel : güzel (4:22), sūr : sür (4:24), tūtūn : tütün (4:24), dūÇanda : dükkânda (4:40), ūçūzler : öküzler (4:45), bütūn : bütün (4:45).

1.1.2.2.2. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzunluklar

Preşova ve Bilaç köyünde bu sebepten oluşan çok fazla ünlü uzunlukları vardır. **H** düşmesinden mesela “**sabah**” kelimesinde eğer **h** düşüyorsa ikinci hecede bulunan **a** ünlüsü uzun olarak söylenir. **Y** düşmesiyle şimdiki zaman ekinde ondan önce gelen sesi uzun söylenmesine sebep olur dolayısıyla Priştine’de veyahut başka Rumeli bölgelerde şimdiki zaman eki olarak – (**A**)**y** kullanılmaktadır⁴³. Bazı kelimelerde bir ünsüzden fazla düşme varsakelimenin içinde ünlü uzun olarak söylenmektedir. Preşova ve Bilaç köyünde düşerek ünlüyü uzatan ünsüzler şunlardır:

⁴³ Nebahat, Sülçevsi, “Priştine Türk Ağzının Fonetik Özellikleri”, Priştine,2009,s.24.

- (h) Düşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları:

ārbi : harbi (1:9), āyvan : hayvan (1:30), āvız : hafız (1:71), āçan : haçan (1:184), kāveler : kahveler (1:146), āstalığım : hastalığım (1:185), āttā : hatta (1:207), rāmetli : rahmetli (1:40), tariyā : tarihe (1:82), tairā : tarihe (2:55), ānē : hane (2:55), āyvānlārle : hayvanlar ile (4:51), āsta : hasta (4:67), āsanda : Hasan'da (4:81), āyde : haydi (4:87), pāydāt : pahi taht (4:100), İtiyār : ihtiyar (5:145), ālbuçī : halbuki (4:149).

- (r) Düşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları:

kadā : kadar (1:60), birhāmet : bir rahmet (1:25), ātik : artık (1:211), yapādık : yapardık (4:34), dilā : değiller (4:132), hiristiyalā : hıristiyanlar (1:38), tanā : tanır (1:130).

- (l) Düşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları:

fāzzasi : fazlası (1:61), nāsır : nasıl (1:6), nāsı : nasıl (5:2), kādık : kaldık (5:2), milēt : millet (4:62), milēt : millet (1:170), binēm : bilmem (2:8), elī : elli (1:148), nasise : ne asıl ise (4:223), nōmiş : ne olmuş (1:208), ātmış : altmış (7:32), nasī : nasıl (2:12), bēsbeli : bes belli (3:16), óku : okul (5:15), bīkide : belki de (4:189), dinniy : dinliyor (1:108).

- (y) Düşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları:

aksarāda : Aksaray'da (1:162), āpacan : yapacaksın (6:233), āpabilmişik : yapabilmişiz (7:10), āpacāklār : yapacaklar (4:43), delīm : diyelim (4:28:4), mēhanēler : meyhaneler (1:146), bişē : birşey (1:181), taşıcak : taşıyacak (4:169), diyim : deyiğim (2:5), eşçemiş : eskiymiş (4:131).

- (ğ) Düşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları:

aşā : aşığa (1:135), sā : sağ yönü (1:145), ābey : ağabey (1:162), aşādada : aşığıda da (4:125), dilā : değiller (4:132), gidecem : gideceğim (6:245), cēlecēys : geleceğiz (3:26), cēdicēyis : gideceğiz (3:26), gidecēsīk : gideceğiz (4:81), cēstirecēm : keseceğim, böleceğim (4:233), bildēniz : bildiğiniz (5:2).

- (k) Düşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları:

tūrçē : Türkçe (7:103), büyūmiş : büyük imiş (5:4), getirecētār : getirecekler (1:90), āyakābi : ayakkabı (3:58), ilo : kilo (4:30).

- (n) Düşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları:

bālāmiş : bağlanmış, çoğalmış (1:3), serbistā : Sırbistan (1:17), bābāne : babaanne (2:2), ānēm : annem (2:3), zemādā : zamanda (4:44), alamāya : Almanya'ya (4:62), ānam : annem (5:1),

kaynānām : kayın validem (6:7), ananī : anneni (6:174), sōra : sonra (1:5), çōklugi : çoğunluğu (3:44), sūnet : sünnet (4:132), dūdük : döndük (6:63).

1.1.2.2.3. Eklemede Oluşan Uzun Ünlüler

Bu tür uzunluğu çoğunlukla şimdiki zamanın hikayesi çekiminde rastlanmaktadır. Diğer Kosova Türk ağızlarında da bu eklerde uzunluk oluşmaktadır. Şimdiki zamanı oluşturan **-iyor** eki hiç kullanılmamaktadır. Onun yerine – **(A)y** ve bazı yerlerde de **y** yarı ünsüzü düşerek sadece **-i** Rumeli Türk ağızlarında da kullanılmaktadır. Ama bunun dışında uzunluğa neden olabilen ekler ise çoğunlukla kullanılan ekler şimdiki zamanın eki, hikaye eki ve çokluk ekleridir. Bu eklerin her birinin oluşmasına ve uzunluğa sebep olan nedenler vardır. Bu durum hikaye ekiyle de aynıdır. Çokluk ekinde ise, önce gelen **l** ünsüzün ince **l** olarak telaffuz edilmesidir ve bu nedenle ondan sonra gelen ünlünün uzun ve onun gibi ince söylenmesine sebep olmaktadır.

- Eklemede Ünsüz Tekleşmesi Nedeniyle Oluşan Uzunluklar:

beligratā : Belgrad'da (2:39), vakitā : vakit'te, zamanda (7:86), gitiār : gittiler (7:9), etik : ettik (3:10), bātī : battı (2:28), gītim : gittim (3:14), gitiler : gittiler (3:31), yitī : yetti (4:211), etiler : ettiler (5:2), tūketilār : tükettiler (4:194), gēlmişir : gelmiştir (1:24), bitī : bitti (1:98).

1.1.3. Ünlü Uyumları

Türkçenin en karakteristik uyumları olan ünlü uyumları durumu Bilaç ağızında aşağıdaki şekildedir.

1.1.3.1. Kalınlık – İncelik Uyumu

Kalınlık-incecik uyumu, kelimelerin köklerine getirilen eklerin aldıkları ünlülerin durumuna göre değerlendirilir. Priştine ağızında kalınlık- incelik uyumu zayıftır.

Bu özellik sadece Priştine'nin değil diğer Kosova Türk ağızlarının yapısında da var olan bir özelliktir ama her birinde farklı derecelerde korunmuştur. Nitekim, kalınlık ve incelik uyumu sözcüğün ilk ünlüsüne göre biçimlenir. Yani sözcük köküne getirilen ek, sözcük köküne göre uyumlanır.

Kalınlık ve incelik uyumu şu eklerde kendini gösterir:

- isimden isim yapan ek + li örn: *Çöylî: Köylü (4:187)*,
- isimden isim yapan ek + nci örn: *oçinci : üçüncü (3:7)*,
- çekim eki +lar,+ler.⁴⁴ örn: *endiâr : indiler (6:219)*.

1.1.3.2. Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu

Çok fazla kullanılmasa da bazı örneklerde görülür.

endiâr : indiler (6:219), *çıkımaylâr : çıkmıyorlar (1:168)*, *vakitâ : vakit'te, zamanda (7:86)*.

1.1.4. Ünlü Türemesi

T.T.'nin ağızlarında yabancı dillerden alınan, özellikle **-l**, **ve -r** sesi bulunan kelimelerde içinde ve sonunda ünlü türemesi görülmektedir.

Kelime Ortasında: (*epentes*)

yâlnıs : yalnız (3:30), *amicalâ : amcalar (6:240)*, *sandaliyada : sandalyede (6:206)*, *çıkımaylâr : çıkmıyorlar (1:168)*, *amucamis : amcamız (1:200)*, *amuca oğli : amca oğlu, kuzen (1:202)*, *hepsine : hepsine (2:46)*.

Kelime Sonunda : (*epites*).⁴⁵

peşinâ : peşin, eski zamanlarda (4:166).

Anadolu Türkçesinin Balkan ağızları grubunda olan Kosova Türk Ağızlarında ünlü türemesi açısından kaynağı olan Anadolu Türkçesine benzer özellikler görülmektedir. Arapçadan Türkçeye geçmiş olan sözcüklerin bazılarında Türkiye Türkçesinde yapılan türemeler burada da mevcuttur. Ancak bu türemenin Priştine ve diğer Kosova Türk ağızlarında meydana gelmediğini, Türkiye Türkçesinden alınan sözcüklerin türemiş ünlüleriyle birlikte geldiklerini söylemek mümkün. Çünkü çok dilli bir ortamda oluşan Kosova Türk ağızlarında ünlü türeme eğilimi çok azdır, temasta olduğu dillerin birden çok ünlüyü bir arada söyleyebilmesi özelliğinden dolayı ünlü türeme gerekliliği yoktur. Hatta Türkçenin kimi ağızlarında Avrupa dillerinden alınan sözcüklerdeki ünlü türeme olayları Kosova Türk ağızlarında görülmez. Priştine ağızında ve diğer ağızlarda rastlanan birkaç Arnavutça ve Sırpçanın söyleyiş biçiminden etkilenme yoluyla ortaya

⁴⁴ Nebahat, Sülçevsi, "Priştine Türk Ağzının Fonetik Özellikleri", Priştine Üniversitesi, Priştine, 2009,ss.31-34, Y.L.T.Dan. Suzan Canhasi.

⁴⁵ a.g.e.,s.21.

çıkmiştir: örn. **Beograd – Belgrat vb.** Priştine ağzında ve diğer ağızlarda görülen Farsça asıllı kelime olan “**rüzicar – rüzgâr**” örneğiniyse tek türeme örneği olarak söylemek mümkündür.⁴⁶

1.1.5. Ünlü Düşmesi

Kosova Türk ağızlarında ise bazı çok heceli kelimelerdeki orta hecelerde, ses bilgisinin çeşitli etkileri yüzünden bazı durumlarda kelimenin yapısında ünlü düşmesi ortaya çıkar.⁴⁷ Ünlü düşmesi olayı ise, çeşitli fonetik durumlar etkisiyle, kelime içinde ve kelime sonunda bulunmaktadır, şöyle ki:

İç Ses Düşümü:

klîseden : kiliseden (1:134), orda : orada (2:24), bîleri : birileri (1:151), nekâ : ne kadar (6:62), nêrde : nerede (1:197).

Son Ses Düşümü:

Burada da ünlü düşmesi meydana çıkar ve çokça yaygındır.⁴⁸

nanây : anneyi (1:112), içCerey : içeriye (7:62), kınây : kınayı (7:55), idâr : idare (4:34).

1.1.6. Ünlü Değişmesi

Ünlüler bazen diğer seslerin etkisi altında değişirler. Bu değişimler hem kalınlaşma hem de incelleme yönünde ortaya çıkmaktadır. Priştine Türk Ağzında **â (a-e)** değişimi bulunur bu da Arnavutça'nın Gega lehçesinde geniz ünlülerinin etkisiyle meydana gelmektedir. Arnavutça'da bulunan bu durumun Priştine Türk ağzında ve diğer ağızlarda bu etkisi görülmektedir. **(a-e)** değişimi bazen yuvarlaklaşma meydana gelip **(a-o)** bile dönüşme görülür.

Rize İli Ağzlarında da düz geniş ünlülerin yuvarlaklaşması, **(p, b, f, v)** gibi dudak veya diş-dudak ünsüzlerden ortaya çıkmaktadır.⁴⁹ Bu sebeple bu değişimleri altı kısma ayırılır:

- **kalın ünlülerin incelməsi,**
- **ince ünlülerin kalınlaşması,**
- **geniş ünlülerin daralması,**
- **dar ünlülerin genişlemesi,**

⁴⁶ Nebahat, Sülçevsi, “**Priştine Türk Ağzının Fonetik Özellikleri**”,2009,Priştine,s.47.

⁴⁷ Cemal, Krüezi, “**Mamuşa Türk Ağzları Özellikleri**”, Çevren Dergisi,1986,s.53.

⁴⁸ Ahmet, Caferoğlu, “**Anadolu ve Rumeli Ağzları Ünlü Değişmeleri**”, TDK Araştırmaları Yıllığı,Belleten,1964,s.22.

⁴⁹ a.g.e.,s.18.

- düz ünlülerin yuvarlaklaşması ve
- yuvarlak ünlülerin düzleşmesi.⁵⁰

1.1.6.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Bazı ünlüler doğrudan doğruya yanlarındaki ünsüzler veya komşu hecelerdeki ünlülerin etkisine bağlı olarak değişirler. Bu ortaya çıkan ünlüler bazen kalın ünlüleri boğumlanma sınırlarına çekerek türlü hecelerde onların incelmeye yol açarlar. Bu gibi değişimler oldukça sık görülür ve bunlar uyumun bozulmasına yol açarlar. Kalınlaşma-inceleme sadece Türkçe kelimelerde değil yabancı olan kelimelerde de ortaya çıkan bir unsurdur.

Kosova Türk Ağzlarının hemen bütün ağzlarında dil benzeşmesi ve dil ayrışması gibi ağız özellikleri aynı şekilde görülmektedir. Bu değişimlerin Türkçeye, Arapça ve Farsçadan girmiş olan yabancı kökenli kelimelerde daha fazla olduğu görülmektedir.⁵¹

- **a - e** : Değişmesi diğer Kosova ağzlarında olduğu gibi Preşova ve Bilaç köyü ağzında da görülen bir değişimdir. Ancak belli bir sayıda yer aldığı söylenebilir:

acēba : *acaba* (6:33), *ema* : *ama* (3:7), *gōrmēycak* : *görmeyecek* (1:103), *arnauçé* : *Arnavutça* (7:104), *zemādā* : *zamanda* (4:44).

- **ı - i** : Bu ünlülerin değişmesi Preşova Bilaç ağzında çokça görülen ve fazla kullanılan bir değişimdir, burada ünsüzlerin etkisiyle ön, iç ve son seslerde çokça bulunur.

āyakābi : *ayakkabı* (3:58), *zanātliler* : *zanaatlılar* (3:22), *āstalandi* : *hastalandı* (4:149), *utāndi* : *utandı,üzüldü* (6:33), *gayrik* : *gayrı* (7:108), *ābi* : *harbı* (1:9), *odalāi* : *odaları* (1:126), *babasi* : *babası* (2:2), *çalışirdiâr* : *çalışıyorlardı* (3:4), *şarkilâr* : *şarkılar* (6:199).

- **u - ü** : Değişmesi Preşova ve Bilaç köyünde ve tabii diğer Kosova Türk ağzlarında daha çok yabancı kökenli kelimelerde varlığını göstermektedir ve Preşova ve Bilaç köyünde sayılı diyebileceğimiz kadar örnekler vardır.

sūriyēda : *Suriye'de* (1:199), *arp.rujdiye* : *Rüştiye* (3:29), *hükumete* : *hükümete* (1:10), *süredi* : *sureti* (1:89).

⁵⁰ Nimetullah, Hafız, "Pristine Türk ağzının Özellikleri I.", Çevren Dergisi, 1980-83,s.55.

⁵¹ Cemal, Krüezi, "Mamuşa Türk Ağzı", Çevren Dergisi, Dil Araştırmaları S.63, 1988a, ss.9-23.

1.1.6.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

İnce ünlülerin kalınlaşması **ön, iç ve son** seslerde görülen bir değişimdir. Bu değişmeyi de diğer Kosova Türk ağızlarında olduğu gibi Preşova ve Bilaç köyünde yeterli sayıda örneklerde görmek mümkündür.

- **e – a** : Bu değişme daha çok iç ve son seslerde olur, bunların çoğu aslidir yani kalın oldukları halde İstanbul ağzında incelmişlerdir.

vakitā : zamanda (7:86), ar. nana : anne (6:119), alma : elma (4:31), tairā : Tarih'e (2:55), sāta : saatte (1:11), cāmīyā : Camii'ye (1:66).

- **i – ı** : Bu değişme daha çok kelimelerin iç ve son seslerinde olur.

āşçerlık : askerlik (4:19), kardaşlarım : kerdeşlerim (3:63), delin : dilin (1:2), gēldım : geldim (2:13), erdım : erdim (2:27), gidērım : giderim (2:40), sūlersık : söyleriz (2:2).

- **ü – u** : Bu değişme en çok kelimenin iç seslerinde olur ve Preşova ve Bilaç ağzında çokça rastlanan bir değişimdir⁵².

dūnyanın : Dünya'nın (1:16), ūşetmişim : sakınmak, saklamak (1:37), cūnlumuz : gönlümüz (1:192), dūndum : döndüm (2:20), dorduñisi : dördüncüsü (2:31).

1.1.6.3. Geniş Ünlülerin Daralması

Daha önce gördüğümüz ünsüzler, geniş ünlülerin daralmalarına da sebep olmakta. Bu gibi daralmalar gerek kelimenin kök ve gövdelerinde gerekse eklerinde aynı derecede ortaya çıkmaktadır.

- **a – ı** : Preşova ve Bilaç köyünde bu değişme belli örnekler dışında çok fazla kullanılmamaktadır.

çığırırılar : çağırılar (3:40), Çığırır : çağırır (3:46).

- **a – i** : Bu değişimin Preşova ve Bilaç köyünde çok nadir bulunan bir değişme olduğunu söylemek mümkündür.

iliştırsın : alışsın (7:94).

⁵² Mamuşa Türk ağzında ince ünlüler kalınlaşırken aynı kelimenin hecesinde bulunan ünsüz sesleri değişmemiş halde ince kalmaktadır. Örneklerden de anlayabildiğimiz gibi bu inceleme Mamuşa ağzının yanı sıra Preşova ve Bilaç ağzında da görülmektedir.

- **a –u**: Preşova ve Bilaç ağzında hiç örneklerine rastlanmamıştır. Pek fazla karşılaşmayan bir değişimdir. Kosova Türk ağızlarında belli bölgelerde kullanılan bir değişme türüdür, Prizren ağzında bulunsa da orada da çok nadir görülür.⁵³

babuş : baba (6:184), nanuş : ana, nana (6:184).

- **e –i**: Hem Türkçe hem yabancı kelimelerde görülen bu değişme en çok kendinden önce veya sonra gelen “**y**” ünsüzü ile veya konuşurken daha kolay söylensin diye ondan önce veya sonra bulunan ünlüyle aynı kullanılmasının etkisiyle ortaya çıkmaktadır. En sık görülen unsur ise sözcüğün iç seslerindeki ilk hecelerinde görülür. Bu değişim Preşova ve Bilaç köyü dahil diğer Kosova Türk ağızlarında da birçok örnekte yer almaktadır.

yitim : yetim (5:3), dildir : değildir (6:38), diverim : deyi vereyim (2:43), dilidiler : değil idiler (3:3), çindımızē : kendimize (4:41), çitirdilâr : getirdiler (7:60), çirır : girer (1:66), dildirlâr : değildirler (6:228), çindimiz : kendimiz (6:34).

- **e –ı**: Bu değişme çok az denecek kadar varlığını göstermektedir. Preşova ve Bilaç köyünde derlenen örneklerde çok nadir bulunmaktadır. Bu değişme sadece bu bölgede değil diğer Kosova ağızlarında da çok az görülen bir değişimdir.

madım : madem (6:236).

- **o –u**: Preşova ve Bilaç köyünde bu değişimin kullanıldığını ve bunu yaparken de daha çok konuşma kolaylığı sağlansın diye ortaya çıkan bir değişim olduğu görülür. Bu genişlemenin diğer Kosova Türk ağızlarında da yer aldığını söylemek mümkün ama en çok kullanıldığı bölgeler Mamuşa ve Priştine’dir. Prizrende bu genişleme örneği çok göze çarpmamaktadır.

çucuklâri : çocukları (1:63), oturudilâr : oturdular (7:8), kaybuldi : kayboldu (2:29), kunuşıylâr : konuşuyorlar (7:108), uturdilâr : oturdular (1:95), çucuğlâri : çocukları (2:40), uduñ : odun (4:50), sununçi : sonunki (4:189), ukul : okul (4:191), kumunizlê : Komunistler (4:193).

- **ö –ü**: Genellikle Batı Rumeli ağızlarında bilhassa kök hecelerde “**ö**” ünlüsü bulunmazken Preşova ve Bilaç köyünde konuşulan Türkçede bu ünlünün diğer Türk ağızlarına nazaran hala varlığını koruyabildiğini, yapılan derlemelerde kanıtlamıştır. Ama bunun dışında yine bazı yerlerde “**ö –ü**” olarak da geldiğini kabul etmek gerekir.

Prizren ağzında da, Priştine, Mamuşa, Mitroviça gibi ağızlarda da bu değişimin var olduğunu söylemek mümkün. Diğer bölgelerde olduğu gibi Preşova ve Bilaç gibi bölgede de bu

⁵³ Nimetullah, Hafız, “Prizren Türk Ağzının Başlıca Özellikleri.”, Çevren Dergisi IV/12, 1976, ss. 29-35.

değişmenin çokça örneklerini görülür, bu değişme örneklerinde daha çok ilk hecede ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

s̄ūnmiştırlâr : s̄ōnmüşlerdir (1:178), d̄üşetmiştırlâr : d̄öşetmişlerdir (1:27), ḡūmüştırlâr : ḡōmmüşlerdir (1:79), c̄ütürdilâr : ḡötürdüler (4:198), üldilâr : öldüler (3:39), s̄ülêrsık : söyleriz (2:2), küpeklêr : köpekler (1:98), s̄ülêm : söyleyeyim (4:52), ūtede : ötede (4:118).

Bunun dışında Preşove ve Bilaç ağzında, bu ünlüyle ilgili **ö-o** değişmesi de görülür ama **ö** ünlüsünün değişmediği örnekler de vardır.

-ö –o Değişmesi :

corüşiydilâr : görüşüyorlardı (7:91), Çoyde : köyde (4:153), çöylêrdên : köylerden (4:124), doçülî : dökülüyor (1:13), dorduncîsî : dördüncüsü (2:34), dovilîsık : dövünüyoruz (6:210), çorüşmedik : görüşmedik (7:80), dort : dört (1:23), çöy : köy (1:157).

- ö korunması:

kötülâr : kötüler (6:72), kıyê : köye (1:53), gözîni : gözünü (1:102), görmid : görmedik (6:194), Çöyden : köyden (1:54), Çöylî : köylü (4:187), dört : dört (6:17), bölennmeylâr : yetişemiyorlar (4:153), kıyüm : köyüm (6:2).⁵⁴

1.1.6.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Onun tam tersi ünlünün genişlemesidir. Preşova ve Bilaç köyü olmak üzere diğer Kosova Türk ağızlarında da bu değişmenin var olduğu ama farklı farklı örnek sayısı ile ortaya çıktığını söylemek gerekir. Bu konuda Preşova ve Bilaç köyünde belli örneklerle ulaşılmıştır.

- i –e : Bu değişme diğer Kosova ağızlarında daha az çıkmaktadır. Preşova ve Bilaç köyünde bu değişmenin çokça örneği olduğunu söylemek mümkün. Bu değişme de daha çok ilk ve ikinci hecede ve nadir de olsa son hecede kendini göstermektedir.

bare : bari (6:177), şinde : şimdi (1:31), gezeydilâr : geziyorlardı (7:8), dēydi : diyordu (6:214), dēlim : diyelim (4:231), işlemēy : işlemiyorlar (4:42), yermî : yirmi (1:208), heptenin : hepsinin (1:160), eyliklêr : iyilikler (6:128).

- ı –a: Bu tür değişmenin diğer Kosova ağızlarında çok az görülürken Preşova ve Bilaç ağzında örneklerinin bulunabildiğini ve çoğunlukla fiil çekiminde ortaya çıktıklarını söylemek gerekir.

⁵⁴ Preşova ve Bilaç Türk ağzında diğer ağızlara nazaran “ö” ünlüsünün değişimi sadece geniş ünlüyle değil yuvarlak ünlüyle “o” dönüştüğünü, veyahut kendi olarak kalıp hiç değişmediğini de görmekteyiz, bu da bu ağzın bir özelliği olarak da yer almaktadır.

Genellikle dar ünlülerin genişlemelerine diğer geniş olan ünlülerin daralmasından daha çok rastlanabilmektedir.

yapayorlâr : yapıyorlar (3:50), kaldâramaym : kaldıramıyorum (7:32), bakaylâr : bakıyorlar (1:32), yâpaylâr : yapıyorlar (1:169), yapayorlâr : yapıyorlar (3:53), sakaliysın : sıkılıyorsun (7:8), kaldâraym : kadırayım (7:31), sarada : sırada (1:43).

- **u –o**: Bu değişme örneği diğer ağızlarda olduğu gibi Preşova ve Bilaç ağızında çokça görülen bir değişmedir. Daha çok kökün ilk hecesinde olduğu gibi ondan sonra gelen hecelerde de görülür, fakat şunu da belirtmek gerekir ki bu değişme meydana geliğinde ünlü uyumunu en çok bozan bir değişmedir.

stamböl : İstanbul (1:186), otórun : oturun (2:1), otórurum : otururum (2:33), stamböldadır : İstanbul'dadır (2:60), móabet : muhabbet (1:98), stambofi : İstanbul'lu (2:69), yoktó : yoktu (1:123).

1.1.6.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Düz ünlülerin yuvarlaklaşmasının zengin örneklerle sahip olduğunu söylemek gerekir. Bu değişmeye uğrayan örnekler çokça görülür ve bu değişim daha çok kelimenin ilk ve ikinci hecesinde bulunmaktadır.

- **i – ü**: *bülmîy : bilmiyor (1:182), düverîm : deyiveriyim (4:11), ütêyedînî ; ihtiyadını (4:110), düvirîylâr : deyiveriyorlar (6:73), üküyüz : iki yüz (1:33), üleri : ileri (1:151), üküyüz'elî : iki yüz elli (1:152), bülmîysın : bilmiyorsun (1:197).*

- **a –o**: Preşova ve Bilaç ağızında diğer Kosova ağızlarında olduğu gibi bu değişmenin örneklerine rastlanabilir ama şunu da söylemek gerekir sadece Türkçe kelimelerde değil yabancı olan kelimelerde de bu değişmeyi görmek mümkündür.

amo : ama (6:218), vürmoya : vurmaya (4:199), emo : ama (4:185), arn.êrmon : Alman (4:181), arn. duhon : duhan, tütün (3:70), acolâri : amcaları (2:54), onó : Ona (2:39), babomın : babamın (2:53).

- **ı –o**: Bu değişme de Preşova ve Bilaç köyünde varlığını göstermektedir ama daha az sayıda örneklerde görülür.

ayrolmaydîlâr : ayrılmıyorlardı (6:242), ayroldî : ayrıldı (1:102), ayordîlâr : ayırdılar (6:48).

- **ı –u**: Bu değişimin Preşova ve Bilaç köyünde de görülür ve bazı örneklerde ünlü türemesi sonucu çıktıklarını görmek mümkün. Bu değişim çokça görülür, genelde kelimelerin iç seslerindedir, yuvarlaklaşmaya sebep olan dudak ünsüzleridir ve bu değişme olduğunda aslında asli

haline daha yakın olduğundandır (**u**) ünlüsü aslidir.⁵⁵ Kosova Türk ağızlarında görülen “**bunar –pınar**” kelimesi Mamuşa Türk ağzında, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi halen eski şeklini korumaktadır.

furunçiyā : fırıncıya (1:84), furunlār : fırınlar (1:136).

1.1.6.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

- **o –a**: Kosova Türk ağızlarının birçoğunda olduğu gibi Preşova ve Bilaç ağzında da tespit edilen değişmelerden birisidir.

mātorlen : motor ile (6:101), çāalmıştır : çoğalmıştır (5:12), andesık : ondayız (6:87), çākı : çoğu (3:44), yālına : yoluna (6:186).

- **u –a**: Bu değişme daha çok Türkçeye girmiş olan Arapça kökenli kelimelerde görülmektedir. Bu örnek diğer Kosova ağızlarında olduğu gibi, Preşova ve Bilaç köyünde çokça görülen değişmelerden biridir.

duraydiken : dururken (1:104), soraylār : soruyorlar (1:110), maksıma : maksimum (2:27), kundraci̇yidi : kunduracıydı (3:58), oturmāy : oturmuyor (4:57), mākak : muhakak (4:57), bulancıga : buluncaya (4:86), koyāydi̇lār : koyuyorlardı (4:93).

- **u –ı**: Bu değişme Kosova Türk ağızlarında Prizren, Mamuşa gibi bölgelerde olduğu gibi Preşova ve Bilaç köyünde de bu değişmeyi görmek mümkün ve bu değişmeyi hem kelime hecelerinde hem eklerde görülür.

hazulayam : hazırlayayım (4:47), budī : budur (7:100), sīs : sus (1:108), cōri̇ysin : görüyorsun (4:152), cūli̇ysinıs : gülüyorsunuz (4:187), seçilısın : seçiliyorsun (4:224), çokluğini̇ : çoğunu (6:124), sakali̇ysin : sıkılıyorsun (7:8).

- **ü –i**: Yuvarlak ünlüden düz ünlüye geçme olayı Preşova ve Bilaç köyünde çokça görülen unsurlardan bir tanesi ve örneklerde daha çok eklerde rastlanabilen bir durumdur, sadece bu bölgede değil diğer Kosova Türk ağızlarında da görülen bir özelliktir.

cōrmişınız : görmüşünüz (1:155), ūlmiştir : ölmüştür (1:79), büyümiştir : büyümüştür (6:171), üçi̇ncisidir : üçüncüsüdür (2:31), gūmüktür : gömüktür (1:65), güzdınız : gördünüz (1:65), yürüm : yürürüm (1:73), ūlmiştir : ölmüştür (1:79), gördünüz : gördünüz (1:135).

⁵⁵ Nimetullah, Hafız, “**Prishtine Türk Ağzının Özellikleri I.**”, Çevren Dergisi, 1980-83, s.58.

- **ü –i**: Bu değişme de “**ü**” ünlüsüyle biten sözcüklerde ve eklerde olur. Kosova Türk ağızlarının birçoğunda Preşova ve Bilaç köyü de dahil olmak üzere bu değişme çokça görülür ve bir kısmında eski dönemlerdeki kelimelerdeki “**i**” ile oluşan kelimelerde muhafaza etmektedir.⁵⁶

çimçi : çünkü (1:101), Çimçe : çünkü (1:191), üçiñcisidir : üçüncüsüdür (2:31), oçmêi : üçüncü (3:7), dündi : döndü (3:7), sündi : söndü (3:42), sünmiştirlâr : sönmüşlerdir (1:178), cütürdilâr : götürdüler (1:198), üldilâr : öldüler (3:39).

1.2. ÜNSÜZLER

1.2.1.Ünsüz Türleri

Preşova ve Bilaç Türk ağızında standart Türkçe dışındaki ünsüzler aşağıdaki gibidir.

Ç: Art damak ç’si olarak kullanılan bu ünsüz Preşova ve Bilaç köyünde çokça kullanılmakta ve Kosova’da bulunan diğeri Türk ağızlara nazaran bu bölgeyi daha öne çıkaran bir ünsüzdür. Bu özellik sadece Türkçe sözlerde değil Arnavutça sözlerde de görülebilir. Arnavutçanın zaten kendi dili yapısında bulunan bu ünsüzü en doğru şekilde kullanan ve telaffuz eden bölge Preşova ve Bilaç’tır. Bu iki yerin yanısıra Bilaç’ın çevresindeki diğeri köylerde de bu ünsüzün kullanıldığı görülebilir.

ūÇak : uçak (1:204), Çikariydilâr : çıkarıyorlardı (1:209), Çöyden : köyden (1:4), Çukarka : Çukarka (1:26), Çörcuk : çocuk (1:30), Çünkler : künkler (1:32), Çümklêr : künkler (1:32), Çüni : çünkü (1:37), düÇana : dükkân (1:71), giderÇen : giderken (1:73), türÇe : Türkçe (2:3), arnavutÇe : Arnavutça (2:3), kaÇ : kaç (2:8), Çâvûş : çavuş (2:11), Çalışmışım : çalıştım (2:13), birkaÇ : bir kaç (2:15), düÇan : dükkân (2:16), iÇin : için (3:1), Çok : çok (3:2), ūÇ : üç (3:3), arnavutÇaya : Arnavutça’ya (3:6), Çalışsınlâr : çalışınlar (3:7), arnavutÇê : Arnavutça (3:8), açıldı : açıldı (3:8), Çüçük : küçük (3:19), türkÇemis : Türkçemiz (3:23).

ı: Preşova ve Bilaç köyünde yapılan derlemelerde ortaya çıkan bir ünsüzdür. Bu ünsüz Preşova ve Bilaç ağızında çok da fazla kullanılmamasına rağmen yine de konuşmacıların bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde kullandığını görebilmek mümkündür.

⁵⁶ a.g.m., s.16.

demirtāṣta : Demirtaş'ta (1:201), *arnauṭ* : Arnavut (2:3), *arnauṭçe* : Arnavutça (2:5), *hükümet* : hükümet (2:25), *dorṭ* : dört (2:27), *arṭık* : artık (3:5), *yauṭ* : yahut (3:21), *aṭında* : Onun adına, (3:29).

ı: Bu ünsüz diğer Kosova Türk ağızlarında olduğu gibi Preşova ve Bilaç Türk ağızlarında da çokça kullanılan bir ünsüzdür. Yapılan derlemelerde konuşma sırasında bu ünsüzün **-lAr** çokluk ekinde veya özel isimlerde kullanıldığı görülebilir. Bu ünsüzün **-ler** eki gelmesi gerekirken **-lâr**, **-lâr** olarak gelir ve bu unsur da **a** ünlüsünün ince, uzun ve ince söylenmesine sebep olur.

bilâÇ : Bilaç (1:1), *gelmedilâr* : gelemdiler (1:4), *bilâca* : Bilaç'a (1:5), *kalmâsîlâr* : kalmasıdır (1:5), *ġelmişṭirlâr* : gelmişṭirler (1:5), *ōnlâri* : onları (1:5), *olmışṭır* : olmuştur (1:17), *bozmişṭirlâr* : bozmuşlardı (1:21), *düşetmişṭirlâr* : döşetmişlerdi (1:27), *miratoCaḡi* : MiratoCa'lı (2:3), *vranyâli* : Vranya'lı (2:4), *dikeydilâr* : dikiyorlardı (2:17), *çığurdilâr* : çağırıyorlar, davet ediyorlar (2:19), *filân* : filan (2:43), *çalışirdilâr* : çalışıyorlardı (3:4), *memurlâr* : memurlar (3:4), *baġli* : baġlı (3:4), *ōkudulâr* : okudular (3:5), *profesolâr* : profesörler, hocalar (3:6), *başlâdilâr* : başladılar (3:7), *Çalışsınlâr* : çalışmaya (3:7), *fakultesi* : fakültesi (3:14), *derdilâr* : diyorlardı (18:3), *konusuyordilâr* : konuşuyorlardı (20:3), *demişlâr* : demişler (3:4), *çavurlârdan* : gâvurlardan (5:4).

ê: Bu ses de Preşova ve yöresini telâffuzde öne çıkan bir unsurdur. Standart Türkiye Türkçesinde kullanılan **g** ünsüzü Preşova ve Bilaç olmak üzere Kosova'nın her bölgesinde kalın (**a**) ünlüsünde ve ince (**i**) ünlüsünde **c** ve **ê** olarak kullanılır.

Arnavutçada iki tür **c** vardır (**gj ince c**) ve (**xh kalm c**) bu iki tür ünsüzü Kosova'nın çoğu bölgelerinde doğru telâffuz edemezler ve bu iki ünsüzü ister Arnavutça ister Türkçe kelimelerinde iyi ayırt edebilen yörelerden biri Preşova ve çevresidir. Buna Bilaç da dahildir.⁵⁷

êlmişṭır : gelmişṭir (1:34), *êün* : gün (1:39), *niçe* : nice (1:43), *êünâh* : günah (1:59), *êituniz* : gitiniz (1:66), *êirir* : girer (1:66), *êamiyâ* : Cami'ye (1:66), *êörelim* : görelim (1:78), *furunêiyâ* : fırıncıya (1:84), *êelini* : gelini (1:106), *êeldi* : geldi (1:110), *ar.babêüş* : dede (2:7), *hōca* : imam (2:8), *doġramaêi* : marangoz (2:14), *türêârlık* : tüccarlık (2:14), *ikiñêi* : ikinci (2:19), *êeliş* : gelir (2:27), *iķiñêisi* : ikincisi (2:30), *üçünêisi* : üçüncüsü (2:34), *Çōçuk* : çocuk (2:59), *ar.inêinêrler* : mühendisler (3:6), *oçinêi* : üçüncü (3:7), *hâriêi* : harici.

⁵⁷ Arnavutça alfabesinde çok sayıda ikiz harfler vardır ama kullanım hataları bir tek (**gj ince ve xh kalm**) ve (**ç kalm ve Q ince**) ünsüzlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu dört ünsüzü belki bulunduğu yerle alakalı olduğundan daha doğru telâffuz edebilmekteler. Bu özellik Preşova ve Bilaç'ta yaşayan Türkler için de geçerli olmaktadır ki, konuşurken bunu Türkçe kelimelerde de çok kolay anlaşılacaktır.

ñ: Bu ünsüz türü az olmakla birlikte Preşova ve Bilaç köyünde de kullanıldığı görülebilir. Ama, şunu da belirtmek gerekir ki, diğer Türk ağızlarında olduğu gibi Kosova'nın Priştine, Mamuşa, Mitroviça, Gilan, Prizren gibi Türkçe konuşulan bölgelerinde de nazan nun ñ kullanılmakta.

uzuñ : uzun (1:32), peñçesiz : peçesiz (1:43), biñ : bin (1:78), sōñra : sonra (1:116), oñlâr : onlar (1:153), dññya : dünya (1:198), iñsani : insanı (1:198), ikiñci : ikinci (2:19), üçñcisidir : üçüncüsüdür (2:31), dorduñcisi : dördüncüsü (2:31), sr.uñukalârim : torunlarım (2:33), ar.miñistaş : millet vekili (2:45), isterseñ : istersen (2:48), kōñyaya : Konya'ya (49:2), uduñ : odun (50:4), başlañdi : başlardı (4:136), biñdirdik : bindirdik (166:6), güñdel : güzel (6:214), biñince : binince (7:52).

ķ: Bu ünsüz normal **k** ünsüzünden daha ince söylenir ve ondan sonra gelen ünlünün de daha ince olmasına veya öyle söylenmesine sebep olmaktadır ve bazı yerlerde de **ç ve k** arası sözcüklerde ortaya çıktığını görmek mümkündür. Bu ünsüz bu ağızda çok daha fazla kullanılmaktadır.

ķusur : kusur (1:3), türkīyay : Türkiye'ye (1:14), ķi : ki (1:36), ķöyē : köye (1:53), ērķek : erkek (1:155), ķimde : kimde (1:176), ķendi : kendi (1:197), iķiñcisi : ikincisi (2:30), türkīyanın : Türkiye'nin (2:38), eskīden : eskiden (4:11), ķimse : kimse (4:57), âşķerīyanın : ordunun (4:107), üşķüpte : Üşķüp'te (4:131), ķilim : kilim (4:138), tūķetīlâr : tükettiler (4:194), heb : hep (4:194), seķiz : sekiz (4:238), ķindi : kendi (4:244), ķeyfīm : keyfīm (6:121), ķişi : kişi (6:121).

1.2.2. Ünsüz Uyumu

Ünlü uyumunda olduğu gibi, ünsüz uyumunda da uyumun bozulduğu durumlar vardır. Bu özellikler Kosova'nın birçok ağızında olduğu gibi, Makedonya ve diğer Türk ağızlarında da görülmektedir.⁵⁸ Ünsüz uyumu bazı örneklerde görülmektedir. Sert ve yumuşak uyumu olarak ayrılmaktadır.

Sert Ünsüz Uyumu

üşķüpte : Üşķüp'te (4:131), bozmiştirlâr : bozmuşlardı (1:21), cēlmiştir : gelmiştir (1:34), ar.miñistaş : millet vekili (2:45).

Yumuşak Ünsüz Uyumu

ayroldi : ayrıldı (1:102), ķendi : kendi (1:197), başlañdi : başlardı (4:136).

⁵⁸ Cemail, Krüezi, Tunalıgil, "Mamuşa Türk Ağzının Özellikleri", Çevren Dergisi, 1988, S. 63, ss.9-23.

1.2.3. Ünsüz Türemesi

1.2.3.1. Ön Türeme

Birçok ağızlarda en yaygın ünsüz türemesi, başta h- türemesidir. Bu türemeye bazı Türk lehçelere ve Anadolu ağızlarında da rastlanmaktadır, ana Altayca'daki > p fonemine kadar götürülen bu ses hadisesi, bilindiği gibi Halaçça'da kurallı olarak görülmektedir.⁵⁹ Kosova Türk ağızlarında da bu türeme görülür. Preşova ve Bilaç köyünde de oldukça görülen bir türemedir.

Ön Seslerde “h-“ Türemesi:

harada : arada (1:43), haşeriyat : şeriyat (1:103), halışveriş : alışveriş (2:20), havuÇlârda : avuçlarda (7:57), hauÇta : avuçta (7:57).

Ön Seslerde “y-“ Türemesi:

yevine : evine (1:50), yâğır : ağır (4:59), yalâcaklâr : alacaklar (4:137), yelerlen : eller ile (7:3).

Ön Seslerde “g-“ Türemesi: çok fazla rastlanmayan bir türemedir:

gâl : al (4:40).

Ön Seslerde “t-“ Türemesi:

tıkhyeneceklar : yiyecekler (4:140), tağiriy : ağrıyor (7:38).

Ön Seslerde “k-“ Türemesi:

kókumamışım : okumamışım (6:1).

Ön seslerde “z-“ Türemesi:

zapâymişinis : yapmışınız (7:10).

1.2.3.2. Ünsüzlerde İç Ses ve Son Ses Türemesi

Genellikle Arapça sözcüklerdeki ayın ve hemze seslerinin yerine “g, ğ, h, v” gibi seslerin türetildiği görülür.⁶⁰ Preşova ve Bilaç ağızında bu seslerin dışında “n, m, y, r” gibi seslerin de metinlerde türetildiği görülür.

⁵⁹ a.g.e., ss.30-31.

⁶⁰ Ali, Akar, “Muğla Ağızları”, Muğla Üniversitesi yayınları:50, Rektörlük yay:30, Muğla, 2006, ss. 32-33.

Bunun dışında Kosova ağızlarında çoğunlukla “ğ” sesi düşer veya normal “g” sesine dönüşür, ancak Preşova ve Bilaç ağızında “ğ” görülür ve çoğu yerlerde de art damak “ğ”si olarak yer alır. İki ünlü arasında ve hece sonunda bulunan ön damak ünsüzü “ğ”, Batı ve Kuzeydoğu grubu ağızlarında yazı dilinde olduğu gibi sızıcılaşarak “ğ, v, y” ünsüzlerine döner, Doğu grubu ağızları ise “g” ünsüzünü sızıcılaştırmayıp patlayıcı bir ünsüz olarak korur. Bu ünsüz, Eski Anadolu Tükçesinde de sızıcılaşmıştır.⁶¹

y - Türemesi : Yaygın bir şekilde görülür. Preşova ve Bilaç ağızında çoğu kelimelerin içinde ve sonunda doğrudan dğruya y türemesi görülmektedir.

ağay : ağa (1:196), miyi : mi? (1:211), güveğiye : güveye (7:78), fabrikay : fabrika (1:140), fülupiyede : Filip’de (4:147), üteyede : ötede (7:91), leye : ile (4:242), çeyek : çek (6:73), tağay : sağa (7:102), sonraya : sonra (6:166), neye : ne (7:52).

r – Türemesi : Preşova ve Bilaç ağızında çokça görülen bir türeme örneğidir.

çürpriler : köprüler (1:205), Çorcuk : çocuk (1:30), ustra : usta (1:73), çıktır : çıktı (1:151), tırcarlık : tüccarlık (2:14), türçârlık : tüccarlık (2:14).

m – Türemesi: Çok fazla olmasa da, görülen bir türemedir.

albaym : Albay (3:22), kolağım : kolay (35:4), barem : bari (15:7), gömdlerlen : gözler ile (6:195), bilim : bile (4:24).

s – Türemesi: Bu örnekte daha çok Arnavutça’nın etkisiyle meydana gelen bir türemedir, Türkçe kelime olmasına rağmen onu kendi diline uyarlayıp kullanılmıştır. Günlük hayatta da halk arasında çokça kullanılan bir örnektir.

bitis : bitti (1:110).

k - Türemesi : *kocatık : kocası (6:201), kerek : kere (6:209).*

t – Türemesi: Sıkça görülen bir türeme örneğidir.

almışt : almış (2:3), tekayütit : tekhayüt (2:32), Çiflık : çiftlik (3:60), Çifçılık : çiftçilik (6:4), tıhyenecekler : yiyecekler (4:140), çifçılıkken : çiftçilik ile (6:77), keret : kere (6:146), kárát : kere (7:38).

h – Türemesi: Bazı örneklerde rastlanan bir türemedir.

kırkähne : kırkına (4:181), ar. pesah : (pese), beş (4:17), tıhyenecekler : yiyecekler (4:140).

⁶¹ Leyla, Karahan, “Anadolu Ağızların Sınıflandırması”, TDK yay., III.bas.,2014,Ankara,s.28.

n – Türemesi: Anadolu ağız örneklerine bakılacak olursa, önemli son türeme örneklerinden biri de görülen geçmiş zaman **3.teklik kişi** çekiminde “-n” türetilmesidir.⁶² Ki bu örnekler Preşova ve Bilaç ağızında da görülen bir türeme örneklerinden birisidir.

rains : reis (1:88), arabayın : arabayı (1:112), kasabaindi : kasaba idi (3:20), meşgulen : meşgul (3:69), yiyinceklâr : yiyiecekler (1:162), isteycılıklen : isteme ile, isteyici ile (4:163), günün : gün (6:117), herkendi : herkesi (6:123), güñdel : güzel (6:215).

g – Türemesi: Çok rastlanmayan bir türemedir.

birazg : biraz (4:52).

1.2.4. Ünsüz Düşmeleri

Ünsüz düşmeleri Anadolu ağızlarında olduğu gibi, Kosova Türk ağızlarında da varlığını gösteren ve çokça rastlanan ses olaylarından birisidir. Ünsüz düşmelerinin başlıca örnekleri şunlardır:

1.2.4.1. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmeleri

h > ø :

dā : daha (1:7), âbi : harbı (1:9), ârbi : harbı (1:9), āyvan : hayvan (1:30), āvanın : Havva'nın (1:35), em : hem (1:36), ēp : hep (1:38), rāmetli : rahmetli (1:40), itiyarler : ihtiyarlar (1:47), müimi : mühimi (1:51), ēpisi : hepsi (1:56), āvız : hafız (1:71), ēpisiñe : hepsine (1:94), móabbet : muhabbet (1:98), ēr : her (1:98).

l > ø :

araparda : Araplarda (1:100), yakışmâycak : yaklaşmayacak (1:101), şeye : şeyle (1:103), elī : elli (1:148), milēt : millet (1:170), nōmiş : ne olmuş (1:108), nāsı : ne asıl, nasıl (2:47).

n > ø :

toppa : toptan (1:3), sora : sonra (1:5), serbistā : Sırbistan (1:17), çüye : çünkü (1:61), gelirke : gelirken (1:88), sōra : sonra (1:211), askerīyan : askeriyenin, odruğâhın (2:21), birici : birinci (4:5), senesıde : senesinde (4:6), bülmesıs : bilmezsiniz (4:53).

⁶²Ali, Akar, “Muğla Ağızları”, Muğla Üniversitesi yay.:50, Rektörlük yay.:30, Muğla, 2006, s.33.

r > ø:

âbi : harbi (1:9), hiristiyanlâ : Hıristiyanlar (1:38), bişeyler : birşeyler (1:40), fâk : fark (1:52), kada : kadar (1:60), taşlâ : taşlar (1:62), gidiysin : gidiyorsun (1:73), gidiyim : gidiyorum (1:73), diy : diyor (1:80), açmây : açmıyor (1:88), bişê : birşey (1:96), êrbirisi : her birisi (1:99), biyere : bir yere (1:98), tanâ : tanır (1:130), bîleri : birileri (1:151).

“y” ünsüzü, akıcı ve yarı ünlü olma özelliğinden dolayı ağızlarda kolay eriyip düşebilen bir sestir. Bu ünsüz, Doğu grubu ağızlarında ilk hecesinde dar ünlü bulunan belirli bazı kelimelerin başında düzenli olarak düşmüştür.

Aslında bir ünsüz düşmesi mi yoksa ünsüz türemesi mi olduğu hususu tartışmalı olan bu hadise, Doğu grubu ağızlarını Batı ve Kuzeydoğu ağızlarından ayıran fonetik bir ölçüdür. Bugün yazı dilinde “yıl, yılan, yıldırım, yıldız, yalkı, yiğit, yirmi, yit-, yukarı, yüce, yük, yüksek, yürek, yüz-, yüzgeç, yüzük” şeklinde olan bu kelimeler, Eski Türkçede “y” ünsüzünü korumuşlardır. “y” ünsüzünü düşüren bu kelimeler, yazı dilinin etkisiyle asli şekillerine uygun olarak da kullanılır.

Bu şahsın konuşmasında her iki kullanışa da rastlamak mümkündür. “y” ünsüzünün ön seste düşme hadisesi, zayıflayarak, Doğu grubu ağız bölgesinin dışına taşar. Rize, Trabzon, Adıyaman gibi ağızlarında hem düşme hadisesi meydana geldiği kelime çeşidi hem de bunların sıklık oranı azalmıştır.⁶³ Kosova Türk ağızlarında da Rumeli ağızları olarak bilinen bu bölgede de “y” düşmesi varlığını göstermektedir, Preşova ve Bilaç ağızında ve tabii diğer çevre ağızlarda olmak üzere “y”nın düşmesiyle de “y”nın varlığı da çoğu örneklerde şimdiki zamanın bir eki olarak kullanıldığını belirtmek gerekir şöyle ki şimdiki zaman –yor ekinin yerine Kosova ağızlarında çoğunlukla sadece “y” kullanılır örn:“(73:1) gidiyim : gidiyorum” veya ondan önce gelen ünlü uzunluğu olarak görülür örn: “(29:1) getirim : getiriyorum”. Ama bunun dışında Preşova ve Bilaç köyünde diğer durumlarda da “y” düşmesi meydana gelebiliyor.

y > ø:

şe : şey (1:18), tîle : te öyle (1:28), şeler : şeyler (1:41), büle : böyle (1:57), dümimiş : duymamış (1:59), bişê : birşey (1:96), uçisiz : uykusuz (1:98), ūz > yüz (1:98), üle : öyle (1:103).

İki sözcükte tonsuz diş ünsüzü “y”nin düştüğü görülür:⁶⁴

⁶³ Leyla, Karahan, “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırması”, TDK yay., III. bas,2014, Ankara, ss.31-33.

⁶⁴ Ali, Akar, “Muğla ağızları”, Muğla Üniversitesi yay.:50, Rektörlük yay.:30, Muğla, 2006, s.42.

t > ø:

ġēlmiṣīr : gelmiştir (1:24), ġetürmiṣīr : getirmiştir (1:35), ġitūm : gittim (1:84), ġiti : gitti (1:84), bitī : bitti (1:98), serbēs : serbest (1:99), bitī : bitti (1:110), ġitmiṣīk : gitmişik (1:117), milede : millette (1:181).

“t” sesin düşmesi genellikle kelimenin içinde (iç seste) olduğu görülür:

v > ø:

haūġta : avuçta (7:57), tübeler : tövbeler (1:37), ġorei : görevi (1:97), cualda : çuvalda (1:113), evēl : evvel (1:123), kūvetli : kuvvetli (1:190), arnaut : Arnavut (2:3), arnautġe : Arnavutça (2:3).

k > ø:

ġüni : çünkü (1:37), ancā : ancak (1:84), baṣa : başka (1:100), teṣkür : teşekkür (2:1), türġe : Türkçe (2:5), pirlī : birlikte (4:10), ġetirecēn : getireceksin (4:45).

Bunların dışında Preṣova ve Bilaç ağızında derlenen metinlerde, örneklerde diğere düşme olayları da “z, m, s, ŝ, d, c, ġ” gibi seslerin de düştükleri görülmektedir.

z > ø:

bilmesınıs : bilmezsiniz (1:94), olmasa : olmaz ise (1:183), dökuyüz : dokuz yüz (3:65), bülmesıs : bilmezsiniz (4:53), dok ūs : dokuz yüz (5:1).

m > ø:

binēm : bilmem (2:8), maksıma : maksimuma (2:27), acolāri : amcaları (2:54), zā : zaman (4:110), mūkemel : mükemmel (4:119).

s > ø:

ġitmiṣīn : gitmişsin (1:113), cōrmiṣınız : görmüşsünüz (1:155), tūketmiṣın : tüketmişsin (1:183), murmiṣın : vurmuşsun (1:182), ġetirecēn : getireceksin (4:46), dūymiṣınız : duymuşsunuz (4:189), retorānlār : restoranlar (6:84), anlamāmiṣīn : anlamamışsın (7:25).

ŝ > ø:

demitır : demiştir (6:191), yilitiriydi : yerleştiriyordu (6:149), ġörmıtık : görmüştüğ (6:195).

d > ø:

ka : kadar (1:6), ġıyarlen : ihtiyarlardan (1:131), ġadesī : caddesi (3:40), şini : şimdi (4:59), neka : ne kadar (7:21).

c > ø :

çóuklar : çocuklar (4:60), çóuk : çocuk (4:63), sade : sadece (4:115).

ğ > ø:

deil : değil (1:9), dil : değil (1:28), bouldursık : boğuluruz (1:129), s̄a : sağ (1:145), ābey : ağabey (1:162), boaz : boğaz (1:190), dilmişim : değildim (1:209).

1.2.5. Ünsüz Değişmeleri

Ünsüzlerin değişmesi değişik şekillerde görülmektedir. Ünsüz değişmesi kelimenin başında görüldüğü gibi, kelimenin ortasında ve sonunda da görülmektedir. Bu özellik Kosova'nın diğer Türk ağızlarında da kendini göstermektedir, ünsüzlerin kelime içindeki yerine göre üç farklı yerde belirmektedir:

1.2.5.1. Ön Ses Değişmesi

“ğ” sesi hiçbir şekilde kelime başında yer almaz. Kosova Türk ağızların hemen hepsinde kullanıldığı gibi Preşova ve Bilaç köyünde de varlığını hala sürdürmektedir. Fakat bunun dışında, yine de birçok örnekte “ğ” yerine “g” art damak g'si olarak görülür. “g” sesi ise Kosova ağızlarının birçoğunda olduğu gibi Preşova ve Bilaç Türk ağızında da o değişim çokça görülen bir unsurdur.

g > c, ĉ

Kullanımı fazlasıyla görülen bir değişmedir. Türkiye Türkçesinde bulunan hemen hemen bütün “g” ile başlayan kelimelerin “g” önsesi “c” olarak kullanılır.

Bu özellik sadece bir bölgenin değil Kosova'nın diğer Türk ağızlarında da çokça görülmektedir, bu değişmeyle ilgili örnekler daha önce Mamuşa, Prizren, Gilan, Preşova ve Bilaç ağızında da görülmüştür. Örneğin, “geldim : celdim” olarak kullanılır. Bunun dışında, özellikle Preşova ve Bilaç'ta “c” sesi bölgenin özelliği olan “ĉ” ile kullanılmakta ve bu bölgenin bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Priştine Türk ağızında ise “geldim : coldum” olarak farklı bir şekilde ortaya çıkar, bazılarında “e” sesi korunur bazılarında ise “o” ünlüsü ile değiştirilir. Bunun dışında Preşova ve Bilaç ağızında *g > c* değişmesi olduğu kadar “g” ünsüzünün korunduğu örnekler vardır ama bazı örneklerde art damak “ğ” ile örnekler olduğu görülmektedir.

gelmişlâr : gelmişlerdir (1:5), gelme : gelmeler (1:43), gelmiştir : gelmiştir (1:80), gelmişim : gelmişim (1:97), geldi : geldi (1:109), gelirdi : gelirdi (4:37), gelsa : gelse (4:74), gel : gel (4:76), gelmedik : gelmedik (4:211), gilana : Gilan'a (6:153).

Çoğunlukla **g>c** değişmesi önseste bulunur ama her kuralda istisna olduğu gibi burada da **g > c** değişimi iç seste de varlığını gösteriyor, **bucün : bugün (230:4).**

cetirîm : getiriyorum (1:29), cêlmîştür : gelmiştir (1:34), cûn : gün (1:39), cûnah : günah (1:59), cel cör : gel gör (2:60), cîtinız : gitiniz (2:66), cîdîy : gidiyor (1:83), celr : gelir (2:96), cidîyysık : gidiyoruz (1:100), cêliysık : geliyoruz (1:113), cetirmemişık : getirmemişiz (1:113),câvur : gâvur (1:130), cormîşınız : görmüşünüz (1:155), cormîy : görmüyor (1:155), câvurdan : gâvurdan (1:167), cormîy : görmüyor (1:181), ceçîysın : geçiyorsun (1:187), cîrmedım : girmedim (1:191), cûnlumuz : gönlümüz (1:192), cîrmemız : girmemiz (1:196).

k> ç, Ç : Bu unsur diğer Kosova Türk ağızlarında standart olarak kullanılan ve görülen bir değişmedir, bunun dışında diğer Kosova ağızlarında sadece **ç** olarak değiştiği görülür. Oysa, Preşova ve Bilaç köyünde, Arnavutçanın iki **ç** ünsüz türü vardır, yani “**ince ç Qve kalın “ç”** kullanımı görülebilir. Bu yüzden örneklerde görülen **k > ç** değişimi sadece **ç** olarak değil art damak **Ç**'si olarak adlandırdığımız ünsüz de ortaya çıkmaktadır. Bu değişme çokça görülen bir değişmedir ve sadece bu bölgede değil başta da belirtildiği gibi standart olarak meydana gelmektedir.

çêndiniz : kendiniz (1:5), çî : ki (1:24), Çûnkler : künkler (1:32), Çümkler : künkler (1:32), çe : ki (1:36), Çöye : köye (1:54), çimçi : kim ki (1:87), çes : kes (1:93), çimdir : kimdir (1:94), Çëyifle : keyifle (1:100), Çitap : kitap (1:101), Çoyün : köyün (1:118), Çoylûler : köylüler (1:125), Çüpelerin : küpelerin (1:154).

y > c, ê :Preşova ve Bilaç ağızında çok fazla örneği olmayan ama yine de az da olsa kullanılan bir değişme türüdür.

êetsız : yetersiz (4:65), boco : bayağa (4:87), cene : yine, tekrar (4:123).

g > y : Diğer Kosova Türk ağızlarında genelde iç seste görülen bir değişme olmasına rağmen Preşova ve Bilaç köyünde önseste görülmektedir.

yidişledim : gittim işledim, çalıştım (2:21), yêçirmek : geçirmek (4:48), yelise : gelirse (4:57), yêlirdi : gelirdi (4:71), yêçiydi : geçiyordu (4:80), yene : gene, tekrar (4:95), yelî : geliyor (4:155), yezîyîlâr : geziyorlar (4:156), yitsinlar : gitsinler (4:122), yitsen : gitsen (7:11),yeliler : gelirler (7:60), yelıncaya : gelene kadar, gelinceye kadar (7:80), yittik : gittik (6:214), yitmiş'o : gitmiş O (1:40).

v > m : Az da olsa Preşova ve Bilaç köyünde derlenen örneklerde görülebilir.

murmişin : vurmuşsun (1:182).

d > t: Bu değişme Preşova ağzında görülen bir unsurdur. Bazı örneklerde kullanılan kelimelerde bu iki ünsüz arasında değişme olup **t** sesi yerine **d** olarak telaffuz edilir.

tayi : dahil (6:57), tiveriym : deyivereyim (4:124), til : değil (6:135), tört : dört (7:33).

s > t : Preşova ve Bilaç ağzında örneklerden incelediğimiz kadarıyla, bazı örneklerde **s-t** değişmesinin var olduğunu gördük, bu değişmenin de sadece ön seslerde değil iç seslerde de olduğunu söylemek mümkün.

têne : sene (6:28), tona : sonra (6:29), tırbīya : Sırbistan (6:43), ten : sen (6:45), tora : sonra (6:56), tırlârdan : Sırlardan (6:64), tana : sonra (6:96), tüleysin : söylüyorsun, konuşuyorsun (6:132), tüliy : söylüyor (6:130), tüleydi : söylüyordu (129:6).

k > ğ, ğ: Preşova ve Bilaç ağzında görülen bir değişmedir. Çok fazla örnek olmasa da varlığını göstermektedir.

ğayınpedërim : kayın pederi, kayın babam (3:32), ğadınlar : kadınlar (4:172), goça : koca (6:12), ğadar : kadar (1:25), gere : kere, defa (2:33).

g > k: Bir önceki örneklerin tersine değişme de görülür.

kit : git (1:1), kide : gide (1:1), kītsın : gitsin (6:161).

k > b: Bu değişmeyi gösteren çok sayıda örnek olmasa da varlığı inkar edilemez.

kaşımıza : başımıza (2:25).

b > d: De çok bulunmasa da örneklerde bulunmakta.

dağır : bağır (6:28).

p > b: Preşova ve Bilaç ağzında bu değişmeyi örneklerde sıkça görebiliriz, ve sadece bu ağızda değil diğer Kosova Türk ağızlarında da görülebilen bir değişmedir.

purda : burada (4:4), pirlı : birlik (4:10), peş : beş (4:17), pütün : bütün (4:26), payağı : bayağa (4:111), pişey : birşey (4:154), pundan : bundan (5:8), pırsada : Bursa'da (5:13), pir : bir (6:77), pişçürle : bir türlü (7:28), pudur : budur (7:99), pude : budur (7:100).

b > v: Bu değişme aslında eski şeklinin korunduğunu göstermektedir, **b > v** değişimi aslında zaman içerisinde varlığını ortaya koyan bir değişmedir. Örneğin, “**bar**” kelimesinin asıl hali “**bar**” fakat daha sonrasında “**v**” ünsüzüyle değişime uğrayarak “**var**” şeklinde kullanılmaya başlamıştır. Preşova ve Bilaç köyünde eski şeklini koruduğunu ve örneklerde bu şekilde kullanıldığını görülür.

Bu tür kelimeleri aslında daha çok eski şekillerini koruyan kelimeler olarak ele almak gerek ama şimdiki haliyle de varlığını gösterdiği için değişme olarak da ele alınmaktadır.

bar : var (4:60), bar ise : varsa, var ise (7:76).

z > c: Bu değişme çok fazla kullanılsa da yine örneklerde bulabileceğimiz bir değişmedir.

cafer : zafer (1:166).

z > d: Preşova ve Bilaç ağzında tıpkı “s > t” değişmesinde olduğu gibi, “z > d” değişimi de varlığını göstermekte. Örneklerden incelediğimiz kadarıyla bu değişme sadece ön ses değişmesi olarak değil, iç seste de varlığını göstermektedir özellikle “zaman” kelimesinde.

damanlarda : zamanlarda (6:13), deman : zaman (6:23), ne daman : ne zaman (6:181).

ş > ç: Kullanımı çok yaygın olmasa da varlığını göstermektedir.

çimdi : şimdi (3:66).

b > m: Çok fazla rastlanmayan bir değişmedir.

murabi : burada bir (2:26).

1.2.5.2. İç Ses Değişmesi

Makedonya ve Kosova’da yaşayan Türk ağızlarının iç ses değişmesi bakımından güçlü örneklerle sahip olduğunu söylemek gerekir. Bu değişmeler hem her bölgeye has özelliklerini ortaya çıkarmakta hem de korunan bazı eski kelimelerin varlığını bize sunmaktadır. Preşova ve Bilaç köyünde bu değişmeler ve örnekleri çokça görülmektedir.

ğ > ğ

Genellikle “ğ” nin yerine kullanılan bir türmedir. Her ne kadar Preşova ve Bilaç ağzında “ğ” de kullanılıyorsa, yine de örneklerde bu türeme de görülür.

sağda : sağda (1:189), ağay : ağa (1:196), oğli : oğlu (1:201), çağırıylâr : çağırıyorlar (1:203), uğırlama : uğurlama (2:11), doğramaçî : dğramacı, marangoz (2:14), Çağırır : çağırır (2:39), Çağıdı : kağıdı (2:39), bağ : bağ (3:3), çokluğu : çoğunluğu (3:44), dēğisti : değışti (3:49), dōğduk : doğduk (3:57), buğdāyîsi : buğdayı (4:29), yağî : yağı (4:31).

b > p: Bir önceki değişme türünün tersi olan bir ses olayıdır, Preşova ve Bilaç köyünde çok da fazla örneği olmasa da yine de görülür.

sepep : sebep (6:240), istanpul : İstanbul (4:14), kalîpi : kalıbı (4:40), mēktepi : mektebi (3:27).

k > s: Az örneği olsa da bu bölgede var olan bir değişmedir.

yemesler : yemekler (4:56).

d > y: Az da olsa görülen bir değişme türüdür.

gid giye : git gide (1:8).

r > y: Bu değişmeden çok fazla örnek olmamakla beraber az sayıda örnek tespit edilmemiştir.

düğünleyi : düğünleri (4:132), biybirine : birbirine (6:195).

t > p: Örneklerde çok görülmez.

yepmiş : yetmiş (5:12).

m > p: Sınırlı örnekte varlığını göstermektedir.

yappak : yapmak (7:2), gitpek : gitmek (7:47), yappa : yapma, el dokuması (6:25).

l > r: Az sayıda örnekte varlığını göstermektedir.

buriylâr : buluyorlar (6:187), birsen : bilsen (6:114), gerdım : geldim (6:35), okura : okula (1:139).

l > r: Çok fazla örneği yoktur.

çekalalım : çıkaralım (6:157).

y > t: Örneklerde çok nadir görülen bir değişme türüdür.

katabata : kasabaya (6:26).

p > ç: Preşova ve Bilaç köyünde örneklerde bu değişmenin ünsüzlerin yer değişmesiyle birlikte “p” sesin “ç” olarak kullanıldığını görülür. Bu değişme çok fazla yaygın olmasa da varlığını göstermektedir.

tesçî : tepsi (4:93).

f > v: Preşova ve Bilaç köyünde çok fazla görünmese de yine de örneklerde varlığını korumakta.

âvtalarle : haftalar ile, haftalar boyunca (4:78), sav : sırf, sadece (2:29), avız : hafız (1:71), havız : hafız (1:71).

d > t: Bu ağızda sıkça kendini gösteren bir değişmedir.

ta : daha (33:1), bilâšta : Bilaç'da (23:1), ar. teri : deri, oraya kadar (1:55), giterken : giderken (1:93), üsÇüpte : Üsküp'de (3:31), hayt : haydi (4:9), yéti : yedi (4:235), te : de (86:6), evlentirdım : evlendirdim (6:137), yapartık : yapardık (6:218), Çağiti : kâğıdı (7:47), demirtaşta : Demirtaş'da (1:201).

I > v: Bu tür değişme çok görülmese de bu ağızda varlığını göstermektedir.

hava : hâla (7:16).

y > ğ : Genelde Türkçede mastar eklerinin (**-mak, -mek**) bulunduğu kelimelerde yönelme durumunda “**k**” sesi “**ğ**” olarak geldiğinde, **-meğe/-mağa** diğer **-meye/-maya** şekliyle de kullanılabilir. Kosova türk ağızlarında “**ğ**” düştüğü için **-meğe/-mağa** şekliyle hiç kullanılmaz, onun yerine çoğunlukla **-meye/ -maya** olarak kullanılır. Preşova ve Bilaç ağızında ise “**ğ**” nin art damak “**ğ**” olarak kullanıldığı için iki şekli de görmek mümkün. Bu ağızda bu değişimi sadece **-mek** ve **-mak** eklerinde değil, durum eklerinde ve diğer eklerde de görülür.

güveği : güveyi (6:198), güveğilen : güvey ile (7:81), yemeğe : yemeye (1:71), kolağım : kolayı (4:35), bulancığa : buluncaya kadar(4:85), bulucuğa : buluncaya kadar(4:88), yapmağım : yapayım (7:17).⁶⁵

b > v: Çok fazla olmasa da yine de varlığını göstermektedir.

ar. sovaya : sobaya, odaya (7:51).

h > y: Yeterince görülen bir değişmedir.

beyzat : Behzat (1:63), sabaya : sabaha (1:98), tariyâ : tarihe (1:82), dâyişla : daha ıslah (1:129), pâydât : pâyitaht (4:100).

s > ş : Bu türdeki değişmeler bazen bu sestem sonra gelen ünsüzlerin aynı gruptan gelmesiyle oluyor ve bunun dışında diğer dillerden gelen etkileşmelerden dolayı meydana gelen bir değişmedir.

ar. poştar : postacı (1:88), paşaport : passport (1:269), aşçer : asker (4:19).

C > ç: Bu tür değişmelerde genelde Arnavutça kelimelerde, isimlerde kullanılan ses türüdür, “**C**”(ts) ünsüzü Arnavutçaya Sırpçanın etkisiyle giren bir sestir.

sviCrede : İsviçre’de (3:43).

ğ > k : Örneklerde görüldüğü gibi “**ğ**” sesinin sadece art damak “**ğ**”si olarak veya tümünden düşerek değil, tam tersine güçlü bir ünsüzle değiştüğü görülür.

çâkı : çoęu (44:3), çöklüęi : çoęunluęu (44:3), Çokū : çoęu (14:5), çokluęīni : çoęunu (125:6), hastaliki : hastalığı (5:7).

⁶⁵ Bu örnekte masdar **-mak** eki kullanıldığı için, şeklini hiç bozmadan ifade edilmiştir, aslında kurallar gereğince masdar **-mak** yerine “yapa” dilek veya olanak olarak kullanılması gerekir.

k > ç, Ç : Bu ağızda, “**k > ç, Ç**” ön ses değişimelerdeki gibi aynı şekilde iç seste de ortaya çıkmaktadır.

türçkiye : Türkiye (1:9), doçūlī : dökūlüyor (1:13), çünçi : çünkü (1:56), düÇana : dükâna (1:71), giderÇen : giderken (1:73), ar.hizmetçarka : kadın hizmetkâr (1:89), düÇandan : dükândan (1:104), çümçe : çünkü (1:137), düÇân : dükân (1:144), çümÇi : çünkü (1:146), tūrçe : Türkçe (1:161), ūçīsız : uykusuz (1:179), Çimçe : çünkü (1:191), ūsÇüb : Ūsküp (3:31), teneÇeçi : tenekeci (3:33).

ç > k : Çok fazla örneğe rastlanmamasına rağmen yine de varlığını göstermektedir.

ikin : için (6:150).

c > ç : Bu ağızda diğer Kosova ağızlarında olduğu gibi varlığını göstermektedir. Normal koşullarda eğer ki “**ç**” sesinden sonra bir ek gelirse “**c**” olarak yer alır. Ancak, bu durumda öyle değil, burada daha çok, kelimenin kökünde beliren değişme söz konusu, bu ağızda da oldukça görülen bir değişmedir.

filçancik : fincancık (4:93), ilaçıne : ilacın (4:151), neçe : nice (4:154), geçe : gece (6:188), amerikanınça : Amerikanca, Amerika'nın (7:4).

g > ç, ç : Ön seste olduğu kadar kullanılmasa da yine de yer almaktadır.

hançisi : hangisi (6:203), buçün : bugün (4:230), çün : gün (1:39).

I > g : Çok fazla görülen bir değişme değildir.

düzügīysık : düzeliyoruz (1:126).

I > y : Çok fazla örneği olmasa da görülen bir değişme türüdür.

gēyīn : gelin (6:25).

I > n : Çok fazla rastlanmayan bir değişmedir.

çanacaklar : çalacaklar (4:141), binem : bilmem (2:8), even : evvel (1:124).

n > I : Preşova ve Bilaç köyünde bu değişmenin daha çok Arnavutçadan etkilenecek ortaya çıkan bir değişme olduğunu söylenebilir. Bu değişmeyi genelde “**fincan**” kelimesinde fark ediyoruz ki, genelde Arnavutçada “**fincan**” kelimesi “**filcan**” olarak kullanılır, dolayısıyla Türkçe konuşan insanlarda da bu kullanımı görmek mümkün.

filcan : fincan (1:177), filcancik : fincancık (4:82), filcani : fincanı (4:84), filçancik : fincancık (4:93).

s > t: Ön seslerde olduğu gibi bu değişme iç seslerde de varlığını göstermektedir.

biliyimitn : *biliyor musun?* (6:230), *biriti* : *birisi* (6:223), *gidiytın* : *gidiyorsun* (6:216), *geceti* : *gecesi* (6:205), *geçtin* : *geçsin* (6:197), *görtün* : *görsün* (6:197), *kocati* : *kocası* (6:187), *oliytın* : *oluyorsun* (6:184), *oturmatın* : *oturmazsın* (6:179), *ağlartın* : *ağlarsın* (6:174), *betleydım* : *besliyordum* (6:168), *intan* : *insan* (6:145), *yapatam* : *yaparsın* (6:145), *kabilēti* : *kabilesi* (4:141).

s > d: Çok fazla görülmeyen bir değişmedir.

ikinēidine : *ikincisine* (6:79).

z > t: Fazla örneği görülmeyen bir değişme türüdür.

bit : *biz* (4:166).

ğ > c: Kosova'nın Türk ağızlarında çokça örneği olan bir değişmedir. Priştine, Mitroviça, Mamuşa gibi ağızlarda örneklerine yeterince görülmektedir. Preşova ve Bilaç köyünde çok fazla rastlanmayan bir değişme türüdür.

dücün : *düğün* (4:178).

c > d: Belli örneklerde görülür.

ikindisinin : *ikincisinin* (6:140), *ikinditi* : *ikincisi* (6:20).

ş > t: Bu ağızda genellikle “s > t” değişmesi sonucu “ş” sesi düşer ama bunun dışında bazı örneklerde korunur, o da “s” sesi gibi “t” sesiyle değişir.

görmitik : *görmüştük* (6:195), *bulmit* : *bulmuş* (6:188), *deymitınıs* : *demiştiniz* (6:46), *işlemitik* : *işlemiştik* (6:15).

ş > d: Nadir görülen bir değişmedir.

görmid : *görmüş* (6:194).

z > d: Ön seste olduğu gibi iç seslerde de çokça görülen bir değişmedir.

gündel : *güzel* (6:230), *çıkmadlâr* : *çıkamazlar* (6:226), *ladım* : *lazım* (6:217), *güdel* : *güzel* (6:212), *bid* : *biz* (6:210), *kıdlâr* : *kızlar* (6:205).

1.2.5.3. Son Ses Değişmesi

Yazı dilinde kelimenin son sesinde bulunan “**p, ç, t, k**” ünsüzleri, yine bu kelimelerin sonunda eklerle genişletildikten sonra, iki ünlü arasında kaldıkları zaman tonlulaşıp “**b, c, ç, d, g**”

ünsüzleri olarak değışirler. Preşova ağzında iç ses değışmelerde de görüldüğü gibi bu tonsuz ünsüzlerin değışmez, “p, ç, t, k” olarak korunur ama yine de başka seslerle değıştikleri görülür.

ç > c: Çok fazla rastlanmayan bir değışme türüdür.

biñâc : Bilaç (4:96).

k > g, ğ: Preşova ağzında bazı kelimelerde “k” sesi “g” veya “ğ” olarak kalmaktadır, her ne kadar kelimenin kökünde “k” olarak olsa da biraz daha yumuşatarak “g” ve “ğ” olarak görülmektedir.

Çocuğ : çocuk (2:40), yemeğ : yemek (2:48), diyeceğlar : diyecekler (4:149), belig : belki (4:221), gūldig : güldük (6:12), digīdik : dikiyorduk (6:24), kuşlug : kuşluk (7:8), şindiği : şimdiki (6:194), kırg : kırk (4:234).

t > d: Bu değışme türü ise bir önceki değışmenin tersiyle karşımıza çıkıyor ve bu tür değışmede yeterince görülebiliyor. Bazı kelimelerin eski şekilleri korunduğunu ve asli olmayan başka dillerden Türkçeye girmiş kelimelerin asıl haliyle hâla korunduğunu da görmek mümkündür.

sūredi : sureti, fotoğrafı (1:89), gid : git (1:158), hükūmedi : hükūmeti (2:25), yokidi : yoktu, yok idi (4:22), kurdurduk : kuruturduk (4:246), ācīdiydi : acıtiyordu (7:19), demişeydim : demiştim (7:20), ēddık : ettik (3:12).

p > b: Oldukça görülen bir değışmedir. Kosova Türk ağzlarının birçoğunda, Preşova ve Bilça köyü de olmak üzere varlığını gösteren bir unsurdur.

heb : hep (7:101), şübesis : şüphesiz (7:7), harb : harp (4:213), hebili : hep birlikte (4:120), mektebler : mektepler (3:6), üskūble : Üsküp ile (2:7).

r > n: Çok fazla görülmeyen bir türüdür.

şudun : şudur (2:54), toplantilân : toplantılar (1:173), konuşidilen : konuşuyorlardı (1:35).

ş > j: Nadir görülen bir değışmedir.

yavaj : yavaş (2:35).

k > l: Az örneklere rastlanmıştır, daha çok fiilden fiil yapan eklerin farklı kullanılmasından kaynaklanmakta, “vurul” kelimesi eğer “-muş” ekiyle beraberinde (vurulmuş) gelmiş olsaydı öğrenilen geçmiş zaman fiili olurdu fakat örnekte sadece “-l” eki olduğu için sadece fiilin yapısıyla ilgili olduğunu anlaşılmaktadır.

vurul : vuruk (6:129).

z > n: Çok az örneklerde bu değışme görülebilir.

biran : biraz (6:143), bir̃an : biraz (6:197).

1.2.6. Benzeşme

1.2.6.1. İç Ses Benzeşmesi

Ünlülerde olduğu gibi, ünsüzlerde de benzeşme olayı görülmektedir. Kosova ağızlarında, bu benzeşme şekilleri bakımından ünlülerin benzeşmeleri, ünsüzlerden daha azdır.⁶⁶ Ünsüz benzeşmesinde genellikle “f, s, t, k, ç, h, p” gibi seslerde daha fazla öne çıkmakta, bununla yola çıkarak şöyle bir sonuç çıkar. İç seste yan yana bulunan iki ünsüz birbirini etkileyerek kendilerine benzetirler.

Bu benzetmede kendisine en yakın boğumlanma noktasında bulunan bir ünsüzü diğeri kendine benzetir. Anadolu ağızlarında pek çok örneğine rastlanan bu benzetme olayı Türkiye ağızlarında da yaygın olarak görülmektedir. Tabii ki sadece Anadolu’da değil Balkan’da da, Kosova Türk ağızlarında da bu benzeşme olayı görülmektedir.⁶⁷ İç ses ünsüz benzeşmesinin ilerleyici ve gerileyici olmak üzere iki şekilde görülür:

İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi

Sözcük içindeki iki ünsüzden birincisinin ikincisini kendisine benzetmesidir, bunun içinde şöyle ilerleyici örnekler bu ağızda var: **-pt, -zl, -nr, -nd, -pm, -nl, -kt.**

toppa : toptan (1:3), yappak : yapmak (7:2),sonna : sonra (1:142), çinnisi : kendisi (4:161), yappa : yapma, el dokuması (4:169), bunnar : bunlar (6:4), bunnâri : bunları (6:224), yokkim : yoktu (3:41).

Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

Bir sözcük içinde yan yana bulunan iki ünsüzden ikincisinin önceki ünsüze kendisine benzetmesidir. Preşova ve Bilaç ağızında şöyle gerileyici örnekler var: **-çt, -rl, -st,-dt,-rt,-ft, -ht.**

biłâttan : Bilaç’tan (6:3), pōttaya : porta,hava limanına (1:212),attā : hafta (1:207), ittedım : istedim (1:161), dellar : derler (4:96), beogratta : Belgrad’da (2:41), āllâttan : Allah’tan (7:18).

⁶⁶ Cemal, Krüezi,Tunalıgil, “Mamuşa Türk Ağzının Özellikleri”, Çevren Dergisi, 1988, S.63, s.21.

⁶⁷ Ali, Akar, “Muğla Ağızları”, Muğla Üniversitesi yay.:50, Rektörlük yay.:30,Muğla,2006,ss.40-41.

1.2.7. Tonlulaşma

Preşova ve Bilaç ağzında tonlulaşma örnekleri, tonsuzlaşma örnekleri gibi değil onları daha sınırlı olarak görülür. Bu yüzden bu ağızda daha çok tonsuzlaşma hakim demek mümkündür. Bununla beraber tonlulaşma örnekleri aşağıdaki gibi tespit edilmiştir.

s > z :

serbez : serbest (1:67), almazi : alması (4:83).

f > v: Preşova ve Bilaç köyünde çok fazla görünmese de yine de örneklerde varlığını korumakta.

vtalarle : haftalar ile, haftalar boyunca (4:78), avız : hafız (1:71), havız : hafız (1:71).

1.2.8. Tonsuzlaşma

Preşova ve Bilaç ağzında da diğer Türk ağızlarında olduğu gibi görülen bir değişmedir. Preşova ve Bilaç köyünde çokça örneklerle rastlanan bir değişme olduğunu söylemek mümkün.

şübesis : şüphesiz (7:7), yis : yüz (1:3), kmşinis : okumuşsunuz (1:5), yus : yüz (1:4), beşs : beş yüz (1:13), ys : yüz (1:33), otus : otuz (1:34), sekisinde : sekizinde (1:34), biras : biraz (1:43), drts : dört yüz (1:67), alabilşsimis : alabilşsiniz (1:68), kskardaşi : kız kardeşi (1:63), başvermes : baş vermez, izin vermez (1:91), sis : siz (1:94), blmesinis : bilmezsiniz (2:94), kıs : kız (1:102), dokus : dokuz (1:115), gördünis : gördünüz (1:134), irdinis : girdiniz (1:134), beşyüs : beş (1:190).

1.2.9. Son Seste Sızıcılaşma

Yazı dilimizdeki son ses patlayıcı tonsuz “” ünsüzü pek çok örnekte “ř”ye dönüşerek sızıcılaşmıştır.

 > ř : Bu ağızda sık görülen bir değişme türüdür.

bilşt : Bilaç'da (1:23), kaşti : kaçtı (1:167), aştım : açtım (2:26), leşpertik : leçperlik, hayvancılık (4:13), geşti : geçti (6:137), kaşdik : kaçtık (6:60).

1.2.10. Benzeşmezlik

Kosova Türk ağızlarında benzeşme olduğu gibi, benzeşmezlik olayları da ortaya çıkmaktadır. Priştine, Mamuşa, Mitroviça gibi bölgelerde olduğu gibi Preşova ve Bilaç ağızında da görülmektedir.

l.n...c > l...ç :

filçancık : fincancık (4:93).

l...l > r...l :

çekalalım : çıkaralım (6:157).

n...n > l...n:

sünenir : söylenir (3:47).

r...n > l...n:

birsen : bilsen (6:114).

l...n > l...y:

sülenin : söyleyin (2:36).

k...r > k...l:

okura : okula (1:139).

p...p > b...p:

sepep : sebep (6:140).

y...n > l...n:

gëyin : gelin (6:25).

1.2.11. Ünsüz İkizleşmesi

İki ünlü arasında kalan bazı ünsüzler, Anadolu ağızlarında çeşitli sebeplere ikizleşir. Sızıcı ve akıcı ünsüzler, bu hadisede en fazla örnek veren ünsüzlerdir.⁶⁸ Bu hadise Kosova ağızlarında, Preşova ve Bilaç ağızında da ortaya çıkan bir özelliktir.

⁶⁸ Leyla, Karahan, "Anadolu Ağızların Sınıflandırması", TDK yay., III.bas., 2014, Ankara, s.32.

toppa : toptan (1:3), dinnīy : dinliyor (1:108), sonna : sonra (1:142), ittedım : istedim (1:161), yokkım : yoktum (3:41), mūabbet : muhabbet (4:75), dellar : derler (4:96), yappa : yapma (4:169), bunnar : bunlar (6:4), hepp : hep (6:57), yappak : yapmak (7:2:7), yappi : yaptı (7:17).

1.2.12. Ünsüz Tekleşmesi

Genellikle yabancı asıllı olan kelimelerde meydana gelen bir unsurdur. Preşova ve Bilaç köyünde çokça görülen bir özelliktir ve örneklerde sadece yabancı asıllı değil bazı yerlerde Türkçe kelimelerde de vardır ama çoğunlukla kurallı olduğuna veya kelime kökünde iki sesli olduğu halde tek olmalarına da rastlamak mümkündür.

sāta : saatte (1:11), evelī : evvel (1:33), biti : bitti (1:110), c̄iti : gitti (1:84), kūvetli : kuvvetli (1:190), bâti : battı (2:28), évelden : evvelden (3:1), mākak : muhakkak (4:57), lezētili : lezzetli (4:69), mūkemel : mükemmel (4:119), millet : millet (4:127), sūnet : sünnet (4:132), hēdirlēz : Hıdır Ellez (4:237), ayakablari : ayakkabıları (5:35), vakitā : vakitte (1:90), cadesī : caddesi (3:40).

1.2.13. Kaynaşma

Anadolu'nun bölge ağızlarının en belirgin özelliklerinden biri hece kaynaşmasıdır, birçok yerde bu özellik varlığını gösterir.⁶⁹ Aynı şekilde Balkan'da da hece kaynaşması çokça görülen ve bazı kaynaklarda da hece düşmesi olarak da meydana gelir.⁷⁰

dīl : değil (1:28), dā : daha (1:29), kā : kadar (1:38), dīy : diyor (1:103), todır : te odur (147:1), bīleri : birileri (151:1), mālesi : mahallesi (1:166), orda : orada (2:24), mākak : muhakkak (4:57), zā : zaman (4:110).

1.2.14. Göçüşme

Kelime içinde yan yana bulunan ve biri akıcı veya sızıcı olan iki ünsüz bazı kelimelerde yer değiştirir. Yer değiştirme hadisesinin Anadolu ağızlarında pek çok örneği vardır. Doğu grubu ağızlarında “g, ğ-r” ve “p-r” ünsüzleri arasında meydana gelen düzenli yer değiştirme olayı, bu ağızları diğerlerinden ayırır.⁷¹

⁶⁹ Ali, Akar, “Muğla Ağızları”, Muğla Üniversitesi yay.:50, Rektörlük yay.: 30,2006, Muğla, s.30.

⁷⁰ Cemal,Kruezi, Tunalıgil,“Mamuşa Tür Ağızı”, Çevren Dergisi, 1988a, S.6., s.23.

⁷¹ Leyla, Karahan, “Anadolu Ağızların Sınıflandırması”, TDK yay. 3.bas. 2014,Ankara,s.33.

Ünsüzler Arasında Eklerin Yer Değiştirmesi:

Bu ağızda çokça bulunan bir ses olayıdır. Morfolojide fiil çekiminde bozmuşlardır > bozmuşlardır eklerin sırası farklılık gösterir.

bozmuşlardır : bozmuşlardı (1:21), etmemişlerdi : etmemişlerdi (1:118), değişmişlerdi : değişmişler (1:120), gelmişlerdi : gelmişlerdi (1:124), yaklaşamamışlardı (1:138), sünmüşlerdi : sönmüşlerdi (1:178), konuşulmuş : konuşuyorlardı (2:35), çalışmışlar : çalışıyorlardı (3:4), yapmazlardı : yapmazlardı (3:52).

İki Ünsüz Arasında Yer Değiştirmesi:

Örneği tek bir ses hadisesindedir.

alnında : anlında (1:142).

İKİNCİ BÖLÜM

1. (ŞEKİL BİLGİSİ)

1.1. EKLER

1.1.1. İşletme Ekleri

1.1.1.1. İsim İşletme ekleri

1.1.1.1.1.Çokluk Ekleri

+LAR

Türk dilinde en yaygın kullanılan çokluk eki **+LAR** ekidir, fakat ağızlarda“n” ile biten sözcüklerde ünsüz benzeşmesiyle “-nar/-ner” şekliyle de görülür.⁷² Preşova ve Bilaç ağızında da benzeşmeden dolayı “-LAR” eki yerine “-nar” olarak kullanıldığı görülmektedir. Kosova Ağızlarında ise çoğunlukla -LAR eki görülür ama bazı örneklerde de “-r” düşmesi sonucu -la olarak da görmek mümkündür. Preşova ve Bilaç ağızında şu şekildedir:

sēnelērlen sēnelērle (1:58),

ōrtasi bilâcın mēhanēler kâveler (1:146),

acolāri kardaşlari budur şudun türkiyây çıkmıştırlâr (2:54),

bir koça kari ve koça adam ūlmüş iki kardāş bunnar (6:4),

dātumlārī bilmēm o ben kö bilâtta köy benim köyüm bilâšta (6:2),

kıskardaş dört kardaş ō damanlar var ĩmiştir (6:17),

düÇandan var ĩmiştir ayakablari işlemiştir (6:20),

düviriyâlâr buni çeyek televizonlarda nâsıl yapmıştırlâr (6:73).

⁷² Ali, Akar, “Muğla Ağızları”, Muğla Üniversitesi yay.:50, Rektörlük yay: 30, 2006,Muğla, s.52.

1.1.1.1.2. İyelik Ekleri

Bu ekler de T.T.'de farklılık göstermezler.⁷³Preşova ve Bilaç ağzında sadece bu şekillere bağlı değil iki şekilli de kullanıldığı görülür.

TEKLİK	ÇOKLUK
1. +(I)m,+(I)n	1. +(I)mIZ
2. -----	2. -----
3. +(s)I(n)	3. + lArI(n)

Tablo 1.1.1.1.2. İyelik Ekleri

I. Teklik

getireceklâr akşamlık getirmiş hizmetÇarka legēnī yıkārım **elerini**⁷⁴ (1:90),
eve bu eve gelmişim buraya dedim benin **arkadaşımın** ben biliyim ki görei yabānci (1:97),
demirtaşa gitik bir ātta çıkmadım bir yere **hālāmin** oğli diydi dayī (1:207),
bis sülērsık āylenen āylenen benim **nēnem** benim **bābanın** babāsi dobirçānlī bābāne (2:2),
ama maksima ērdim dört erķek **kızım** yok dort düÇan açtım (2:27),
spahilār(fis THaÇ) ē ama sīrbistan turtura budur şudur **babomın**acolāri (2:53),
biñ dokus űz kırk iki sēnesinde preşovadan ben bir **arkadaşım**lengēldīm (3:9),
nerde türķiyā bizim da akrābamiz akrabalarımız çiti benim **gayımpederim** (3:32),
ē ama ben ōkudum **kardaşlarım** okudi kīs **kardaşlarım** da (3:61),
ķimse misafir ni der mi desedey vār **misafirim** gēl ōturālım (4:76).

III. Teklik

türķiyadan bizim āvanın **kocasī** āvanın **kocasī** getirmişir (1:35),
vardır **kurānī namāzī ramazānī bayramī onī** te **hepi** te odır müslüman (1:45),
a babasının **evinde** orda odur misafir orda odur misafir yirmi seneli babada yirmi sene mi yirmi iki (1:49),
o sis de mi bülmesims çimdir o **anasınā kiskardaşınā ēpisinē** çabūk odaya Boşnaklar (1:94),
tanaşacak büle ēm ayroldi bir dāi ne ērkek ni kīs oni **gözini**görmēycak (1:102),
bıkmışidim ūdutlardan ātık ben sot dinlēnīym ondan sōra te bu kiz miyi **kocasī** (1:211),

⁷³ a.g.e., s. 53.

⁷⁴ “elerini” kelimesi aslında sözünü ettiği kendi elleridir, -m ekin yerine 2.kişi teklik -n ekini kullanmıştır.

vār īdi ferk gilān **türkçesinden** gilānda bilirsiniz nāsı konuşurlâr (3:24),

çavurlârdan yokmiş ema tūle ta **ön birici sēnesinden** burdan başlamış çiksinlâr (4:5),

kasamāsında onların Çindi **īmamī** var īmiş kindi **çāmisi** var īmiş (4:103).

I. Çokluk

dīşardan mī dedi bizim büle **cūnlumuz** āllah aşkına gēne çavurlâr kurtardilâr (1:192),

türkiyay nice kumanova hiç hiç hiç dautdēdeda vardır **āmucamıs** (1:200),

kendikaşımıza po se dirjava hükümet basti biti yok evem braktim hükümedi (2:25),

bizim **türkçemıs** preşova türkçesi sülenirdi âksēnsız (3:23),

nerde türkiyā bizim da **akrābamiz akrabalarımız** çiti benim gayınpedērīm (3:32),

âşçerlik kırk dordunde āsker gitīm **aylemıs** pis aşçer sâçış o āşçerlik ne çēçışirdilâr tabi kabilâr anān çēçiri babān çēçiri kardaşlâr çēçiri (4:19),

misir olsun buğdāyisi olsun kompiri olsun **çindimizden** (4:29),

ayvan bilmeti hep **çindimizin** o kolağım onlar ülimiştir a şindi (4:35),

bizim **zemanızda** eşçiyi eşçiyi sorāysın pazarda yok imiştir lazım (4:224).

III. Çokluk

yirmi sēne ordaydik işte ekerdik artık onun için oyle evelden var īmiştir **prōblemleri** (3:1),

derlar üldilâr **çocuklari** da üldi vefat eti **torunlari** kaldı aynı (3:39).

1.1.1.1.3.Durum Ekleri

1.1.1.1.3.1. Yalın Durum

Standart Türkçede olduğu gibi eksizdir:

ne zēman burdan **âşçer** çidiy ātk delim beligrad tutācāk (4:109),

çāmi burda bi tane **tabanoCa** o **tabanoCa** orda imiş (4:112),

kūmanōva eşçidēn sona **kūmanōva** inmiş āşaya nēse yapmış o çamīy (4:113).

1.1.1.1.3.2. Yönelme Durumu :+(y)A, +y, +gA

Çoğu zaman yönelme hali yerine yükleme hali “i” kullanılır. +ğ ile biten bir sözcükte yönelme hali eki –a yerine +(y)A getirilmektedir.⁷⁵ Kosova ağızlarında, (+a, +e),(+ya, +ye) olarak kullanılır. Preşova ve Bilaç ağızında, yönelme halinin + (A)y veya +y olarak geldiği de görülür. Bazı örneklerde “+ğ”nin korunduğu görülebilir. “+ğa” olarak da kullanıldığına rastlamak mümkündür.

se serbistan o imiştir bağıli hükumete nice şinde (1:10),

müslümânlarâ nēreye bakarsen müslümânlar âteşte müslüman kân (1:12),

çi o kadar neden nedın o sū ğēlmişīr bu çeşmēlere bu şadırvanlara (1:24),

bōsnayâ bēş yūs otuz yedī sēne tari bōsnadan (1:7),

duvakın ürtülü tak tā gelırler ēvme kēndi ēvmē (1:48),

âdet Çöyden Çöye şindi al miratofCın al ternofCayī çünkü biras(1:54),

yemeğe hem gidim düÇana var mişitir âvız yaşar havız (1:71),

var orda te ona derlâr fabrika ama o ey bi küÇük fabrikây yirmi otüs argat orda (1:140),

çıkıştırlâr türkiyeya bileri çiktir çiktir kumanovaya bileri gitmiştırlâr üskübe üleri gitmiştırlâr priştinēya (1:151),

türkiyey gidiysık yērmī sēne sora türkiya var (1:213),

kardaşları budur şudun türkiyây çıkmıştırlâr sâf biz bir év (2:54),

çakı amerikâya gitiler suediya ēh çöklügi preşovadali priştinēy (3:44),

goriy misin alāmâyada önbeş sēne türkler erÇēn gitmişler alamâya çok ēpisi kabilēlen ütede hekes çouglârlen ütey (4:62),

doktorıCaya o gētiriş versin çoçuğa o çoçuğ dıy ver dey ānama (6:161),

burey bugâri birakti bilašta bugâr kaldı burda bugar üç sēne tuti bu yēri (4:182).

1.1.1.1.3.3. Bulunma Durumu:+DA

Anadolu ağızlarında yazı dilinde olduğu gibidir. Kosova’da özellikle Preşova ve Bilaç ağızında ise bulunma hâli çoğunlukla +DA, olarak görülür.

⁷⁵ Zeynep, Korkmaz, “Batı Anadolu Ağızlarında Yazı Dilinden Ayrılan İsim Çekimi ekleri ve “Fonoloji ve Morfoloji” Bağlantısı, Türk Dili Üzerine Araştırmalar”, C.II.,Ankara,1995, ss. 50-51.

âşçerilik **kırk dordunde** âşker gitim aylemiş pis aşçer sâçiş o âşçerlik ne cêçışirdilâr (4:19),
türk âşçeri var imiş Çök **yilanda** türk âşçerî gilan **vranyada** (4:97),
ona cöre ama hēpisi bağlı bilâcâ biterecek âşçerliğini **gilanda** (4:98),
gelecek **bilâšta** tēskereyi âlsın ki bitirmiş âşçerliđini gidecek (4:99),
fūlupiyede doktor âma âstalik yok imiştir e var imiştir bir ilmi beg burda (4:147),
bir **Çoyde** ondan sora deylâr bölennemylâr âstalarâ neden yök (4:153),
yanıda bizim yakîn orda ne dēdi o türk aşçeri e korkmayin sis (4:201),
bi ârnaüt orda o **partidaymiş** bu sülo otlây diymişlâr e bekleyecekâr (4:205),
bizim **zemanızda** eşçiyi eşçiyi sorâysın **pazarda** yok imiştir lazım (4:224),
kōmşida var imiştir gitmiştir **kōmşida** alsın (4:229),
hanē hepsi **pursada** türkiyenin herbi her **bölümünde** var (5:13),
şindikâldım yalanın te ön tēne yalanın te öyle ē allâ eski **damanlarda** (6:13),
sene bugar **bilâšta** var imiştir orda kâtarna var imiştir askerîya var imiştir (6:42).

1.1.1.1.3.4. Ayrılma Durumu:+DAn, + nen

aşçeriya çok orda şini beleyecekâr gelecek âber **üsÇüpten** ne yâpsınlâr bu meletleri (4:204),
araba üçüzlerle **üçüzlerden** sonra çiktî atlarla gidecaklar (4:166),
bēn priştinada bi kerek bu dâ eşçi camî priştina **camîlarından** (4:129),
çöyliden burda var gelme peşin gene te ikis camî oldî aşādada (4:125),
te cēmāt var çoy oldî ütede ön iki ane yene hane kâldik sona gēl birisi has **çöylerden** gel üteyē
(4:124),
allâ razi olsun **olardan** biraz çok yardıma bulundilâr bide ama allâ büyümiş (5:4),
âylenen âylenen benim nēnem benim bābanın babâsi dobirçānlî bābāne (2:2).

1.1.1.1.3.5. Araç (Vasita) Durumu:+(y) lA, +(y) lAn, +In

Bu ek Kosova Türk ağızlarında genelde zaman isimlerini bildirmektedir. Preşova ve Bilaç ağızında sadece zaman değil bağlayıcı bir ek olduğu için diğer isimlerin bağlayıcı olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu ağızda +lA eki daha fazla kullanılmaktadır.

*nice bi yumurta o bitile o balkanden **evropanen** o şe olmiştir türkiyë (1:18),*

*gelin ortadâ **duvakın** ürtülü tak tã gelirler evine kēndi evinē (1:48),*

*arabayi imiştir **inēkle begirle** âlmak ben ēvel âdetler yüzde yüz dēğişmiştir (1:122),*

*şu ona inanma d̄insiz imansızdır te te üle anlattıyam **itiyarlen** (1:131),*

*o taraf bi düÇan tekstil işleydik türkiyâyden **kosovaylen srbistanlen** (2:23),*

*böle **makedonayayilen** orda çalaştık yirmi sene privatno kendi (2:24),*

*bir düÇansav evim emirgan satar tekstil kayböldi açtıık **dubaylen** te üni ne güriysınıs buni çocuğlar (2:29),*

*biñ dokusüz kırk iki sēnesinde preşovadan ben bir **arkadaşımın** (3:9).*

1.1.1.1.3.6. Eşitlik Durumu:+ cA

***Çıktıca** a amicalâr hepisi Çıktılâr onlar onlar Çıktılâr babam sepep bēn (6:240).*

1.1.1.1.3.7. Tamlayan Durumu:+(n)In

*kasamāsında **onların** Çindi imamī var imiş kindi cāmisi var imiş (4:104),*

*var h̄istoriyādâ vranjada bēn bākmişim yazây a sekiz cāmi **aşkeriyanın** (4:107),*

***aşkeriyanın** orda okul deris de okul bilim o nerey ā mulā āsan (4:104),*

*bāk **televiziyânın** bāk bak resimī orda mūabbet yok bişē yok (4:75),*

*başka bi tarafa bulgar bu bu gelmiştir **dünyanın dünyanın** sâvaşi (1:16),*

*gid giye türçiyeye çekilmiş o imiştir cīyan ārbi o imiştir **cīyanın** âbi (1:9),*

*müslüman de müslüman **müslümanın** bóynuzlari yoktur (1:44),*

*değiştir âdet **slupçanin** değiştir çook âdet çok degeşir düğünler de büle fark var ya orayı çoktur (1:57).*

1.1.1.2. Fiil İşletimi

Türkiye Türkçesi ağızlarında fiil işletimi sırasında kullanılan zaman ve kişi ekleri önemli fonetik değişiklikler göstermektedir. Bütün Türkiye Türkçesi ağızlarında ortak olarak kullanılan bu ekler, bölgeden bölgeye hatta aynı bölgede bulunan yakın köyler arasında farklı ses özellikleriyle tespit edilmektedir.⁷⁶

Kosova Türk ağzında, fiillerin yapısında yazı dilinden çok fazla farklı olmamakla beraber yapı itibariyle veya kullanım açısından değişiklikler de görülmektedir. Bu farklılıklar daha çok fiillerin çekimleri sırasında şekil, zaman ve şahıs eklerinde görülür.

1.1.1.2.1. Basit Çekimler

1.1.1.2.1.1. Zamanlar

1.1.1.2.1.1.1. Şimdiki Zaman

Bu eki, Kosova ağızlarında en çok değişiklik gösteren eklerden birisidir. Kosova’da özellikle Mamuşa Türk ağzında “-yor” eki hiç kullanılmaz. Preşova ve Bilaç Türk ağzında çoğunlukla “-y” veya sadece ünlü uzamasıyla, yardımcı “-(y)I” ile olur. Şimdiki zaman ekiyle beraber –yor ekindeki “-r” sesinin düşmesiyle sadece “-yo” ve “-yor” olarak kullanıldığı görülür.

te şinde bugün bu sâta bāgrī ama neden baġri hēp yolūk (1:11),

cetirīm dā bol dā derin bir su bī yāġmur arada sarada oniki ay â kırk iki âyvvan su gütürdi şagaġā (1:29),

kırmızı künlēr üç dört sara Çünklēr üç dört sara te büle uzuñ Çümklēr hepisi bakâylâr (1:32),

giderÇen ustra dedī nerey gidīysin dedim düÇana gidīym dedim yürürım he tamam (1:73),

evi ama bakây büle e burda mī dedim poştar muhamet bak ta bak bak odur dā der açar kapıy (1:88),

baġlâym e sâbaya kadâr uçisiz móabbet móabbet móabbet ordan bitī üz evının içın er biyere (1:98),

üsÇüpte dernek amo şindi bakâym gene gene yapıyorlâr gene yapıyorlâr (3:53).

TEKLİK	ÇOKLUK
1. - im, - iyn, - eyem, - äym	1. -(I)ysl
2. - lysln	2. -(I)yslnIZ
3. - (a)y, - yor	3. -(A)yorlAr, -(A)yolar

Tablo.1.1.1.2.1.1.1. Basit Zamanlar, Şimdiki Zaman

⁷⁶ Hatice, Şahin, “Bursa Yerli Ağzları”, Diyakolog Dergisi, S.5, 2012, ss. 1-7.

Şimdiki Zaman Olumsuzu: Çok fazla farklılık göstermez, çoğunlukla “-mA” olarak karşımıza çıkar.

*yaşiyolar bunlar **bilmiyorum** çalışirlâr dışarida isviCrede germānyadan alamānyadan (3:43),*

*onlar onlar kişmen e başkā **bilméym** ne déyim böyle (2:62),*

*po tanırdır tam sen Çendî Çendî üzünü kendi alānî **bülmiysın** nérde (1:197),*

*tokāt vurmiş milede ama **çormiy çormiy** a taşıysın bişē alında bir (1:181),*

*tamam te dobrıÇandā dobrıÇanda **çıkımaylâr** mazal şindi türkiyeya évler (1:168),*

*öyle geldi trıup uturdiâr niçin **yemiysın** bi kizi bizde ne zeman (1:95).*

1.1.1.2.1.1.2. Geniş Zaman

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, Kosova Türk ağızlarında da hiçbir değişikliğe uğramayan zaman ekidir. Bu zamanın eki “-(A)r”dir. Preşova ve Bilaç ağızında çekim sırasında en çok değişikliğe uğrayan **1.çokluk kişi** ekidir. Sadece bu bölgede değil diğer Kosova Türk ağızlarında da **1.çokluk kişi** “-iz” yerine çoğunlukla “-sık” olarak kullanılır. “-er” ile çekim yapılan fiillerde **1.teklük kişi** ve **3.kişi tekil** değiştiğini görmek mümkündür.

Hemen hemen fiillerin yapısında ünlü uyumundan dolayı “i” olması gerekirken çoğunlukla uyumu bozar ve “i” yerine “ı” olarak kullanılır. “-er” fiillerinde de **1. çokluk kişi** “-iz” yerinde çoğunlukla “-sık” olarak görülür ama şunu da belirtmek gerekir ki Preşova ve Bilaç ağızında “-sık” ekinin dışında **1.çokluk kişi** eki olarak “-iz” ekini “-ıs” olarak kullanılır. **3.çokluk kişi** ise çoğu zaman ünlü uyumunu bozduğu halde “-lAr” veya “-lA” olarak görülür.

*kizimiy misin iy misiniz **teşküreders** otörün otörün be otörün be oturun oturun sis otörün sis sorón ne bilersık (2:1),*

*ama pazarlık yapācan pazarsız olmaz sen **bakarsın** belig dā ucüz (4:220),*

*domaÇindirler pārayi **beklerler** pārayi **çikarirler** yērden (6:227),*

*nerde e tona geldim hayde **çikar** çikariylâr adet o vakit çıktım kapıda (6:196),*

***téverim** doğru āçan derim léyla canim yanar hâyt... (6:193),*

*dedim anam ben bilseydim ki **kalırım** yalnız kóyuvermedim (6:196),*

*ben ne yapam sora āramām mori āramām **otururum** seninle e şindi diyim oy léyla koymışım adını oy léyla (6:175),*

anēm ōturmātın ten ağlartın **arartın** ananī **ararsın** babanī (6:174).

TEKLİK	ÇOKLUK
1. - ArIm	1. -(A)rİZ, -(A)rslk
2. - ArtIn,- Arsln	2. - AsInİZ
3. – Ar	3. - ArIAr

Tablo.1.1.1.2.1.1.2. Basit Zamanlar, Geniş Zaman

Geniş zamanın olumsuz şekli: 2.teklik kişi, 3. teklık kişi ve 2.çokluk kişi çekimlerinde z >s değişikliği görölmektedir. Bir örnekte geniş zaman 2.teklık kişi olumsuz çekiminde –matın, 3. çokluk kişi olumsuz çekiminde de –madlār eklerinin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

ben ne yapam sora **āramām** mori **āramām** otururum seninle e şindi diyīm oy lēyla koymışım adını oy lēyla (6:175),

ama peşkiri ileri çekir ki hizmetçarkā geliy **bāşvermes** onī te büledır (1:91),

o sis de mi **bülmesims** çimdir o anasınā kıskardaşınā ēpisinē çabūk odaya Boşnaklar demek (1:94),

anēm **ōturmātın** ten ağlartın **arartın** ananī **ararsın** babanī (6:174),

kalktım telefon orda var tüledım yok yok sen **kalkamasen** öyle o ayaklarlen (6:133),

kavēlere gitmēylār çarşıya **çıkmadtār** çēndi işini işlēyler işi isterler (6:226),

tūrkiyēy ama bēn yok **ayrılmam** e şindi madım ben **ayrılmam** (6:237),

yoladım ona lazım ne imiştir te o nişan başka gayri hiç **gelmem** gēlmek çıkmak yök (7:79),

derdi itiyarlār bēdāva vērmiş işalla diyen bu cāmi hebili cēmātsīs **kalmās** (4:120),

yétmiş baş hayvan ama del del **çikmaz** del a te bu mālede te bu beş on evde yūs kusur baş āyvan eşiçiden (4:232).

1.1.1.2.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Bu çekimde ünlü uyumunun bozulduğu görülür. Bunun dışında çok fazla farklılık göstermez. Preşova ve Bilaç ağzında görülen geçmiş zaman çoğunlukla tek kalıpla “- dī”, görülür, bunun yanında örneklere de “- Dİ”, şekilleriyle de karşılaşılmaktadır. Bunun dışında Kosova'nın diğer bölgelerindeki gibi aynı şekilde görölmektedir.

gördünz mi kliseyi kliseden aşā bīr ēv yok imiştir (1:135),

şinde başa Çok Çok başkā ēh şindi **gördünis** cīrdms bilācī ē kliseden (1:134),

öyle **geldi** trup **uturditār** niçim yemiysin bi kizi bizde (1:95),

*hū nâsılsan îy misın tap tap dedi koca **başladı** e şimdi havız yaşar diy büle büle (1:76),*
*tâş yo yo yok mezâr nice bi **çitınız** mi camiâyâ bilâca e çirir o çamiyâ (1:66),*
*gümüktür bilâştâ a evren paşanîn dedesî **güzdünüz** mi o taşlârî o bûk (1:65),*
*burda istrumuni **bulmadı** se câmî bözulmişidi o taşlâ **kaybetilâr** (1:62),*
*saklamışım ütiye beriye ütiye beriye büle ve şimdi bir cûn **kâriştirdım** (1:39),*
*iki ay â kırk iki âyvan su **gütürdi** şagağâ balkandan orda Çörcuk (1:30).*

TEKLİK	ÇOKLUK
1. -Dİm	1. - Dİk
2. -Dİn	2. - DİnZ
3. -Dİ	3. - DİAr

Tablo.1.1.1.2.1.1.3. Basit Zamanlar, Görülen Geçmiş Zaman

Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu:-mA ekiyle yapılır.

*yēdi yus kusur hâne ama **gelmedilâr** kırk kusur Çöyden gēlmişitrlâr (1:4),*
*burda istrumuni **bulmadı** se câmî bözulmişidi o taşlâ **kaybetilâr** (1:62),*
*âlalım ne çelini ne gelini çelini getiriyşık bu düğün **yâpmadınız** düğün ayda alti aydân (1:107),*
*aranî ameliyât ameliyat bēn **çirmedım** Çimçe dedim içerden mi (1:191),*
*demirtaşa gütik bir âtta **çikmadım** bir yere hâlâmin oğli diydi dayî (1:207),*
*budur şudur anlay konfêkCiya ben **gitmedım** yök çalışıym bir firâda (1:18),*
*erçek bir kıs onlar mektēbi **okumadilâr** çalışılâr ahçi ē onlarda (3:38),*
*amaçene bu harptan sora sündi o ekunumî **kâlmadı** (3:42),*
*mualimdi biri u dâ îy yaşadi ne mektep **okumadı** üle damla kasi yerden diveriy(ayo çi spat şkol ma mire ka kalu) (3:62).*

1.1.1.2.1.1.4.Öğrenilen Geçmiş Zaman

Preşova ve Bilaç ağzında, **-mİş** eki, öğrenilen geçmiş zaman yanında görülen geçmiş zamanı da karşılamaktadır. Ek genellikle tek şekillidir. Çoğu örnekte **-miş** ekiyle ifade edildiğini söylemek mümkün. “**-miş, -miş, -muş, -müş**” şekillerin sadece “**-mİş**” ile kullanılmasıdır.

*bişeyler bıldum o **koymışım** orda amayitmiş o rāmetli te ödır (1:40),*
*saklamışım ütiye beriye ütiye beriye büle ve şimdi bir cûn **kâriştirdım** (1:39),*

peşin kemâl paşā e bu **çelmiştir** otus sekisinde mi otuz yedisinde mi (1:34),

hēp burdan kūm **almıştır** ve **düştürülür** bu dērekazılarla (1:27),

çi o kadar neden nedın o sū **gēlmiştir** bu çeşmēlere bu şadırvanlara (1:24),

yūz dōrt tānē furun bilâştâ şadırvanlar bilâştâ biz **inanmışık** (1:23),

bilâca tüme de bu bilâcı kalmāsîlâr e ordan sōra türk ördilâri **gelmiştirlâr** önlâri çēndiniz **ökmişinis** **būlmışinis** (1:5).

TEKLİK	ÇOKLUK
1. -mİşIm	1. -mİşIk
2. -mİşIn	2. -mİşIn
3. -mİş (Dİr)	3. -mİşlAr

Tablo.1.1.1.2.1.1.4.Basit Zamanlar, Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Olumsuzu:- mA ekiyle yapılmaktadır.

değişmiştir çok çok yok az çok aynı aynı aynı yoktur biş fark **fak̄etmezmiştir**(1:52),

insan yaşamış **dūmimiş** nedir o cūnâh **dūmimiş** (1:59),

nâsin almışın cītmişin mī tamam celiysık cualdâ **almamışım ceturmemişik** istedi (1:113),

ē askeriya iki katânâ bis onlari **yetişmemişik** biz **yetişmemişik** yalnıs (1:143),

bilmemişim gitiâr onar gelinin hatrından ama baktım ben hatrında yaptım âdetlerini şindi (6:108),

alındı bu ayâ te bu elum ayağım ū dedi sen **anlamamışın** acısın da (7:25),

bişi biti o iş a biz peşin **görmemişik** çocuğı gelmişik töyle (7:72),

yelincaya gelin o geçe yok cōrüşmedik gayrik bis yok şimdi **gorüşmemişik** (7:80).

1.1.1.2.1.1.5. Gelecek Zaman

Bu eki, Preşova ve Bilaç ağzında çok fazla değişikliğe uğramamıştır.

getireceklâr akşamlık getirmiş hizmetÇarka legēni yıkârim elerini (1:90),

svetlanoya svetlano ne yapâysınız gülîy o cülîy e sonra **yaklaşacak** (1:105),

gelecek bana cavur karîsi **yelecek** e mōre raif gidîysık cēlini (1:106),

tanaşacak büle ēm ayroldi bir dâi ne ērkek ni kīs oni gözîni (1:102).

Teklík	Çokluk
1. AcAm	1. AcAsık
2. .AcAn	2. AcAnıZ
3. AcAk	3. AcAklAr

Tablo 1.1.1.2.1.1.5. Gelecek Zaman

Gelecek Zamanın Olumsuzu : mA ekiyle yapılır.

görmēycak haşeriyat üle dīy ama şinde şinde veriysık başa biro şeye benim düÇan (1:103).

ama el yakışmāycak el ēle çimçi Çitap verīr kūrân verīr kıs ve ērkek (1:101).

1.1.1.3. Kipler

1.1.1.3.1. Emir Kipi

Preşova ve Bilaç köyünde emir ekleri aşağıdaki gibidir:

TEKLİK	ÇOKLUK
1. - -----	1. -----
2. - ø	2. - n(l)n
3. - sln.	3. - slnlAr

Tablo.1.1.1.3.1.Kipler, Emir Kipi

Birçok örnekte uyuma aykırı kullanımlar görülmektedir. Olumsuz şekli ise - **mA** ekiyle kurulur.

sülemenn arnauçē kónuşun tūrçē bunulén âlîşır o çoçuğa da (7:103),

didi kardaşıma didi arnauçē sūlenın konuş konuş türçē (7:104),

te üle brakım ilîştırsın arnâvuçē kónuşsun iç arnauçē yok (7:94),

dīy ne ôturdī orda benimlen dīy kalk öp elni bu kocatık kocan ū ben dedım yapām (6:201),

doktoriCaya o gētiriy versın çoçuğa o çoçuğ dīy ver dey ānama (6:161),

alsın çoçuğibabasına vēriymiş âçan gidiydar alsınlar doktordan (6:159),

ğel îleştır kundralarimi ben dedım ôh gitmiştir uştar asker (6:37),

sis kōrkmayin birasçik biz çevşedik anlaysın cân tatlı okul yanây (4:203).

1.1.1.3.2. İstek Kipi

İstek kipi için kullanılan -**A** eki, Preşova ve Bilaç Türk Ağzında dilek-şart kipini de karşılamaktadır.

*ağladı ben gitim burdan dedim gidim **bakāyım** geçirmiştir anam (6:32),*

***gīlelim** burīy ondan tayi çavurlārī hēpp tepeledīlār orda bitevi bugarlār o (6:57),*

***tallatrālim** māle yanında orda ikī sēne ben o kīdī baktım anāsi iç ne dēğmedi (6:170),*

*payaği parasī sen kaḥisın burda te bu paray sēn **yapāsım** (4:111),*

*âçan ne vār neler yemēkler kēyifī ĩmiştir **ōturāsım** şini (4:73),*

*ayde **bakālim** üçüzlerlen hayvānlārlen sūr ek tūtün (4:24).*

TEKLİK	ÇOKLUK
1. -Aylm, -lm, -Aym,	1. -Allm
2. - Asln	2. - AslnIZ
3. - -----	3. - -----

Tablo.1.1.1.3.2. Kipler, İstek Kipi

Olumsuz şekli ise şöyledir: -mA

***yōrmīym** e **yōrmīym** benim dedim dođrī için ēsÇiden çelidi āvtalarle misafirlār (4:78),*

*dāyīsla **çirmeyelim** denizē se boūlursık (1:129),*

*kāçālım otūs kırk kilometro yakın **getirmeyelim** ternofCın teri bilâÇ (1:55).*

1.1.1.3.3. Dilek – Şart Kipi

Preşova ve Bilaç ağzında kullanılan örneklere bakıldığında yazı dilinden çok farklı olduğu söylenemez. Birçok örnekte olduğu gibi burada da ünlü uyumuna aykırıdır.

Dilek-Şart kipi Preşova ve Bilaç ağzında “-sA” olarak görülmektedir. Olumsuz şekli de değişmemiştir, “-mA” ekleri kullanılır.

*yōk kımse **ğelsa** de kımse te orda televizyada muabbet yok şini (4:75),*

*evī yok ĩmiş bizim dā yōkari e tabi te orda dā yokārī **yitsen** da orda kible kardaşım (7:11).*

Tekil	Çokluk
1. - ø	1. - sAk
2. - sAn	2. - sı
3. - sA	3. - sAlAr

Tablo.1.1.1.3.3. Kipler, Dilek-Şart Kipi

Olumsuz şekli ise:

Tekil	Çokluk
1. - ø	1. çitmesak,
2. - almasan, gélmesen	2. çitmesenis
3. - olmasa	3. çitmeseler.

Tablo. 1.1.1.3.3. Kipler, Dilek-Şart Kipi Olumsuzu

1.1.1.3.4. Gereklilik

Gereklilik çekimi için ek kullanılmamaktadır. Bunun yerine lazım kelimesiyle karşılanmaktadır.

tamirilazimi olsun e eşcī çok eşcī biñ ūÇūz yetmiş beş çok eşcī camī bilim bilim (4:128),

*pişey ilaÇsüz te ekmisin bülmet **lazım** pırskalâyāsın ekemeyi yemiş (4:154).*

1.1.1.4. Birleşik Çekimler

1.1.1.4.1. Hikaye

Birleşik çekimde metinlerimizde sadece şimdiki zaman ve geniş zamanın hikaye çekimi tespit edilmiştir.

Şimdiki Zamanın Hikayesi:

“-y” +“-di” eklerinden oluşmaktadır.

*var ĩmiştir cūzel şindi yök o kālkti pēşkir öyin te o **kapāydidār** o şeyi filcani (4:84),*

*kışın **yēçiydi** yandan yābançī ordan bak be (4:80),*

*hēpisi sofrada **öturiydi**yelirdi kış kışın gélurdi misafiri anlāysın (4:70),*

*dā ĩmiştir dā güzel olsun te olıy dedem de hēp var ĩmiş sōfra **kurudiydi** (4:70),*

*ódun ā **çididik** ön defā dağā getirelım ódun kış için hāzırlayām (4:47),*

*āy için tütüne idār **olıydık** obrisi hep çındimiz yapādık hāyvnanī yağī ne var birav bilmēt (4:34),*

*gideyēm türkiyaya **konuşidilen** kızlar yāvaj deydim ben işçileycebilmem (2:35).*

Şimdiki Zaman Hikayesinin Olumsuzu: Diğer zaman eklerinden farksızdır, Şimdiki zamanın eklerindeki gibi hikaye eklerinde de aynı şekilde kullanılır. Olumsuz ekleri şöyledir: **-mA**.

*bir german bir austriyan kırdī ayağınī e ne daman ben **bilmīydim** var idi (6:88),*

midır dīl midır **bilmıyık** ūh ben fakir idım sora ben gitım tağay ne neyci (6:102),
bilmıysık bişe hep büle biliylâr veç bis **bilmıyık** hayt nasī divermeylâr (6:105).

Geniş Zamanın Hikayesi:

“-r” ve “- dl” dir. Geçmiş zamanın –di şeklinin sadece “–dü” varyantı kullanılmaz. Diğer varyantlara örneklerde rastlanabilir. Bir başka özellik de çokluk kişi ekinin –di ekinin –lar ekinden önce gelmesidir, bunu da ağzın yapısal özelliği olarak görmek mümkündür.

po **gelirdım** bana ama anan baban nerde diydım oturmatın e şini (6:179),

pêş ūs ero var biñ~ero var nasise āyvana göre alırdık **yapardık** 4:223),

yağ dómatisi ya ālma eşkiden **yāpardık** ēpımıs (4:31),

āsçerılık kırk dordunde āsker gitım aylemis pis aşçer sāçış o āsçerlık ne **çēçışirdilâr** tabi kabilâr
anān çēçiri babān çēçiri kardaşlâr çēçiri oni (4:19),

türÇiyeya gelmişim kat defa giderdım istambola **giderdım** bursāya gitmişim (67:3),

ziyafetler misafirlâr gelin **alırdilâr** Çeyis hem Çeyizi hem bildınız Çeyzi (3:51),

bızım türkÇemis preşova türkÇesi **sülenırdi** āksénnsız (3:23).

Tekil	Çoğul
1. -ArdIm, -IrdIm	1.- ArdIk, - IrdIk
2. -ArdIn,- IrdIn	2.- ArdInIs, - IrdInIs
3. -ArdI,- IrdI	3. - ArdIIAr, - IrdIIAr

Tablo.1.1.1.4.1 Birleşik Zamanlar, Görülen Geçmiş Zaman Hikayesi

Olumsuz Şekli ise : – **mA** olarak kullanılır.

gelin ne getirir Çeyzi oni serēr orda kınagecesibilmem dernek preşovada yok~miştir dernek
yāpmazdilâr dernek (3:52),

gidesın dücüne kādınlar için şindi **gitmezdilâr** eskiden çi yabāncī (4:179).

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikayesi:

burda istrumuni bulmadi se cāmī **bōzulmişidi** o taşlâ kaybetilâr (1:62),

dübüdüs karpüş orda **vurulmişidi** kumanovīn karpuş vöyvöda (4:196).

1.1.1.4.2. Rivayet

Preşova ve Bilaç ağızında rivayet birleşik çekim ekleriyle oluşan birçok örnek görülmektedir. Bu bölgede rivayet eki olarak sadece şimdiki zamanın biçiminde tespit edilmiştir.

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti:

Örneklerde rastlanmamıştır.

Şimdiki Zamanın Rivayetinin Olumsuzu: de aynı şekilde diğer eklerin olduğu gibi değişmemiştir. “-mA” olarak kullanılmaktadır.

dayânamâymişim yök ben deyım var çoçugum ben küçügi yaptın telefon (6:95).

Tekil	Çoğul
1. dayanmaymışım	1. dayanmamışık
2. dayanmaymışın	2. dayanmamışınıs
3. dayanmaymış	3. dayanmamışlâr.

Tablo.1.1.1.4.2. Birleşik Zamanlar, Öğrenilen Geçmiş Zaman Rivayetinin Olumsuzu

Rivayetinin şart eki bu ağızda görülmemektedir bu nedenle de hiç örnekler alınmamıştır.

1.1.2. Türetme Ekleri

1.1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler

İsim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan eklerdir. Bu türetme ekleri Kosova Türk ağızlarının hepsinde isim köküne ve gövdelerine eklenirken Türkiye Türkçesinden fonetik farklılıklar göstermektedir.

+ ci, +çi, +cı:

Preşova ve Bilaç ağızında ekin ünlüleri daima düzdür.

*türkiye tâ onbir senesinde e saf çavurlâr gelmişlâr Çimisi yemiş **Çifçilik** işlesin burda e kalmışlâr (4:6),*

***kundraçiyidi kundraçi** âyakâbi yapıyör biz bēş kardaşık üç kıts (3:58),*

*zühdi vardar vardır **teneÇeci** o hem **teneÇeci** idi hem hōcayidi (3:33),*

*var imiştir **işÇiler** o imiştir hēp âskeriyanın hep askerîya (1:141).*

Preşova ve Bilaç ağızında bu ekin+çe biçimi de özellikle meslek isimlerinde görülmektedir. Bunun dışında yabancı dillerden etkilenerek isimden isim yapmaya yarayan **Ca(tsa)** eki ve daha çok meslek adlarında kullanılmaktadır.

*zānaṭi alıřırlār **buke** duvarınar adesī orda dūanları (3:40),*

*dīym alaym kında o **doktoriCa** ne getīry o kidi bir yerde dogri istiy (6:158),*

*ben dīym vēr vēr bana o benim kındımdır o **babiCaya** (6:160),*

***doktoriCaya** o getīry versın oua o ou dīy ver dey ānama (6:161).*

+ nci:

Asıl sayı isimlerinden sıra sayı isimleri yapmaya yarayan bir yapım ekidir. Çoğunlukla sadece tek şekilli olarak kullanıldığı görülür. Preşova ve Bilaç ağzında da sadece tek şekilde kullanılmaktadır.

*dūun ama sora bu **ūüncisi** en küui giti o işledi yaşada sırbiyada işledi ütede biran birin (6:81),*

*intan biran davranıy işte yapāy biše biše ama **ikinēidine** āan aldım (6:79),⁷⁷*

*yaşıyor ben dōğdum biñ dōkuyüz yirmi **dokuzunci** sene (3:65),*

*ne bileyım başlādilār alıřsınlār ēma o vaziyetler dündi **ounēi** harp bütün yok (3:7),*

*ikibir kıs bir erkək **ikincisi** üç kıs **üüncisi** iki erkek **dorduncisi** iki kıs bir erkek böyle (2:34).*

+lık, +luk:

Türkiye Türkçesinde isimden isim yapmaya yarayan bu ekin, Kosova ağızlarında özellikle Mamuşa ağzında **+lik** biçimi hiç kullanılmaz. Ama buna karşılık Preşova ve Bilaç ağzında **+lik “k”** düşmesiyle sadece **+li** şeklinde görülmekte, **+lük**, biçimi ise kullanılmamaktadır.

*uzuñ tās dōrt ūs usur **seneliktir** odır biñ başının kızı serbez onı (1:67),*

*getireceklār **akşamlık** getirmiş hizmetçarka legēni yıkāım elerini (1:90),*

*yōk ameliyāt bitī dā tařarım hūr hūr **āstalık** e ři neden sorarsiniz (1:193),*

*doğramaēi mārāngoz doğramaēi marangoz derlār e ben girdım alışveriş tırgovina **tırcārlık türçārlık** (2:14),*

*tırgovina işledım birkaç āy braktım astım dūan **marangozluk** (2:15),*

*türkiye tā onbir senesinde e saf avurlār gelmişlār Çimisi yelmiş **ifılık** işlesın burda e kalmışlār (4:6),*

*öyde e bis **hayvānlık** liç **leşperhk** hayvanlārle gitmişık hāyvanlarle sūrmüsık (4:12),*

⁷⁷ “ikinēidine” kelimesi “c> d” değşmesi sonuncu meydana gelmiştir ve bunun da bölgenin ses özelliği olarak açıklamamız gerekir.

âşçerilik kırk dordunde âsker gitim aylemis pis aşçer sâçiş o âşçerlik ne cêçişurdilâr tabi kabilâr anân cêçirî babân cêçirî kardaşlâr cêçirî oni (4:19),

çâkı amerikâya gitiler suediya eh çöklugi preşovadali priştinēy (3:44),

şindi yaramaz ben ben benim için İtiyarlıktan yaramāy bu yaşamak benim için (4:77),

âne türk yerli he şini kalmiysık var bi otus kusur âne tabi her pirlî mâle büle (4:10).

+ li:

Bu ekin ünlüsü de daima düzdür. Bu ekin esas fonksyonu aslında sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapmaktır. Bu yüzden bu eke sıfat eki de denilebilir. Sıfatlar isim olarak da kullanıldıkları için, bu ekle yapılan isimler hem sıfat hem isim olarak kullanılmaktadır.⁷⁸ Ama bu ekin diğer işlevi yer belirtmesidir.

burda bu bilašta te bu Çöylî nice cülüysınis ni ây başî (4:187),

bu danedir bu gelmedir bu év biz bim kabileden bu vranyali a bis konyali (4:174),

kalkti hepimiz üle imiş eşçiden beş on çişî liderli arabaylen beş on beş on kişikari giderdilâr ürtülü (4:171),

süriya del ütede deylen o bombalar o dumanlâr o dumanlâr yeziyâlâr e hêp İlaçli onlâr (4:156).

+ siz, +sis, +sîs, + sus:

Mamuşa ağzında ve Kosova'nın diğer ağızlarında ekin +siz biçimi kullanılmaz, fakat Preşova ve Bilaç ağzında +siz biçimi mevcuttur. Bu ekin isimden isim yapma işlevinden ziyade yokluk bildiren isimleri yapmaya yarayan bir ektir. Preşova ve Bilaç ağzında bir tek +süz biçimi kullanılmaz. Bazı örneklerde z > s ekin başındaki s sesi ötümlüleşerek z'ye dönüşür.

imiştir evo köyunsus ya hayvansıs ya ev yok imiştir lëshperlık êrbir êvde beş alti yedi baş âyvan var İmiştir (4:227),

ama pazarlık yapâcan pazarsız olmaz sen bakarsın belig dâ uçüz (4:220),

pişey İlaçsîz te ekmîsin bülmet lazım pırskalâyâsîn ekemeyî yemiş (4:154),

derdi İtiyarlâr bédâva vèrmiş işalla diyen bu çami hebili çemâtsîs kalmâs (4:120),

onbêş kişi dışarda var ağır şini yaşamak pâra vâr ama yaşamak didım süle çetsızı para anlaysın (4:65).

⁷⁸Cemail, Krüezi, Tunalıgil, "Mamuşa Türk Ağız Özellikleri II. bölüm Yapım Bilgisi", Çevren (Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat) Dergisi, Priştine, 1988a, ss.51 -63.

+ **ki**, (+**çi**):

Ses bilgisi bölümünde de ifade edildiği gibi k>ç değişimi yaygın görülmektedir. Çoğu kelimelerde “**ki**” olan ek örneklerde “**çi**” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ekin asıl görevi zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapmasıdır.

İçinde bulunma, bağlılık ve aitlik ifade etmektedir, bir nesneyi bağlı ve ait olduğu başka bir nesneye göre veya zaman ve makân içindeki yerine işaret etmek üzere kullanılır.⁷⁹

var h̄istoriyādā vranyada b̄en bākmiš̄im yazāy a sek̄iz c̄ami āşkeriyanın bu yōkark̄i c̄ami bu çok ėski c̄ami (4:107),

sununçi sonunçi bikide harb d̄üym̄iș̄ınız sis k̄arpuş komānovanın o imiș̄ pitivi (4:189).

1.1.3 Fiilimsiler

1.1.3.1. Masterlar

- **Iş**:

Bu yapım ekinin içinde sadece “**uş**” şekli kullanılmaz. Bu ekin diğer varyantlarını örneklerde görmemiz mümkündür.

ama maksıma ėrdım dört erķek kızım yok dort d̄üÇan açtım ė işledık hay hayt āyt ama c̄eliş (2:27),

bilmem neler t̄üle isteycılıklen sora hayde ḡeliş ondan sora ḡidecakl̄âr (4:163),

bu danedir bu ḡelmedır bu ėv biz bim kabileden bu vranyali a bis k̄onyali e ḡiriş çıkış yok ėmiș̄tır bur evlere eșçiden t̄öle kabileyile yuva (4:175).

- **mAk**:

Bu yapım ekleri aslında masdar ekleri olarak bilinir, Preşova ve Bilaç ağzının metinlerinde görülen yapım eklerindedir. **-mA** master ekinin örneğine rastlanmamıştır.

bir part̄i ne ḡidecaklar seni alsın almazıda ȳemek içmek anlaymısın (4:83),

bir araziler yaptık ėrda ne k̄a d̄iș̄ârda k̄almamak için (5:9),

ḡüveğilen gelsin ḡüveğiye git çıkmak ḡürüşmek gezmek yök o vakıt yok ėmiș̄tır (7:81),

konusmak alışsın t̄ürçē alış sonnâ var ėmiș̄tır kardași k̄âris̄i (7:95),

⁷⁹ Cemail, Krüezi, Tunalıgil, “**Mamuşa Türk Ağzları Özellikleri, 2.Bölüm, Yapım Bilgisi**”, Çevren (Toplum, Bilim, Yazın, Sanat) Dergisi, Priştine.

arabayî imiştir inēkle begirle **âlmak** ben ével âdetler yüzde yüz dēğişmiştir (1:122),
ama şu bûle yerler ôldi mi ēbirisi serbēs **sıklmak** yök serbes (1:99),
o sis de mi bülmesınıs çimdir o anasınâ kıskardaşınâ ēpisinē çabūk odaya Boşnaklar **demek** (1:94),
kovalamak bilâcın durumi te tōdır anlaştēnız bilâÇtan te odır bilâÇ (1:20).

1.1.3.2. Ortaçlar

Preşova ve Bilaç köyünde ortaç olarak kullanılan ekler şunlardır: - **An**, **-dik**, **-ık**⁸⁰.

-An

bālana bālana bak bilâÇ nāsıl dēlm devilir iki yüz āne vār~imiştir (1:2),
ōkul **açılan** bilâÇta tūrçe açılmıştır te one ittedım bālkan (1:161),
aksarāda **bakan** hōtel balkan e orda imiştir sefedīn ābey burda imiştir (1:162),
tūrçe bilmem var mi aylecek konuşuyor var **bilenler** onlar ne bilirler tūrçeyi (3:46),
çāalmıştır tabi ama burdan **Çikan** bu māleden **Çikan** yepmiş (5:12).

-ık:

kumanovâ neden neden çaurdan kaştı po niçin bişe geçer o **bulanık** su (1:167).

- dik:

ziyafetler misafirlâr gelin alırdilâr Çeyis hem Çeyizi hem **bıldınız** Çeyzi (3:51),
bābam vefat etiler o zamanki gidiy ki nāsı diyim fakirlik **bildēnız** (5:2),
deyemeycum bilemiyeceğiz çünkü **bıldımı** söledım (5:17).

1.1.3.3. Ulaçlar

Kosova Türk ağızlarının genelinde ağızlarında, yazı dilinde farklı özellikler göstermemektedir. Preşova ve Bilaç köyünde ulaçlarla ilgili, yapı itibariyle çok fazla farklılık göstermezler, Preşova ve Bilaç ağızında en çok kullanılan ulaç ekleri şunlardır:

⁸⁰ Preşova ve Bilaç ağızında ortaç eki **-miş** örneklerde **-ik** veya **-ık** ekiyle kullanılmıştır.

- **arak, -erek:**

onlar müslüman **olarak** hep o âdetler müslüman âdetleri var şöyle (3:48).

-(y)A:

ama tora**doğrula doğrula** doğrulduk ama gene cāvurdan Çekiyytk (6:74),

gid giye türçiyeye çekilmiş o imiştir cīyan ārbi o imiştir cīyanın ābi deil (1:9),

bālana bālana bak bitâÇ nāsıl dēlin devilir iki yüz āne vār imiştir mi yök mi imiştir (1:2).

- **IncA, - IncAğA:**

Preşova ve Bilaç ağzında sadece bu iki örnekle görülür, geride kalan iki “-unca,-ünce” ekleri ise kullanılmaz ama bunların görevlerini diğer ikisi tamamlamaktadır. Bunun dışında Preşova ve Bilaç bölgesinde, ulaç eklerinin olduğu örneklerde eğer yönelme eki ondan sonra gelirse “-y” ünsüzün yerine bazı örneklerde art damak “ğ”si kullanılır.

geÇirdik asker sora biz mi neye kâ o ayaktaşlâri sonna tâ **bîñünce** kâ o trene (7:52),

yelincaya gelin o geçe yok cōrüşmedik gayrik bis yok şimdi görüşmemişik (7:80),

kim olacak o üzüğ̃ on on tort filcan koyâydiñâr kim bulacak ē **bulancığa** (4:94),

bulancığa o üzüğ̃ sēn on tane pişkir yīydın pişkir yīdın (4:86),

nece sırbistan ama koyuverilmişti o ēpisi hēpisi **koyuvernca** da türkiyeyi (1:19).

- **ip:**

ō çe oldi bana gelin isteydi ki beklesin al em **ebip** ama saklamışım (1:36).

-**meden, -madan:**

görmeden yök ni o görmüştür beni ni ben onı görmüşüm töyle (7:73),

adēt **cōrmeden** Çör nice Çor haçansen yo yo te görmüştür babam (7:82),

sābale bizi **agārmadan** bugarlâr aldıñâr bitivi Çöyi tutılâr te (4:197).

Zaman eki + mi

ama şu büle yerler **öldi mi** ēbirisi serbēs sıkılmak yök serbes (1:99).

Ken Zarf Fiil Eki:

- **ken, -çen, -ke:**

negi daman gitim ben o imiş **aglarken** ama teplen āğlayımış (6:34),

kalmış ağırlarken âçan gitim o daman te öyle geçirmedik (6:40),
buni bulmuştur yolda çokluğunu bulmuştur uyurken kişâ (6:125),
hizmetçarkaya çes sanma cüreviimiştirlâr yok yok sen gēz gez sen gez sen o giterken o hep büle
büle türlden (1:93),
şu burda ama ben ben durâydiken dışarda çârşiyile veç çıkmışım düÇandan cîdim (1:104),
açmây kapisi tıkiştım evi ama bakây büle e burda mî dedim poştar muhamet bak ta bak bak ödur dâ
der açar kapîy bakta bakta gēne gēlmiştir gitmiş ütede ça se ki pa na gilirke rain̄s e halbuki
gormemiştir (1:88),
giderÇen ustra dedî nerey gidiysin dedim düÇana gidiyim dedim yürürüm he tamam (1:73),
dēlmışlar ayaktaşlarım arnautlarla güzēl geçirmişik âşçerçen iki (4:22).

1.1.5. Fiilden İsim Yapan Ekler

Kosova ağızlarında, Preşova ve Bilaç ağızında örneklerde fiilden isim yapan ekler şunlardır:

- **ik,-ik:**

üdenik üÇak üdenik yok yok iç elazım dil yālnız burūsayā bursa (1:204),
te şinde bugün bu sāta bāgrî ama neden bağrî hēp yolük (1:11),
gümüktür bilâšta a evren paşanin dēdesî güzdnız mi o taşlârî o bük (1:65),
üksek oca oda se kadınlar nedir o gümüük yūs sene üçüs sene eveli oñlâr (1:153),
oturmuşım verik varîmiştir biriti burada hālâmın kocasî e hālâmın (6:223)⁸¹.

- **tî:**

Türkiye Türkçesinde “-tî,-tu, -tû” şekilleri olmasına rağmen, Preşova ve Bilaç ağızında tek örnekli “-tî” ile görülür ve çok da örneği olmayan bir yapım ekidir.

başlantisî even misîr bakırlâr kaynatmıştırlâr âkşamdan sona gelmiştırlâr (1:124),
deyuş deyuş durmay dedim nerden ten tüleysin telefondan nerde kaldın nerde buldun o telefoni anâ
dedi ben kalkmışım cēzntîde orda (6:132).

⁸¹ “- ik” eki her ne kadar pasif fiil yapmak için kullanılsa da Preşova ve Bilaç ağızında -miş ekinin de işlevselliğini yapmaktadır. bazı örneklerde -miş ekinin kullanıldığı yerde -ik,-ik eki kullanılmaktadır. Bu da fiilden isim eki olarak da kullanılabilir.

1.1.3.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

-le,-la:

Preşova ve Bilaç ağzında şıkça kullanılan ve örneklerde görebileceğimiz eklerden birisidir. Bu ek dışında diğer isimden fiil yapım ekleri kullanılmamıştır. Diğer isimden fiil yapan eklerin diğer Kosova ağzlarına göre Preşova ve Bilaç ağzında örneklerine rastlanmamıştır.

toplānīsık sendensık akşamlıkta āltmış gūn te öyle gitmişık (1:175),

*ōrtasi bilâcîn mēhanēler kâveler çümÇi burda da dā bir kat **beslēmmişlâr**(1:146),*

*çamīde işallā magārler eşekler tekerlenır anlay mısın **yuvarlanır**(4:121),*

*dūgūni milēt **toplānır** bira bi çıkar işte te o çalgılârren yapardılâr gelin gîtmek kalmak e dūgūnler e tabi ama (4:134),*

***incelen inceleniyincelen inceleniy** ama yene doliy cemāt şindi çene bugūn (4:123),*

*gūnū **başlañdī** dūgūn pazar gūnū giderdiłâr gelini alsınlar cumadān (4:136),*

*imişım ne zeman serbiyā Çekıldı german girdi biçin **āstalāndım**(4:143),*

***āstalāndī** ama dēyidiłâr diyeçeglar te ūzūn āstalīk ālbuçi yok ĩmiştir uzuñ (4:149),*

*yemēk yapıłâr tiganiCa **toplāndi** adamlar **toplāndī** hēpisi yediłâr tiganiCa (7:69).*

1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler

1.2.1. Çatı Ekleri

Bu yapım ekleri de diğer ağızlardan ve doğrusu Türkiye Türkçesinden çok da farklı bir yapı göstermezler. Bu ağızda tek bir fark vardır, o da kelimenin söylenişi sırasında kullanılan eklerin bir kısmı kullanıldığı ama yapı itibarıyla çok fazla farklılık göstermezler. Preşova ve Bilaç ağzında fiilden fiil yapımında en çok kullanılan ekler şunlardır:

- Iş:

*yelıncaya gelin o geçe yok **çörüşmedik** gayrik bis yok şimdi **gorüşmemişık** (7:80),*

*nedemiş te ō geçe **gorüşmişık** nişān po āçan verdiłâr beni burēye (7:74),*

*gördülâr ama **corüşiydiłâr** üteyede a bis yok bis başka zaman (7:90),*

*yok kimse görmemiştir hiÇ dā iy ĩmiştir dā se şimdi **gorüşiydiłâr** (7:91).*

- **Ir** :

yāpaylār onī bunī tā okul **biteriy** üteye beriye amā uūf o kā (1:169),

- **Dlr** :

ķimde var misafir biras **değiştirmişik** misafirā gidīysık sabayā (1:176),

saklamışım ütiye beriye ütiye beriye büle ve řindi bir cūn **kāriřtirdım** (1:39),

olīy orda bus ne çıkar ona a eşiden **kurdurdık** iti anlaysın (4:246),

kurdurdık doldurdılār patiskada yapardılār tōrba bük **doldurdılār** (4:247),

niçin doğdı unukam kız e soraya **biñdurdık** arabaya getirdık (6:166),

bu elim da kóyuverdi klāp ay **mırlatıramaym** üle **mırlātūrīym** ama **kaldāraym** yōkari (7:31),

gēldık beriye demek burda sonra **endurdılār** beni burda gēlin e biraz orda daireler (7:67),

gitmişirlār arabaya **bindırmışirlār** yolā **atmışirlār** yolda gitmişik (1:117),

niçin doğdı unukam kız e soraya **biñdurdık** arabaya **getirdık** (6:166).

- **n** :

sular asfālt yılıřtı kūm çok **alındı** burdan kūm somoliCa Çukarka (1:26),

dedim bū mu adres burdā **būlunur** mu ēvet dedi **bulunur** nerde (1:85),

sarada ararsen türkiyeda bugün **bulunūr** ne gitmişirlār bēř alti (1:165),

o ne kā **sevendi** çi ben ne verdim o bonboneri bük ben **sevımdim** (6:166).

- **l**:

dobrayısın kardaşınī tona bid ne kā **dovilīsık** ađlāytık řāmi (6:210),

çümçe eski bilāÇ **sayılır** nice bir kasābā preşova buyanovCa (1:137),

nece sırbistan ama **koyuverılmıştı** o ēpisi hēpisi koyuverınca da türkiyēyi (1:19),

gid giye türçiyeye **çekilmiş** ō imiştir cīyan ārbi ō imiştir cīyanın ābi deil (1:9).

- **t**:

hēp burdan kūm almıştir ve **düşetmişirlār** bu dērekazılarla (1:27),

onī **tūketmişin** onī tepelemişin ama Çımdır o kālپ kalp olmasa (1:183),

kaynatrıydım tütī ikaydım kıdı belēydım koymāydık beşiğe (6:170),

tallatırālım māle yanında orda iki sēne ben o kıdı baktım anāsi iç ne (6:169),

ayağım ağırıydı ama **âcıtıyđı** yok ağırısın **âcıdıy** e **âcıdıyđı** mō (7:19).

1.3. KELİME ÇEŞİTLERİ

1.3.1. Sıfatlar

Kosova ağızlarında sıfatlar konusunda sıra sayıları, üleştirme sayı ve kimi eklerle yapılmış olan sıfatlar dışında, diğer sıfat türlerinin de kullanıldığını görürüz. Preşova ve Bilaç ağızında en çok kullanılan sıfat türleri şöyledir:

1.3.1.1. Niteleme Sıfatları

üksek oca oda se kadınlar nedir o gümük yüs sene üçüs sene eveli oñlâr (1:153),
var orda te ona derlâr fabrika ama o ey bi **küçük** fabrikây yirmi otüs argat orda (1:140),
bilâç yanına yaklaşamamıştlâr **eski** bilâç eh **eski** bilâç bin bēş yüs askēr tūr̄k (1:138),
başka bi tarafâ bulgar bu bu gelmiştir dūnyanın dūnyanın sâvaşi (1:16).

1.3.1.2. Belirtme Sıfatları

Türkiye Türkçesinden biraz daha farklı bir şekilde kullanılır. Genellikle iki kelimeli bir sıfat ise, birleştirilip tek kelime oluşturulmuş haliyle kullanılır. Bazen de hece düşmesinden dolayı tek heceli kelime olarak görülür.

eve **bu** eve gelmişim buraya dedım benın arkadaşımın ben biliym ki görei yabāncı (1:97),
ama **şu** bñle yerler oldu mi erbirisi serbēs sıkılmak yök serbes (1:99),
hizmetçarkâ yēmek **bi** parça et çorba falan üledır sen ne oturiysın (1:92),
te didi **ilk** sakak ikinci söl tık tık gitım kovdī amo onun değilmiş (1:86),
onlara boşnaklâr nerde **bū** sokāk e c̄iti aklımdan ancā son olmuş bak canım furunc̄iyā gitım furunc̄iyā (1:84).

1.3.1.3. Sayı Sıfatları

*dūgūnler arādā gēlin ȳrtadā **bir** kız ilerde **iki** kadın itiyarler kenara (1:47),*

*a babasının evinde orda odur musafir orda odur misafir **yirmi** seneli babada **yirmi** sene mi **yirmi** **ikiyirmi** (1:49),*

*istambolda onlar imiştir **iki** kişi mü **üç** kişi prizrenden ben gelmişim (1:70),*

*te didi **ilk** sakak **ikinci** söl tık tık gitim kovdī amo onun değilmiş (1:86),*

*çok kuvetli bi doktor iy bi doktor boaz **dort biñ beşyüs seksen** lira (1:190),*

***yirmi dört** ay imişim asker imişim sarâyāvāda **yirmi dört** ay imişim (2:10),*

*o vakit üdede onbaş mı nasī deyley Çāvūş çe onbaş po ē **yirmi dört** ay ütede (2:12),*

***altı** sene çalıştım altirisından **bir iği** sene bir firmā nişte sovyik (2:16),*

*bu düÇanle girdım o firmāya o firmada yidişledım **yirmi** sene more (2:21).*

1.3.1.4. Soru Sıfatları

Mamuşa ağzında “**haçın**” soru sıfatına rastlanmaktadır. Bu kelime Preşova ve Bilaç ağzında ise daha çok “haçan” olarak görülür. “**ne zaman**” anlamına gelen bu gibi soru sıfatlarının, Balkan ağızlarıyla Karadeniz ağızları arasında bir benzerlik bulunduğunu göstermektedir.

***nāsıl** devlice nice bu oda tūle tā dīl ama ben o kadar (1:28),*

*parça ēt taşıysık a Çimse bülmi **ne** taşıysin o eti onā murmuşın (1:182),*

*onī tūketmişin onī tepelemişin ama **Çimdir** o kāl̄p kalp olmasa (1:183),*

*yaşar **misin** tabiki bak işde kāl̄p o a sen şey āçan o şeyi etmişin beşemisın te te o te o âdetler (1:184).*

1.3.2.5. Derecelendirme Sıfatları

Sıfatlarında bu üç derecelendirmeler dışında kelimenin ilk hecesini alıp “-m,-s” seslerler derecelendirme yapan sıfatlar da vardır:

*bu cāmiderdılār itiyarlār var bi tabanovCa tabanovCa ütede **ēn eşçi** cāmilar (4:108),*

*çelecēys çidicēyis (pe folşa mir turçışten) **bēsbeli** bizim türkçe preşova (3:26),*

***dübüdüs** karpūş orda vurulmuşidi kumanovīn karpuş vōyvōda (4:196),*

var hîstoriyādâ vranyada bēn bākmišīm yazāy a sekiz cāmi āşkeriyanın bu yōkarkī cāmi bu **çok eski** cāmi (4:107),

ēn eşçī bilâş eşçi bilâc budur e vār bir çöy klinik dellar ütede orda aşçeriya (4:96),

birisī stambōldadır bēnden **dā genç** iki sene büyük kārdaşım (2:60),

gītirsaydī bilâca arada sırada şindi bilâç **ēn az ēn āz** biñ ēv tūrک biñ ēv (1:159).

1.3.2.6. Belirsizlik Sıfatları

Bu sıfat türleri Türkiye Türkçesinde olduğu gibi hemen hemen aynıdır. En çok kullanılanlar şunlardır:

*gördülâr ama corüşiydiâr üteyede a bis yok bis **başka** zaman (7:91).*

1.3.3. Zamirler

1.3.3.1. Kişi Zamirleri

Anadolunun ağız genel yazı diliyle paralellik içindedir. Yalnız **3.tekil kişi** bazen “**u**”, **1.çokluk kişi** zamiri “**bis**”, **3. çokluk kişi** da “**unnar, unlar**” şeklinde görülür.⁸² Kosova Türk ağızlarında ve özellikle Preşova ve Bilaç ağızında ise, yazı dilinden çokça farklılık göstermektedir, bir tek **1.çokluk kişi** “**bis**”, **2. çokluk kişi** bazen “**siz**” bazen de “**sis**”, **3.çokluk kişi** “**onlar ve olar**” olarak görülür. Mamuşa ağızında ise sadece “**olar**” olarak kullanılır.

Tekil	Çoğul
1. Ben	1. BiZ
2. Sen	2. SiZ
3. O,U	3. Onlar, Olar.

Tablo.1.3.3.1. Zamirler, Kişi Zamirleri

*vürmoya hepisīnī vürmaya ē mo isiçak tūtün te orda **biz** okül (4:199),*

*sununçi sonunçi bikide harb düymişiniz **sis** kârpuş komānovanın o imiş (4:189),*

*ama pazarlık yapācan pazarsız olmaz **sen** bakarsın belig dā ucüz (4:220),*

ālasın o belig bakār dā pāli alsın anlaysın ama olūr cūzel koyun (4:221),

*kızım kızım **bēn** amçayi çestirecēm **ben ben** o zamanlar doğu (4:233),*

⁸² Ali, Akar, “**Muğla Ağızları**”, Muğla Üniversitesi yay: 50, Rektörlük yay:30,Muğla, 2006, s. 54.

yemek mī bus dolabında hep bus **onlar** arzaktan hāzır ne lazīm dil (4:250).

Durum eklerini aldıkları sırada şöyle değişmeler meydana gelmektedir:

1. Yalın:	Ben	Sen	O	BiZ	SiZ	Onlar (Olar)
2. İlgi:	Benim	Senin	Onın	Bizim	Sizin	Onların (Oların)
3. Yükleme:	Beni	Seni	Onı/Unı	Bizi	Sizi	Onları (Olari)
4. Yönelme:	Bana	Sana	Ona	Bize	Size	Onlara (Olara)
5. Bulunma:	BendA	SendA	Onda	BiZde	SiZde	Onlarda (Olarda)
6. Ayrılma:	Benden	Senden	Ondan	BiZden	SiZden	Onlardan (Olardan)

Tablo.1.3.3.1. Zamirler, Kişi Zamirlerinde Durum Ekleri

benim başlı başımızı Çati altına takālīm e bu kadar sōra bu **bizim** māle hep bir'imiştir bu **bizim** mālede bir arkabalık imiş (5:10),

bir koça kari ve koça adam ūlmüş iki kardāş bunnar en peşin **ben**(6:4),

ğēldım burda tona **benden** tora iki tane evlentırdım kaynīmī sona (6:5),

tarafī bēş sene görmedi hiÇ o ūldi bir tona **banım** evlātlarım kaldī (6:10),

yemek mī bus dolabında hep bus **onlar** arzaktan hāzır ne lazīm dil (4:250).

1.3.3.2. Dönüşlülük Zamirleri

Bu tür zamirlerde çokça değişiklik yaşanmamıştır, bir tek Preşova ve Bilaç ağızında ve tabi diğer bölgelerde olduğu gibi **k >ç** değişmesi sonucu "**kendi > çendi**" olarak görülür ve bunun beraberinde de Preşova ve Bilaç ağızına özgu olan art damak "**Ç**" ile de kullanıldığı söylenebilir. Mamuşa ağızında ise, orada da **k >c** değişmesi sonucu "**kendi > çendi**" olarak görülür. Preşova ve Bilaç ağızında bazı örneklerde **e > i** ünlü değişmesi olduğu için "**kendi > kindi > çindi**" olarak görmek mümkündür. kendi (7:45), çindi (6:228), çendi (6:226), kindileri (6:187).

1. Yalın:	Kendi	çindi	çendi
2. İlgi:	Kendinin	çindisinin	çendinin
3. Yükleme:	Kendini	çindisini	çendini
4. Yönelme:	Kendine	çindisine	çendine
5. Bulunma:	Kendinde	çendisinde	çendinde
6. Ayrılma:	Kendinden	çendiden,	çendisinden, çendinden

Tablo.1.3.3.2 Zamirler, Dönüşlülük Zamirleri

hayvan ben tutmuşım **kindi** evimde celīdi kasım anlaysın te öldür (4:244),

çıksın alsın haçan var'imiştir **ikindisın** beklēmiş **çindisi** kurban için āyvan (4:241),

şkolāsī vār āma vārdi kocatī tut şindi buriylār **kindileri** e te bir sene (6:187),

kavēlere gitmēylār çarşıya çıkmadlār **çendi** işini işlēyler işi isterler (6:226),

çikarirlâr parayî o kâ işlerler bakarlâr çindi işni dıldirlâr hayū rakîcî (6:228),

vaktiylen herkes bakar kendi işni (7:44),

kendi evine bakar ama onda da çıkâylâr orda da (7:45).

1.3.3.3. Soru Zamirleri

Diğer zamirleri ø gibi yazı dilinden çok az farklılık gösteren eklerdir. Preşova ve Bilaç ağzında en çok kullanılan soru zamirleri: “Çim, Ne, Nice, Nasıl” dır. Çekim sırasında ise şöyle farklılıklar gösterirler:

1. Yalın:	çim (kim)	ne
2. İlgi:	çimin	neyln (nenin)
3. Yükleme:	çimi	ney(i)
4. Yönelme:	çime	neye
5. Buluma:	çimde	nerdA
6. Ayrılma:	çimden	nedin(neden)

Tablo.1.3.3.3.Zamirler, Soru Zamirleri

1.3.3.4. Belirsizlik Zamirleri

Başkası

makīnayā geçirmiştlâr o Çucuğı asker gitmiştir ē başka yök imiştir (7:53),

içtilâr yediâr hēm bitî te o kadâr başka yok imiştir peşin (7:70),

yoladım ona lazım ne imiştir te o nişan başka gayri hiç gelmem gēlmek çıkmak yök hiÇ tā (7:79),

olıylâr viran e töyle başka kerek imiştir te adēt töyle... (7:93),

başka e te bu değışmiştir şindi düğünlër çök çok çok allâh eski (1:46).

Herkes

goriymin alāmâyada önbeş sēne türkler erÇēn gitmişler alamāya çok ēpisi kabilēlen ütede hekes çouglârlen ütey (62:4),

vaktiylen herkes bakar kendi işni (44:7).

Kimi/Kimisi

pütünova yāti şin mōderno şi Çimisi çikti älmānya kimisi isviçre kimisi ütey biz itiyarlar kimisi itiyarlâr (4:26),

vurdufâr ē biz burdan kalktik sonra kaştik obir tārāfina **kimisi** (4:209),

o bu gelindir onun Allah verdi bir kidi bir erkegi e ey şükür eydirler **kimi** baktım (4:139),

koşlug **kimi** haçan geliydiler gelini alsınlar kuřkalārını koşluku tona (7:63),

türkiye tā onbir senesinde e saf çavurlâr gelmişlâr **Çimisi** yemiş Çiççilik işlesin burda e kalmışlâr (4:6).

Birisi

ama şu bñle yerler öldi mi **ērbirisi** serbēs sıkılmak yök serbes (1:99),

řigaralāri değişmişlrlâr tap tap **birisi** almıştır maltepe biri imıştır (1:120),

Çinlerlen o **birisi** o vār var la bole kaç iñsān ne bilmēm yēmeg içmek ne kā isterseñ (3:48),

sōra birisi gelış yiy oy kalkmış yeni bi vakıt **obürisi** yiy (4:58).

Falan/Falancada

hizmetçarkā yēmek bi parça ēt çorba **falan** üledir sen ne oturiysin (1:92),

falancada preşovada imıştır hōça o zaman kaç sēnē binēm fakat dēdem (2:8),

izmire bergamaya ankaraya eskişehir **falan** hep o yerleri bilerim (3:68).

Hepsi / Heplen / Hepisi / Heptir

şindi çikāylâr **heplen** ama biraz eveliçe sevim haçan verilmiştir (7:87),

kırmızı künlr üç dōrt sara Çüñkler üç dōrt sara te bñle uzuñ Çümklr **hepsi** bakāylâr (1:32),

vardır kurānī namāzī ramazānī bayramī onī te **hepi** te odır müslüman e ālırsen (1:45),

bu mālē te bizim mālē **heptir** bir kabilesık bis bizim kabileden ta bir iki dur altī ānē (4:51),

vürmoya **hepisini** vürmeye ē mo isiçak tütün te orda biz okül (4:199),

yoarabaylenmatorlengeldiler e bizi koyuverdiler cavurler kırk āne çavur ayırdılâr orda onlāri **hepisini** (4:208).

Kimse

hāy huy sonra beni da danıdımış o görmıştır **kimse** beğenmişlrlâr ē islā işte üle se (7:84),

çıkمامışık hiç hiç **kimse kimse** görmemiştir o vakıtā yök nice şindi ni çikāylâr (7:86),

yok **kimse** görmemiştir hiç dā iy imıştır dā se řindi göriřiydiłâr (7:92).

1.3.4. Zarflar

Şimdi / Şin / Şini / Şindi/ Şi

*zeman yèlî e **şin** sade nice ben sorâyım **şini** yaptın be cāmîlârî (4:115),*

***şindî** cît düÇanda şte o Çocuklar kalıpi gitsın kōmpîr alsın **şini** gen gāl bunî (4:40),*

*yōk ameliyât bitî dâ taşarım hūr hūr āstalık e **şi** neden sorarsınız (1:193),*

*o zaman yok ĩmiştırlâr nice **şinde** teknolojiya tōpraktan künkülêr (1:31),*

*saklamışım ütiye beriye ütiye beriye **büle** ve **şindi** bir cün kâriştirdım (1:39),*

*nāsır gıtmiştir nē gine kâ kalmıştır e **şindi** burdan bilâÇ ama bilâÇtan (1:6),*

*toppa ondan sōna bälamiş **şimdi** ältî yis kusur hâne (1:3).*

Böyle / Büle / Böle / Büley

***böyle** ürtüli çarşafren çülümlemlen sonna bit giderım (4:166),*

*birazg gürbede da gîtık a **böle** idi o zamanlar için āllah için*

sülēm ē ağırdî (4:52),

*ēvet **bülēy** ayaklarî gideydi **böle** kolundan tutaydım āma gözler(6:9),*

*saklamışım ütiye beriye ütiye beriye **büle** ve şindi bir cün kâriştirdım (1:39).*

Sonra / Sora / Sonna / Sona

*varidigürümcem gürümcem ondan **sora** bir sēne gēne evlentirdım e **sonna** benim benim evlatlarım gayrik oldu (6:6),*

*ūdutlardan ātık ben sot dinlēniym ondan **sōra** te bu kız miyi kocāsî hiç (1:211),*

*bilâca tüme de bu bilâcı kalmāsîlâr e ordan **sōra** türk ördilâri gelmiştirlâr önlâri çēndiniz ökîmişînis bülmişînis (1:5),*

*toppa ondan **sōna** bälamiş şimdi ältî yis kusur hâne (1:3).*

*araba üçüzlerlen üçüzlerden **sonna** çikti atlarle gidecaklar peşinâ böyleürtüli çarşafren çülümlemlen **sonna** bit giderım (4:166).*

Üle / Tüle

*dâreler çıkarırlâr dâreler gēhr çingēnē karîlâr dâre çıkarırlâr burdan üte **üle** e sünēt (4:133),*

*kardaş benden dâ bük ben üçüncüsü ĩmişım ē **tüle** işleydik ovadâ (6:18).*

1.3.5. Edatlar

Preşova ve Bilaç ağzında edatlar farklı şekillerde kullanılır. Bazen yabancı dillerde kullanılan şekillerde de kullanıldığını görebiliriz. En çok kullanılan edat türleri şunlardır:

1.3.5.1. Ünlem Edatları

eh, mo, ema, amo, ah, oh, eyy, ū, ūh:

(eh,ehh):

*bilâÇ yanına yaklaşamamıştlâr eski bilâÇ **eh** eski bilâç bîn bēş yūs askēr tūr̄k (1:138),
gerdım diyim ne oldi tana ānam **ehh** dedi o da işlemiştir berbar ayakablari (6:35),
yapmadi telefon diyim **eh** dedi madem soraysın dedi dıveriyim deyo dedi vurmiş (6:100).*

(amo, mo, ema):

*erkeklerim vet **amo** bu kıd benīm e ben tora aldım o bonboneri (6:163),
amo oldum fena çindi yo yok çok güñdel olmitın şindi gidıytın kocana (6:216),
gidıym elemin tanına o alemin alemin **amo** orıy tenın ne yapartık yökıt (6:218),
burēy **mo** burda da gitım doktorlâra baktılâr bişē iÇ bi iş ama (7:23),
şini **mo** klap düştüm kalkamaym kalkamaym mırılayamaym ne ūteden ne beriden (7:34),
çavurlârdan yokmiş **ema** tūle ta ōn birici sēnesinden burdan başlamış çiksinlâr (4:5).*

(ah, oh,eyy,ū,ūh):

*tēni bare sen būrda **ah** mori anē koyūvermezdın giderdım (6:177),
ōh o şködaya bindiydik başka keret ten nāsı deymitınis bilmeym (6:45),
burada hayvānlen tagmāslen tütūnlen harmān digıdık **eyy**(6:24),
ū ó vakıt var ĩmiştir bir an dey dā yok imiştir te bu kadā paralarıda (6:14),
orda ne daman tora **ōh** oldi bu tırbıya çıktı balkanā oldi ūtede (6:43),
tāgmıdır dıl midır bilmiytık **ūh** ben fakir idım sora ben gitım tağay ne neyci (6:102).*

1.3.5.2. Seslenme Edatları

oy, bre, more, ori, mori:

(oy, more, bre):

*sōra birisi geliş yiy **oy** kalkmış yeni bi vakıt obūrisi yiy (4:58),*

*ben kocam gēldi diyim **more** biliy misin sen bişe dedi yok (6:103),*

*ne var demesin **more** ne vār dedim çoçuğ dedim büle büle bile olmuş ve ben (6:104),*

*ben ne yapam sora āramām mori āramām otururum seninle e şindi diyim **oy** lēyla koymışım adını **oy** lēyla (6:175),*

*merak oldum çök fena oldum yapāy ben olīym telefon nāna ben deyuşum olīy hade **more** dedim (6:131),*

*bu düÇanle girdim o firmāya o firmada yidişledim yirmi sēne **more**(3:21),*

*hastaliki iÇ āyr etmedilār **bre** Çamóra (7:5),*

*gitim **bre** dünşēher bir yere doktorlāra hiÇ gitmirler hayr etsin po içtiydım dā aşayā yok (7:6).*

(ori, mori):

*ben diyim **mori** ten budala mitin çoçuğ tüley ten kapaysın dā bi (6:93),*

***mori** buráyā ne vār didim vār bişey sen divermeysınız dedim burda çoçuğ (6:99),*

*benimlen koyuverme anē bana koyuverme anē gidiym **mori**(6:173),*

*ben ne yapam sora āramām **mori** āramām otururum seninle e şindi diyim oy lēyla koymışım adını oy lēyla (6:175),*

*hiç **ori** hayr etmey ne hâplār tūle hâplārle ordan sonna gēldim (7:22),*

*bēnim kaynanam dīydi e **ori** gēyīn **ori** gēlin gēlmitin katabâyā ō dedim (6:25).*

1.3.5.3. Karşılaştırma Edatları

STT'den çok farklı bir yapıya sahip değiller.

***ne** ērkek **ni** kıs (1:102),*

***ni** tanâ hamal **ni** tanar haram (1:130),*

***hem** tēnéÇeēī **hem** hōçayīdi (2:33),*

ne baba cöriyolâr *ne* ana cöriyolâr (4:68),

nice sūti osun *nice* yemeği osun (4:151),⁸³

kōyunsus ya hayvansıs *ya* (4:226),

hem adamları *hem* karılâri (6:46),

hem cāvurlâri *hem* cāvur karılâri (6:46),

nekâ kayakmışlâr *neka* bosmışlâr (6:62),

ne gitirebilirdim *ne* bēkleyebilirdim (6:107),

ni yelerlen *ni* āyaklarlen (7:3),

bre Çamóra gitim *bre* düşünşēher bir yere (7:5),

nō vakit *nō* angi gün (7:46),

ni o görmıştır beni *ni* ben onı görmüşim (7:73),

ni kaynanaya çıkçışık *ni* kaynatay (7:85).

1.3.4. Fiiller

1.3.4.1. Fiil + Ulaş Eki + Yardımcı Fiil Dizilişinde Olanlar

Preşova ve Bilaç ağızı yeterlilik fiilini olumlu **-bil**, olumsuz kullanımda ise **-u** olarak tespit etmekteyiz. Kosova'nın diğer Türk ağız bölgelerinde yeterlilik fiili çok fazla görülme de varlığını korur, ancak Preşova ve Bilaç ağızında örneklerde çokça kullanıldığını görmek mümkündür.

1.3.4.1.1. Yeterlilik

ālabilirdim vērebilirdim kız için başka kabile başka kan e tūle (4:177),

yāpardım ben ne gitirebilirdim ne bēkleyebilirdim ama (6:107),

çimdeydinis ne zapāymışinis başka yerde āpabilmişik onlarle bizim onlarle evin onin (7:10),

ālabilirsinis onı almıştır onı almıştır bir bir profesör üç sene dort (1:68),

yapamadım ev te bu eşçi eve geldim em te burda kaldım gayri e ne daman (6:86),

⁸³ “nice” kelimesi sadece Preşova ve Bilaç bölgesinde değil diğer Kosova ağızlarında da çokça görülen ve örneklerde kullanılan bir kelimedir. Bu kelimeyi birçok fonksyonda kullanıldığını rastlayabiliriz. Bu örnekte de karşılaştırma eki veya sözcüğü olarak kullanılır.

kalktım telefon orda var tüledım yok yok sen **kalkamasen** öyle o ayaklarlen (6:133),
dayânamâymişim yök ben deyım var çoçugum ben küçüğü yaptın telefon (6:95),
bir intan ama ne yapatam geldi zeman idâre ârarım ama bu ev **yapamadi** (6:145),
bu elim da kóyuverdi klâp ay **mırlatıramaym** üle mırlâtıriym ama kaldāraym yökari (7:31),
kaldāramāym yok ben demiş şeyi yâltmış yaşına âtmış bês yaşına(yum kon) sađlām (7:32),
mırlayamaym hiÇ kaldırı haçan kalkaym kaldırı dışardan kaldırı yok po şüçür geçe için (7:36),
şini mo klap düştüm **kalkamaym kalkamaym mırlayamaym** ne üteden ne beriden (7:34),
âstaneden olım hepdayanımkalkamāym hiÇ **mırlayamāym** te bu yâstıklār böyle üteye kalır arkamde
heb (7:39).

1.3.4.1.2. Tezlik

benımlen **koyuverme** ané bana **koyuverme** ané gidiym mori (6:173),
dedım anam ben bilseydım ki kalırım yalnız **kóyuvermedim** (6:176),
teni bare sen bürda ah mori ané **koyüvermezdim** giderdım (6:177),
gezıydım çendım çendım kalkaydım çendım ama yavaş yavaş bu da **kóyuverdi** (7:30),
bu elim da **kóyuverdi** klâp ay mırlatıramaym üle mırlâtıriym ama kaldāraym yökari (7:31),
çavurlâri yok müslümanlâri veç çavurlâri e bidi **koyverdiâr** (6:53),
koyverdiâr bid çitık éve tona evde çabuk çabuk evél inekler (6:54).

1.3.4.2. İsim+Fiil Dizilişinde Olanlar

merak oldum çök **fena oldum** yapāy **ben olıym** telefon nāna ben **deyuşum olıy** hade more dedım
(6:131),
ayaklari kırkyok yok bişem yoktur te bende diversın çi **merak olayım** ben işallāh anam işalla desın
dā iy (6:134),
ama allāh **yardımcı oldi** doktorlār ütede gündel baktılār valla doktorlār çok baktılār ütede ni dērdi
sen âlemun tıl oranun arnauç buranın ama yok (6:135).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. CÜMLE BİLGİSİ

1.1. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE VE ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Bir cümlede yüklemi oluşturan öge ya fiil soyludur ya da isim soyludur. Eğer yüklem fiil soylu ise cümle fiil cümlesidir; yüklemi isim soylu ise cümle isim cümlesidir. Bir cümlemin yüklemi ya çekimli bir fiil ya da ek fiille çekimlenmiş bir isim olabilir. Her cümlemin bir anlamı vardır. Ancak cümleler bu anlamı değişik yapılarla bildirir. Bazen bir yargıyı haber verir. Bazen anlamı, soruyla bildirir. Bazense bir duyguyu aktararak ifade eder.⁸⁴ Kökleri, ekleri, bunların birleşme koşullarını, birleşme biçimlerini, türetim ve işletim özelliklerini, biçim değişikliklerini, dil birimlerinin işlevlerini, sözcük türlerinin ayırımında temel alınacak ölçütleri ele alır.⁸⁵ Bu ağızda ise cümleler anlamına ve türüne göre belli özellikler taşımaktadır. Buna göre Preşova ve Bilaç ağızında yüklem türü bakımından cümleler ikiye ayrılır:

1.1.1 Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerdir. Bu fiil şahıs ve kip eki alarak çekimlenir. Türkçede fiil cümlesi isim cümlesinden daha çok kullanılır. Fakat Preşova ve Bilaç ağızında fiiller durumuna göre farklılıklar gösterir.

*kurdurduk **doldurdilâr** patiskada **yapardilâr** tōrba būk **doldurdilâr**(4:247),*

*biñ dokusüz kırk iki sēnesinde preşovadan ben bir arkādaşım **lengēldim**(3:9),*

*dışardan mî **dedi** bizım bülecünlumuz āllah aşkına gēne çavurlâr **kurtardilâr**(1:192),*

*araba üçüzlerlen üçüzlerden sonra **çikti** atlarla **gidacaklar**(4:166),*

*ālā razi ōlsun olardan biraz çok yardıma **bulundilâr** bide ama āllā **büyümiş**(5:4).*

Fiil cümleleri yüklem türüne göre ikiye ayrılır:

⁸⁴ Suzana Canhasi, "Mitroviça Türk Ağızı, Cümle Bilgisi", Belgrat, 1992, Y.L.T.

⁸⁵ Kerime Üstünova, "Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi)" Kesit yay., I. bas., İstanbul, Aralık, 2008, s.3.

1.1.1.1. Olumlu Fiil Cümlesi

Preşova ve Bilaç ağzında olumlu fiil cümlesi olarak çok fazla farklılıklar göstermez. Derlemelerde şöyle örneklerde bulunmaktadır.

*arabayî imiştir inēkle begirle âlmak ben ēvel ādetler yüzde yüz **dēğişmişür** (1:122),*

*kırmızı künklēr üç dört sara Çünkler üç dört sara te bñle uzuñ Çümklēr hepisi **bakāylâr** (1:32),*

*üsÇüpte dernek amo şindi bakāym gene gene **yapıyorlâr** gene **yapıyorlâr** (3:53).*

*burda istrumuni bulmadi se câmi **bōzulmişidi** o taşlâ **kaybetilâr** (1:62),*

***saklamışım** ütiye beriye ütiye beriye büle ve şindi bir cün **kāriştirdım** (1:39).*

1.1.1.2. Olumsuz Fiil Cümlesi

Fiil cümlelerinde eylemin gerçekleşmediğini veya gerçekleşmeyeceğini, isim cümlelerinde bir durumun var olmadığını veya olmayacağını anlatan cümlelerdir.⁸⁶ Olumlu bir fiil cümlesini olumsuz yapmak için, fiil olan yüklem "-mA" olumsuzluk eki getirilir.

*dedım anam ben bilseydım ki kalırımıyalınız **kóyuvermedim** (6:196),*

*türkiyey ama ben yok **ayrılmam** e şindi madım ben **ayrılmam** (6:237),*

*derdi itiyarlâr bēdāva vemiş işalla diyen bu cāmi hebili cēmātsīs **kalmās** (4:120),*

*amaçene bu harptan sora sündi o ekunumī **kālmadi** (3:42),*

*insan yaşamış **dümimiş** nedir o cünâh **dümimiş** (1:59),*

*burda istrumuni **bulmadi** se câmi **bōzulmişidi** o taşlâ **kaybetilâr** (1:62),*

*nāsın almışın cētmişin mī tamam celiysık cualdā **ālmamışım cētirmemişik** istedi (1:113),*

1.1.2 İsim Cümlesi

Yüklemi isim olan ya da isim soylu sözcüğün ek fiil olarak yüklem olmasıyla oluşan cümlelerdir. Eğer fiiller fiilimsi eklerini alırlarsa onlarda isim cümlesini oluştururlar. Bu ağızda da kullanılan bir biçimdir.

*kapikule bürsayā bir āfta dünüş üç **kērekmişim sūriyēda** se (1:199),*

⁸⁶ a.g.e, s. 142.

değişir âdet slupçanîn değişir çöök âdet çök değeşir düğünler de büle fark var ya orayi **çoktur** (1:57),

Çeyifle örda başkadır o başka dua başa duadır orda başka **duadır** (1:100).

nicē dır Çocuk düşünī anasī acıba **āsta midır nāsıdır** te üllilēr ülümlēr (4:67),

burda çóuk ütede anasī düşüniy çocuk için ālamāyada **nāsıdır** (4:66),

ütede cenāze gēlī o üteden tūle ama esçiden bi çift fākirlik var imiştir ama dā **lezētlī imiştir** (4:69),

âçan ne vār neler yemēkler **kēyīfī imiştir** oturāsın şini (4:73).

1.1.2.1 Olumlu İsim Cümlesi

Çeyifle örda başkadır o başka dua başa duadır orda başka duadır o araplarda yok yok şinde cidiysık biras araparda orada **var imiştir ēl ēle** (1:100),

âçan almişīn nānay nāsın almişin sen nāsın imişin **güveğ ārabayin** (1:112).

1.1.2.2. Olumsuz İsim Cümlesi

Çoylüler ēm yalın ākşam Çoylüler kadınlār ēp ayrı **ayrı yök** (1:125).

1.1.3. Soru Cümlesi

İçinde soru anlamı bulunan; bir konuda bilgi edinmek, şüpheleri gidermek ve düşünceleri onaylatmak için kurulan cümlelere soru cümlesi denir. Cümlenin öğelerini bulmaya yönelik tüm soru kelimeleriyle soru cümleleri yapılabilir.

o sis de mi bülmēsıns **çimdir** o anasınâ kısıkardaşınâ ēpisinē çabūk odaya Boşnaklar demek (1:94),

öyle geldi trup uturdılār **nīçin** yemişin bi kizi bizde **ne zeman** (1:95),

onlara boşnaklār **nerde** bū sokāk e cīti aklımdan ancā son olmiş bak canım furuncīyā gitim furuncīyā (1:84),

nāsın almişin cītmīşin **mī** tamam celiysık cualdā ālmamişim çetirmemişik istedi (1:113).

1.2. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Türkçe cümle yapısında öge dizilişi şöyledir: **Özne + tümleçler + yüklem**. Yüklem sonda bulunur. Diğer ögelerin yeri önem sırasına göre değişebilir. Preşova ve Bilaç ağzında kurallı cümle olarak çok fazla görülmez ama bunun yerinde daha çok kuralsız ve devrik cümleler kullanılır.

1.2.1 Kurallı Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümledir. Bu ağzın cümle yapısı bakımından şu örneklerde görülmektedir.

*istecī kardaşımın Çocuği istedi istedi kiskārdaşi dā būk kiskardaşi **ülmıştır** (1:114),*

*başlantisi even misir bakirlar kaynatmistirlar akşamdan sona **gelmistirlar** (1:124),*

*ortasi bilacin mehaneler kaveler çümçi burda da dā bir kat **beslenmistilar**(1:146),*

*başha dorum gelmistilar ne imistilar burda türklér eli beşinden **başlamistirlar** (1:147),*

*burūsayā dilmişim paşaport Çikariyidilar ben **Çikarmadım**(1:109).*

1.2.1.1. Kurallı Fiil Cümlesi

*on dört yaşınā tekayütit tekayüt on dort on dort on dort sene tekayütit burda otürurum biras burdā **çalışmām** (2:32),*

*türkiyennin Çigirir beligratā delar Çağidi nāsı deysinis onó dāvetiyē **gidersık** (2:39),*

*türÇiyeya gelmişim kat defa giderdim istambola giderdim bursāya **gitmişim** (3:67),*

*çavurlardan yokmiş ema tūle ta ön birici senesinden burdan başlamiş **çiksmilar** (4:5),*

*Çöyde e bis hayvānlık liç leşperhık hayvanlarle gitmişik hâyvanlarle **sürmüşik** (4:17).*

1.2.1.2. Kurallı İsim Cümlesi

*büyügi giti gore gider priştinède ikinçisi ekonomski çatip **çatip imıştır** (2:30),*

*vår içki vår yemek var var ambasadör kapedan büyük karışık personāl **çimsın** (2:42),*

*üki üç sāt orda arabāylen giderim hem bitirirsık altide mi sekisde mi nāsı idi bilmēm maksat **ordāyis** (2:44),*

*birisî stamböldadır benden dâ genç iki sene **büyük kardaşım** (2:62),*

*demek çimdi seksen beş seksen altı **yaşındayım** (3:66),*

*bürdâ pî seksen âne türk onlar hep **çıkma** (4:7).*

1.2.2 Devrik Cümle

Yüklemi sonda yer almayan cümlelere devrik cümle denir. Cümlenin yüklemi başında, ortasında bulunabilir; ama cümlenin sonunda değildir. Günlük konuşma dilinde devrik cümle çok sık kullanılır. Önceden planlanmayan konuşmalarda insan, öncelikle dikkatini söylemek istediğine yoğunlaştırır. Cümlenin yapısına ve kuruluşuna çok dikkat etmez. Preşova ve Bilaç ağzında da kurallı cümle ve oranla devrik cümleler daha çok kullanılmaktadır.

*saten eli âltısında imişim sarâévâda asker o zamanlar **güzeldi** askerlilik (4:20),*

*âşçerilik kırk dordunde âsker gitim aylemis pis aşçer sâçış o âşçerlik ne cêçışirdilâr tabi kabilâr anân cêçirî babân cêçirî kardaşlâr **cêçirî** oni (4:19),*

*dirjavalî yok arıysınîz dirjavânî e bîr te o tütûn ne işlêrdık **cütürîdik**(4:32),*

*şindî cît dūÇanda şte o Çocuklar kalıpi **gitsın** kōmpîr alsın şini gen **gâl** bunî (4:40),*

*hëyu gîttin ũçüzler bütûn austos sayidi âygi dağa balkanâ ũn **getirecën anlaştın** sen (4:45).*

1.2.2.1. Devrik Fiil Cümlesi

*bu filçancik oyini **öynardilâr** tesçi **koyâydilâr** orda e (4:93),*

***anlay misın** sen uzatlık têravilârî çök **öturdik** çârşidâ çârşida oturiydîk (4:79),*

*paşapört **yorulmuşidim** hâleb vâŗşavâ ũdutlardan bıkmışidim (1:210),*

*dübüdüs karpuş orda **vurulmuşidi** kumanovîn karpuş vöyvöda (4:196).*

*nece sırbistan ama **koyuverilmişti** o episi hëpisi koyuverınca da türkiyeyi (1:19).*

1.2.2.2. Devrik İsim Cümlesi

*alasinız yémek içmek to var **imiştir lezet** dā isla ēşçiden şindi (4:89).*

*yirmi dōrt āy imişim **āsker imişim** sarāyāvāda yirmi dort ay imişim (1:10)*

*askēr uğırlama ēy ēy islā imişim imişim Çâvûş **Çâvûş imişim** (1:11).*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. (METİN)

1.1. RAİF YUSUF

Kosova

Preşova- Bilaç Köyü

Yaş : 84

Köy : Bilaç

Konu : Bilaç Hakkında Sohbet

Meslek: Emekli Berber

-Bilaç eski zamanlarda nasıldı?

(1) o zamanda kâlmış bu isim bilaç kit kide gid gide gid gide bälana (2) bälana bälana bak bilaç nāsıl dēlin devilir iki yüz āne vār imiştir mi yök mi imiştir (3) toppa ondan sōna bälamiş şimdi ālti yis kusur hāne (4) yēdi yus kusur hāne ama gelmedilār kırk kusur Çōyden gēlmıştırılār (5) bilaça tüme de bu bilaç kalmāsılār e ordan sōra türk ördilāri gēlmıştırılār önlāri çēndiniz ökimişinis bülmişinis (6) nāsır gitmiştir nē gine kâ kalmıştır e şindi burdan bilaç ama bilaçtan (7) dā bōsnayā bēş yūs ötuz yedi sēne tarī bōsnadan ne (8) zeman başşamiştir bōsnadan beriye doğri çekim tamam gid giye (9) gid giye türçiyeye çekilmiş ö imiştir cīyan ārbi ö imiştir cīyanın ābi deil (10) imiştir veç se serbistan o imiştir bağlı hükumete nice şinde (11) te şinde bugün bu sāta bāđri ama neden bağri hēp yolük (12) müslümānlarā nēreye bakarsen müslümānlar āteşte müslüman kān (13) vetim müslümānlarda kan doçülü üle imiştir o beşüs kūsus seneden (14) evelē türçiyay türçiyaya viyena türçiyaya budinpeşt ama gid gidē (15) gid gidē gid gidē türçiyay kēndi yuvasinā ē türçiyeye kaldı te orda (16) başka bi tarafa bulgar bu bu gelmiştir dūnyanın dūnyanın sāvaşı (17) ölmüştür deil imiştir veç se serbistā serbistan imiştir yumrük (18) nice bi yumurta o bitile o balkanden evropanen o şe ölmüştür türkiyē (19) nece serbistan ama koyuverilmiş o ēpisi hēpisi koyuverinca da türkiyeyi (20) kovalamak bilaçın durumu te tōdır anlaştēniz bilaçtan te odır bilaç (21) imiştir askeriyaya askeriyaya çekilmiştir kışlaları bozmıştırılār fūrūnları (22) bozmuştırılār şadırvanları bozmuştırılār ön iki çēşme bilaştā (23) yüz dört tānē furun bilaştā şadırvanlar bilaştā biz inanmışık (24) çı o kadar neden nedın

o sū gēlmişir bu çeşmēlere bu şadırvanlara (25) bi sene eray gadar büyük birhāmet geldī yağmur kopti (26) sular asfalt yılıştı kūm çok alındı burdan kūm somoliCa Çukarka (27) hēp burdan kūm almıştir ve düşetmişitrlâr bu dērekazılarla (28) nāsıl devlice nice bu oda tūle tā dīl ama ben o kadar (29) cetirim dā bol dā derin bīr su bī yağmur arada sarada ōn (30) ikī ay â kırk ikī āyvan su gūtürdi şagağā balkandan ōrda Çörcuk (31) o zaman yok̃mişitrlâr nice şinde teknolojiya tōpraktan künkülēr (32) kırmizī künklēr ūç dōrt sara Çünkler üç dōrt sara te būle uzuñ Çümklēr hepisi bakaylâr (33) sâri âltın altın âllāh ta büyür üküyüz üç yūs sene eveli o Çünklēr

-Bulgarların geldiği dönemi ve zorluklarını anlatır mısın Raif amca?

(34) peşin kemâl paşā e bu çelmiştir otus sekisinde mi otuz yedisinde mi (35) türkiyadan bizim āvanın kocası āvanın kocası getirmişir ve ne zeman (36) ō çe oldi bana gelin isteydi ki beklesin al em ebip ama saklamışım (37) ūşetmişim Çüni bu bunī bulsa būle bugarlar yök ne dāyāk hāfis tūbeler (38) ne kā venī te ka bilr bulgarlârlan ondan sōna hiristiyanlâ ama ep (39) saklamışım ütiye beriye ütiye beriye būle ve şindi bir çün kâriştirdım (40) bişeyler bıldum o koymışım ōrda ama yitmiş̃ o rāmetli te ōdır

-Eskiden düğün adetleri nasıldı Raif amca gelin nasıl alırdınız?

(41) adētler aynī adētler değışmemiştir, ramazan bayramlar o şeler episi (42) e şindi alırsen başka bişā adētler değışmişitrlâr e şindideğışmişitrlēr düğünler (43) çōok değışmiştir düğünler e şindi bu düğünlēr harada sarada niçe franCadān pse biras biras tūrkiyadan gelme peñçesiz tūrkiyadān (44) müslūman de müslūman müslūmanın bóynuzlari yoktur müslūmanın (45) vardır kurānī namāzī ramazānī bayramī onī te hepi te odır müslūman e ālırsen (46) başka e te bu değışmiştir şindi düğünlēr çok çok çok âllāh eski (47) düğünler arādā gelin ōrtadā bir kız ilerde iki kadın İtiyarler kenara (48) gelin ortadā duvakın ürtülü tak tā gelirler ēvine kēndi ēvinē (49) a babasının evinde orda odur musafir orda odur misafir yirmi seneli babada yirmi sene mi yirmi iki yirmi (50) üç senin yēvine gelecten senin evini araycan ama bakalım senin (51) ēvuni nāsır orda nāsır o şey olacan orda müimi vardır te o adētler (52) değışmiştir çok çök yok az çök aynī aynī ayni yoktur biş fark fak̃etmezmiştir (53) yok yok yok e şinde arada sırada ālırsen Çöyden kōyē değışir (54) adēt Çöyden Çöye şindi al miratofCın al ternofCayī çünki biras (55) kaçālım otūs kırk kilometro yakın getirmeyelim ternofCın teri bilâÇ (56) yēdi kilometro çünçi bu episi beni tānaylâr ama ternofCa ve MiratofCa (57) değışir adēt slupçanin değışir çōok adēt çök degeşir düğünler de būle fark var ya orayı çoktur

(muhabet arasında söylediği bir ata sözü)(58) sēnelērlen sēnelērle senelērle (59) insan yaşamış dūmimiş nedir o cūnāh dūmimiş (60) o nedir o cūnāh e şindi cūnāh bureya kada ama cel cōr cenabı āllah dā yol brakmış

-Eskiden bilacın nasıl bir mimarisi vardı amca bahseder misin biraz?

(61) tabī ama burdan kālkiştīlār preşova buyanoCa fāzzasi preşovā çüye (62) burda istrumuni bulmadi se cāmī bōzulmişidi o taşfā kaybetilār (63) bizım beyzāt babam amuca çucuklārī evren paşanın kiskardaşı (64) onūnle konuşmış a isimi beyzat bornovādā demiş nē ne de orda (65) gūmūktır bilāšta a evren paşanīn dēdesī güzdınız mi o taşfārī o būk (66) tāş yo yo yok mezār nice bi cētınız mi camiyā bilāca e cīrir o cāmīyā bir (67) uzuñ tāş dōrtūs kūsūr seneliktir odır bīn bāşının kızı serbez onī (68) ālabılırsınıs onī almıştır onī almıştır bir bir profesör üç sene dort (69) sene eveli onlar miştirlār prizrende türkiyādan ama profesör stambolī (70) istambolda onlar imiştir iki kişi mü üç kişi prizrenden ben gelmişim (71) yemeğe hem gidim düÇana var miştir āvız yaşar havız (72) yaşar dobirçanlı stambolda geçen sene ūldi āllāh kusurlarini onun (73) giderÇen ustra dedi nerey gidiysin dedim düÇana gidiyim dedim yürürım he tamam (74) hayde dedi biras te var dedi bir profesör stanboldan dedi kōnuşālım (75) biraz dedi o da türk o köli ama hoca hiç girdim selamun aleykum aleykum selam (76) hū nāsılsan iy misin tap tap dedi koca başfādi e şindi havız yaşar diy büle büle (77) budur yerli hisli hī tamam ya didi bu taşī işinden (78) veç o taşī cōrelım evet dedim biñ bāşının kızı biñ bāşının (79) kızı dedim burda ūlmiştir bilātta hem gūmūştirlār ā bet olmiştir cēlmiştir ama ne okumāk hemen (80) gelmiştir örtāsına te dedi girmişiniz hemen gelmiştir örtāsına diy (81) evet dedi raif abi dedi biñ bāşının kızı tāmam dedi sizlērın senedi biñ bāşınīn kızı dōrt yūs senelik takıldı tamam dedi (82) bu didigirdi tariyā istamboldadır

-Raif Amca buraya misafir geldiğinde nasıl beklersiniz?

(83) cīdiy misafir arāy ōni bulamāym bulamāym ama şindi bak bak diym (84) onlara boşnaklār nerde bū sokāk e cēti aklımdan ancā son olmuş bak canım furunciyā gitim furunciyā (85) dedim bū mu adres burdā bülunur mu ēvet dedi bulunur nerde (86) te didi ilk sakak ikinci sōl tık tık gitim kovdī amo onun değılmiş (87) onun kiskardaşının çimçi arāylār tık tık kapiya Çikti Çikti ama (88) açmāy kapisı tikiştım evi ama bakāy büle e burda mi dedim poştar muhamet bak ta bak bak ōdur dā der açar kapiy bakta bakta gēne gēlmiştir gitmiş ütede ça se ki pa na gilirke rains e halbuki gormemiştir (89) amo sūredi takmış süreti orda küpeklēr de vār āma hizmetçarkā (90) getireceklār akşamlık getirmiş hizmetÇarka legēnī yıkārım elerini (91) ama peşkiri ileri çekir ki hizmetçarkā geliy başvermes onī te büledir (92) hizmetçarkā yēmek bi parça ēt çorba falan üledir sen ne

oturiysın (93) hizmetçarkaya çes sanma cüreviimiştırlâr yok yok sen gēz gez sen gez sen o giterken o hep büle büle türlden (94) o sis de mi bülmesınıs çimdır o anasınâ kiskardaşınâ ēpsinē çabūk odaya Boşnaklar demek (95) öyle geldi trıup uturdiâr niçin yemiysın bi kizi bizde ne zeman (96) dedī marşelâr uştâr celır işlesın bişē biz âyrı veriysık ekmēk a ben bu (97) eve bu eve ğelmişım buraya dedım benın ârkadâşımın ben biliym ki görei yabâncı (98) bağlâym e sâbaya kadâr üçısız móabbet móabbet móabbet ordan bitī ūz evının için ēr biyere (99) ama şu büle yerler öldi mi ērbirisi serbēs sıkılmak yök serbes

-Raif Amca senin hanımla nasıl evlendin,nasıl tanıştın,kim tanıştırdı?

(100) Çēyifle ōrda başkadır o başka dua başa duadır orda başka duadır o araplarda yok yok şinde cidiysık biras araparda orada varımiştır ēl ēle (101) ama ēl yakışmâycak ēl ēle çimçi Çıtıp verēr kūrân verēr kıs ve ērkek (102) tanaşacak büle ēm ayroldi bir dâi ne ērkek ni kīs oni gözini (103) görmēycak haşeriyat üle diy ama şinde şinde veriysık başa biro şeye benim düÇan (104) şu burda ama ben ben durâydiken dişarda çârşiyile veç çıkmışım düÇandan çidim (105) svetlanoya svetlano ne yapâysınız güliy o cüliy e sonra yaklaşacak (106) gelecek bana cavur karisi yelecek e mōre raif gidıysık çelini (107) âlalım ne çelini ne gelini çelini getirıysık bu düğün yapmadınız düğün ayda alti aydân (108) sonra slavko dinniy ütede slavko da Çikmiştir sıs sıs diy sıs çelin (109) ğeldi alti aydân sōnra düğün şindi da ister arnaut ister kıpti ister o şey tanâşmâk (110) yök çeldi biti elden bitis anâ babâ tamâm tamâm şindi bēn ve dayım düÇanda gelmiştırlâr soraylâr

(111)(Raif Amcanın kızından Havva İbrahimi bir konuşma modeli) âma ado bak bēni kız sōray senin (112) âçan almişın nânay nâsın almişın sen nâsın imişın güveğ ârabayın (113) nâsın almişın çitmişın mi tamam celiysık cualdâ âlmamışım çetirmemişık istedi (114) isteci kardaşımın Çocuğı istedi istedi kiskârdaşı dâ bük kiskardaşı ūlmiştir (115) yo yodokus sēne varmiştir o isteci gitmiştırlâr ēve ğelmiştir alti yidi âydan (116) sōnra gürüşmek yök yāsâk düğün âraba atı (117) gitmiştırlâr arabaya bindirmiştırlâr yolâ atmiştırlâr yolda gitmişık (118) almişık üle Çoyün âdeti onları evet çok çok kabul etmemiştırlâr (119) yâri yolda bir âraba uzâk obir araba beride e bir ōro (120) sigaralâri deĝişmiştırlâr tap tap birisi almiştir maltepe biri imiştir (121) onı oldi arabaya getirmiştırlâr tıkmışlâr içeri iki üç kadın getirmişlar o ēm orda da (122) arabayı imiştir inēkle begirle âlmak ben ēvel âdetler yüzde yüz deĝişmiştir (123) evēl dedım bu yōktó yōktó üç gün dört gün düğün düğün ilk (124) başlantisi even misir bakırlâr kaynatmiştırlâr âkşamdıan sona gelmiştırlâr (125) Çoylüler ēm yalın âkşam Çoylüler kadınlâr ēp ayrı ayrı yök (126) kadının başkâ ērkeğın başkâ odalâi misafirlâr düzüğıysık gelini (127) âlalım yūs kişi kim asırçanın varımiştir ayde ama düğün (128) çok çok ama kâdın kadınlarden erkēk erkeklerlen şimdı olmaz âyip (129) dâyisla çirmeyelim denizē se boulursık

- Raif Amca bildiğin bir ata sözü var mı, eski bilacın nasıl bir yerleşimi vardı anlatır mısın?

(130) dōst ōlma çavura pek inanmā çavur ni tanâ hamal ni tanar hamal haram (131) şu ona inanma dīnsız imansızdır te te üle anlattıryam itiyarlen (132) se itiyarlârdan bû bu uzak tarīdır bû bilâÇ evel bu bilâÇş hep balkân (133) imiştir âl Çukarkadan derler somoliCaya kadar bu hep balkân (134) şinde başa Çok Çok başkâ eh şindi gördünis çirdınıs bilâçî ē kliseden (135) gördünız mi kliseyi kliseden aşâ bir ev yok imiştir (136) oimiştir boşlūk bilim klise altına orda imiştirfâr furunlâr (137) çümçe eski bilâÇ sayılır nice bir kasâbâ preşova buyanovCa (138) bilâÇ yanına yaklaşımamıştılâr eski bilâÇ eh eski bilâç bīn bēş yūs askēr tūr̄k (139) âskeri burda var imiştir o okura şinde nedir o ondan sora bir dēpo (140) var orda te ona derlâr fabrika ama o ey bi küÇük fabrikây yirmi otūs argat orda (141) var imiştir işÇiler o imiştir hēp âskeriyanın hep askeriya (142) ondan sonra alnında kışlâlâr var imiştir kışlât biliysınız nedir o (143) ě askeriya iki katânâ bis onlari yetişmemişik biz yetişmemişik yalnız (144) bu imiştir ūküyüz yirmi kusur düÇân var imiştir bilâÇ eski bilâÇ şimdi bu dērēden (145) çamīdan ūteye sâ söl düÇân ūteyē düÇân ūteyē düÇân (146) ōrtasi bilâçın mēhanēler kâveler çümÇi burda da dâ bir kat beslēmmişlâr (147) ūş olmişlâr todur eski bilâş ondân sora beriye bilâÇ (148) başha dōrum gēlmişlâr ne imişlâr burda türklēr elī beşinden başlâmıştılâr (149) Çıksınlâr türkiyeye tâ yetmiş altısına kâdar yetmiş beşine (150) kadar âlmiş dokusuna kâdar yakın yakın arada sırada seksen ev (151) çıkmıştılâr türkiyeye bileri çiktir çiktir kumanovaya bileri gitmiştılâr ūskūbe ūleri gitmiştılâr priştinēya şu buradân (152) ne kâldık bis yirmi hânē yirmi ânē ūküyüz elī ânē imiştir hiristiyānlâr

- Raif Amca eskiden Bilaç'ta kaç türk evleri vardıya da şöyle söyliyim eskiden bugüne kadar kaç ev kaldı ?

(153) ūksek ōca oda se kadınlar nedir o gümük yūs sene üçūs sene eveli oñlâr (154) oñlâr Çüpelerin Çüpelerle neçe o yerin Çüpeleri gibi obir eli hep (155) erçek erkekler adamlar islâ çörmiy cörmışınız o taşī odır bīn başınin kızı o (156) gelmiştir prizrēn priştinâ māmūşa vār kumanovâ ūskūb vār türk (157) ondan sora gostivâr ne kâ istersēn çōy vârdır vraptiCe ūsvan tūr̄k çök (158) var amâ gid gidē çök tūr̄k çok Çekildi burdan kalkıştilar e bilâÇ (159) gitırsaydı bilâça arada sırada şindi bilâÇ en az en āz bīn ev tūr̄k bīn ev ne (160) demek bīn ev incenerin ordâ dōktorun ordâ hēptenin ordâ ilk (161) ōkul açılan bilâÇta tūr̄çe açılmıştır te one ittedım bāłkan (162) aksarâda bakan hōtel balkan e orda imiştir sefedın ābey burda imiştir (163) ūğretmen ilk ordan sora o kapatı gitı kumanovaya çektilar (164) kumanovadân çektilar priştine priştineden gitı türkiyeye arada (165) sarada ararsen türkiyeda bugün bulunūr ne gitmiştılâr beş alti (166) milyōn kumanovâ mâlesi ona deyler cāfer mâlesi o ep (167) kumanovâ neden neden çaurdan kaştı po niçin

bişe geçer o bulanık su (168) tamam te dobrıÇandā dobrıÇanda çıkımaylâr mazal şindi türküyeya evler (169) yâpaylâr onı bunı tā okul biteriy üteye beriye amā uuf o kâ (170) milêt ne çıkmıştır en az en az yirmi kşur milyon (171) müslümân olurdi burda yirmi kşur milyar müslüman olurdi

- Raif Amca eskiden adetler nasıldı, misafirlik nasıldı?

(172) tabi sêksen yüzde yüz deyemiyim yüzde seksen onlar (173) değışmiştirlâr toplantılân evel bën berber altmış gün evde (174) akşamlık yememişim nerde ayaktaşlarda bu akşam otus kişi (175) toplanısık sendensık akşamlıkta altmış gün te öyle gitmişik (176) kimde var misafir biras değıştirmişik misafirâ gidıysık sabayâ (177) kâ filcan oynamışık oni yetişmemişimis siz e şinde üzük (178) oynamışık o âdetler sünmiştirlâr şindi yini âdetler sât dorde kâ (179) uturur üçisiz eve gehr sât ikiyê kâ üçe ikiye günin uyur var mi bu (180) üteda te nasır âdetler değışmiştirlâr er bi yerde er bi yerde yumruk (181) tokat vurmuş milede ama cormiy cormiy a taşıysin bişe alında bir (182) parça et taşıysık a Çimse bülmî ne taşıysin o eti onâ murmişin (183) onı tüketmişin onı tepelemişin ama Çimdir o kalp kalp olmasa (184) yaşar misin tabiki bak işde kalp o a sen şey açan o şeyi etmişin beşemisın te te o te o âdetler (185) şinde arada sırada alalım üle ben fazlâ ne var bi âstalığım (186) boğazımda altmış sekizinden stamböl âksaray gidersık ürtili (187) çarşıya aksaraydan çüprüy ceçıysin o zaman Çüprü yokmiştir (189) rayizi idi camî balkan lâmbalâr sağda varmıştır bi doktor prof (190) çok kuvetli bi doktor iy bi doktor boaz dort biñ beşyüs seksen lira (191) arani ameliyat ameliyat bën cirmedim Çimçe dedim iÇerden mi (192) dışardan mi dedi bizim büle cünlumuz allah aşkına gene cavurlâr kurtardılâr (193) yok ameliyat biti dâ taşarım hür hür âstalık e şı neden sorarsiniz (194) laflari ama ben korkarım konuşaym çok başka düğün bir kerete yokmiştir (195) başka düğün bük düğünmiştir aynı düğün imıştır akşam akşam derida başa dünere bişi çevirir yöktó (196) cirmemiz nereye ne lâzım te şinde iki siz biliyn âci ağay tamile e (197) po tanırdır tam sen Çendi Çendi üzünü kendi alani bulmuşısın nerde (198) takaysa cirme başkasana üledir vâziyet üledir dünya cenabi allah inşani yaratmış

-Raif Amca Türkiye'ye en son ne zaman gitiniz,orada akrabanız var mı?

(199) kapikule bürsayâ birâfta dünüş üç kerekmişim süriyêda se (200) türküyay nice kumanova hiç hiç hiç dautdededa vardır amucamis (201) bilâçliâr vâ demirtâşa vâ hâlamın oğli kemâl paşada var (202) itiyarın dayılârî izmir bornovo amucalar eskişerde amuca oğli (203) var adapazarda aynı türküyede her bi yerde vardır çağırılâr yol (204) üdenik uçak üdenik yok yok iç elazım dil yalnız burısayâ bürsa (205) imıştır burısada tramonlar yokmiştir bi yer yol garajâ çürpriler (206) yokmiştir yok yok imıştır şindi bâlamış burısa ohō ohō (207) demirtâşa gitik bir

āta çıkmadım bir yere hālāmin oğli diydi dayī (208) nīye niye ıkmırsın nereye gidīm po mu nōmiş
abi amā yērmī sēne uzātī (209) burūsayā dīlmişim paşaport ıkariydiġār ben çıkarmadım (210)
paşapōrt yorulmişidīm hāleb vārşavā ūduġlardan bıkmışidīm (211) ūduġlardan ātık ben sot
dinlēniym ondan sōra te bu kiz miyi kocāsī hiç (212) sōrmadi arabayā pōttaya paşaporti yeri
gōstermiş (213) tūrkiyey gidıysık yērmī sēne sora tūrkiya var..

1.2. MAHMUT AHMETİ

Kosova

Preşova

Yaş: 70

Köy: Preşova

Konu: Aile Geçimi, Kendi Hayat Hikayesi

Meslek: Emekli Tüccar

-Nasılın Mahmut Amca, mahmut amca biraz ailenden bahseder misin, nereden gelmişler?

(1) kızımıy misin iy misiniz teşkür ederis otörün otörün be otörün be oturun oturun sis otörün sis sorón ne bilersık (2) bis sülërsık âylenen âylenen benim nënem benim bâbanın babâsi dobrçanlı bâbâne (3) türÇe ânëm miratoCalî arnauç arnauçÇe ülmış nënem miftî almişt (4) gëne türÇedir birsi vranyâfi vranyali ne kaçmışlâr on ikis on iki senesinde (5) amo o türÇe hiç konuşmaydi amca deydi konuşursem arnauççe (6) sis alışmâsınız türÇe kaybëderseniz türÇey e tordan biz em (7) müfti imiştir babëüş benim dëdem üskubte müfti kumanovada kyo (8) falancada prešovada imiştir hōca o zaman kaç sënë binëm fakat dëdem

-Mahmut Amca biraz senin askerlik anlarından bahseder misin, nerede yaptın askerliğini?

(9) ben âskerî gitmişin âskeriyë âltmış birinde altmış iği altmış üç iki sene (10) yirmi dört ay imişim âsker imişim sarâyâvâda yirmi dört ay imişim (11) (askere nasıl uğurlandınız?) askër uğurlama ey ey islâ imişim imişim Çâvüş Çâvüş imişim (12) o vakit üdede onbaş mı nasî deyle Çâvüş çe onbaş po e yirmi dört ay üdede (13) Çalışmışım âsker sora geldim bürdâ benim zanât var imiştir (14) doğramaçi mârângoz doğramaçi marangoz derlâr e ben girdim alışveriş tırgovina tırcârlık türçârlık (15) tırgovina işledim birkaç ay braktım astım düÇan marangozluk (16) altı sene çalıştım altirisından bir iği sene bir firmâ nişte sovyik (17) firmâ tekstilni kombinat tekstil dikeydi onlar pantol çarşaf (18) budur şudur anlay konfekciya ben gitmedim yök çalışıym bir firâda (19) ikiñci sene gëne çigirdilâr açıldı germâniya işçiler gideydi (20) ben kalırdım yanli ne yapâyım gene dündüm ben halışveriş yaptım (21) bu düÇanle girdim o firmâya o firmada yidişledim yirmi sene more (22) fazlo yirmi sene yirmi taman yirmi sene yirmi seneden sonra aştım (23) o taraf bi düÇan tekstil işleydik türkiyâyden kosovaylen sırbistanlen (24) böyle makedonayayilen orda çalıştık yirmi sene privatno kendi (25) kaşımıza po se dirjava hükümet bastı

biti yok evem braktim hükümedi (26) âştım kendi başıma dört çocuğum varı dört düÇan açtım tekstil murabi konekCiyā metraja metraja metraja dört düÇān (27) ama maksıma irdim dört erkek kızım yok dört düÇan açtım ē işledik hay hayt āyt ama çeliş (28) zaman deylār sataş saman bātī birasÇık kyo kâpadım bir düÇan bir düÇan (29) bir düÇansav evim emirgan satar tekstil kaybūldi âçtık dubaylen te üni ne güriysınıs buni çocuğlar (30) b̄üyügi gitī gore gider priştinēde iķiñcisi ekonomski çatip çatip̄imiştir (31) çalışıydi bürda üçinçisidir zviCrada dorduñisi benimle emirle te çalışı

-Mahmut Amca siz tüccarlık yapıyorsunuz oğulunuzla beraber, Türkiye'ye gidiyor musunuz?

(32) on dört yaşınā tekayütit tekayüt on dört on dört on dört sene tekayütit bürda otórurum biras burdā çalışmām (33) çök e ben bi gere otórurum düÇanda tüle po po hanımla var var uñukālārım büyügi (34) ikibir kıs bir çerkék ikincisi üç kıs üçünçisi iki erkek dorduncisi iki kıs bir erkek böyle ben ne zamān (35) gideyēm türkiyaya konuşidilen kızlar yāvaj deydim ben işçileyce bilmem (36) girmey burda aklımayavaş sülenin anlaşāyım ben ne süleysınıs en nāsı mahmutabī (37) yavaş mamudbey yavaş ben ben biliym preşovanin diyalékti (38) atürkiyanın dā bülmeym ha bis türkler belgrat üç sen mı dört mī ambasada (39) türkiyenin Çıgırır beligratā delar Çağıdı nāsı deysınıs onó dāvetiyē gidersık (40) ben gidırım her sene hem Çucuğlāri çıgırırılar ama bēn giderım bir sene Çocuğ da gēldi var burda bir̄iki (41) dört dört kişi var fāzla ama bis dört kişi her sene gidersık beograttā hotel hayan hotel hayat orda var (42) vār içki vār yemek var var ambasador kapedan büyük karişik personāl çimsin (43) sen ben diverim bu benim filān filān filān fistek buyrun böle girirsık yiysık içersık (44) üki üç sāt orda arabāylen giderim hem bitirirsık altide mi sekisde mi nāsı idi bilmēm maksat ordāyis (45) ordā var pop var hōca var miñistaş var başbakan yōgoslavyānın (46) vār var kosovadan var bosnadān vār herbir ripublikadan āltı ripublika imişik yōgoslāviyā hēpisne Çıgırır āmbasador pubilika her bir nāsı diyem te var (47) düverdim hōca pop prosor ministaş başbakan e var ōfiCēr mornār var dur mornār beni i (*thojn*) mornar var o (48) Çinlerlen o birisi o vār var la bole kaç iñsān ne bilmēm yēmeğ içmēk ne kā istersen

-Mahmut Amca, Preşova'da türkler olduğunu ve burada yaşadığını biliyoruz, siz buraya nasıl geldiniz, nereden gelip buraya yerleştiniz?

(49) bizim (*fisit çüş i thoyşin fisit*) bizim kâbilē hayt bisim kabilē şkodradan kōñyaya kaç yüz yaş (50) bilmem kōñyadān preşovaya gelmişler paradēda mi ne biliyim (51) nāsı maksāt şkodradan almişim ben stambólđa tarī arhivada ordan preşovaya (52) preşovada orda kālmişik ē amā gēlir zaman biz̄imişik ī kabilē (53) spahilār (*fis THaÇ*) ē ama sərbistan turtura budur şudur babomın (54)

acolāri kardaşlari budur şudun türkiyāy çıkmıştırlar sâf biz bir ev (55) kalmışık burda o kabîleden bir ev tairā kabilêr vār onlar da (56) gitmişlâr dâ geÇ türkiyâdâ burda bizim kabîle şimdi sâf benim (57) kabîle ne vār em bir bir yedî biri sekis dâyrak nasî dèrlar bis (58) dèrsık şoka yedî var a bi kabîle saf bi şamiş şimdi bizim kabîle (59) bir dōrt ev ben dort Çōcuk dōrt ev kārdaşım hênım kārdaşarım (60) birisi stambōldadır benden dâ gēnç iki sene bŷyŷk kārdaşım (61) var ŷç erkēgi iki kızı e çōcuklâr dŷverdim kaÇ maksım var (62) onlar onlar kişmen e başkâ bilmēym ne dēyim bōyle

1.3.SAMİ QERİMİ

Kosova

Preşova- Bilaç Köyü

Yaş: 85

Konu: Sohbet, Eski Dönemlerde Preşova

Meslek: Emekli Öğretmen

-Sami Amca bize biraz Preşova'nın eski halini anlatır mısın, orada ne kadar yaşadın?

(1) yirmi sene ordaydik işte ekerdik artık onun için oyle evelden var~miştir pröblemleri ama (2) o kadar da yök çünçi sırlar da ne yaşardı prešovada onlar da Çok (3) zengin dilidiler ondarda fukuräydiler vaziyetleri üç dört hekter tre katır hekter tok bağ (4) dikuş ne ki insanlar on iki zanatli çalışirdilâr e mēmurlâr onlarını bağlı (5) hēpsi onlar yavaş yavaş arnautların okuduâr artık açıldı (6) mektebler arnautçaya yetişti skuädreten işte inçinêrler profesorlâr onların (7) ne bileyim başladilâr çalışsınlâr ėma o vaziyetler dündi oçinçi harp bütün yok

Sami Amca sen prešovada yaşadın ve sonra priştineye çalışmaya geldin, nasıl bir hayat vardı o dönemlerde, hangi dillerde konuşuluyordu okullarda?

(8) ė hâriçi bir lisè arnaut ilk defa kosovadan arnautçè mektebi açıldı (9) biñ dokusüz kırk iki senesinde prešovadan ben bir arkâdaşımın (10) geldim e sora mektebi açıldı mektebi devam etik priştinede (11) o zaman o vakit dört sene ārptan sora dündüm prešovaya (12) ordâ biras oturdum bir sene mi ne yeniden devam ėddik (13) mektebi priştineye e ordan çıkdık liseyi bitirdim priştinede öndan (14) sora beligrada gitim e yüksek mektepi fakulteyi gitim zirât fakultesi (15) agronomi derler ütede onı bitirdim ondon sora preştinaya (16) dündüm orda yaşadım dört yıl çalıştım zirât (çüş ithojn) meslêk meslêk (17) prešovada kaldım Çok (çüş pi thojnpenziomit) emekli o zemânda (18) derdilâr tekayüt tekayüt onlar ondan sonra priştineye ėene geldik (19) preşova bi Ççük kasabâindi kasabâcik dört beş biñ nüfus vardı (20) e türkçe konuşuyordilâr konuşurdilâr söylêrdiler bir kaç ayile onlar (21) türk zamanında memur~miştir devlet memurlârı yauş askeriyân (22) albaym zabıt zabıtlêr zanâtliler türçarlâr onlar türçe konuşurdilâr (23) bizim türkçemis preşova türkçesi sülenirdi âksennsız (24) vâ~idi ferk gilan türkçesinden gilanda bilirsiniz nâsı konuşurlâr (25) cöldim ėitüm prešovada yok onlardan ėeldim ėitüm (26) ėelecëys ėidiėëyis (pe folşa mirturçışten) bēsbeli bizim türkçe preşova (27) türkçesi bēnzerdî üsküb

türkçesine türçenin okulu yok idi mektepi idi (28) türçe benim zamanında eskiden var imiş türken ilk okül (29) var imiş ne derdi onun atında rujdije var imiş inik kızlar içinde ütede amo (30) arptan sora sırpça yâlnıs sırpça kōnuşuyōr okurdu okurduk (31) yavaş yavaş türkiyēya gitiler prešovada üsÇüb me üsÇüpte (32) nerde türkiyâ bizim da akrâbamiz akrabalarımız c̄iti benim ğayınpedērīm (33) zühdi vardar vardır teneÇeçi o hem teneÇeçi idi hem hōcayidi (34) sarık hâfız idi sora ütede evlendi benim halam da gitī onlar (35) gitiler bergamaya orda yaşādiġâr orda Çocuklarin torunlarī dōġdi (36) e itiyarġâr üldi gēnçler kaldī sonra benim kayınçēler de bis kayınçē (37) deris benim kârimın kârdaşı evliyidi üç üç Çocuġu var idi üç kıs ē iki (38) erçek bir kıs onlar mektebi okumadiġâr çaliġtırġâr ahçi ē onlarda (39) derlar üldiġâr çocuklari da üldi vefat eti torunlarī kaldi aynı (40) zānaġi çaliġtırġâr bukçe duvarçinar c̄adesī orda düÇanlari (41) prešovadan indüstri yokkım sōra çaliġtık bişe yapıldi prešovada (42) amaçene bu harptan sora sündi o ekunımı kâlmadi nāsı (43) yaşıyolar bunlar bilmiyorum çaliġtırġâr diġarida isviCrede germānyadan alamānyadan (44) çākı amerikāya gitiler suediya ēh çōklugi prešovadali priġtinēy (45) de ġeldiler fuġ kusova orda da yaşırġâr ūimdi prešovada (46) türçe bilmem var mi aylecek konuşuyor var bilenler onlar ne bilirler türçeyi (47) ama dā seyrek dā seyrek kâlmadi kâlmadi e başka ne sünenır

-Sami Amca prešovada nasıl hayat vardı öğrendik,peki orda düğünler nasıl yapılırdı?

(48) onlar müslüman olarak hep o âdetler müslüman âdetleri var şöyle (49) birileri dā devam ediyorlar o ūeye adēterine ama ūimdi dēġiġti (50) düġünler dil o eġci düġünler ūimdi salōnda yapayorġâr düġünleri bir vakit evdi (51) ziyafetler misafirġâr gelin alırdıġâr Çeyis hem Çeyizi hem bildiniz Çeyzi (52) gelin ne getirir Çeyzi oni serēr orda kınagecesibilmem dernek prešovada yok imiġtir dernek yāpmazdiġâr dernek (53) üsÇüpte dernek amo ūimdi bakāym gene gene yapıyorġâr gene yapayorġâr (54) e başka adētler iġte böyle müslüman adētleri

-Sami Amca biraz kendi ailenden bahseder misin, nasıl bir hayat yaşıyordunuz preşova'da kaç kardeşiniz?

(55) eġçiden bizim familya (*çüş i thoyñ*) ayle benim dēdem vrānyada (56) yaūamiġtir vrānyadan dünmiġtir biġâca benim babam biġâÇta (57) dōġmiġ bis prešovada dōġduk onlar biġâÇtan prešovaya geldiler babam (58) kundraciyyidi kundraci ayakābi yapıyōr biz bēġ kardaġık üç kıs (59) kardaġ sekiz iÇi kardaġım üç kıs oldi ōn e iġte o zanātlen idarē ētmis̄ babam (60) Çiflık yōk fabrikalar yōk biġē yōk çekiçlen (*kurçō ska pasen*) (61) (*e çüġtu*) ē ama ben okudum kardāġġârım okudi kıs kardāġġârım da iÇi (62) mualimdi biri u dā iy yaşadi ne mektep okumadi üle damla kasi yerden diveriy(*ayo çi spatġkol ma mire ka kalu*) (63) e ūimdi benim kardāġġârım obir dünyayā (64) gitiler a

ben kâldım öz kardeştan ben üç kıs kardâşım sağ halâ daha (65) yaşıyor ben dōğdum biñ dōkuyüz yirmi dokuzuncı sene (66) demek çimdi seksen beş seksen altı yaşındayım

-Sami Amca Türkiye'ye gittiniz mi ?

(67) türÇiyeya gelmişim kat defa giderdim istambola giderdim bursâya gitmişim (68) İzmire bergamaya ankaraya eskişehir falan hep o yerleri bilerim

-Sami Amca preşova'da ne ekilirdi o zamanlarda?

(69) benpreşovada en çok tütünlen çalıştım ben meşgulen (*aştuthoyn*) varıdi depo (70) tütün deposu e o yirmi sene o vazifede o işteydık bizde ekērdilâr dâ çök duhon dersin

1.4. HASAN MEHMETİ

Kosova

Preşova- Bilaç Köyü

Yaş: 80

Köy: Bilaç

Konu: Bilaç'a Nereden Geldiniz, Nasıl Bir Yaşam Var Bu Köyde?

Meslek: Emekli

-Hasan Amca siz bu köye nasıl geldiniz, nereden geldiniz?

(1) esÇi dersık esÇi türkiyasın bizim kabile gelmiş türkiyadan onıda kōnyada (2) bizim kabile kōnyadan gélme bureya bilim türk mâle kōnyada (3) bizim kabileden var'ımış onlara demişfâr te umudin tek (4) umudin ney isimdi o mâle néyse e burda biz purda bu bilaç bitivî imiş türk (5) çavurlârdan yokmiş ema tûle ta ön birici sēnesinden burdan başlamiş çiksinlâr (6) türkiye tâ onbir senesinde e saf çavurlâr gelmişlâr Çimisi yelmış Çifçılık işlesin burda e kalmışlâr (7) te üle ē ben yetiştım bürdâ pî seksēn âne türk onlar hep çikma (8) hep seksēn âne yetiştım sonna bû elî altısındân başladı türkler (9) çiksinlâr burdan türkiyeyâ hayt ayt ayt ayt çiktî hepîsî kâldık oniki (10) âne türk yerli he şini kalmıysık var bi otus kusur âne tabi her pirlî mâle büle (11) etabi bîr evidik olduk dört ev dört evden şindi oldik yakın on'ev anlaysın aynı bûk çouklâr bilisin esçiden düverim esçiden burda (12) Çöyde e bis hayvânlık liç leşperlık hayvanlârle gitmişik hâyvanlarle sürmüşik (13) hayvanlârle her bi şey anlâysin nice evde kâdınlar leşperlık (14) hayvân sade hayvanlârlen nizamısık e tûle e var bu (15) mâle te bizim mâle heptir bir kabilesık bis bizim kabileden ta bir iki dur altî ânè (16) çıkmışlâr altî âyne bizim kabileden bugün üzmir burüsada yüz (17) ânè olmuştır pesah pēs haneden yüz ânesi o başka yerlerden dâ (18) stambolda vār izmirde vār bu bi kumut neydi o çok yerde vār

-Hasan Amca askerliğinizi nerede yaptın, nasıl geçirdiler seni askere giderken?

(19) âşçerilik kırk dordunde âsker gitim aylemıs pis aşçer sâçış o âşçerlik ne cêçışirdilâr tabi kabiâr anân cêçiri babân cêçiri kardaşlâr cêçiri oni (20) saten eli âltisinde imişim sarâevâda asker o zamanlar güzeldi âskerlilik (21) derdi yok yokidi burda hâinlık nice bugünerde bis benim içın (22) delmişlar ayaktaşlarım arnautlarla güzel geçirmisık âşçerçen iki (23) sene yirmi dört ay asker yapı

yapım po ko aralık işte gēne geldik gel gel leşperlık ama işte de (24) ayde bakālım üçüzlerlen hayvānfārlen sūr ek tūtün (25) ek mısır ek leşperlık işte te onī şin kālki o leşperlık şinin (26) pütünova yātī şin mōderno şı Çimisi çıktı ālmānya kimisi isviçre kimisi ütey biz itiyarlar kimisi itiyarfār (27) kālmisik burda anlaysın tūle tūtün ēkerdik başka tūtün en (28) çok bizim muhit burda tūtün hep işlemiştir te o tūtün ilen sağ kālmiştir dēlim (29) mısır olsun buğdāyisi olsun kompri olsun çindimizden (30) pazar yokmuştır gidesin nice būgün sav git pazarā āl bēş ilo kompri yo al patlıcan (31) yağ dōmatisi ya ālma eşkiden yāpardik ēpimis bis (32) dırjavali yok arıysınız dırjavānīn e bīr te o tūtün ne işlerdik cütüridik (33) dırjavay te o tūtünle idāre olurdık bi sene için on içi (34) āy için tūtüne idār oliydık obrısı hep çindimiz yapādik hāyvānī yağı ne var birav bilmēt (35) ayvan bilmeti hep çindimizin o kolağım onlar ülimiştir a şindi (36) paran vār amo yalın içi asın pazardā ālasīn būlmeti ne başkasi (37) nāsıl istēr a başka ne pojiş gēlirdi misafir orda bilmeti anatık koca (38) karılarda aman ne moj bizim o şey yağı hurdasi ordā tūtünü o şey hēpisi yemek oni yok desīn git düÇanda (39) al bişe nāsıl cel düÇanda ālsınlar kimisinin hep o ama şini şindi başka (40) şindi çit düÇanda şte o Çocuklar kalipi gitsin kōmpir alsın şini gen gāl bunī (41) sorā bostān bostān yapardık çindimizē dā satārdik bostān bis o zamanlar ben sātmişim e şini pazarda alacāsın yök (42) işlemiy işlemey kimse tōprak işi yatī toprak bitēvi işlemiyolar niçin (43) gēnçler çıktı dişāri itiyalar ne āpacāklār te traktor durī (44) ordā ama kim işlesīn yok kim işlesīn a eşçi zemādā üçüzlerlen (45) hēyu gittin üçüzler bütün austos sayidi āygi dağa balkanā ün getirecēn anlaştın sen (46) traktorlen gidıysīn iki defā gidıysın bi kış içīn getirısın (47) odun ā çididik ön defā dağā getirelim odun kış için hāzırlayām (48) ön ön cün lāzım girmek odun getirmek ē bi kışi yēçirmek (49) şin sēn traktor ordā iki defā gidısın traktorlen bēş kubik (50) uduñ bütün kış için amā gene gēnçler istemeyolar işçi istemey gēnçler (51) a bis āyvānfārlar da gitik leşperlık te yaptık ne var (52) birazg gūrbede da gitik a böle idi o zamanlar için āllah için sülēm ē ağırdı (53) çok ama var idi rātlik neden e şindi şindi sōfra eşçiden bülmesıs (54) ēpimis sofrāda yērdık ēkmek bi sōfra büle ēpimis ākşamlık gelır miydi akşam (55) ēpisi sofraya oturacak ēkmek yēsın anlāysın (56) anēm yapmış ne yapmış yemesler ēpimis sofrada şindi sōfra kālki şini (57) te büle mākak kim nasī yelise yiy sofraya ķimse oturmay (58) sōra birisi geliş yiy oy kalkmış yeni bi vakit obūrisi yiy (59) sōfra kalkti bēreket te kālkti anlaysın e şini yāğır hēsaplār pāra vār (60) milletē amo āsretlik ta çok bi bar anasī babasī burda çouklar dişārda unūkalār dişārda anlaysın sen e āsretlik çok (61) öldi bura şindi dil sır burda nice tūrkiyada da üle ēpisi dişārdā (62) goriymisin ālāmāyada önbeş sēne tūrklar erçēn gitmişler ālamāya çok ēpisi kabilēlen ütede hekes çouglārden ütey e şindi e milēt (63) dağıldi şini tūle benim ne yalova şindi o bi çouk dişārda (64) unukālar bürdā gēlin bürdā iyım āllātan āmd olsun iyım rabüle kālmiştık tek bi kışi koyde ön kışi (65) onbeş kışi dişārda var ağır şini yaşamak pāra vār ama yaşamak didım sūle çetsızı para anlaysınşini anasī (66) burda çouk ütede anasī düşüniy çocuk için ālamāyada nāsı dır (67) nicē dır Çocuk düşüni anasī aciba āsta midir nāsıdır te

ülilêr ülümlêr (68) olilâr çimse ne baba cöriyolâr ne ana cöriyolâr ne çouklar üli (69) ütede cenâze gëli o üteden tûle ama eşçiden bi çift fâkîrlik varîmiştir ama dâ lezêtlîmiştir yaşamak (70) dâ imiştir dâ güzel olsun te oliy dedem de hêp varîmiş sôfra kurudiydi (71) hêpisi sofrada oturiydiyelirdi kîş kîşin gëlirdi misafiri anlâysin (72) o kompîri orda kaynat kompîr yok pêÇênka pêÇênkalâr tîka (73) âçan ne vâr neler yemekler keyîfi imiştir oturâsın şini (74) yök kimse gëlsa de kîmse te orda televizyada muabbet yok şini (75) bâk televiziyânın bâk bak resimî orda mûabbet yok bişê yok ni gëlsa da (76) kîmse misafir ni der mi desedey vâr misafirim gël oturâlim yök yok (77) şindi yaramaz ben ben benim için îtiyarlıktan yaramây bu yaşamak benim için e (78) yormîym e yormîym benim dedim doğri için eşçiden cêlidi âvtalarle misafirîlâr (79) anlay misin sen uzatlık têravîlârî çök oturdik çârşidâ çârşida oturiydik (80) kîşin yêçiydi yandan yâbançî ordan bak be bu (81) yâbançî nereye gidîy bē ā bu yâbancî âshandadır e āsanda bu akşam misafir gidecēsîk akşamdan sōrâ (82) filcancik oynayâlîm pêskîr e bülmem neler e sorâ çim yenecek yēnîldî (83) bir parti ne gidacaklar seni alsın almazi da yemek içmek anlaymısın (84) varîmiştir cûzel şindi yök o kâlkîti pêşkir oîyin te o kapâydiâr o şeyi filcani (85) o üzüğü e bulacan üzüğü nerde o üzük (86) bulancığa o üzüğü sēn on tane pişkir yîydın pişkir yîdın (87) âyde sora oynaycak o şeyiç yûzük saklaydiâr o üzüğü haçan andesîk ne derdi bocō kalabalık bişîk ōn on çîşi öyle sârîli (88) e üzüğü bulalım bulucuğa üzüğü yūs tanē dâyâk e bi parti yenîli bi parti e ne ōldî yeildi âyde gidēsîms alâsîms yemek içmek (89) alâsîms yemek içmek to varîmiştir lezet dâ isla eşçiden şindi (90) yök po var pêşçîr de varîmiştir sora varîdi unudîmiş kiz unutmîşın varîmiştir eşçiden (91) başka zaman ünîtmîşîm ben çatekatır vyet yetmîşîm (92) seksen kûsur yaşîna unutmîşîk çok ôyunlâr varîmiştir oyun var imiştir (93) bu filcancik oyini ôynardiâr tesçî koyâydiâr orda e (94) kim olacak o üzüğü on on tort filcan koyâydiâr kim bulacak ē bulancığa (95) o üzüğü Çök zōr e ne zeman bul buliydiâr o üzüğü e ben kâzandîm şindi ayriēten sen düştün yine yēne ceza ona yēne cēza ona üyle

-Hasan Amca Bilacın nasıl bir tarihi var, eski mimarisi nasıldı buranın?

(96) ēn eşçî bilâş eşçî bilâc budur e vâr bir çöy klinik dellar ütede orda aşçeriya (97) türk âşçeri varîmiş Çök yilanda türk âşçeri gilân vranyada (98) ona cōre ama hêpisi bağli bilâcâ biterecek âşçerhîni gilanda (99) gēlecek bilâšta tēskereyi âlsın ki bitirmîş âşçerhîni gidecēk (100) evinē bilâšta gelecek alsın buesî pâydat yerî aşçeriyânin (101) anlayîdın e bilim çe ôkul nerde nerde şindi ôkul orda imiştir aşçeriyâ (102) kâsabâsi büyük boy boy çok yer orda te okul ordâ burâsi üle orda aşçeriya (103) kasamâsında onların Çindi îmamî varîmiş kindi cāmisi varîmiş (104) aşçeriyânin orda okul deris de okul bilim o nerey ā mulâ āsan (105) efendî âşçeriya îmamî e pişin cāmi orda olmiş cāmi varîmiş orda o (106) âşçeriyat cāmisi sorâ te bu es bizum bu eski cāmi

öndan sora yapılmış bu (107) var hıstoriyadâ vranyada bën bākmişim yazây a sekiz câmi âşkeriyanın bu yökarkî câmi bu çok eski câmi (108) bu câmiderdılâr itiyarlâr var bi tabanovCa tabanovCa ütede en' eşçi câmilar (109) ne zeman burdan âşçer cidiy âtik delim beligrad tutacâk (110) ütiyedini birisi kali burda o zâ tavarîç ihtiyarlâr üçde bir bire (111) payağı parası sen kaşın burda te bu paray sên yapâsın bir (112) câmi burda bi tane tabanoCa o tabanoCa orda imiş (113) kûmanova eşçidên sona kûmanova inmiş aşaya nese yapmış o câmiy (114) orda ben bayür mir o harb gitmiş hârb'etsın e dünmiş üteden ne (115) zeman yeli e şin sade nice ben sorâyım şini yaptın be câmilârî (116) yaptım he ângisi senin için yaptın ângisi bënım için e bunı yapmış senin (117) için tabanoCa bënım için yapmış ne zeman bakây bu ev bitmiş bu (118) câmi prôs bi câmi anlay mısın sen ne zeman gidersık ütedê câmi (119) kübili hâmamli hâmamı orda her biri mükemel yapmış onı (120) derdi itiyarlâr bédâva vemiş işalla diyen bu câmi hebili cemâtsis kalmâs a o (121) câmide işallâ magârlar eşekler tekerlenir anlay mısın yuvarlanır (122) eşekler bağladı tabi toprakta yuva o esap anlaymısın tüle kâlmış e bizim câmi (123) incelen inceleniy incelen inceleniy ama yine doliy cemât şindi cene bugün (124) te cemât var çoy oldi ütede on'iki ane yine hane kâldik sona gël birisi has çöylerdên gël üteyê her bir (125) çöyliden burda var gelme peşin gene te ikis câmi oldi aşadada o mâle (126) câmi yaptı bu mâle de kâldi bu bizim eşçi câmi ama vâr bişe tamir (127) olsun ama millet karışmıştır büle aşâ büle var bi tamir (128) lazimi olsun e eşçi çok eşçi biñ üçüz yetmiş beş çok eşçi camî bilim bilim (129) bën priştinada bi kerek bu dâ eşçi camî priştina camîlarından üç (130) tane câmi var' imiş priştinada türk câmisi onlar buda onlardan (131) dâ eşçiymiş üle diverdi birisi dâ eşçiymiş bu üşküpde nâsı gelır bülmem dâ eşçi

-Hasan Amca biraz da sünnet adetlerinden düğünlerden bahsedelim, burda sünnet adetleri nasıl oluyorlar?

(132) osünet düğünleyi yapâyılâr öte dilâ o şiy tabi Çalgılar dağıl pişin o doli (133) dâreler çıkarılâr dâreler gēhr çingēnē karılâr dâre çıkarılâr burdan üte üle e sünēt (134) düğünü milēt toplanır bira bi çıkar işte te o çalgılârlen yapardıılâr gelin gitmek kalmak e düğünler e tabi ama (135) eşçiden düğün deil nice şinde vâ salonlar gidelar salonlara cuma (136) günü başlañdı düğün pazar günü giderdiılâr gëlini alsınlar cumadân (137) pazar günü gëlini yalâcıklâr yapardıılâr arabâyi hâsırlı koçırlı araba yaparlâr te bis (138) sorâ bi kılim atardıılâr üstün anlâsın tiyiden çarşaf üleden çarşaf (139) kadınar evde alâcıklâr erkekler tabi açık arabayle giderdiılâr te üle alırdıılâr üteden gëlini (140) e sabale gene ayde tıhyeneklar tiganiCa bilısın (141) gene o Çalgılâr bulecek çanacaklar tabi kindi kabilēti toplanacâk tiganiCa yēmēyē tüle olurdi

-Hasan Amca o sizin zamanınızda hastalık var mıydı, hasta olduğun zamanı hatırlar mısın?

(142) āstalık çok şeydēn var̄imiştir āstalık ben bak tiveriym ufāk (143) imişim ne zeman serbiyā Çekildi german girdi biçin āstalāndīm (144) e güturdiġâr prēşoya doktorā pi dōktor prēşovā bi çavur (145) itiyār pi doktormiştir nēyse çirdi bu komunizlik dōrt tane doktor (146) var̄imiştir preşovāda biyanoCa ona göre başka yerde yōk (147) fūlupiyede doktor āma āstalık yok imiştir e var̄imiştir bir ġlmi beğ burda bir çoçuğı (148) varmışır o sefedin sonnā ūğretmen oldi o Çōūk bişi (149) āstalāndi ama dēyidiġâr diyeçēğlar te ūzūn āstalık ālbuçi yok̄imiştir uzuñ (150) āstalık e āstalıklār yōk̄imiştir pek niçin yōk hēp pāyik yemiş (151) kardeşim pāyik nice sūti osun nice yemeğı osun nice pāyik hēb ilaçine (152) yok̄imiştir bişey ilaçlen e şini çoriysin ēr bir Çoydē doktor ēr (153) bir Çoyde ondan sora deylār bölēmeylār āstalarā neden yōk (154) pişēy ilaçsiz te ekmişin bülmet lazım pırskalāyāsın ekemeyi yemiş (155) lazım pırskalāyāsın olar ep āstalık sora te bu işte bakaysık (156) süriya del ütede deylan o bombalar o dūmanlār o dumanlār yeziylār e hēp ilaçli onlār

-Hasan Amca burda nişan nasıl oluyordu, nasıl kız istiyordunuz?

(157) şindi nişan sişili ço gençler buliġâr kıs kııda buliy gençleri eşçiden (158) fiġānda kübraydi bi kışk vermek için o da gidiy kabileylen anlaysın (159) sen e yelecek istēyici yolaycak ben senin varımış (160) amicanın kızı ya diyelim ya dayının kızı būle būle e istēyici cidecak (161) isteycilen yok būle kişin olar çinnisi e isteyci çidecak'a getirecek (162) bi nişāni ütede anlaysın sen e sora hayde tiganiy yiynceklār akşamlık (163) bilmem neler tūle isteycılıklen sora hayde geliş ondan sora gidecaklār (164) alsınlar bey pas gēlini te dūverdın de sen te o arabaylen ūrtūli koçiyalan (166) araba ūçüzlerlen ūçüzlerden sonna çikti atlarla gidecaklar peşinā böyle ūrtūli çarşafden çölümlelen sonna bit giderim (167) bi at at derim bigir dersen at o semerle gidecek e üteden (168) sandıklarlen Çeyzi sandıklarda koyacaklar e isteyci yan şindi yorti yo şindi (169) tepī çölüm yappa çölüm o yambı yam da ister anlaysın sen o hāt taşıcak (170) osandıklārī Çeyzini çelin Çeyzini taşıcak hem o çilimi e o şindi atlen şindi o yol (171) kalkti hepimiz ūle imiş eşçiden beş on çişli liderli arabaylen beş on beş on kişikari giderdiġâr ūrtūli (172) arabaylen orda yok peşin peşin hep ūrtūli ġadınlār peçelerlen (173) taklavatġārlen geldilē şindi mo şindi moderno oldi peşin te bak e bu év te (174) bu danedir bu ġelmedir bu év biz bim kabileden bu vranyali a bis kōnyali e giriş (175) çıkış yok̄imiştir bur evlere eşçiden tōle kabileyile yuva (176) imiştir giriş çıkış kindi kabilen a başka māyleyle var̄imiştir (177) ālabılırdın vērebılırdın kız için başka kabile başka kan e tūle (178) imiştir eşçide sançi sen dūcūn olacak sen kabileden gidecen yok başka kabileyeye (179) gidesin dūcūne kadınlar için şindi gitmezdiġâr eskiden çi yabānci (180) yok nereye gidecen sen dūğūne yabancı yok ūle imiştir eşçiden po

-Hasan Amca Bilaç'ta çok ordu gelip gitmişler Osmanlı'dan sonra, Bulgar ve Alman orduları gelmişler, onların arasındaki yılları anlatır mısın?

(181) kırkihne kâ tûle biturli imiştir e kırkînde êrmon o êrman êirdi (182) burey bugâri birakti bilaşa bugâr kaldı burda bugar üç sene tuti bu yeri (183) bizim Çöyde imiştir bugar e sora Çikti bu partizanlar balkana te (184) bugüne dâğı bu dirjava bunlar imiştir rus partisi anlaysın iki parti imiştir bunlar ingilis var imiştir rus (185) partisi imiştir drāja derfâr onlar çetnikler drāja partisi emo o (186) rus partisi büyidi anlaysın sen kâzândi o parti düştî e üç sene (187) burda bu bilaşa te bu Çöyli nice êülüysinıs ni ây başi (188) gitmemiştir partizanlarle bugarlâr harb etmiştir burda e (189) sununçi sonunçi bikide harb düymişiniz sis kârpuş komānovanın o imiş pitivi (190) âşçeryanın komunizlerin burda bugarlâr var imiştir çârşida (191) öpştina şkolâ nedir ukul ne ütede ukul şindi orda âşçeriya imiştir (192) tē imiştir valla yari yas yari yas te dud dūd zemani te o zā o zaman babam burda dilidi bizim evin aşada te bu duvar (193) âltina eşçi év bizim satın almıştır tütifâr kumunizlê vurdiâr (194) bugarlâr vurdiâr amo bilıysin nasî tüketiâr heb ha şevki cün gibi (195) çikti kaştılar bu komunziler amo bugarlâr yapmışlar (196) dübüdü karpuş orda vurulmuşidi kumanovın karpuş vöyvöda (197) sâbale bizi ağarmadan bugarlâr aldıâr bitivi Çöyi tütifâr te (198) burda var imiştir çigene yüz anē sırp hep oni êütürdiâr evinde (199) vürmoya hepisini vürmeye ē mo isiçak tütün te orda biz okül (200) yanây aşçeriyâ orda ē bi türk âşçeri orda nûbet beklı bizim (201) yanıda bizim yakın orda ne dedî o türk aşçeri e korkmayın sis (202) türklere amo bu çavurları vüracaksık bu çafirleri e ne zaman dedi (203) sis kōrkmayın birasçik biz çevşedik anlaysın cân tatlı okul yanây (204) askeraşçeriya çok orda şini beleyiceklâr gelecek âber üsÇüpten ne yâpsınfâr bu meletleri gelecek naçanik üsÇübün var e var imiş (205) bi ârnaüt orda o partidaymiş bu sülo otlây diymişlar e bekleyeceklar (206) sülo otlây em naçaniki üsÇübün bu mileti ne yâpalım e neyse (207) onlar tutarım aklıma nice bugün geldiâr üteden ama mōtorlen geldiâr (208) yoarabaylenmatorlengeldiler e bizi koyuverdiler cavurler kırk âne çavur ayırdıâr orda onları hepisini (209) vurduâr ē biz burdan kalktik sonra kaştik obir tārâfına kimisi (210) âkrabası var imiştir junisasi bukuroCî preşova ütede yedi seçiz ay biz (211) biâça gelmedik ne zaman artık çelduk bugarlâr kaştılar yiti girdi (212) komunizler burayâ ē sona biz dündik evimize kendi evimize te (213) burda erây gitmemiştir harb olmuştur için üç parti oldi burda (214) biliy vuru biri vurıy amo bunlar rūs partisi kazandı rus partisi (215) gene buliy rus partisi gene aynı parti gene aynı tûle imiştir

-Hasan Amca Kurban Bayramı gelince kurbanlık nasıl alırdınız veya nasıl edinirdiniz?

(216) var cürir burda kūyin hāyvan ne kā istērsēn Çıkarılır e sonna (217) tabi hayvana gore nasī koyun gore nasī ne var ona gore pazārlik (218) edērsın ama gene yüz erödān yūkāri koyunlar yok yūkāri durīy (219) yüz erodān temīz yüz yüz elī ero temīz koç alırsın dā yüz eroya kā (220) ama pazarlık yapācan pazarsız olmaz sen bakarsın belig dā uūz (221) ālasın o belig bakār dā pālī alsın anlaysın ama olūr cūzel koyun (222) ğelır yeter başka getırlar koyunlar āyvanlār āyvāna cōre var (223) pēs ūs ero var biñero var nasīse āyvana göre alırdık yapardık (224) bizim zamanızda eşçiyi eşçiyi sorāysın pazarda yok imiştir lazım (225) Çıksın ālsın çindisinin var imiştir çindisinin var imiştir yok (226) imiştir evo kōyunsus ya hayvansıs ya ev yok imiştir lēşperlık ērbir ēvde (227) beş alti yedī baş āyvan var imiştir se koyun ona gore yok imiştir (228) pazar çıksın pazrada alsın koyun niçin ya yok bişi seçilīsın (229) kōmşıda var imiştir gitmiştir kōmşıda alsın ama pazarda (230) yōk ē şini pazardan getiriyār başka yōk ē bucūn bi biġaÇ var (231) dēlīm alti yüz āne var dışarda da alti ūz haneden Çıkmaz (232) yētmiş baş hayvan ama del del çıkmaz del a te bu mālede te bu beş on evde yūs kusur baş āyvan eşçiden

-Bayram Amca muhabbete katılır

(233) kızım kızım bēn amcayı çestirecēm ben ben o zamanlar doġu (234) deilīm ben kırğ dōrt doġumluyum ben Çıtabına göre sora ben (235) yetiştım burdā bu kıyde bir zamanlar bēlki yeti yüz sekis yūs baş (236) koyun var imiştir belki būk hayvanlar inek manda olsun atlar (237) olsun hēdirlēz zamanını geldimi millet kavga ederdī bir Çoban (238) için o kadar çi şindi şindi bak şindi bizim mālede seşiz baş hayvan (239) ama ēpisi hārdım ama zaman yapamışık(240) Hasan amca: eşçiden po eşçidendī çi yok imiştir kurban niçin (241) çıksın alsın haçan var imiştir ikindisın beklēmiş çindisi kurban için āyvan (242) şindi leye brakmīysım o bu bizim mālede var (243) imiştir yūs kusur parça koyın satır hayvan ben tutāydım on baş (244) hayvan ben tutmuşım kındi evimde celidi kasım anlaysın te öldür (245) bi buzaġı kış için gididi e oni şindi tıkaşın bus dolabına orda (246) olıy orda bus ne çıkar ona a eşçiden kurdurduk iti anlaysın (247) kurdurduk doldurdiār patiskada yapardiār tōrba būk doldurdiār (248) kuru eti anlaysın kışın o haçan kuracaklar lanāy anlaymısın o kuri (249) eti çeyif için pasuġāyī o kuri et kaymāk pasuġāyī kaymak olsūn a şindi (250) yēmek mī bus dolabında hep bus onlar arzaktan hāzır ne lazīm dīl (251) kaynatāsın oni yok çürümüş ēpten a şindi ēvelden kasım gelirdi...

1.5. BAYRAM AMCA

Kosova

Preşova- Bilaç Köyü

Yaş:70

Köy:Bilaç

Konu: Kendini Tanıttı, Şimdiki Yaşamını Anlattı

Meslek: Emekli

(1) biñ biñ dok ūs ismim bayrām biñ dok ūs kırk dort doğumluyuméfendīm ānam (2) bābam vefat etiler o zamanki gidīy ki nāsı diyim fakirlik bildēnız (3) gibi fakad bereket bunlar biras dā yaşıli bis genç yaşda yidim kā yitīm kādık (4) āllā razi ōlsun olardan biraz çok yardıma bulundılār bide ama āllā büyümiş yavaş yavaş yavaş yavaş şinde (5) birbiryera kā büyüdik yetiştik ama eskisi gibi deil şindi pāra vār (6) medeniyet yök para yeter bōl bōl bōl ama medeniyet yok milette (7) niçin ōndā ōlsın da bendē ōlmasın kor için git Çalış kısmet oldū kısmet (8) oldū almanyaya gittik āllā razi ōsın pundan ē biras ūş beş kuruş para tópladık (9) bir araziler yaptık ōrda ne kā dışārda kālmamak için (10) benim başlı başımızi Çati altına takālīm e bu kadar sōra bu bizim māle hep bir imiştir bu bizim mālede bir arkabalık imiş (11) hepin bin adamın yepmiş hānē bugün bürsada var vallā e bişe tabi şindi şek onlar (12) çāalmıştır tabi ama burdan Çıkan bu māleden Çıkan yepmiş (13) hanē hepsi pürsada tūrkiyenin herbi her bōlümünde var bu bizim (14) biłaçlılār ama en fāzlası istanpül bursa ama ekseriya bursa Çokū (15) hepisi biri üstli birbiri üstli üsteliy fabrikalarī var nēleri vār ōku ōkularī vār (16) demek yetiştiler çok dā iy hāyatını buradan dā de o kadar başta başka (17) deyemeycum bilemiyeceğiz çünkü bildimi söledim

1.6. MENDUŞE HÜSENİ

Kosova

Preşova- Bilaç Köyü

Yaş: 74

Köyü: Bilaç, Preşova'da evli

Konu: Kendi ailesinden bahsetmeler, eski dönemlerde nasıl bir hayat yaşadı, geçim.

-Menduşe Teyze sen Preşova'ya ne zaman gelin geldin, Bilaç'tan farklı ne vardı Preşova'da?

(1) po ne bilim ben kókumamişim şkołâ yok bilmim bilmeym o (2) dātumlârî bilmēm o ben kö bilâttâ köy benim kıyüm bilâştâ (3) bilâttan gēlin gēldım prešovaya e ne zeman gēldım burda buldım (4) bir koça kari ve koça adam ūlmüş iki kardâş bunnar en peşın ben (5) gēldım burda tona benden tora iki tane evlentirdım kaynīmī sona (6) varidigūrūm cem gūrūm cem ondan sora bir sēne gēne evlentirdım e sonna benim benim evlatlarım gayrik oldu (7) ama kaynānām vallā yaşadı on ūki sēne beş dort (8) beşsēne hiç görmedi o itiyārılı dil idi ama allaktan allā vērdı (9) ēvet bülēy ayaklarī gideydi böle kolundan tutaydım āma gözler (10) tarafı bēş sene görmedi hiç o ūldi bir tona banım evlâtlarım kaldı (11) benim o evlâtlar būdiłâr evlentirdım te Çiktiłâr dişâri (12) ben kâldım kocâ adâmlen gocâ adam yaşadı bir ūc dort sēne gūldig (13) şindikâldım yalanın te ön tēne yalanın te öyle ē allā ēski damanlarda (14) ū ó vakit var ĩmiştir bir an dey dâ yok imiştir te bu kadâ paralarıda (15) işlemitık tütūn işlemitık oyuncaklârlen tōyle işlemitık (16) ē tütūn var ĩmiştir valla biliy mitūn tütūn nedir po oni tütūn işlemitık idarē (17) olamiştık bēn iki kısıkardaş dōrt kardâş ō damanlar var ĩmiştir ama iki (18) kardâş benden dâ būk ben ūçūncūsī imişim ē tūle işleydik ovadâ (19) idāre oliydık ēvet başka bilmim ne deyiverēym ne diveriyim başka (20) düÇandan var ĩmiştir ayakablari işlemiştir a o ikinditi ben (21) o kısıkardaşle tütūn işlemitık tütūn ēvet e mo muren grāt te öyle getir ēve (22) işley işley e mō dāmaladık ne demitir yurūldūk nete e (23) gēldım burda ev bu damanda da burda da ne deman gēldım (24) burada hayvānlen tagmāslen tütūnlen harmān digēdik eyy e (25) bēnim kaynanam dīydi e ori gēyīn ori gēlin gēlmitın katabâyâ ō dedim (26) bilmēm neyim katabata bende āyvan bende gūbrē bende harmān bende tütūn nē kāsabaya gēlmişim ā tabale derdi uyuydım dâ çok te oni (27) gelidi sora o bilmeym başka ne diverim başka ne araytın diverim başka

-Menduşe Teyze burda askerlik nasıldı, nasıl uğurlardınız?

(28) duymaym dağır dā būgi igi tēne asker ĩmiştır ne deman (29) geçirdik oni dā tona ikinciti açan giti dā bira dā tutaydiġar askerliği (30) bir buÇuk tēne yok tona gitti üçünçiti e açan gitti en küÇüği o vakıt (31) valla bēn dā çok utāndım anam e çi kidiyidi o sona geÇirdik oni çok (32) ağladı ben gitim burdan dedim gidim bakāyım geÇirmiştır anam (33) benim sokak Çoçuđini nāsı geÇirdi acēba utāndi mi utanmādi mi āçen (34) negi daman gitim ben o ĩmiş ağlarken ama teplen āđlayimış ben (35) gerdım diyim ne oldu tana ānam ehh dedi o da işlemiştır berbar ayakablari (36) ē dedi ğēldi ayaktaşġari diyler mēmet mēmet hade mare (37) ğēl ĩleştir kundralarimē ben dedim ōh gitmiştır uştar asker (38) dıldır mēmet burda gāyri gitmiştır asker o Çoçuđġar (39) ađladıġar da ben onlara didim gitiler o (40) kalmış ağlarken āçan gitim o daman te öyle geçirmidik (41) soraÇēkmitik çok bid o daman bugar gediydi giriyci evlere gidiyci ē orturdi bir (42) sene bugar bilāsta var ĩmiştır orda kātarna var ĩmiştır askeriya var ĩmiştır (43) orda ne daman tora ōh oldi bu tırbiya çikti balkanā oldi ütede (44) asker amo vurıyci bugarġara bugarġar atāyci onlara e çıkardıġar bidi (45) ōh o şkodaya bindiydik başka keret ten nāsı deymitınis bilmeym (46) türÇe Çıkardıġar ori hem adamlari hem kariġari hem çavurġari (47) hem çavur kariġarini ne daman Çıkardıġar ayri onġari (48) ayordıġar āyri bidi ayırdıġar āyri e şini gidiydiġar gidiydiġar bugarġar (49) orda diydiġar var kētelim ti di nice pātırma gibi ne keteyler (50) āçan pitliyci Çoçuđġa ne deman pitliyci Çoçuđġar ađlāydiġar (51) adamlar kaştıġar gideler geldiġar prešovaya geldiġar roviCaya geldiġar beriye bid (52) kāldik veç kariġar orda ama ğēldi bi haber dediġar piriye yōk veç (53) çavurġari yok müslūmanġari veç çavurġari e bidi koyverdiġar (54) koyuverdiġar bid çitk eve tona evde çabuk çabuk evēl inekler (55) hāyvanlarlen koşāydık arabalarlen koştık arabāyi aldık ne ālalim iki (56) dūşek iki yorgān başka alamitin arabāylen e bid tora hāyde kāçalım (57) ğilelim buriy ondan tayi çavurġari hēpp tepelediġar orda bitevi bugarġar o (58) daman yaktir onġar gene ğēcēylen tırplar yaktiġar şkolāyi çıkardıġar (59) dūmanini yaktiġar opşitināyi yaktiġar me Çađıġari me hep me hep me hep (60) yaptiġar berbat bid kaşdik ğēldiġ bureye otórdık prešovada bēn iki (61) sēne daha herit o ne zaman ğēldik tona yavaş yavaş yavaş yavaş doğrudı birad bugar kālkti (62) çikti burdan bis sora gitik evlere ne gidelim nekā kayakmışġar neka bosmışġar (63) neka şeyetmişġar dūdük ben girdik evlere o damandan (64) beriye bin tırplardan Çektik çōk çok Çektik biz bak dā (65) küçük genç imitin genç valla bilmeym nasī e bid gidiydik (66) eve bakāydık gene kaçāydık geliydik gidiydik āyvanġari atālim yesinġar inekler (67) pisliyeler onlar bugarġar diydiġar kaçın kaçın çıkay koy verin yeri (68) burdan tane var bid burda var yāpalim kapatırma hep çavurġari (69) çavurġari tane bid çēldik o da diy ānama bābama diydik büle büle diyġar bize (70) çavurġar çermanġar bugarġar bugār kalkti çermanġar ğēldi (71) ne daman çermanlar ğēldi onlar çavurġarle gene nogomono yapāyġar (72) çok kötülġar deydi yapmışırlġar histōriya yapmışır dedesine (73) yapmışır çermanġar

düviriyîlâr buni çeyek televizonlarda nâsil yapmıştırlâr e böle çektik tabi daman (74) ama toradoğrula doğrula doğruduk ama gene çavurdan Çekiytik (75) gene çavurlardan Çekiytik te öyle başka bilmeym ne deviriyim başka

-Menduşe Teyze Preşova'da düğünler nasıl yapılırdı?

(76) ben en büyüğünü açan evlentirdim benim adam işleydi (77) arabâyile çifçılıken şeylere pir türlü iş bir düğün bir türlü yaptım ama (78) tora ikincitini açan evlentirdim ne daman o vakit ilkini gene (79) intan biran davraniy işte yapây bişe bişe ama ikincidine açan aldım (80) evlentiriyim yok bişeh hiç güç bela yaptım bir düğün üle az büyük bir (81) düğün ama sora bu üçüncisi en küçüğü giti o işledi yaşada sırbiyada işledi ütede biran birin (82) lagımlârlân bişeyerden ördân giti austriyaya ne daman giti ütede o (83) austriyada orda başladı işledi birad evel yok imiştir te şindi o çağıtılâr te üle (84) işleydilâr büle ē o digini yaptım üle ne demiştir o vakit te o retoranlâr (85) çiktiılâr e yaptım düğün gündel ona yaptım obirilerin dâ ama evi (86) yapamadım ev te bu esçi eve geldim em te burda kaldım gayri e ne daman (87) onlâr çiktiılâr dışari bu küçüğü yaptı sudar bi motorle vurdi bi (88) bir german bir austriyan kırdi ayağini e ne daman ben bilmiydim var idi (89) babinân o gelinin var idi bir kıdi ben bilmeym e ne olmuş ama telefon veç (90) patalaydi o gün telefon gene çipada telefon telefon benim kıskardaşım onun çocuğı da iydi (91) ütede onun çocuğı yapay telefon aray benim çocuğumi büyüğünü (92) diversın çi ütede olmuş ben bilmeym e o aldı kapadi telefoni bâm (93) ben diyim mori ten budala mitın çocuğ tüley ten kapaysın dâ bi (94) keret yapâsın te büle bişeler dedi çek bu telefoni didi te ben (95) dayanamâymışım yök ben deyım var çocuğum ben küçüğü yaptın telefon (96) bekleyim oni o demiştir o nanam esçi te bunlardan esçi bundan ben tana (97) telefon çekerim dedim beklıym oni e onlar biliylâr ben bilmeym oldi (98) akşam dağıldi o kariılâr kitiler evlerine ben diyim kıskardaşıma gel (99) mori buraya ne var didim var bişey sen divermeysınız dedim burda çocuğ (100) yapmadi telefon diyim eh dedi madem soraysın dedi diveriyim deyo dedi vurmuş bir (101) araba dedi o matorlen giderken işe e imi dedi bolniCıs ama tağ (102) midir dil midir bilmiytık üh ben fakir idim sora ben gitim tağay ne neyci (103) ben kocam geldi diyim more biliy misin sen bişe dedi yok (104) ne var demesın more ne var dedim çocuğ dedim büle büle bile olmuş ve ben (105) bilmiysık bişe hep büle biliylâr veç bis bilmiytık hayt nası divermeylâr (106) bide ben şükür ne divermemiştırlâr o kâ kâr varimıştır ben ne (107) yapardım ben ne gitirebilirdim ne bekleyebilirdim ama (108) bilmemişim gitilâr onar gelinin hatrından ama baktım ben hatrında yaptım âdetlerini şindi (109) üteye doğru âllah bilir nedir bilmiytık e tora bu buyuğı çocuk (110) benim e kardaşım gene bu küçüğü vermiş bir için düşün mark o vakit vermiş (111) yok idi nilen gitinlâr e o markı vermiş e tabale dey (112) nâna ben dedi kısmet dedi sât onbirde giceyle gidicem austriyaya büyle (113) neyle anâm gidicen pârân yok yok dedi dayo vërdi

didi ikünde mār̄k (114) gidēcēm sen gidēysin ama birsen üteden ne anlarten (115) üli sağ bana diversın hiç dedi diverırım gitī yaḫim o gece nasī (116) yaḫim veç yaḫim sabale kālktım beklīym telefōnī oldī sāt on̄iki (117) yok sāt oldi üç dor̄ günün olī yōk āçan oldi sāt dōr̄t günle o vakıt yapay (118) telefon ne daman aldım ben telefoni oy nāna dedi bēnım dilaver (119) obūyugi nē imiş anam dedim nāna dedi bir ayağı kırık âma (120) büleyok̄imiş bişe başka veç bir eli çok buruk hem bir ayağı kırık ama ēy büle âma (121) dediçok oldi ķeyfim dedi yermi ķişi dedi kapıda beklīār arnautlar ayaktaşlari (122) onun yitsınlartepo teb mi diyār nāsı diydınızgitsınlar āstaya o beklīy ori diy (123) çok oldi ķeyfim dedi ne o kā kalabalık ne bekleyler orda ama o imiştir çok hērkendi o bir (124) sobatī var̄imiştir ama o sobādā hep insanlari beklemiştir çokluğini (125) buni bulmuştur yolda çokluğini bulmuştur uyurken ķişā (126) o ķişālarda çavurların almuştur tıkmıştır yatmıştır o gece orda te (127) o vakıt bülunmāydi işler bülunmāydi e āllāh beklemiştir (128) yāpmıştır eylikler e āllāh beklemiştir e to ayağını kırık ama eli veç (129) vurul birad ē bēn bilmēm tülēydi büle ama āçan bir gün (130) kalkamış telefonda tülīy ayak̄ar kardāşi vermiş telefon te büle e sona tūlesın benımlen te ben çök (131) merak oldum çök fena oldum yapāy ben olīym telefon nāna ben deyuşum olīy hade more dedim (132) deyuş deyuş durmay dedim nerden ten tūleysın telefonda nerde kaldın nerde buldun o telefoni anā dedi ben kalkmışım cēzintide orda (133) kalktım telefon orda var tūledım yok yok sen kalkamasen öyle o ayaklarlen (134) ayaklari kırkyok yok bişem yoktur te bende diversın çi merak olayim ben işallāh anam işālla desın dā iy (135) ama āllāh yardımcı oldi doktorlār ütede gündel baktīār valla doktorlār çok baktīār ütede ni dērdi sen ālemun tīl oranun arnaut buranın ama yok (136) yōk merhamet ettilār çok çavurlār doktorlār baktīār te şinde (137) şükür geşti şindi o da işliy ütede oni evlentirdım tora o işledialdi birkaç parā (138) e geldi tona yaptım onun bir düğünü islā yaptım te (139) o bu gelindir onun Allah verdi bir kidi bir erkeği e ey şükür eydirler kimi baktım (140) o ikindisinin var iki erkeği bir kidi e büyüğün valla üç kindi erkeği (141) yokidi amaşindi āllāh verdi ona da bir tane dā en küçüğü ama ósluydi kıdlaşişükür ne verdi ona erkeği vār (142) üç kidi bir erkeği hēptirlār isla şukur evlatlarım hepi te veç (143) ben kaldım yalnız biranburda āçan geliyār isla oturiyār iki üç afta ama ne daman (144) gidiyār sora ben kaḫim yalnız valla utaniym yalnız ama bitēvi ev (145) bir intan ama ne yapatam geldi zaman idāre ārarım ama bu ev yapamadi (146) o büyükleri ayroldīār yaptīār evlerini en küçüğü bi keret bakti..

-Menduşe Teyze, torunlardan söz ettin o zamanlarda nasıl ilgilenirdiniz çocuklarla, ninni okur muydun?

(147) çağır kurmuşım ūkaynanam veç Çikāydım beliydım trap tap beşikte kaynanam (148) salādiydi ben hāyt kobatag çoka buşkalari inekleri sağ tütün (149) geliydi mūmūrun geliydi grat

toplāyidī koca adam yilitiriydi (150) kim var̄imiştir vaktī türki Çağırsın çocuklara ā bū unukam
ikin (151) āčan dōğdi çocuğumun kindi bende kıdlar yok̄imitir üç érkeği (152) verdi āllah te onlār
āma şindi āčan dōğdi kıdı çocuğumun (153) ben çok tevındım ne zeman getirdi ğilana e gitī dedım
anam (154) git bak ne dēy erkek mi kıd mī eh oh ettiler telefonda diverey ane (155) dey bir kızımız
vār onlar istemeyler kız arāydılār erkék ben ūh (156) düştü telefon elimden te o kā sevındım ki kız
dōğdi hāyde obir (157) bir hafta gidecen çekalalım ē ben aldım bir bu kadar (158) diyım alaym
kinda o doktoriCa ne getiriy o kıdı bir yerde dōğri istiy (159) alsın çocuğibabasına vèriymiş āčan
gidiydar alsınlar doktordan (160) ben diyım vèr vèr bana o benim kindımdır o babiCaya (161)
doktoriCaya o gètiriy versın çocuğa o çocuğ diy ver dey ānama se ānam çok (162) sevındi āčan
dōğdi bu kıd dedım benim unuk kıdım yoktīr (163) erkeklerım vet amo bu kıd benim e ben tora
aldım o bonboneri (164) veriyım o çavur kıza o babiCaya o valla kalktı iki kere küktī ānlında (165)
o ne kā sevendi çi ben ne verdım o bonboneri bük ben sevındım (166) niçin dōğdi unukam kız e
soraya biñdirdik arabaya getirdik (167) gelini eve e ben sora burda iki tène o kindi brakmadım
(168) anasına iç yok idi anasına ben veç betleydım tütlēn ineklēn bēn (169) kaynatırdım tütī
ikaydim kıdı belēydım koymāydık beşiğe (170) tallatırılım māle yanında orda iki sēne ben o kıdı
baktım anāsi iç ne dēğmedi (171) amā şindi büyümiştir āčan erylari içi tène gitī austriyaya şindi
(172) o benim arditaya delırır çok çok ben itemeydi gitın otursun (173) benimlen koyuverme anē
bana koyuverme anē gidiyım mori (174) anēm oturmātın ten ağılartın arartın ananī ararsın babanī
(175) ben ne yapam sora āramām mori āramām otururum seninle e şindi diyım oy lēyla koymışım
adını oy lēyla (176) dedım anam ben bilseydım ki kalırım yalnız kóyüvermedim (177) tēni bare
sen bürda ah mori anē koyüvermezдің giderdım (178) bare tetövāda okürdüm e tora āftada bi kere
gelirdim e ama e (179) po gelirdın bana ama anan baban nerde diydım oturmatın e şini (180) vallā
çok şkołāsī gidiyi e bitirdi şkołāy o gēne bitirdi (181) valla ne deman aldı ėmtiyānī eline o
diplomay ne deyley (182) aldı eline ben o tevdādān o kıd e topladım kārılār heb Çaya (183) ūleden
tora ē aldım nēler nēler neler ē taşladım Çay ē vèrdım e tora o (184) yapay telefon nanūş ne oliytın
dedım e nanūş toplamışım heb (185) karılārī ne Çay verim ne verim ne ten bitirdın dedım okuli ne
girdın (186) işē girdi işē şindi orda doktorda maÇinada nerde işleyder çok islā (187) şkołāsī vār
āma vārdi kocatī tut şindi buriylār kindileri e te bir sene (188) kocasī ütede ne bulmit ama kısmet
yālına yarına kısmet geçe ēdiye etik gece etik (189) onlar obirileri ne idi deyley nanūş ten dā çok
teveysın lēylāy mori (190) ben seviyım lēyla niçin yok̄imiştir kıdım hem pişin o dōğdi onun (191)
için seviyım hepisini tēvērīm o hepiti benim ne demitir (192) o çocuklarımın ama oni teverim dā
çok onī dā çök (193) tēverim dōğri āčan derım lēyla canım yanar hāyt...

-Menduşe Teyze çocuklardan konuştuk, torunlardan konuştuk, peki sen nasıl evlendin, nasıl gelin geldin, nişan nasıl yaptın, anlatır mısın bize?

(194) başka kerek töyle kim görmid te şindigi gidiyler görüyler (195) biybirine tülüylər bid o vakıt kapalı gömdlerlen nerde görmitik kocalarımız (196) nerde e tona geldim hayde çıkar çıkariylâr adet o vakıt çıktım kapıda (197) orta gelin ē kocasī geçtin görtün te orda goŗtum birān ta (198) görecek güveği hayde toplandılâr ne zaman girdi güveği kindlâr (199) kapıda neden adētirlâr Çağiriylâr şarkilâr Çağiriylâr tona orda ladım (200) atık güveği haçan giriy bir adam a girdi o adam haçan ğeldi o kârî (201) diy ne oturdî orda benimlen diy kalköp elini bu kocatik kocan ū ben dedim yapām (202) başk o kadar içi üpiym elini obirisi orda yâkın bilmiym hançisi (203) kocām ne biliym hançisi gormemişim e tona güldilâr töyle bir (204) damanlar te şindi islâ ama o vakıt öyle imiştir kına (205) gecesi u kına geceti mō toplandılâr kıdlâr kıdlâr kıdlâr (206) sândaliyâda oturdüm kuydan kuya dolı kıdlâr ayaktaslâr e tora (207) koyaylâr kına hem adētler Çağiriylâr şarkilâr Çağiriylâr e o karilâr (208) geÇiydilâr gidiyâl kıydan sen ortada orda tona ağlay o ağlâydık başka (209) kerek onlâr Çağiriylər ne dobrayısın ananî ne dobrayısın babanî ne (210) dobrayısın kardaşını tona bid ne kâ dovilisik ağlâytık şami (211) altına öyle âdet âdet başka âdetleri o vakıt haçın ne zaman a aldılâr (212) araba kuçiylen beğirlerlen varşimiştir beğirler güdēl bilâştan (213) yoŷlen cadelerlen beriye doğri bir alti yēdi kârî tora bindık (214) oturmiştik yittik te orda bindık arâbaya bir ayaktaşım dēydi oho oho ne gündel ne gündel (215) olmitın ū ne gündel olmişim olmişim beşaret ne gündel çok gündel idim (216) amo oldum fena çindi yo yok çok gündel olmitın şindi gidiytin kocana (217) diydi ūu ne ladım kocan diydim brakiym babami anamî brakmişim (218) gidiyim elemın tanına o alemın alemın amo oriyy tenin ne yapartık yökıt (219) arabalarlen ğeldik bureye sora endilâr burda dayirelerlen başka kerek dairelērlen (220) bam bum bam bum hayde tıkalâr güveği tıkalâr ē eşçi (221) deman yigirmi iki yaşına ne deman o yigirmi yaşına (222) yirmi bir yaşına verildim yirmi bir yaşındaydım haçan verildim bir tene (223) oturmişim verik varimiştir biriti burada hâlâmın kocasī e hâlâmın (224) kocasī tebeş tanamış bunnâri e tora babama demıştır büle büle büle (225) çok gündel çucuklar yoktuluk dil o kadar çēdi işi işliylər (226) kavēlere gitmēylâr çarşıya çıkmadlâr çēdi işini işliylər işi isterler (227) domaÇindirler pārayi beklērlər pārayi çıkarirler yērden (228) çıkarirlâr parayi o kâ işlerler bakarlâr çindi işini dildirlâr hayū rakicî (229) dil kumarçî dil e babama tüyle düverdiler e tora babam (230) gürdi gündel biliymitın e verdi hayt hayt ne daman verdi dēşik ğeldi eve (231) Çikolara çikalım türkiyēy benim babam çikay türkiyēye bilâÇ (232) evel Çikmiştir türktür bilâÇ Çikacaklar türkiyeye e ğelmiştir (233) benim kardaşımın gelini diy te ne āpacan bis Çikāytık türkiyey şindi (234) sen ne yāpacan dedim nerdeydinıs şindiye kâ türkiyey (235) çikardis şindi ben madam verildim bēn hēnez türkiyey Çikāys yök ben (236) madım verilmişim o yēre o yēre var gidiyim siz bilirsiniz gitın (237)

türkiyē ama bēn yok ayrılmam e şindi madım ben ayrılmam (238) onlar da kaldılâr gitmedi güne bu güne onlar kaldılâr türkiyey gitmedim (239) benim babam ūldi gidemedi türkiyē misafir gidiydi ama (240) Çıktıca a amicalâr hepisi Çıktılâr onlar onlar Çıktılâr babam sepep bēn (241) tona evlentiriy Çocuklârını o gelinler Çıkmaydiler gelinler (242) ayrolmaydılâr babalarından yok kabâtlari e ben vâlla dedim yok (243) şindi madım idim kûp evlentirmedin kıdlari evlentirmedin (244) Çoçuklari gitmedinis şindi hēnen şindi ben verilmişim (245) nēreye giderim vermitin oraya gidecem töyle ...

1.7. SAİME HÜSENİ

Kosova

Preşova- Bilaç Köyü

Yaş: 74

Köy: Bilaç, Preşova'da evli

Konu: Serbest muhabbet

Meslek: Ev hanımı

-Saima Teyze nasılsın iyi misin? Allah acil şifalar versin hastalığım için, tedavi yaptın mı bunun için?

(1) ayâğım vār nāsī yok vār ama ĩnsana ne düşerse te o ağlar öle sen nasıl evlatlar (2) po po ne verirse āllā āllātan ne gelirse ne yappak yakışı yok (3) niyelerlen ni āyaklarlen iÇ ilaÇ almışım yeter po âyr etmediġâr iÇ (4) âyr etmiy iÇtım içmişim haplar amerikanınça bilmem kaç tane (5) (kurse allahi kuvetinçi na yep po) hastalığı iÇ âyr etmediġâr bre Çamóra (6) gitim bre düşünēher bir yere doktorġara hiÇ gitmirler hayr etsin po içtiydım dā aşayā yok e (7) cideverirġâr matemayle geliy geri braktım ne dım āllahtan ne gelirse hic şübesis kısmēt kısmet (8) bide çok sakaliysın dā çokdün gezēydiġâr kardaşımle bārabar oturudiġâr kuşlug ĩdiġâr (9) ĩdiġâr sora gitġâr ne zaman şindi tauk ne satın alırsan nerdēydġınis (10) çimdeydġınis ne zapāymışınis başka yēde āpabilmişik onlarle bizim onlarle ēvin onın (11) evi yok ĩmiş bizim dā yōkari e tabi te orda dā yokārī yitsen da orda kible kardaşım (12) kardaşım orda imiştir o zaman yağmur (13) yağmıştır çikardısanıs dā yokārī dā imişis dā yokārī dā bir tane nāsı derdi kōnoşur ĩsla alırdın dā çok (14) plākpoÇoçugumun dā iki Çocuğı bük po po āllā beklesin (15) dūnyanın dizinde yok yok barem atāyım te büle neyise kalkaydım üdemişin nāsı üte (16) vilādeydġının kardaşımın kızī havā havā diy (17) nasi imişin nāsı öldün e ne yapmağım hava āllāh yappi te buni şindi (18) āllāttan ne gelirse bir vakıdım ne zaman düştü yavaş yavaş tūle kaldı po (19) ayağım ağırıydı ama ācitiydi yok ağırısın ācidiy e ācidiydi mō (20) nedemişeydim ērmaniyadaydım ēideydım bolniCada nāsı diġâr āstanedēydım (21) oturdum bilmem nekā ordan gēne Çıktım gēne başka hāstaneye gitim (22) hiç ori hayr etmey ne hāplār tūle hāplārle ordan sonna gēldim (23) burēy mo burda da gitim doktorġara baktiġâr bişē iÇ bi iş ama (24) sonna te bu elim hem ayağım alındı gitim birden doktorā dedim te büle te büle (25) alındı bu ayā te bu elim ayağım ū dedi sen anlamāmişin acısın da (26) gitmiştir obür tarafı yok dedim canım yōk aklım tamam yerinde ē dedim āngī ilāÇ (27) āngī gevşeysin elim ayağım didi yok büle didi çevşey

yavaş yavaş (28) bir rahatlarlen pisçürle halbuçi hiÇ bu ayağım enelim oliydi islâ toyagıylen (29) geziydım toyagıylen haçan iydim toyagıylen çok islâyi di ama şindi giti alındı hep yavaş yiydim çendim (30) geziydım çendim çendim kalkaydım çendim ama yavaş yavaş bu da kóyuverdi (31) bu elim da kóyuverdi klâp ay mırlatıramaym üle mırlâtırıym ama kaldaraym yökari (32) kaldaramâyım yok ben demiş şeyi yâltmış yaşına âtmış bês yaşına (*yum kon*) sağlâm (33) ama şindi te tórt tü valla tort var toyagım sene üç sene nâsi büle tort sene gezidım toyagıyle a (34) şini mo klap düştüm kalkamaym kalkamaym mırlayamaym ne üteden ne beriden (35) bir kolda yatıim bütün gêce bir kolda óyürüm (36) mırlayamaym hiÇ kaldırî haçan kalkaym kaldırî dışardan kaldırî yok po şüçür gêce için o (37) bari o gündus gène gêlin var e çócuuk e unukalar vâr gêce var için yok ne (38) yapmak ayaklar kárât ağırıy ama büle de bir keret olmiy tağırıy cütsün yök (39) âstaneden olım hepdayanımkalkamâyım hiÇ mırlayamaym te bu yâstıklâr böyle üteye kalır arkamde heb (40) içim tó brufen mı ne dilâr biraz oni onlar gêvşeturiy se po a ağzîmi gözlerimî braksın (41) âlla tonlarî arâyım şimdi üzle imiştir çıksın bi taradan bi tara ne yapmak ne yapmak óturiy (42) bütün gün işleme bişi po tabi âllah vermiştir yok şindiye kâ çok (43) güzel eti üç seneden beri sonuna kâ ne demişin nekâ girmemiştir o kanalıka dâ islâ ayrılmak (44) vaktiyle herkes bakar kendi işini (45) kendi evine bakar ama onda da çıkâyılâr orda da

-Saime Teyze burada Preşovada nasıl asker uğurlardınız eskiden?

(46) türÇe mi Çağıt gelmiştir po Çağıt gelmiştir e sonna nō vakıt nō angi (47) gün gitpek gëlmiştir Çağıtı nō çocuk beklemiştir o Çağıtı gëlmiştir (48) vakıt gitsın o gice toplanmıştırlâr yakmıştırlâr âkşamık çî gidıy (49) askêr o çucuk ayaktaşlârini toplamıştır óturmıştırlâr çimiş o ne (50) mo nâsi ne yapmıştırlâr cümbüş yiymiştirlâr içmiştirlâr yârin (51) dası sonna geÇermişik asker gidıy toplanmıştır adamılâr gidıy asker (52) geÇirdik asker sora biz mi neye kâ o ayaktaşlârı sonna tâ biñince kâ o trene (53) makınayâ geçirmiştirlâr o Çucuğı asker gitmiştir ē başka yök imiştir

-Saime Teyze senin zamanında nasıl gelin gidilirdi, sen nasıl gelin gittin, nasl adetler vardı o zamanlar?

(54) başlandı düğün getirdilâr ubalarî nâsi getirdilâr ē rubalârı (55) getirdilâr no geçe yarın akşam koyâysık kına geçesi koyâyım kınây toplandıılâr ayaktaşlârım (56) karılâr gêlinler ben attim şamiy e tiktılâr sovaya orta sobada (57) oturdum ben he koydilâr kınamî havuÇılârda büle haūÇta po e koydilâr sonna (58) hêpisine verdiler birer has ben óturdum dâ bira orda onlâr (59) okuydiler şarki demek türkiler nâsi koyulur kına hem çıktım (60) yarın dasi yeliler alsınlâr sonna da ben nazır oldum çitirdilâr beni (61) geriye hem gitilâr geldiler arabalarlen bigirlerlen yök âyvanlarlen

bigirlerlen (62) arabalar iki araba ē mo girdiler iÇerēy onlar peşin veriydiler (63) kuşlug kimi haçan geliydiler gelini alsınlar kuşkağârını kuşluku tona (64) verdiler kuşlug tona yediğâr anâm yediğâr kuşlug iÇtiğâr ben çıktım (65) aldım elerini onların gelin e mo koydiğâr adētler ne var (66) koysunğâr çıktığâr biñdiğâr arabāya ben de biñdım arabaya bi sāt bilaştan (67) gēldik beriye demek burda sonra endirdiğâr beni burda gelin e biraz orda daireler (68) vurıydiğâr ne oynaydiğâr tā gelin ne giriýonaydiğâr sonra mo girdi güveği çıktı sabayî sabale sonna hayde tiganisa (69) yemēk yaptiğâr tiganica toplandı adamlar toplandı hēpisi yediğâr tiganica (70) içtiğâr yediğâr hēm biti te o kadâr başka yok imiştir peşin (71) yapāydiğâr a şindi yapmēğâr beğeni çoçuğı alı gidiy (72) bişi biti o iş a biz peşin görmemişik çoçuğı gelmişik töyle hiÇ (73) görmeden yök ni o görmüştür beni ni ben onı görmüşim töyle (74) nedemiş te o geçe görüşmişik nişân po açan verdiğâr beni burēye (75) sonna geldiğâr ceterdiğâr demek nişani ama adamlar yok karilğâr yok (76) adamlar geldiler yediğâr kuşlug getirdiğâr ne bar ise adētleri hediyeler (77) bişeler bişeler ben da beriye sonna yoladım hediye bunlara ev (78) insanlarına ne bar ise akrabalara hediye yoladım güveğiye sonna (79) yoladım ona lazım ne imiştir te o nişan başka gayri hiç gelmem gelmek çıkmak yök hiÇ tā (80) yelincaya gelin o geçe yok cörüşmedik gayrik bis yok şimdi görüşmemişik o (81) güveğilen gelsin güveğiye git çıkmak görüşmek gezmek yök o vakit yok imiştir o (82) adēt cörmeden Çör nice Çor haçansen yo yo te görmüştür babam (83) görmüştürkardaşğârım güveği demek beyenmişirlğâr islā çok akılı dil üle (84) hāy huy sonna beni da danıdımış o görmüştür kimse beğenmişirlğâr ē islā işte üle se (85) yok cörmek çoçuğlen yok yok yok hiÇ ni kaynanaya çıkmışik ni kaynatay ni hiÇ (86) çıkmamışik hiç hiç kimse kimse görmemiştir o vakitā yök nice şindi ni çıkāylğâr (87) şindi çıkāylğâr heplen ama biraz evelice sevim haçan verilmiştir (88) çıkmıştır kaynanayā o vakit po çıkmıştır onlara a peris yök a po (89) haçan verildi sonna po kaynanaya kaynataya gürümcesine te onlara (90) Çıkmıştır gelmişirlğâr haçan geldiğâr onlar o vakitā çıktı onların (91) gördüğâr ama corüşiydiğâr üteyede a bis yok bis başka zaman (92) yok kimse görmemiştir hiÇ dā iy imiştir dā se şindi görüşiydiğâr (93) oliğâr viran e töyle başka kerek imiştir te adēt töyle...

Saime Teyze eskiden ailenizde veya dışarıda hangi dillerde konuşuyordunuz?

(94) te üle brakım ilıştırın arnâvuççe konuşsun iç arnauçe yok (95) konuşmak alışın türçē alış sonnâ var imiştir kardaşı kârisi (96) biğâÇta evli çocuklarda kardaşı için e o da türçē konuşmuştür (97) tā konuşmuştür türçē se arnauççe bilmemiştir te ama peşin (98) evleniydiğâr arnautlğâr türklrilen e onunlen biras alışmış sonna (99) anlâyidi haçan arâydiğâr bişe alışın tu i thon te budur te pudur (100) te pude haçan arârım bişi te bil ki te budı e alışti anâm sonna (101) türçē heb ama gene evlentirdik kardaşım idi sefte evlentirdik (102) aldı letovica dan o arnauççe tam bilmiydi babam

didi (103) sülemenın arnauççe kónuşun tūrçē bunulēn âlîşır o çocuğa da (104) dīdi kardaşıma dīdi arnauççe sūlenın konuş konuş tūrçē (105) bununlēn o anlamāydi dīdi ne sūleyīm bununlen na (106) anlamāy ē başlādılâr bunlâr arnauççe sonna ġeldılâr gelinler (107) ġeldılâr te bu raykun kârisī e kiskardâşī ēve ēp arnauççe arnauççe (108) hēm ġâyri hēp arnauççe kunuşıylâr bilâšta ġâyrik tūrçē sēyrek ne (109) kónuşurlâr hēp arnauççe nasıl braktınız biz zaten gididik (110) tūrçē (*çe kto şti erdhın tūrçē me fol, hayde sek a hup mo tūrçekreyt u bonın şiptar*) (111) büle sülidiler gelinler arnauççe gelinlerle hep arnauççe e yok gayrī dā çok arnauççe se tūrçē

BEŞİNCİ BÖLÜM

1.(SÖZLÜK)

A

āber : haber (4:204)

ābey : ağabey (1:162)

ābi : harbi (1:9)

āci : haccı (1:196)

acolāri : amcaları (2:54)

āçen : ne zaman (6:33)

ado : baba (1:111)

ağıriydi : ağrıyordu (7:19)

agronomî : ziraat (3:15)

aksarāda : Aksaray'da (1:162)

āksēnnsız : aksansız (3:23)

alacāsın : alacaksın (4:41)

alamāya : Almanya (4:62)

ālma : elma (4:31)

almazi : Yılmaz'ı (4:83)

ambasada : konsolosluk (ar.)(2:38)

āmbasador : konsolos (ar.)(2:46)

āmd : hamd (4:64)

amicafār : amcalar (6:240)

āmucamıs : amcamız (1:200)

andesik : ondayız (4:87)
anlařāyın : anlaşalım (2:36)
āpacāklār : yapacaklar (4:43)
arhivada : arşivlerde (ar.) (2:51)
arnauçē : Arnavutça (7:104)
ārnaūt : Arnavut (4:205)
āsanda : Hasan'da (4:81)
āstalġım : Hastalġım (1:185)
ařā : aşağa (1:135)
āřtım : aştım (2:26)
aştu : öyle (ar.) (3:69)
ātık : artık (1:211)
āttā : hatta (1:207)
āvanın : havanın (1:35)
āvız : Hafız (1:71)
āvtalarle : haftalar boyunca (4:78)
ayaktařlāri : arladaşları (6:36)
āygi : hangi (4:45)
āylenen : ailenin (2:2)
ayo : O (kızlar için kullanılan zamir) (3:62)
āyr : Hayır (7:3)
ayriēten : ayrıca (4:95)

B

bābāne : babaanne (2:2)
babcüş : dede (ar.) (2:7)

būdidār : büyüdüler (6:11)

bağ : bağ (3:3)

būgi : büyüğü (6:28)

bağlāym : bağlıyorum (1:98)

būk : büyük (1:195)

bakta bakta : baktı baktı (1:88)

bālana : çoğalmak (1:1)

başşamiştır : başlamıştır (1:8)

bāşvermes : izin vermez (1:91)

beğenī : beğeniyor (7:71)

beleyiceklār : bekleyecekler (4:204)

beliğ : belki (4:221)

beligratā : Belgrat (2:39)

beliydım : sarıyordum (6:147)

beograttā : Belgrat'ta (2:41)

bēsbelī : bes belli (3:26)

beşiğe : beşiğe (6:169)

bikide : belki de (4:189)

bildēnız : bildiğiniz (5:2)

bīleri : birileri (1:151)

bīleri : birileri (1:151)

bilmēt : hayvan yiyecekleri (4:34)

bilmēym : bilmiyorum (2:62)

birhāmet : bir merhamet (1:25)

biştık : bizdik (4:87)

bīşeh : bir şey (6:80)

bitēvi : baştan sona (4:42)

bitī : bitti (1:98)
bitivī : baştan sona (4:4)
biyanoCa : BuuyanoCa (4:146)
biġâtta : Bilaç'ta (6:3)
biġâÇliġâr : Bilaç'lılar (1:201)
bolniCıs : hastahane (sr.) (6:101)
bonboner : şekerleme (ar.) (6:157)
bornovādā : Bornova (1:64)
bosmişġâr : bozmuşlar (6:62)
bostān : karpuz (ar.) (4:41)
boūlursık : boğuluruz (1:128)
bölenmeyġâr : yetişemitorlar (4:153)
budī : budur (7:100)
buesī : burası (4:100)
buğdāyisi : buğdayı (4:29)
bukuroCī : BukuroC'u (4:210)
buliġâr : buluyorlar (4:157)
bulucuġa : bulunca (4:88)
bulundiġâr : sahip çıktılar (5:4)
buñnâri : bunları (6:224)
burēy : buraya (7:23)
buriyġâr : buluyorlar (6:187)
burūsayā : Bursa'ya (1:209)
buyanovCa : BuyanovCa (1:137)
buyuġi : büyüğü (6:109)
buzāġi : buzağı (245:4)
būlmī : bilmiyor (1:182)

būyidi : büyük idi (4:186)

c

cāfer : zafer (1:166)

cīyanın : dünyanın (1:9)

cōrmışınız : görmüşsünüz (1:155)

cualdā : çuvalda (1:113)

ĉ

ĉāmisi : camisi (4:103)

ĉēçırdılār : geçirirler (4:19)

ĉelecēys : geleceğiz (3:26)

ĉelinī : gelini (1:107)

ĉemātsīs : cemaatsiz (4:120)

ĉermanlār : Almanlar (6:70)

ĉetsızı : yetersiz (4:65)

ĉidecak̃a : gidecek (4:161)

ĉidiĉēyis : gidiyoruz (3:26)

ĉitirdılār : getirdiler (7:60)

ĉōre : göre (4:98)

ĉōrelım : görelim (1:78)

ĉormiỹ : görmüyor (1:181)

ĉorüşmedik : görüşmedik (7:80)

ĉülüysınıs : gürüyorsunuz (4:187)

ĉütürīdik : götürüyorduk (4:32)

Ç

ça se ki pa na : bizim görmediğimiz (ar.) (1:88)

çafirleri : kâfirleri (4:202)

çâğiriylâr : çağırıyorlar (1:203)

Çağıtłârı : kağıtları (6:59)

Çağidi : kağıdı (2:39)

çanacaklar : çalacaklar (4:141)

çatekatır : altmış dört (4:91)

çatip̃imiştir : kâtip idi (2:30)

çe kto : işte bunlar (ar.) (7:110)

Çehildi : çekildi (1:158)

çekalalım : çıkaralım (6:157)

çerkék : erkek (2:34)

çeyif : keyif (4:249)

Çeyis : çeyiz (3:51)

çı na yep : bize veren (ar.) (7:5)

Çığırır : çağırır (2:33)

çıkmadılâr : çıkmazlar (6:226)

çi spat : okumadı, sahip olmadı (ar.) (bkz.) (3:62)

çigene : çingene (4:198)

çigirdilâr : çağırdılar (2:19)

Çikâys : çıkıyoruz (6:235)

Çikolara : kızlara (ar.) (6:231)

Çiktıca : topluca (6:240)

çimçi : kim ki (1:87)

çimdi : şimdi (3:66)

Çimse : kimse (1:182)

çindımızē : kendimize (4:41)

çinnisī : kendisi (4:161)

Çītap : kitap (1:101)

Çokū : çoğu (7:14)

Çor : kör (7:82)

Çōrcuk : çocuk (1:30)

çōy : köy (1:157)

Çoydē : köyde (4:153)

Çōylī : köylü (4:187)

çocuklāri : çocukları (1:63)

Çukarka : Çukarka (1:26)

çümçe : çünkü (1:137)

Çümklēr : künkler, yer altı kanalları (1:32)

Çüni : çünkü (1:37)

çüpriy : köprüyü (1:187)

çüş : nasıl (ar.) (3:18)

çüş i thoyşin : nasıl diyorlardı (2:49)

çóuglārten : çocuklar ile (4:62)

çóuk : çocuk (4:63)

çäkı : çoğu (3:44)

D

dā : daha (6:85)

dūdük : döndük (6:63)

dağā : dağa (4:47)

dāğı : dağı (4:184)

dāi : daha (1:102)

daiRELĒren : tefler ile (6:219)
dĀmaladık : yorulduk (6:22)
damanlarda : zamanlarda (6:14)
dasī : tezi (bkz.) (7:51)
dĀtumlārī : tarih (sr.) (6:2)
dautdĕdada : Davutdede (1:200)
dĀyīsla : daha iyi (1:129)
dĀyrak : daire (2:57)
deĝeřir : deĝiřir (1:57)
dĕiřik : deĝiřik (6:230)
dĕlm : deĝilim (4:28)
dĕlm : dilin (1:2)
dĕlmiřlar : deĝilmiřler (4:22)
dĕrekazilarla : dere kazıları ile (1:27)
dĕrsık : deriz (2:58)
devĭlir : denir, sĕylenir (1:2)
dĕyiverĕym : deyivereyim (6:19)
dırjavĀnĭn : ũlkenin (sr.) (4:32)
dırjavaĥĭ : ũlkenin (sr.) (4:32)
diĝidık : dikiyoruduk (6:24)
dikeydiĥar : dikiyorlardı (2:17)
dilĀ : deĝiller (4:132)
dĭldırĥar : deĝiller (6:228)
dĭm : diyeyim (7:7)
dinniy : dinliyor (1:108)
diverĭm : sĕyleyeyim (2:43)
divermeyĥar : sĕylemiyorlar (6:105)

diyalèkti : lehçe (ar.) (2:37)
dīydiġâr : diyorlardı (6:49)
dobırÇandā : Dobırçan'da (1:168)
dobrayısın : bırakıyorsun (sr.) (6:209)
doġdī : doġdu (6:162)
doġri : doġru (1:8)
doktoriCa : doktor hanım (sr.) (6:158)
dökuyüz : dokuz yüz (2:65)
dovilīsık : dövünüyoruz (6:210)
drāja : Draja (bkz.) (sr.) (4:185)
duhon : tütün (ar.) (3:70)
durāydiken : dururken (1:104)
dübüdüs : düm düz (4:196)
düÇân : dükkân (1:144)
dünşēher : gelişmiş (7:6)
düşetmiştırlâr : döşetmişler (1:27)
düşek : döşek (6:56)
döviriġlâr : söylüyorlar (6:73)
düzügiysık : güzel giyiniyoruz, çeki düzen vermek (1:126)

E

e çüštu : işte böyle (ar.) (3:61)
ēkserīya : çoğunlukla (5:14)
ēmo : e ama (4:185)
ēmtiyāñ : sınavı (6:181)
ēpımıs : hepimiz (4:54)
ēpımīs : hepimiz (4:31)

erāy : ay başı (4:213)

ērbir : herbir (4:227)

erdhın : geldiler (ar.) (7:110)

erkēgi : erkegi (2:61)

erōdān : Evrodan (218:4)

eskişērde : Eskişehir'de (1:202)

evelè : evvel (1:14)

ēvuni : evini (1:51)

eyliklèr : iyilikler (6:128)

F

fak̄ etmezmiştır : fark etmezdi (1:52)

fāzzasi : fazlası (1:61)

fırāda : firmada (2:18)

fisit : kabile,boy (ar.) (2:49)

fuş kusova : Fuş Kosova (3:45)

fūlupiyede : Filip'de (sr.) (4:147)

G

gāl : al (f.) (4:40)

gūmüştırlār : gömmüşlerdi (1:79)

gēçe : gece (7:36)

gēldīg : geldik (6:60)

gēvşetiriy : iyileştiriyor (7:40)

gēyİN : gelin (6:25)

gidèler : giderler (6:51)

gidērsık : gideriz (4:118)

gīdēsınıs : gidersiniz (4:88)

gidīdi : gidiyordu (4:245)

gidīdīk : gidiyorduk (7:109)

gidītın : gidiyorsun (6:216)

gilirke : gelirken (1:88)

gine : güne (1:6)

gītīnlār : gitsinler (6:111)

gītīnlār : gitsinler (6:111)

gocâ : koca (6:12)

gorṭum : gördüm (6:197)

gostivār : Gostivar (1:157)

grāt : kadınlar (ar.) (6:21)

gūdēl : güzel (6:212)

güveğilen : güvey ile (7:81)

güveğiye : güveye (7:78)

ğ

ğadar : kadar (1:25)

ğayınpedērīm : kayın baba (3:32)

ğermāniya : Almanya (2:19)

ğilana : Gilan'a (6:153)

h

hançisi : hangisi (6:202)

haūÇta : avuçta (7:57)

havūÇlârda : avuçlarda (7:57)

hayde : haydi (ar.) (7:110)

hâyt : haydi (ar.) (6:193)

hâzulayâm : hazırlayayım (4:47)

hebili : hep böyle (4:120)

hêdirlêz : Hıdır Ellez (4:137)

hekes : herkes (4:62)

hêkter : dönüm (ar.) (3:3)

hênez : henüz (6:235)

hênım : hanım (2:59)

hêptenın : hepsinin (1:160)

hêrkendi : herkesi (6:123)

hêyu : aldirmayanlar için kullanılan ünlem (4:45)

hîsli : duygusal (1:77)

hîstoriyâdâ : Tarih (ar.) (4:107)

hizmetçârkâ : ar. Hizmetkâr kadın (1:89)

î

inçinêrler : Mühendisler (ar.) (3:6)

islâyidi : iyidi (7:29)

isteci : görücü (1:114)

isviCrede : İsviçre (ar.) (3:44)

î

îkaydım : yıkıyordum (6:169)

îleştîr : yerleştîr (6:37)

îlmi : Hilmi (4:147)

îşallâ : inşa Allah (4:121)

īşlemītk : alışmıştıkt (6:15)

ītemeydi : istemiyordu (6:172)

ītiyārlı : yaşlı (6:8)

īttedim : istedim (1:161)

J

junisasi : JuniCası (ar.) (4:210)

k

kā : kadar (1:6)

ka kalu : geçirdi, yaşadı (ar.) (3:62)

kabilēti : ailesi (4:141)

kādık : kaldık (5:3)

kaldāraym : kaldırayım (7:31)

kalmāsīlār : kalmasıdır (1:5)

kapedan : Mūdūr (sr.) (2:42)

kārāt ağıriy : bir kere ağrıyor (7:38)

kārpuř : Karpuş (4:189)

kasabāindi : Kasaba idi (3:19)

kaşımıza : başımıza (2:25)

kařtılār : katılar (4:211)

katabata : kasabaya (6:26)

katabāyā : kasabaya (6:25)

kātarna : kasarna (askeri kışlası) (6:42)

kayakmiřlār : yakmışlar (6:62)

kayineler : kayın biraderler (3:36)

kaynatāsīn : kaynatırsın (4:251)

kaynatırīydim : kaynaktıyordum (6:169)
kērek : kere (1:199)
kētēlim : keselim (6:49)
kīdī : kızı (6:89)
kīd̄fār : kızlar (6:205)
kīndımdır : kızımıdır (6:160)
kīndī : kızı (6:151)
kīnd̄fār : kızlar (6:198)
kīşlāt : askeriye kışlası, ordugāh (1:142)
kīdiyidi : gidiyordu (6:31)
kīşā : kilise (ar.) (6:125)
kītsın : gitsin (4:161)
klinik : Klinik (4:94)
klīseyi : Kiliseyi (1:135)
kocati : kocası (6:187)
kolağım : kolayım (4:35)
kōmşida : Komşuda (4:229)
konfekCiyā : Konfeskiyon, fabrika (sr.)(2:26)
kōñyadān : Konya'dan (2:50)
kōyunsus : Koyunsuz (4:226)
kō : köy (6:2)
kreyt : herkes (ar.) (7:110)
kūbili : kubbeli (4:119)
kuçiylen : faytonlu araba (6:212)
kumanovāya : Kumanova'ya (1:163)
kumunizlē : Komünistler (4:193)
kundralearīmī : ayakkabılarımı (ar.) (6:37)

kūnyali : Konyalı (4:174)

kurcō : hiç bir şey (ar.) (3:60)

kurse : halbuki (ar.) (7:5)

kuvetin : Kuvveti (7:5)

kūbraydi : zordu (4:158)

kūkti : öptü (6:164)

kyo : Bu (ar.) (2:7)

1

lanāy : lanayı (süzme için kullanılan alet) (4:248)

letoviCadan : LetoviCa'dan (7:102)

lèylāy : Leyla'yı (6:189)

lezēti : lezzetli (4:69)

m

ma mire : daha iyi (ar.) (3:62)

magārler : eşekler (ar.) (4:121)

mākak : Muhakkak (4:57)

mūkemel : mükemmel (4:119)

maksāt : amaç (2:51)

maksıma : maksimuma ulaşmak (2:27)

māle : mahalle (4:2)

mālesi : Mahallesi (1:166)

me fol : konuşmaya (ar.) (7:110)

mēhanēler : meyhaneler (1:146)

mēhanēler : meyhaneler (1:146)

metraja : tekstil fabrikalarda kullanılan kumaşlar (2:26)

mırlayamāym : kıpırdıyamıyorum (7:39)

milēt : millet (4:62)

minīstaş : bakan (ar.) (2:45)

mir : iyi (ar.) (3:24)

miratoCaġi : MiratoCa'lı (2:3)

miratofCın : MiratovC'm (ar.) (1:54)

mo : artık (ar.) (7:34)

mo türçe : Türkçeyi artık (7:110)

mōderno : modern, çağdaş (sr.) (4:26)

mornâr : denizci (sr.) (2:47)

mulā : mola (4:104)

murabi : burada bir (2:26)

móabet : muhabbet (1:98)

n

naçanik : askeri komutanı (sr.) (4:204)

nāna : anne (ar.) (6:119)

nānay : anneyi (1:112)

nāsı : nasıl (7:17)

nâsın : nasıl (1:112)

nâsır : nasıl (1:51)

nasī : nasıl (2:12)

nasīse : nasıl ise (4:223)

ne moj : yapamamak (sr.) (4:38)

nekā : ne kadar (6:62)

nēnem : ninem (2:2)

nizamīsık : düzenlemişiz (4:14)

nō : ne o (7:46)

nōmiş : ne olmuş (1:208)

o

odalâi : odaları (1:126)

opşitināyī : Belediye (sr.) (6:59)

opştināyī : Belediye'yi (sr.) (6:59)

ordāyis : oradayız (2:44)

orīy : orayı (6:218)

otlāy : Otlay (4:205)

ovadā : tarlada (6:18)

oynāmişık : Oynamışık (1:177)

oyuncaklārlen : iş aletleri (6:15)

ō

ōca : hoca (1:153)

ōfiCēr : memur (sr.) (2:47)

ōkuduġā : okudular (3:5)

ōrdilāri : orduları (1:5)

ōrdilāri : orduları (1:5)

ōro : halay (ar.) (1:119)

ōsın : olsun (5:8)

ōturmātın : oturmazsın (6:174)

ōyin : oyun (4:84)

p

pantol : pantolon (ar.) (2:17)
paradêda : ataların zamanında (2:50)
pasulayî : fasulyeyi (ar.) (4:249)
pâtırma : pastırma (6:49)
patlîcan : domates (ar.) (4:30)
payağı : bayağa (4:111)
pâydât : pahi taht (4:100)
pâyîk : pâk,temiz (4:150)
pâli : pahalı (4:221)
pe folşa : konuşuyormuşum (ar.) (3:24)
pêÇênkaġâr : kızartma türü (srp.) (4:72)
penziomit : emeklilik (ar.) (3:18)
peris : daha önce (sr.) (7:88)
pês : beş (ar.) (4:223)
pêşkîr : havlu (ar.) (4:82)
peşkîri : Havluyu (ar.) (1:91)
pırskalâyâsîn : ilaçlamak (bkz.) (4:154)
pî : bir (4:7)
pi thojn : diyorlar (ar.) (3:18)
pişēy : bir şey (4:154)
pitivi : bütünü ile (4:189)
pitliydi : kirletiyorlardı (6:50)
po : evet (ar.) (7:5)
po se : evet çünkü (2:25)
pojiş : yapabilmek (sr.) (4:37)
pop : Rahip (ar.) (2:47)
poştar : Postacı (ar.) (1:88)

pōttaya : Hava Limanı'na (1:212)

prešovadali : Prešova'lı (3:44)

prēšovaya : Prešova'ya (2:50)

priştinēy : Priştine'ye (3:44)

privatno : Özel (sr.) (2:24)

prizrēn : Prizren (1:156)

prōs : eski (sr.) (4:118)

prosor : Profesör (2:47)

płâk : Yaşlı (ar.) (7:14)

r

rabüle : Allahın izniyle (4:64)

raīns : reis, ev sahibi (1:88)

rātlık : rahatlık (4:53)

retoranlâr : restoranlar (6:84)

ripublika : Cumhuriyet (ar.) (2:46)

rubafâri : gelin eşyaları (sr.) (7:54)

rujdīye : Rüştiye, Lise (3:29)

s

sā : sağ (1:145)

sābaya : Sabah'a (1:98)

sabayî : Sabahı (7:68)

sāf : sırf, bütünüyle, būs bütün (2:54)

sakalīysin : sıkılıyorsun (7:8)

sāndaliyâda : sandalyede (6:206)

sarāevâda : Saraybosna (4:20)

se : çünkü (ar.) (1:10)
se ka hup : kayboldu (ar.) (7:110)
sefedīn : Sefeddin (1:162)
sêfte : ilk defa (7:101)
serbistā : Sırbistan (1:17)
serbiyā : Sırbistan (4:143)
sêvım : Sevim (7:68)
sêyrek : nadir (7:108)
sīs : sus (2:1)
sīs : sus (1:108)
siṭili : tarzı (4:157)
ska pasen : yoktu (ar.) (3:60)
skuādreten : Kadrolardan (ar.) (3:6)
slupçanīn : Slupçan'ın (k.is.) (1:57)
sobādā : odada (ar.) (6:124)
somoliCaya : SomoliCa'ya (1:133)
sōna : sonra (1:3)
sōra : sonra (1:5)
sōray : soruyor (1:111)
sovyik : Sevyet (sr.) (2:16)
spahilār : Spahi'ler (2:53)
stēr : ister (3:52)
suediya : İsveç (ar.) (3:44)
sūle : söyle (4:65)
sūlenın : söyleyin (7:104)
sülēm : söyleyeyim (4:52)
sülërsık : söyleriz (2:2)

sülidiler : söylüyorlardı (7:111)

sünēt : sünnet (4:133)

süredi : resmi (1:89)

süriyēda : Suriye’de (1:199)

sürmüşık : sürmüşüz (4:12)

Ş

şāmi : eşarp (ar.) (6:120)

şāmīy : eşarby (ar.) (7:56)

şeyetmişfār : etmişler (6:63)

şıptar : Arnavut (ar.) (bkz.) (7:110).

şkōdaya : At arabasına (6:45)

şkol : okul (ar.) (3:62)

şkolāsī : Okulu (ar.) (6:180)

şkolā : okul (ar.) (4:191)

şoka : kuşak (ar.) (2:58)

şti : şimdi (7:110)

t

tā : daha (1:28)

tabanovCa : TabanoCa (4:108)

tāğ : dağ (6:101)

tāğ : dağ (6:101)

tağrıy : ağrıyor (7:38)

tairā : daha sonra (2:55)

taklavatlārten : elbiseleri (4:173)

tallatırälım : sallayalım (6:170)

tārī : tarih (1:7)
tārīyā : Tarih'e (1:82)
tekayūt : emeklilik (3:18)
tekstilni kombinat : Tekstil Fabrikası (sr.) (2:17)
televizyānın : televizyonun (4:75)
tène : sene, yıl (6:13)
tènèÇeçî : tenekeci (3:33)
tenoġlogiya : teknoloji (sr.) (1:31)
tepedilâr : dövüder (6:57)
tepī : halı (ar.) (4:169)
ternofCaî : TernofCa'lı (1:54)
tesçī : tepsi (4:93)
tetovâda : Tetova'da (6:178)
tevdādān : sevdadan, sevgisinden (6:182)
tevērīm : severim (6:191)
thojn : derler (ar.) (2:47)
tırbiya : Sırbistan (ar.) (6:43)
tırcârlık : tüccarlık (2:14)
tırgovina : Ticaret (sr.) (2:14)
tırplârdan : Sırlardan (6:64)
tiganīy : kızartmalar (bkz.) (4:161)
tiganīy : düğün kızartmaları (sr.) (4:162)
tîl : değil (6:135)
tiyiden : dantel ipi (4:138)
tō : işte o (7:40)
tōdır : işte odur (1:20)
tora : sonra (6:163)

tōrdan : işte oradan (2:6)
tōrt : dört (7:33)
tūrçè : Türkçe (7:97)
turçışten : Türkçeyi (ar.) (3:24)
turtura : baskı (ar.) (2:54)
tutāydım : tutuyordum (4:243)
tūle : işte öyle (4:5)
tülēydi : söylüyordu (6:129)
türcārīâr : Tüccarlar (3:22)
tūrçe : Türkçe (ar.) (7:110)
türķiyāy : Türkiye'ye (2:54)
tütī : sütü (6:169)
tütlēn : süt ile (6:168)

u

u bonın : oldular (ar.) (7:110)
ubalarī : eşyaları (sr.) (7:54)
unudīmiş : unutmuşum (4:90)
unuk kıdım : kız torunum (6:162)
unukālar : Tornlar (sr.) (4:64)
uštār : ar. asker (1:96)
utāndım : üzüldüm (6:31)

ū

ūçīsız : uykusuz (1:179)
ūş'olmişār : beslenmişler (1:147)

ü

üçûs : üç yüz (1:153)

üçünçitî : üçüncüsü (6:30)

üküyüz'elî : iki yüz elli (1:152)

üldîlâr : öldüler (3:39)

üpîym : öpüyorum (6:202)

üskûbe : Üsküp'e (1:151)

ütêyedîmî : ihtiyadını (4:110)

û

ûdenîk : ödenmiş (1:204)

ûksek : yüksek (1:153)

ûzûnî : yüzünü (1:197)

v

vöyvōda : Voyvoda (4:196)

vrānyadan : Vranja'dan (3:56)

y

yâğır : ağır (4:59)

yakışmâyca : yaklaşmayacak (1:101)

yalâcaglâr : alacaklar (4:137)

yâlîna : yoluna (6:186)

yanlî : yalnız (2:20)

yapamîşik : yapamamışız (4:239)

yapây : yapıyor (6:79)

yapmağım : yapmayayım (7:17)

yapmēlâr : yapmıyorlar (7:71)

yappa : yapma (4:169)

yāvaj : yavaş (2:35)

yèÇirmek : geçirmek (4:48)

yèÇirmek : geçirmek (4:48)

yēçiydi : geçiyordu (4:80)

yelise : gelirse (4:57)

yelî : geliyor (4:115)

yelîler : geliyorlar (7:60)

yelirdi : gelirdi (4:71)

yemeğ : yemek (2:48)

yemeğe : yemeye (1:71)

yēvine : evine (1:50)

yezîylâr : geziyorlar (4:156)

yidişledım : çalıştım (2:21)

yîğirmi : yirmi (6:221)

yilitiriydi : yerleştiriyordu (6:149)

yitî : gitti (4:211)

yîynceklâr : yiyecekler (4:162)

yóoslâviyâ : Yugoslavya (2:46)

yökıt : yoktu (6:218)

yolên : yol ile (6:213)

yumkon : vardım (ar.) (7:32)

Z

zā : zaman (4:110)

zabītlér : zabıtarlar (3:22)

zanātliler : Zanaatliler (3:22)

zapāymıřınıs : yapmışsınız (7:10)

zemādā : zamanda (4:44)

zirāt : Zıraat (3:14)

SONUÇ

Preşova ve Bilaç, Kosova Cumhuriyetinin sınırları içinde bulunan köyler ağız olarak yer almaktadır. Kosova, Makedonya ve Arnavutluk olmak üzere eski zamanlara dayanan Osmanlı mirasını içinde günümüze kadar koruyabilmiş olan bir Türk ağızıdır. Batı Rumeli olarak adlandırılan bu topraklarda Osmanlı Devleti, hüküm sürdüğü yıllar boyunca dilini, kültürünü bölgeye kazandırmıştır. Bugün bile bu mirasın varlığını gösteren en güçlü delil konuşulan Türk dilidir.

Kosova, Preşova ve Bilaç Türk ağızı da bu bölgelerden biridir. Kosova'nın bu güne kadar birçok şehrinde ağız çalışmaları yapılmış ve o bölgelerde saptanmış olan birçok özellik ortaya konmuştur. Bu güne kadar hiç ele alınmamış ve bu bölge, Preşova ve Bilaç köyünün tarihi, dil özellikleri ve söz varlığı olmak üzere bu çalışmada incelenmiştir.

Preşova ve Bilaç köylerinde kullanılan Türkçenin eski kelimeleri hâla koruduğu görülmektedir. Bu çalışmada dil incelemesi sonucunda şöyle sonuçlar çıkmıştır.

1. Preşova ve Bilaç ağızında ses bilgisi açısından karakteristik özelliklerden biri **k > ç, Ç, g > ê** değişmesidir. Bu değişmeler Kosova Ağızlarında standart olarak görülen bir unsurdur. Preşova ve Bilaç ağızında ise daha belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.

2. Preşova ve Bilaç ağızında ç sesinin art damak Ç olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca c sesin de art damak ê olarak da kullanıldığı görülür. Bu iki kullanımda ise bu köylerde konuşulan Arnavutçanın dilin etkisi olduğu tespit edilmiştir.

3. Preşova ve Bilaç ağızında şimdiki zaman çekiminin birçok örnekte –y olarak kullanıldığı, bunun dışında diğer Kosova ağızlarında kullanılmayan –yor ekinin ses düşmesiyle birlikte bu ağızda hâla kullanıldığı tespit edilmiştir.

4. Preşova ve Bilaç ağızında –h, -y, -r, ünsüzlerinin düştüğü, başta –g, -t, sesinin türediği, iç seste –h ünsüzünün türediği ve son seste –k, ünsüzün türediği de gözlemlenmiştir.

5. Preşova ve Bilaç ağızında eskicil kelimelerin varlığı tespit edilmiştir.

6. Görülen geçmiş zamanın 1. kişi çoğul çekimi –sık olarak kullanılmıştır.

7. İyelik eklerinde ise 2. kişi çekimi derleme metinlerinde tespit edilmemiştir.

8. +IAr çokluk eki ve –IAr 3. çokluk kişi ekinin ünlüsü hemen her zaman uzun ünlü tespit edilmiştir.

9. –Dir bildirme eki 3.çokluk kişi fiil çekiminde –lAr kişi ekiyle yer değiştirmektedir.

10. –ık eki bu ağızda hem fiilden isim yapım eki olarak kullanılmakta hem de ortaç eki olan –miş ekinin işlevinde da görülmektedir. örn: ūdenik : ödenmiş (1:204), gümük : gömülmüş (1:153)

11. Preşova ve Bilaç ağızında kalınlık- incelik uyumu diğer Kosova Türk ağızlarına göre biraz daha kendini göstermektedir. Çekim sırasında bazı örneklerde ünlü uyumu kuralına uyulduğu görülmüştür.

12. Gereklilik çekiminde –mAll ekinin hiç kullanılmadığı buna karşılık sadece lazım ve gerek kelimeleriyle çekimin gerçekleştiği tespit edilmiştir.

13. Cümle bilgisi açısından da cümlelerin çoğunlukla devrik cümleler olduğu görülmüştür. Kurallı cümlelerin çok az kullanıldığı tespit edilmiştir.

14. İsim cümlesinden ziyade daha çok fiil cümleleri kullanılmaktadır.

15. Preşova ve Bilaç ağızında “haçan, êideym, bakâym vb.” gibi bazı unsurların Karadeniz ağızlarıyla ortaklık gösterdiği tespit edilmiştir.

16. Preşova ve Bilaç ağızında doğal olarak Arnavutçanın ve Sırpçanın ses bilgisi, yapı bilgisi, söz dizimi ve söz varlığı açısından yoğun etkisi tespit edilmiştir.

17. İsimden fiil yapan ekin bu bölgenin örneklerinde –le,-la ekinde başka diğer ek biçimlerinde rastlanmamıştır.

18. Sözlük söz varlığı bakımından bine yakın kelime olduğu için bazı türetme eklerine rastlanamamıştır.

Bu çalışmanın başından sonuna kadar incelenmeyi gerektiren daha birçok özellik de yer almaktadır. Derlemelerle, transkripsiyonla, dil incelemeleriyle ve söz varlığıyla bu güne kadar hiç çalışılmamış olan Preşova ve Bilaç ağızının özelliklerinin bir kısmı incelenebilmiştir. Bu konuda bu bölgede yaşamaya devam eden Türkçenin korunması ve taşıdığı özelliklerin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi en önemli amacımızdır.

KAYNAKÇA

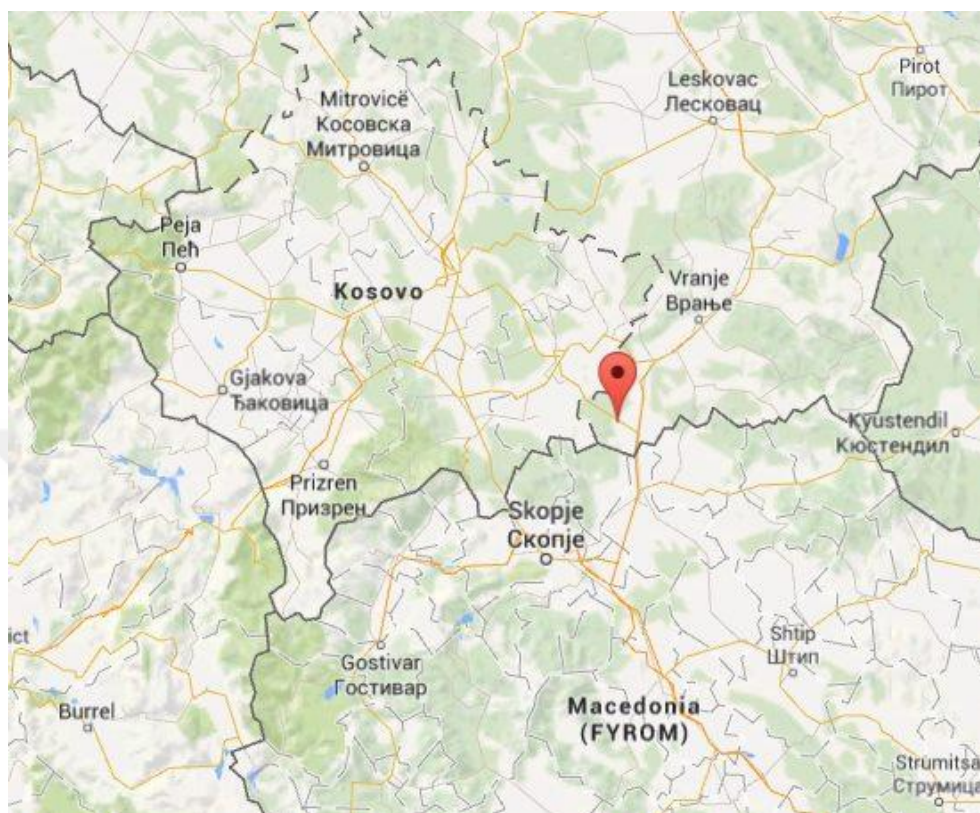
- AVDİU Reşat, “**Shqiperia e Vjeter Verilindore, Nishit dhe Toplices (1878-1913)**”, Preşova, 2011.
- AVDİU Reşat, “**Shqiperia e Vjeter Verilindore, Nishit dhe Toplices (1878-1913), Historia e Fshatit te Bilaçit**”, Preşova, 2011.
- AKAR Ali, “**Muğla Ağızları**” Muğla Üniversitesi yay.:50, Rektörlük yay:30, Muğla, 2006.
- ALPAN Necip, “**Prizren Birliği ve Arnavutlar**” www.turkishstudies.com, Ankara, 1978.
- ACAR Başak, 2008, “**Avrupa Birliği’nin Kosova Sorunundaki Rolüne İlişkin Senaryolar**”, Bilkent Üniversitesi S.B.E., Ankara, Y.L.T., Dan. Prof.Dr. Norman Stone.
- AYHAN Halis, 2005, “**Kendi Kaderini Tayin ve Kosova**”, Kırıkkale Üniversitesi, S.B.E., Kırıkkale, Y.L.T., Dan. Prof.Dr. Enver Bozkurt.
- BAŞDAŞ Cahit, “**Anadolu ve Kosova Ağızlarında g<c,k<ç Değişmeleri**”, TDK Araştırmaları Yıllığı-Belleten yay., y.1999/I-II.
- BURAN Ahmet, “**Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler**”, www.turkoloji.cu.edu.tr.
- BANGUOĞLU Tahsin, 1999, “**Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri**”, TDAY- Belleten, Ankara.
- BAŞTÜRK Şükrü, 2008, “**Tuş Tabirnamesi- İnceleme-Metin- İndeks**”, Uludağ Üniversitesi S.B.E., D.T., Bursa, Dan. Prof.Dr. Hatice Şahin.
- BAYMAK Osman,1987,“**Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova**”, (Araştırma), Balkan Aydınları Yazarları yay.
- BANGUOĞLU Tahsin, 1974,“ **Türkçenin Grameri**”, Baha Matbaası.
- BAŞTÜRK Şükrü – ULUOCAK Mustafa, 2011, “**Bursa Yerli Ağızlarında Alıntı Kelimeler**”, Diyalog Dergisi, Bursa, Temmuz.
- CANHASI Suzan, “**Mitroviça Türk Ağzı**”, Belgrat, 1992, Y.L.T.
- CAFEROĞLU Ahmet, 1964, “**Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri**”, TDK Araştırmaları Yıllığı, Belleten.

- CAFEROĞLU Ahmet, 1999, “Anadolu ve Rumeli Ağzları Ünlü Değişmeleri”, TDAY- Belleten, Ankara.
- CANGÜR Ahmet, 2009, “Kosova Türkçesi Priştine Ağzı Sözdizimi Özellikleri”, Bay yay.
- CANHASI Suzan, 2012, “Kosova ve Makedonya Türk Ağzlarında İsim Çekim Ekleri”, Celal Bayar Üniversitesi, S.B. dergisi, C.I.
- CAFEROĞLU Ahmet, 1964, “Anadolu ve Rumeli Ağzları Ünlü Değişmeleri”, TDAY- Belleten.
- CANHASI Suzan, 2009, “Batı Rumeli Türk Ağzları Üzerine Yapılan Araştırmalar”, Priştine Üniversitesi Dergisi, Priştine.
- CANHASI Suzan, “Kosova Türkçenin Kullanımı”, XVIII. Uluslararası KİBATEK Edebiyat Sempozyumu, Prizren, 2009.
- ÇABEY Eqrem, “Studime Gjuhesore III.”, Rilindja yay., Priştine, 1987.
- ÇULKA İbrahim, 2008, “Kosova Türk Topuluğunun Tarihsel Gelişimi ve Sorunları”, Marmara Üniversitesi Türkiyet Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, Y.L.T., Dan. Prof.Dr. Mahmut İhsan Özgen.
- DALLI Hüseyin, 2009, “Kuzey Doğu Bulgaristan Türk Ağzı Üzerine Araştırmalar”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK yay.:450, C.II., Ankara.
- DAVER Krasniç, 2007, “(Çevren) Dergisinin Balkan Türkleri Edebiyatındaki Yeri ve Edebi Etkinlikleri”, Bal-Tam yay., Prizren.
- DERVİŞ Fetnan, 2007, “XVIII-XIX. yy.’da Prizren: Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Tarihi”, İstanbul Üniversitesi S.B.E., İstanbul, Y.L.T., Dan.Prof. Dr. İdris Bostan.
- DEMİREL Nuri, 2002, “Kosova’da Sosyal Yapı ve Kültürel Kimlik”, İstanbul Üniversitesi S.B.E., İstanbul, Y.L.T., Dan.Yard. Doç.Dr. Burhan Baloğlu.
- ERGİN Muharrem, 1972, “Türk Dil Bilgisi”, Bayrak yay., İstanbul.
- EJUPI Arsim, “Lugina e Persheves, Studim Rajonal Gjeografik” Tiran, 2013, D.T.
- GÜNEŞ Sezai, 2004, “Türk Dil Bilgisi”, Çağlayan yay., İzmir.
- GÜLSEVİN Güner, 2012, “Evliya Çelebi Seyhatnamesi’nde İki Dillerinin Türkçeleri Üzerine”, Ankara.
- GÜNŞEN Ahmet, 2012, “Balkan Ağzlarının Tasnifleri Üzerine Değerlendirmeler”, Türk Dili ve Edebiyatı” Tarih dergisi, Ankara.

- GASHİ Fehim, 2008, “**Kosova Cumhuriyetinde Arnavut, Boşnak ve Türk Gençlerinin Dini Yönelimleri**”, Marmara Üniversitesi, S.B.E., İstanbul, Y.L.T., Dan. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu.
- GÜLŞEN Ayşegül, 2008, “**XIX.yy. Gilan (Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yaklaşım)**”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi S.B.E., Eskişehir, Y.L.T., Dan. Doç.Dr. Osman Köksal.
- HAFIZ Nimetullah, “**Prizren Türk Ağzının Özellikleri II.**”, Çevren dergisi say.4., Priştine, 1980.
- HAFIZ Nimetullah, “**Prizren Türk Ağzı**”, Çevren dergisi, 1987.
- HAFIZ Nimetullah, “**Prizren Türk Ağzının Özellikleri – Fonetik**”, Çevren Dergisi, 1980-83.
- ÜSTÜNOVA Kerime, “**Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi)**”, Kesit yay., I. bas., İstanbul, Aralık 2008.
- JABLE Ergin, “**Kosova Türk Ağzı**”, Sakarya Üniversitesi, S.B.E., Sakarya, D.T., 2010
- JABLE Ergin, “**Mitroviça Türk Ağzında Ses Olayları**”, Türk Dil ve Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi” sayı:2, 2012.
- JELAVIÇ Barbara, “**Balkan Tarihi XVIII.- XIX.yy.**”, Küre yay. C.I. İstanbul,2006.
- KUT Şule, “**Balkanlar’da Kimlik ve Egemenlik**”, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul, 2005.
- KAYA İ. Güven, 1984, “**Yugoslavya Türkçesinin Ana Sorunları**”, Çevren dergisi, 1974-1984 Özel Sayı, Priştine.
- KOLOOĞLU Orhan, 1993, “**Osmanlı Döneminde Balkanlar**”, Balkanlar Eren yay., İstanbul.
- KORO Bedrettin, 1999, “**Kosova’da Türkçe Eğitimin Gelişimi**”, Sofra dergisi yıl:1, sayı:4, Mamuşa.
- KATON Emir, 1975, “**Balkanlar’da Türk Atasözlerin Eski Yazıları**”, Çevren dergisi, sayı:5, Priştine.
- KORKMAZ Zeynep, 2003, “**Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**”, TDK yay. Ankara.
- KORKMAZ Zeynep, “**Batu Anadolu Ağzlarında Yazı Dilinden Ayrılan İsim Çekim Ekleri, Fonoloji ve Morfoloji Bağlantısı, Türk Dili Üzerine Araştırmalar**”, C.II.,yay.y., Ankara, 1995.
- KRÜEZİ TUNALIGİL Cemal, “**Mamuşa Türk Ağzlarının Özellikleri II., Yapım Bilgisi**”, (Toplum, Bilim, Sanat ve Yazın) Çevren Dergisi, S.63, 1998a, Priştine.
- KARAMAN Leyla, “**Anadolu Ağzlarının Sınıflandırması**”, TDK yay. C.III., Ankara, 2007.
- KRÜEZİ TUNALIGİL Cemal, “**Mamuşa Türk Ağzı**”,Çevren dergisi, S. 63, 1988a, Priştine.

- KRÜEZİ TUNALIGİL Cemal, “**Mamuşa Türk Ağzı ve Özellikleri I.**”, (Toplum, Bilim, Sanat ve Yazın) Çevren dergisi, S. 63, 1988a, Priştine.
- KRÜEZİ TUNALIGİL Cemal, “**Mamuşa Türk Ağzı ve Özellikleri**”, Çevren dergisi, 1988, Priştine.
- MORİNA İrfan, “**Mamuşa Türk Ağzı Dil Hususiyetleri**”, S.B.E. İstanbul, 1985, D.T.
- MALCOLM Noel, 1999, “**Kosova**”, Sabah Kitapları yay., İstanbul.
- POLİSİ Mehdi, 2002, “**Gramatika e Gjuhes Turke**”, Logos yay., Priştine.
- RİZAY Skender, 1982, “**Kosova Gjate Shekujve XV-XVI-XVII**”, Rilindja yay. Priştine.
- SİPAHİOĞLU Bahtiyar, “**Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova- Coğrafi Siyasi Yapısı ve Tarihi**”, Balkan Aydınları ve Yazarları yay.:51, Araştırma Dizisi:12, C.I., Prizren, Mart, 2009.
- SAMİ Şemsettin, “**Kamus-u Alam Ansiklopedisi**”, www.tarihvemedeniyet.org, C.I.2001.
- SÜLÇEVŞİ Nebahat, “**Priştine Türk Ağzının Fonetik Özellikleri**”, Priştine Üniversitesi, 2009, Y.L.T., Dan. Prof.Dr. Suzan Canhasi.
- SÜLÇEVŞİ İsa, “**Kosova Türk Ağzlarında ‘Edebilmek’ fiili**”, VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara, 2008.
- SİPAHİOĞLU Bahtiyar, 2007, “**Balkanların Son Kalesi Mamuşa**”, Gülmat yay., Bursa.
- ŞAHİN Hatice, “**Bursa Yerli Ağzlarında Birincil Uzun Ünlüler Üzerine**”, Diyelektolog Dergisi yay. Bursa, 2014.
- ŞAHİN Hatice, “**Bursa Yerli Ağzları**”, Diyelektolog yay., Bursa, 2014.
- ŞİMŞİR Bilal, 1989, “**Rumeli’den Türk Göçleri I.II.III.**”, TTK yay. Ankara.
- TOPSAKAK Cem - KORO Bedrettin, 2001, “**Kosova’da Yaşayan Türkçe Eğitimi**”, Bay yay., Prizren.
- TEKİN Talat, 1995, “**Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler**”, TDK yay:13, C.I., Ankara.
- TOSUN İbrahim, “**Ardahan Ağzlarının Ses ve Şekil Özellikleri (İnceleme- Metin)**”, Elik yay.,2014, İzmir.

EKLER

Tablo.1. Kosova Cumhuriyetin İçinde Prešova'nın Haritası

Tablo. 2. Prešova'nın Bölge Olarak Bulunduğu Yerin Haritası

ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Bilinda Kamberi		
Doğum Yeri ve Yılı	Priştine, 12.04.1990		
Bildiği Yabancı Diller	Arnavutça, Arapça, İngilizce, Türkçe ve Sırpça		
ve Düzeyi	İyi, çok iyi		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2006	2009	Meslek Lisesi "HİVZİ SÜLEYMANI"
Lisans	2010	2012	Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Şarkiyat Bölümü
Yüksek Lisans	2014	2015	Uludağ Üniversitesi, Fen ve Edebiyatı Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	b.kamberi@live.com		
	Tarih İmza Adı Soyadı	Bilinda KAMBERİ	